
УДК 80+811.111+ 801.8+82+082.2

ББК 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: Warszawa, ul. Wyszogrodzka, 16
e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zł.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Nauka i Tworzenie XXI Stulecia : Teoria, Praktyka, Innowacje„. (29.11.2013 - 30.11.2013) - Opole: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. - 172 str.
ISBN: 978-83-63620-19-6 (t.5)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji 29.11.2013 - 30.11.2013 roku. Opole.
Część 5.

УДК 80+811.111+ 801.8+82+082.2
ББК 94

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora zakazany.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowa odniesienia do zbioru.

ISBN: 978-83-63620-19-6 (t.5)

"Diamond trading tour" ©

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKSCJA 22. FILOLOGIE. (ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Пугачева А. В., Кандалина Е. М.	7
ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ В МИРЕ И СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ АВТОРА КАК КЛЮЧЕВЫЕ ФАКТОРЫ, ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ УСЛОВИЯ РЕЧЕВОЙ СИТУАЦИИ	
2. Белова Н.С.	15
ОБРАЗ РЕВОЛЮЦИОНЕРКИ В КНИГАХ А.М. РЕМИЗОВА («ПРУД», «В РОЗОВОМ БЛЕСКЕ»)	
3. Норець М.В.	17
ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ШПИГУНСЬКИХ РОМАНАХ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ	
4. Преображенский С.Ю.	19
ЗАГОЛОВOK КАК ПРЕДМЕТ МЕТАПОЭЗИИ: АНТИНОМИИ МИНИ-ЖАНРА (НЕКРИТИЧЕСКИЕ ОПЫТЫ О ШТЫПЕЛЕ).	
5. Тодуа М., Арахамия Н.	23
ПРОБЛЕМА НАРУШЕНИЯ ВЕЧНОСТИ БЫТИЯ В ГРУЗИНСКОЙ И ЕВРОПЕЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ(СРАВНИТЕЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАЛЛЕЛИ)	
6. Абламская Е.В.	30
ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ РУССКОГО МОРСКОГО ЖАРГОНА (НА ПРИМЕРЕ ИМЁН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ)	
7. Petukhova E.I.	34
THE LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF THE POLEMICAL DISCOURSE	
8. Мишелова Д.А.	40
ЭМОТИВНОСТЬ КАК ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ	
9. Бричева М.М.	43
ПРИЧИНЫ ПОЯВЛЕНИЯ СОКРАЩЕННЫХ СЛОВ И ОСОБЕННОСТИ ИХ УПОТРЕБЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.	
10. Гнатюк А.В.	48
ЕПІСТЕМІЧНО-ДЕОНТИЧНИЙ ОПЕРАТОР MUST НА ПОЗНАЧЕННЯ СУМНІВУ	
11. Гавронська І. Б.	51
ПРОБЛЕМИ ЛЕКСИКОГРАФІЇ В КОМУНІКАТИВНОМУ АСПЕКТІ	
12. Куренкова Т.Н.	56
МИКРОПОЛЕ «ДЕНЕЖНЫЕ ЗНАКИ» ЛСП «ЭКОНОМИКА» В РОМАНЕ И.ИЛЬФА И Е. ПЕТРОВА «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНOK»	

13. Лехновська А. П., Чайка Ю. С., Бабенко О. В.	60
ЛИМЕРИК ЯК ОСОБЛИВИЙ ЖАНР АНГЛІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ	
14. Норец Т.М.	63
ПОЗИЦИОНИРОВАНИЕ АРГО - В СОВРЕМЕННОЙ - ФРАНЦУЗСКОЙ ЛИНГВИСТИКЕ	
15. Піскозуб З.Ф.	65
ФУНКЦІОНАЛЬНА ТРАНСПОЗИЦІЯ АБСТРАКТНИХ ІМЕННИКІВ ПРЕЦІОЗНОГО СТИЛЮ	
16. Сасина С.А.	69
ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В СОВРЕМЕННОМ КОНТЕКСТЕ(НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)	
17. Туришева О.О.	74
ПРО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ФАКТИЧНЕ», «ЕПІСТЕМІЧНЕ» ТА «ЛОКУТИВНЕ» WEIL	
18. Зуенко Н.О., Горбань Р.О.	76
ОСОБЛИВОСТІ АНТОНІМІЇ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	
19. Зуенко Н. А., Сорока О. А.	79
ТВОРЧЕСТВО НЕМЕЦКІХ ЛИТЕРАТОРОВ КАК ИСТОЧНИК ВОЗНИКНОВЕНИЯ КРЫЛАТЫХ ВЫРАЖЕНИЙ	
20. Мещерякова Т.А., Мусійчук С. М.	82
ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ НАЗВ ОСІБ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ ХХ СТОЛІТТЯ	
21. Ратич М. Т., Тимчишин Л. С.	86
ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ	
22. Недашківська Т. Є.	90
БУДОВА АСОЦІАТИВНИХ ПОЛІВСТИМУЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ І ПОЧУТТІВ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	
23. Садовая А.Ю.	96
СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КОМПАРАТИВНЫХ КОНСТРУКЦИЙ В ТВОРЧЕСТВЕ М. ЛИСЯНСКОГО	

24. Бадикова Г.М.	102
ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ ЛЕКСИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ЯЗЫКА. СЕМАНТИЧЕСКОЕ ПОЛЕ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЯ.THE ADJECTIVES WITH THE MEANING OF COLOR AS THE ELEMENT OF LEXICAL SYSTEM OF LANGUAGE. SEMANTIC FIELD OF THESE ADJECTIVES.	
25. Чепурных О.А.	105
УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ КАК ОСНОВНОЙ ФАКТОР ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ УЧИТЕЛЯ	
26. Умеровой З. К.	108
МОТИВАЦИЯ СЛОВА В КОНТЕКСТЕ ЛЕКСИКОЛОГИИ	
27. Саврак А. Б., Зуенко Н. О.	110
ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	
28. Кондратенко В. М., Зуенко Н.О.	114
ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	
29. Колесник М.Ю., Бобко Я.М.	118
ОМОНІМІЯ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	
30. Колесник М.Ю.,Буряк Я. Л.	122
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ЗАПОЗИЧЕНЬ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	
31. Дембровська О.Б., Палагнюк М.В.	125
МОДАЛЬНІ ЧАСТКИ У НІМЕЦЬКІЙ РОЗМОВНІЙ МОВІ, ЯК ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ	
32. Дембровська О.Б., Серновська І.М.	127
СЕМАНТИЧНІ ВІДНОСИНИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ «ЧАСТИНА ТІЛА» В ПАРАДИГМІ	
33. Колесник М.Ю., Дружинін Д.	130
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ПРИЗВИСК	
34. Колесник М.Ю., Медведь Я.О.	133
НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	
35. Колесник М.Ю., Павлушко А.С.	136
НЕОЛОГІЗМИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	
36. Колесник М.Ю.	140
ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ	

37. Дембровська О.Б., Фаустова С.Г.....	143
СПІВІСНУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ТА ДІАЛЕКТІВ	
38. Колесник М.Ю., Стахова Н. .В.	145
ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ	
39. Тригуб Л. Г.....	148
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РУССКИХ И УКРА- ИНСКИХ ПСЕВДОНИМОВ	
40. Колесник М.Ю., Харук В.....	153
ПЕРЕКЛАД ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ	
41. Колесник М.Ю., Шелеп Т.	157
ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМІЧНОЮ КОНОТАЦІЄЮ	
42. Волошин О. О., Мусійчук С.М.	160
ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ	
43. Кривенко І. С., Бабенко О. В.....	163
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АВТОРСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ	
44. Велиева Б. Т.	166
ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА ЕДИНИЦ С СОЦИОКУЛЬТУРНЫМ ЯВЛЕНИЕМ	
45. Бараш О.Я.....	168
ГЕНРИХ САПГИР В РЕЦЕПЦИИ ПОЛЬСКИХ ЧИТАТЕЛЕЙ, ПЕРЕВОД- ЧИКОВ И РУСИСТОВ	

Пугачева А. В., Кандалина Е. М.

Магистрант, Костанайский государственный университет им. А. Байтурсынова;
кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранной филологии,
Костанайский государственный университет им. А. Байтурсынова

ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ В МИРЕ И СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ АВТОРА КАК КЛЮЧЕВЫЕ ФАКТОРЫ, ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ УСЛОВИЯ РЕЧЕВОЙ СИТУАЦИИ

Аннотация: в данной статье рассматриваются понятия «речевая деятельность», «речевая ситуация», составляющие речевой ситуации. Следующие параметры анализа речевой ситуации использованы: личность автора, его/ее социальный статус, жанр, место и время реализации речевой ситуации. Материалом для исследования стали выступления Президента США Б. Обамы. Проанализировано использование лексических, грамматических единиц, стилистических приемов.

Ключевые слова: речевая деятельность/communicative activity, речевая ситуация/communicative situation, политические выступления/political speeches, модальные глаголы/modal verbs, стилистические приемы/stylistic devices

Политическая обстановка, т.е. те или иные события, происходящие в обществе в определенный момент его развития, определяют многие сферы нашей жизни, не только политическую, но так же экономическую, социальную, информационную и т.п. Значимость тех или иных событий отражается в оценочных высказываниях. Мы рассмотрели этот вопрос в контексте политических выступлений. Мы обратили внимание на такое актуальное событие, как попытка ввода войск США в Сирию и рассмотрели, как отражается данный вопрос в политических выступлениях.

Для своего исследования мы выбрали выступления Барака Обамы, выбранного на повторный срок на должность президента Соединенных Штатов Америки осенью 2012 года. Эта политическая фигура привлекла нас резонансом, вызванным его избранием на пост президента в средствах массовой информации. Кроме того, следует помнить, что именно по инициативе Барака Обамы было прекращено ведение военных действий в Ираке. Поскольку между двумя этими военными конфликтами в прессе проводились определенные параллели, для сравнения мы также выбрали одно из выступлений Б. Обамы, где он высказывал свое отношение к войне в Ираке.

Прежде, чем приступить к непосредственному анализу речей Б. Обамы, мы считаем необходимым рассмотреть те понятия, помогающие нам в данном анализе речевых высказываний.

Прежде всего, необходимо рассмотреть такое понятие, как речевая деятельность, которому Выготский Л.С. дает следующее определение: «Речевая деятельность – вид деятельности (наряду с трудовой, познавательной, игровой и др.), который характеризуется предметным мотивом, целенаправленностью, состоит из нескольких последовательных фаз — ориентировки, планирования, реализации речевого плана, контроля» [1].

С речевой деятельностью тесно связано такое понятие, как «речевая ситуация». В словаре-справочнике «Педагогическое речеведение» мы можем найти следующее определение: «Речевая ситуация: 1) ситуация речи, ситуативный контекст речевого взаимодействия; 2) набор характеристик ситуативного контекста, релевантных (значимых) для речевого поведения участников речевого события, влияющих на выбор ими речевых стратегий, приемов, средств [1]. Исходя из данного определения, мы можем сделать вывод, что существует ряд факторов, определяющих условия протекания речевой ситуации.

Анализируя данные определения, мы делаем вывод, что речевая деятельность, прежде всего, является мотивированной и целенаправленной, что находит отражение в языковых единицах, используемых в тексте. Для политических деятелей речевая деятельность является основным инструментом воздействия на аудиторию, ее целью является донесение тех или иных идей до окружающих и убеждение в их справедливости. Следовательно, успешность речевой деятельности для политиков является очень важной. Существует ряд компонентов, составляющих коммуникативную ситуацию, которые отражаются в речи на фонетическом, лексическом и грамматическом уровнях. От того, насколько эффективно сочетаются данные компоненты, зависит достижение цели речевой ситуации.

Д. Хаймс предлагает следующие компоненты, составляющие речевую ситуацию:

- 1) участники (адресант, адресат, аудитория),
- 2) предмет речи,
- 3) обстоятельства (место, время, другие значимые условия),
- 4) канал общения (способ осуществления коммуникации) — используется ли устная или письменная речь, условные знаки и пр.,
- 5) код (язык, диалект, стиль),
- 6) речевой жанр,
- 7) событие,
- 8) оценка эффективности речи,
- 9) цель — то, что, по мнению участников, могло бы быть результатом речи в данной ситуации [1].

При описании речевой ситуации отбираются те элементы ситуации речи, которые важны для членов данного речевого коллектива и могут определять выбор тех или иных лингвистических форм и значение последних.

Среди этих элементов различают несколько групп:

А — те, что в совокупности образуют «сцену действия»:

- 1) тип и жанр события;
 - 2) тема; функция; обстановка (место, время и пр.);
- Б — признаки речевой ситуации, относящиеся к ее участникам:

- 1) их социальные позиции (иерархия или равный статус и пр.)
- 2) социальные роли
- 3) правила и нормы, регулирующие отношения участников в данном социуме, социальной группе,
- 4) индивидуальные отношения между участниками [1].

В нашем исследовании мы обращаемся к таким параметрам анализа речевой ситуации, как личность автора, его социальный статус, жанр, место и время, в

которые данная ситуация реализуется. Кроме того, особое внимание мы обращаем на события в стране и мире, являющиеся актуальными на момент составления и произнесения речи. Исследование проводится на основе анализа языковых единиц, используемых спикером.

Нами были проанализированы выступления Барака Обамы в период с 2007 по 2013 гг. Речь «Senate Floor Speech on the Iraq War After 4 Years» (21.03.2007), посвященная вопросу войны в Ираке, являлась актуальной для того периода времени. Как нам известно, данный военный конфликт, началом которому послужило вторжение вооруженных сил США в Ирак, начался с марта 2003 года. На тот период времени Президентом США являлся Джордж Буш младший. Рассмотрим данное выступление с точки зрения анализа речевой ситуации. Итак, в данном случае адресантом является Барак Обама, являющийся в то время сенатором. Адресатом, т.е. человеком, к которому обращена его речь, является Дж. Буш мл., действующий на тот момент Президент США. Однако речь также адресована и гражданам США, которые являются опосредованными слушателями. Выступление носит монологический характер. Предметом выступления выступают военные действия в Ираке, потери, понесенные из-за ведения данных действий, поднимается вопрос, насколько необходимым и оправданным является продолжение военных действий со стороны Америки. Такие слова, как «war» и «sacrifices» используются в тексте 18 и 6 раз соответственно (2,8% и 0,9%). Выступление выдержано в публицистическом стиле, т.е. основной задачей его использования является не только донесение информации, но и воздействие на собеседника. Для достижения данного эффекта в своей речи Б. Обама использует различные стилистические приемы, что мы подробно рассмотрим далее в нашей статье. Целью данного выступления является показать бессмысленность продолжения военных действий в Ираке. Для этого приводятся примеры, повествующие о многочисленности жертв, о потерях, понесенных как военнослужащими, так и мирным населением, в том числе, семьями военнослужащих США. В том числе, Б. Обама приводит рассказ о встрече с американским солдатом: «Mr. President, on Thursdays Senator Durbin and I hold a constituent coffee so we can hear from the folks back home. A young man came a few months ago who was about 25, 26 years old. He had been back from Iraq for a year. The first six months of that year had been spent in a coma. An explosion had shattered his face, blinded him in both eyes, has left him without the use of one arm» [2]. Для создания контраста и усиления воздействия своих слов, сенатор также приводит информацию о его семейной жизни: «He talked to us about how he was going through rehab. He introduced us to his family. He has a wife and two young daughters like I do, and his wife talked for a bit about the adjustments they were making at home since dad got hurt. And I found myself looking at not just him, but his wife, who loves him so much». В данном случае мы имеем дело с таким стилистическим приемом, как антитеза. Использование таких противоположных понятий, как «война, смерть» и «семья, любовь, дети» не только должна усилить неприязнь к факту военных действий, но и апеллировать к чувствам собеседников, поскольку семья для многих людей является основной ценностью. Также для достижения своей цели Б. Обама использует следующие стилистические приемы. Анафора, т.е. преднамеренное повторение слов в начале нескольких следующих друг за другом предложений: «*I wish I had been wrong, I wish we weren't here talking about this at the beginning of the war's fifth year because the consequences of*

this war have been profound. And the sacrifices have been immeasurable» [2]. Используя сослагательное наклонение, автор обращает внимание на тот факт, что предвидел негативные последствия военного вторжения в Ирак, и что обстоятельства, подтвердившие его слова в последующем, он расценивает как трагические. Также сенатор в высказывании выражает свое личное негативное отношение к данным военным действиям. Тем не менее, он также указывает на то, что последствия событий были предсказуемы, следовательно, их возможно было предотвратить. Таким образом, он противопоставляет свое отношение и свои взгляды взглядам действующего Президента. Кроме того, также Бараком Обамой используется такой прием, как повторение: «The sacrifices of **war** are immeasurable. I first made this point in the fall of 2002, at the end of the speech that I gave opposing the invasion of Iraq. I said then that I certainly do not oppose all **wars**. Rather, I oppose dumb **wars**, rash **wars**, **wars** that are based on passion as opposed to **wars** based on a sober assessment of our national security interests, because there's no decision more profound than the one we make to send our brave men and women into harm's way» [2]. Многочисленное повторение слова «**war**» (война) апеллирует к чувствам адресанта, поскольку война в сознании большинства людей, не связанных с военной отраслью, является понятием, вызывающим негативные ассоциации. Кроме того, на протяжении всего выступления сенатор высказывает мысль о неизмеримости потерь, принесенных войной в Ираке. Прилагательное *immeasurable* (неизмеримый) используется в тексте 5 раз. Для речи, состоящей из 652 слов, использование данного прилагательного составляет 0,8%, что является довольно значительной цифрой.

Большое значение в придании тексту эмоциональной окраски с целью воздействия на слушателя является и использование некоторых грамматических средств. Важная роль с английским языке отводится использованию модальных глаголов. Например, в данном выступлении модальный глагол «**must**» встречается 20 раз (3%) в следующих контекстах: «**We must** understand that setting up ballot boxes does not a democracy make that real freedom and real stability come from doing the hard work of helping to build a strong police force, and a legitimate government, and ensuring that people have food, and water, and electricity, and basic services. And **we must** be honest about how much of that we can do ourselves and how much must come from the people themselves», «**We must** respect our commanders' advice not just when its politically convenient, but even when it's not what we want to hear», «Mr. President, **we must** remember that the cost of going it alone is immense»[2]. Нам известно, что модальный глагол **must** имеет наиболее ярко выраженную коннотативную окраску, его значение подразумевает безоговорочное следование указаниям. Таким образом, Барака Обама выражает свою твердую позицию по отношению к прекращению войны в Ираке. Модальный же глагол **have to**, имеющий оттенок вынужденности в силу определенных обстоятельств, используется в данном выступлении лишь дважды (0,3%). Таким образом, сенатор подразумевает, что при четко следовании определенному направлению, военные действия в Ираке будут прекращены.

Немаловажное значение в использовании речи имеют и местоимения. Например, используя местоимение «I» («Я»), автор обособляется от остальных членов общества или же малой группы, подчеркивает важность своих действий или же высказываний, в то время как при использовании местоимения «we» («мы») адресант проводит некую вязь между собой и другими членами общества, призывает к свое-

го рода сотрудничеству. В данном выступлении местоимение «I» («Я») используется 16 раз (2,4% от общего количества слов в тексте), в то время как «we» («мы») – 45 раз (7%), т. е. почти в 3 раза чаще. При этом «I» звучит в предложениях как средство когезии, т. е. связывает текст, делает отсылки к авторству уже сказанному ранее, описывает предпосылки ситуации, является частью вводной фразы: «Mr. President, on Thursdays Senator Durbin and I hold a constituent coffee so we can hear from the folks back home», «I said then that a war based not on reason but on passion, not on principle but on politics would lead to a U.S. occupation of undetermined length, at undetermined cost, with undetermined consequences. I believed that an invasion of Iraq without a clear rationale or strong international support would only strengthen the recruitment arm of al Qaeda and erode the good standing and moral authority that took our country generations to build». Кроме того, данное местоимение используется Б. Обамой для того, чтобы выразить свое непосредственное участие в ситуации: «He talked to us about how he was going through rehab. He introduced us to his family. He has a wife and two young daughters like I do, and his wife talked for a bit about the adjustments they were making at home since dad got hurt. And I found myself looking at not just him, but his wife, who loves him so much. And I thought about how their lives were forever changed because of the decision that was carried out four years ago» [2]. Таким образом, сенатор показывает, насколько он лично заинтересован в решении данного вопроса. В тоже время местоимение «we» («мы») используется в предложениях по преодолению ситуации, таким образом, призывая к сотрудничеству и кооперации: «We also must make sure that we're not as careless getting out of this war as we were getting in, and that's why this withdrawal should be gradual, and maintain some U.S. troops in the region to prevent a wider war in the region, while they can also work on going after Al Qaeda and other terrorists», «We must remember that ideology is not a foreign policy. We must not embark on a war based on untested theories, political agendas, or wishful thinking that has little basis in fact or reality. We must focus our efforts on the threats we know exist, and we must evaluate those threats with sound intelligence that is never manipulated for political reasons» [2].

Спустя два года после окончания военных действий в Ираке, в 2013 года США предприняли попытки ввода войск в Сирию с целью нейтрализации химического оружия и, в частности, борьбы против режима президента Сирии Башара Асада. Однако данная инициатива не была поддержана мировым сообществом. Исходя из данных, представленных правительству США, химическое оружие было использовано армией Асада против мирного населения Сирии. Расследованием данного вопроса занимались инспекторы ООН, однако правительство США пожелало форсировать ответные действия в сторону Сирии, расценивая наличие у этой страны химического оружия как угрозу мирному населению не только Сирии, но и любой страны, а использование химического оружия по отношению к гражданскому населению – нарушением прав человека. Было предложено начать военные действия против Сирии, в том числе, и нанесение ракетного удара. Для подтверждения необходимости данных действий Президент США выступил 31 августа 2013 года с обращением к Конгрессу («On The Use of Chemical Weapons by Syrian Government»).

Целью данного выступления является подтверждения опасности наличия химического оружия в Сирии для всего мира в целом и необходимости их разоружения, используя для этого любые средства. Предметом, о котором говорится в вы-

ступлении, является химическое оружие, поэтому данное словосочетание «chemical weapon» встречается 9 раз, что составляет 0,6%. Стиль данной речи – также публицистический, что подтверждает использование некоторых стилистических приемов, придающих словам Президента эмоциональную окраску, следовательно, преследующих цель более эффективного воздействия на слушателя. Одним из таких стилистических приемов являются риторические вопросы, например: «If we won't enforce accountability in the face of this heinous act, what does it say about our resolve to stand up to others who flout fundamental international rules? To governments who would choose to build nuclear arms? To terrorist who would spread biological weapons? To armies who carry out genocide?» данные вопросы служат не только для создания драматического эффекта путем перечисления последствий, которые могут быть вызваны бездействием, но и также предлагают слушателям принять участие в дискуссии, обдумав ответы на данные вопросы. Подобный прием не был использован в речи, рассмотренной нами ранее. Мы можем сделать вывод, что таким образом автор высказывания не столько доказать правоту своих слов, сколько вовлечь слушателей в принятие решения, доказать им, что подобные действия необходимо принять. Таким образом, слушатели становятся отчасти участниками принятия данного решения, т.е. решение принимается не правительством или президентом США, а народом этой страны.

В данном высказывании местоимение «I» («Я») используется 22 раза, что составляет 1,5% от общего количества слов в тексте. Местоимение «we» («мы») – 33 раза (5%), т.е. в 3 раза чаще. Те же результаты были получены и при анализе первого выступления. Мы видим, что процентное соотношение использования личных местоимений остается приблизительно прежним. Таким образом Барак Обама создается связь между своими слушателями и самим собой, подводя к мысли о том, что Президент является лишь представителем граждан США, защитником его прав и свобод, а не источником власти, от которого исходят все решения. Однако также местоимение «I» («Я») используется в предложениях, рассказывающих о каких-либо конкретных событиях или выводах, сделанных в отношении данного вопроса, являющегося стоящим для Америки остро: «Yet, while I believe I have the authority to carry out this military action without specific congressional authorization...», «Now, after careful deliberation, I have decided that the United States should take military action against Syrian regime targets». Также данное личное местоимение используется и для создания связи Президента со своей страной и ее историей: «...I'm also mindful that I'm the President of the world's oldest constitutional democracy». Поскольку для американского народа их история является достоянием, подобная фраза должна вызывать у граждан также и гордость за свою страну и ее Президента.

Для подтверждения своей точки зрения Президент США в своей речи воздействовал на эмоциональную сферу слушателей, используя общечеловеческие ценности, такие, как ценность человеческой жизни, в частности, жизни детей: «All told, well over 1,000 people were murdered. Several hundred of them were children — young girls and boys gassed to death by their own government». Слово «children» («дети») используется 4 раза. Для текста, состоящего из 1502 слов, это составляет 0,2%.

В данном выступлении автор более сдержан в использовании модальных глаголов. Глагол «**must**» используется 5 раз, что составляет всего лишь 0,3% от общего количества слов в тексте, «**have to**» в тексте не используется. Можно сделать вывод,

что, став Президентом, Барак Обама перешел от коннотативной к процессуальной стороне в использовании глаголов, т. е. он описывает не столько свое отношение к событиям, сколько сам факт. Связано это с тем, что на посту президента Барак Обама несет большую ответственность перед народом США, поэтому отчет осуществляется по определенным событиям, а не по отношению к ним.

В этом выступлении используется такой стилистический прием, как анафора, т.е. повторение одного и того же слова в начале каждого последующего предложения: «**Make no mistake** — this has implications beyond chemical warfare. If we won't enforce accountability in the face of this heinous act, what does it say about our resolve to stand up to others who flout fundamental international rules? **To** governments who would choose to build nuclear arms? **To** terrorist who would spread biological weapons? **To** armies who carry out genocide?» Подобным перечисление Барак Обама создает необходимый эффект воздействия на слушателей, приводя список преступлений против человечества в качестве ответа на свой риторический вопрос. Таким образом, автор убеждает слушателей в правомерности своей точки зрения.

Кроме того, автор используется такой прием, как метонимия: «Ten days ago, **the world watched in horror** as men, women and children were massacred in Syria in the worst chemical weapons attack of the 21st century». То есть, несмотря на тот факт, что многие люди остались далеки от событий в Сирии, Б. Обама используется выражение «мир в ужасе наблюдал», подразумевая, насколько данное происшествие важно для каждого из нас.

Мы видим, что две данные речи преследуют противоположные цели: первая – прекращение бессмысленных военных действий, вторая – начало военных действий против Сирии с целью разоружения.

Тем не менее, автор делает ссылки и на события, связанные с предыдущими войнами, так же отмечая и урон, нанесенный ими: «And finally, let me say this to the American people: I know well that **we are weary of war. We've ended one war in Iraq. We're ending another in Afghanistan.** And the American people have the good sense to know we cannot resolve the underlying conflict in Syria with our military». Аппелируя к предыдущему опыту, автор еще раз доказывает правомерность своего заявления о необходимости военного вторжения в Сирию с целью уничтожения химического оружия.

Мы можем сделать вывод, что с течением времени отношение к определенным ситуациям меняется, что отражается и в выступлениях политических деятелей. В выступлении 2007 года Барак Обама, будучи сенатором, является активным сторонником прекращения военных действий и для аргументации своей точки зрения обращается к эмоциональной сфере слушателей. Мы можем предположить, что данная стратегия сыграла немаловажную роль в избрании его на пост Президента США, поскольку война является болезненной темой для любых народов и национальностей. Получив данный пост, Барак Обама завоевывает уважение своих избирателей путем следования собственной стратегии и выводе американских войск из Ирака. Можно сделать вывод, что подобное решение повлияло на голоса граждан Америки при президентских выборах 2012 года, которые также принесли Б. Обаме победу.

Спустя 5 лет Президент США выступает с противоположным заявлением о необходимости начала военных действий против Сирии в целях безопасности гражданского населения не только Америки, но и всего мира. Автор также апеллирует

к эмоциональной сфере, однако уже не приводит конкретные примеры из жизни американских граждан. Также военный конфликт в Ираке упоминается вскользь, с целью привлечения внимания слушателей к предыдущему опыту, однако делается это уже без использования ярких стилистических приемов. Также стоит отметить, что, отсылая аудиторию к войне в Ираке, Б. Обама косвенно указывает на то, что тот конфликт был благополучно разрешен при непосредственном участии самого автора. Мы можем предположить, что, таким образом у слушателей появляется уверенность в том, что и данная ситуация завершится благополучно.

Несмотря на то, что общие грамматические закономерности (например, соотношение в использовании модальных глаголов) сохраняются, изменяется цель, с которой используется местоимение «Я»: оно перестает играть столь значительную роль в описании личного опыта, вместо этого, данное местоимение используется для передачи авторства решения. Мы видим, что, в связи со сменой статуса сенатора на статус президента, Б. Обама берет на себя большую ответственность, о чем и заявляет в своих выступлениях. Данную функцию и выполняет в его речах использование местоимения «Я».

Исходя из всего вышесказанного, мы делаем вывод, что такие компоненты, как личность участников речевой ситуации, его социальный статус, а также внешние факторы, такие, как политическая обстановка, актуальные события в мире влияют на протекание речевой ситуации, что выражается в выборе языковых единиц на грамматическом и лексическом уровнях.

1. Педагогическое речеведение. Словарь-справочник. — М.: Флинта, Наука. Под ред. Т. А. Ладыженской и А. К. Михальской. 1998. http://ped_recheved.academic.ru
2. В. Obama, Senate Floor Speech on the Iraq War After 4 Years, 21.03.2007. http://blogs.suntimes.com/sweet/2007/03/obama_senate_floor_speech_on_s.html
3. В. Obama, On The Use of Chemical Weapons by Syrian Government. 31.08. 2013 <http://edition.cnn.com/2013/08/31/politics/obama-syria-transcript-saturday>

**ОБРАЗ РЕВОЛЮЦИОНЕРКИ В КНИГАХ А.М. РЕМИЗОВА
(«ПРУД», «В РОЗОВОМ БЛЕСКЕ»)**

А.М. Ремизов не всегда был писателем, вольнослушатель Московского университета, едва достигнув совершеннолетия, он увлекся антиправительственными настроениями. По своим политическим взглядам ему близки социал-демократы, интересуют работы Чернышевского, Михайловского. Уже через год – в 1896 г. он арестован как главный агитатор студенческой демонстрации. В воспоминаниях он не раз подчеркивает случайность этого происшествия: «А зимою в Ходынскую демонстрацию случайно загнан в манеж, откуда переведен в Тверскую область, а к ночи в Таганку – в Каменщики» [3]. После ссылок в Пензу и Вологду, он отрубает тень бунтаря и мятежника.

Переворот 1905 г. предстал в его произведениях как стихия, которая, разрушая скверну старого, вряд ли имеет творческий созидательный идеал [1, с. 267]. Революция 1917 г. – пожар, огонь которого уничтожает старое, но рождает новое. Для Ремизова революция — это разрушение старой «Святой Руси», т. е. христианского мирозерцания, которое Ремизов считал одной из главных основ народного мировосприятия. Этой стороны Ремизов не принял ни в февральской революции, ни в октябрьском перевороте [6].

Антиправительственные идеи писателя находят отражение в убеждениях героинь-мятежниц из романов «Пруд» и «В розовом блеске». В нашей работе мы хотели бы проследить изменение характера бунтарок от ранней вологодской книги к поздней эмигрантской. Варенька из романа «Пруд» (1905) – мать главного героя Николая. В молодости ярая революционерка, мечтавшая «в народ пойти», она вынуждена оставить свои убеждения, выйти замуж за нелюбимого человека, родить детей и поставить крест на себе. Не случайно возникает мотив проклятия – причем проклятия собственных детей – в них она видит причину свое неприяности, всех своих несчастий. Кажется, в ней нет любви, она живет прошлым, находя утешение в водке. Она несчастлива, но активно несчастлива, она не несет свой крест со смирением, как ее мать. В ней живо еще революционное прошлое. Несколько меняет автор образ Вареньки во второй редакции романа (1907): она будто печальнее, покорнее, изначально обречена она на гибель: *«золотой крест матери выросал в крест-виселицу»* [5, 306]. Пусть между редакциями романа всего два года, но за эти два года существенно меняется мировоззрение Ремизова: в Вологде он отходит от образа революционера-бунтаря, отходит от идей революции. Меняется миропонимание и политические взгляды писателя.

Прототипом Вареньки, несомненно, является мать А.Ремизова – Мария Александровна. Их судьбы, их характеры схожи, образ матери всегда был окружен для Ремизова ореолом страдания.

Писатель, рисуя женские образы, движется от декаденства к поиску идеала, героини, идеальной во всем. Ей стала Оля из книги «В розовом блеске». Книга эта

посвящена его жене – Серафиме Павловне Довгелло, с которой они познакомилась в ссылке в Вологде. Она – также яркая революционерка, что отражено в разделах книги, посвященных юности – «С огненной пастью» и «Голова львова». Именно глава «С огненной пастью» повествует о курсистке, воспламененной революцией, стремящейся также «в народ пойти», готовой ради революционного переворота на все. Так появляются названные О. Раевской-Хьюз основные «узлы» образа: обет безбрачия, перемена имени, означающая перемену своего существа и связанные с этим ритуальные «умирания» [2, 11]. Позже – уже в главе «Сквозь огонь скорбей», повествующей о болезни и смерти самой Серафимы Павловны, появляются следующие составляющие: нарушение обета и расплата за это разлукой с дочерью, болезнь и смерть. Мы словно не видим перехода от революционерки Оли к самой Серафиме, эти образы сливаются в нашем сознании, это один человек. Серафима Павловна до замужества неизменно называется под именем Оли. Как отмечает О. Раевская-Хьюз источник этого – сама Ремизова-Довгелло, мечтавшая в детстве о подруге с таким именем. Примечательно, что имя Ольга происходит от имени Хельга, означающего «святая». Значение же имени Серафима – «огненная». Сам Ремизов отмечает: «Произошла перемена: пламенная Серафима в лунную Ольгу. Ольга вышла из мечты Серафимы» [4, 626].

Так меняется образ революционерки в произведениях А.М. Ремизова. В раннем декадентском «Пруде» революционерка Варенька – скорее страдальца, сильная только в начале, но не выдержавшая тяжести быта. Ольга же – идеальная мятежница, пылкая, живущая жизнью революции. Стоит отметить, что это связано не только с изменением политических взглядов автора, но и с прототипами этих героинь – матерью и женой писателя. Мать для Алексея изначально была жертвой, а жена, которую он любил и уважал всю жизнь – идеалом

Литература:

1. История русской литературы. Литература конца XIX – начала XX в. (1881 – 1917). – Л., 1983. – Т. 4.
2. Раевская-Хьюз О. Образ С.П. Ремизовой-Довгелло в творчестве А.М. Ремизова (к постановке проблемы) // Алексей Ремизов. Исследования и материалы. – СПб., 1994.
3. РГБ. Ф. 371. Карт.4. Ед. хр.46. Л. 14-15об.
4. Ремизов А.М. В розовом блеске. – М., 1990.
5. Ремизов А. М. Собр. соч.: В 10 томах. – Т. 1. Пруд. — М., 2000
6. Ремизов Алексей Михайлович [электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.rusinst.ru/articletext.asp?rzd=1&id=5017>

Норець М.В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики перекладу і соціолінгвістики Таврійського національного університету м. Сімферополь

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ШПИГУНСЬКИХ РОМАНАХ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

***Анотація.** Представлене дослідження присвячене аналізу історико-політичних трансформацій в шпигунських романах на рубежі ХІХ-ХХ сторіч, коли новий жанр шпигунського роману формувався у літературі.*

Ключові слова: шпигунський роман/spy novel, детектив/detective, образ/image, жанр/genre, головний герой/protagonist.

Історіям про секретних агентів в 2013 році виконується 110 років. Перший загальноновизнаний шпигунський роман — Загадка пісків Ерскина Чайлдерса був опублікований в 1903 році. Але деякі критики зводять історію шпигунів у художній літературі до 1821 року, часу публікації роману Шпигун, написаного Джеймсом Фенімором Купером.

Є правда кілька критиків (шведський критик Ян Броберг і американський Вінсент Старет), які подібно Дороті Л. Сейерс відносять появу історії про шпигунів до біблійних часів, згадуючи оповідання про ізраїльських вивідачів, що відправилися виглядати Землю обітовану. Але ми не станемо докладно торкатися цих прадавніх оповідань, залишаючись у рамках ХХ століття.

Елемент загадки або головоломки, яку розгадує або розплутує якийсь розслідувач, досить часто зустрічається в літературних творах різних жанрів, але по загальному визнанню критиків є основним елементів детектива. А початком жанру є твори, які не тільки передвказують риси жанру, але які здатні, повною мірою, свідчити про його життєздатність.

Один із самих плідних авторів шпигунського роману Ерик Емблер стверджує, що «не було ні одного періоду в історії, коли секретні агенти не відіграли б важливу роль

у політиці й дипломатії» [цит. по 1, с. 310]. Але саме період з 1850 по 1920 роки може бути названий періодом появи на світ таких жанрів як детектив і шпигунський роман. Саме в цей період відбувається перехід від культури елітарної до масової. Поширення грамотності створило попит на літературу, як спосіб розваги, розширення дозвілля.

Для розвитку жанру художньої літератури потрібні дві умови. Перше, публікація, а друге — інтерес з боку читачів. У жанрі детективного роману такі якості мали три письменники: Едгар По, Уілкі Коллінз і Артур Конан Дойл, які вже в другій половині XIX століття заклали архетипічні основи для розвитку жанру.

Основним завданням секретного агента є підтримка національних інтересів у мирний час або в період війни. У художній літературі, особливо в англійській — колиці для цього жанру, більшість шпигунських історій відбувається в мирний час, а дії шпигунів носять, в більшості, оборонний характер, спрямований на підтримку престижу й впливу своєї держави, а також нейтралізації погроз із боку світових вогнищ напруженості. Для Англії це було особливо актуально, оскільки на рубежі кінця XIX і початку XX століття стало зрозуміло, що статус Британії як світової держави йде в минуле. Не бажаючи втрачати пальму першості, англійці в уявлюваному світі намагалися відновити колишній престиж, нехай тільки на конспіративному рівні, світовий вплив за допомогою секретних операцій.

Рух у літературі від вікторіанського до постмодерністського роману, виражається в прояві реалістичної манери оповідання й симптому недостатньої значимості. Світові війни остаточно підірвали віру в індивідуалізм і оптимістичні переконання про можливості окремої людини для вивчення й контролю навколишнього світу. А ріст розуміння значимості ідеологій тільки сприяв появі культурного явища як влада.

Образи шпигунів, представлені в художній літературі, звичайно набагато більш складні й глибокі, ніж у детективі. Якщо ззовні шпигун — це відбиття єдності й анонімності суспільства, у глибині його душі відбувається індивідуалістичний бунт, у першу чергу проти анонімності. Уже в детективові, читач у більшості випадків розгадував загадку разом з детективом, не ототожнюючи себе з генієм дедукції, то в шпигунському романі анонімність героя й зовсім розділяє його із читачем, запрошуючи тільки до емпатії. Сирій плащ секретного агента став своєрідним чохлам під яким ховався цей герой. Але здатність шпигуна впливати на міжнародне status quo, виривало читача з світу однаковості, пропонувало схему порятунку, заохочувало до виклику повсякденності.

Історії про секретних агентів пропонували читачам, розчарованим у національній політиці, чії механізми схвалювались в XIX столітті, механізм компенсації як реакцію на політичні, культурні й соціальні події.

Література

1. Анджапарідзе Г.А. Не тільки про детектива: монографія. Текст.: сб. ст. / сост. Г.А. Анджапарідзе. – М.: Вагріус, 2003. – 382 с.
2. Проценко І.Б. Естетика новелістичної прози Едгара / Проценко Ірина Борисівна: автореф. дис. канд. філол. наук зі спеціальності 10.01.05. – Л., 1981. – 12 с.
3. Bennett Richard M. Espionage: An Encyclopedia of Spies and Secrets / Bennett Richard M. – London: Virgin Books, 2002.

**ЗАГолоВОК КАК ПРЕДМЕТ МЕТАПОЭЗИИ: АНТИНОМИИ МИНИ-ЖАНРА
(НЕКРИТИЧЕСКИЕ ОПЫТЫ О ШТЫПЕЛЕ).**

Ключевые слова/Keywords: Штыпель/Shtypel, заголовочный комплекс/headline complex, поэтический синтаксис/poetic syntax, идиостиль/idiostyle, рецепция/reception

Явно рассчитанный на филологическое внимание затейливый эксперимент Аркадия Штыпеля с «перечнями стихов» – имитацией оглавления поэтического сборника – отклика в критических отзывах практически не нашел (исключения – М. Бувайло, указавшая на типологическое сходство приема со «стихами на карточках» Л.Рубинштейна [1], и автор не обнаруженного, но существовавшего в Рунете отчета о презентации книги). Впрочем, речь не о качестве рецензий и полярности равно безответственных интерпретаций с ученым видом знатока. Речь об утрате остатков культуры общения с поэтическим материалом. Попробуем трудолюбиво восполнить пробел. В книге «Стихи для голоса» [2] помещены четыре текста, предваряемые прозаическим комментарием «Четыре книги» и заключаемые неозаглавленным прозаическим же комментарием, начатым с места в карьер: «Возьмем первый «перечень» – СТЕКЛЯННЫЕ ЧАСЫ – и будем рассматривать его как целостный текст» [2 с.88]. Отметим также сразу: автор претендует на открытие некоего нового жанра, не случайно он закавычивает слово «перечень». В «перечне» строки даются под номерами, это, безусловно, не способствует когерентности, отсылает к традиции академических изданий, затрудняет устное прочтение, если оно вообще таким текстом предполагается. А. Штыпель явно намеренно эксплуатирует двусмысленность поэтического заголовочного комплекса, являющуюся результатом правила называть неозаглавленные стихотворения «по первой строке», когда в качестве имени текста, его смысловой темы, выступает фрагмент текста, стало быть, фрагмент ремы, а кроме того, учитывает типично «литиститутскую», «совлитовскую», псевдофилологическую практику – оценивать качество стихотворного сборника по «красоте» оглавления. Заведомо понятно, что автор с упомянутой эстетикой не солидаризируется. Прилагаемая А. Штыпелем к собственным текстам интерпретативная стратегия строится на обнаружении регулярных формальных средств когезии в четырех якобы оглавлениях якобы сборников. Принцип прост: выявляются рифмующиеся заглавия, выстраивающие псевдострофы внутри списка: «логично будет рассматривать это «четверостишие» и последующий текст в режиме черновика, наброска» [2, с.89]. Реконструкция предлагается в таком виде: «с гримасой детского верблюда//и не за левым ли плечом//...//ухом прядает лампада//нищий с огненным мечом//...//есть Бог, есть набольший. Блаженны//...//на голоногую наживку//...//стад кудрявых Галаада//...//кто начертал, не то прочел//...//за чистую монету//орудий духовых//...//и хорошо, что нету//...//ни ландышей цветных» [2, с.93]. Таким образом, автор претендует на собственный при-

ем осложнения/ опрощения (?) семантики поэтического текста, причем в эксплицитной форме указывает на чаемую иными исследователями (напр., некогда И.И.Ковтуновой [2]) корреляцию между поэтической и внутренней речью. Ниже будет видно, насколько эффективна внутренняя речь в качестве интерпретирующего кода. Имплицитно делается заявка на представление конститuentов собственного (Аркадия Штыпеля) идиостиля: 1. Стих активно стремится выполнить функцию самостоятельного смыслонесущего высказывания (а не сегмента такового высказывания). 2. В качестве определяющего метрико-ритмического образца целого стихотворения выдвигается полиметрическая композиция, в которой, однако, наличествует явная доминанта – регулярные двусложники. Напр., на 28 «заглавий» «Стеклянных часов» только один Амф3 («приглядывай, Боже, за мной») один пеон или ямб («сквозь мелкотравчатую воду») и одна строка «метрически амбивалентная» (А.А.Илюшин, С.А.Старостин, И.А.Пильщикова) – «спят земляные осы» (ямб/дольник); ХЗ-4 всего 4, остальные – ЯЗ-4-5. В «Вечнозеленом льде» пропорция смещается в сторону хорей: Я2-3-4-5 – 15 «заглавий» (причем три пеонических); ХЗ-4-5 – 14; однако доминирование двусложных сохраняется. В дальнейшем, впрочем, статистическая ясность уступает место большей пестроте. 3. Рифма допускает самые разные реализации, но видимое предпочтение отдано диссонансной (усы – саврасы – осы – нарциссы – лозы; блаженны – наживку; верблюды – воду – лампада – Галаада; покоя – Китая). Нарочитость штыпелевских «заглавий» подчеркивается навязчивой неполнотой и в отдельных случаях градацией неполноты по тексту: от «дымятся зимние кислоты» до «когда гусиной кожей», от «приглядывай, Боже, за мной» до «с тритонами нарциссы». Собственно, можно разделить текст каждого «перечня» на неравномерные фрагменты – от начальной синтаксически достаточной строки до прерывающей последовательность достаточных синтаксически недостаточной. Среди синтаксически недостаточных интересно особо отметить модальные («авторские отступления») строки, труднее всего поддающиеся семантизации: «какое, право, не какое»; «не то, чтоб свысока». В целом, в первом и втором «перечнях» явно предпочитают лексические (в смысле выражаемые словом), а не грамматические (выражаемые морфологически) сигналы недостаточности: *когда гусиной кожей; где виноградной проголодь лозы; и не за левым ли плечом; и хорошо, что нету; ни ландышей цветных* и т.п. Ср.: «орудий духовых» (26 – единственная строка первого «перечня» с атрибутивным словосочетанием в косвенном падеже без предлога, не после союза, частицы и проч.). Тем самым сигналы подчеркивают отсутствие синтаксической связи между строками, но – что еще важнее – задают необходимость довершить фрагмент, поскольку относительный элемент должен реализоваться. Итак, пресуппозицией любого заглавия, по определению, является поставленный в связь с ним, следующий за ним текст, в «перечнях» А.Штыпеля, по определению, презумпция не подлежит достоверному восстановлению, но в одних случаях (рифма) высказывания объединяются в сверхфразовое единство без семантических лагун, в других – объединение оказывается лакунарным (не обнаруживается рифмы). При этом с рифмой (при такой широкой трактовке) всегда можно ошибиться – верифицирующая процедура ненадежна. Декларируя интерпретативную дисциплину и задавая алгоритм прочтения, автор в то же время оправдывает произвол интерпретации. В первом «перечне» «Стеклянные часы» строка 13 «пора мой друг! покоя» (после «!» строчная буква !) легко читается

как стих, содержащий анжамбман, почти безальтернативно продолжаемый предугадываемым центоном: «сердце просит (боя, края, края, лая и т.д. и т.п.)», в третьем «перечне» «Ближе к югу» имеется аналогичный «еще петух не пел. Еще» (с прописной буквой), продолжение угадывается хуже, но его тематические контуры опять предзаданы, в четвертом «перечне» 27 «моросило... марсиане» компоненты явно паронимически связаны внутри стиха, но варианты внешнего развертывания высказывания в гипотетическую следующую строку совершенно непредсказуемы. Тем самым читатель постоянно сталкивается с пресловутым «обманутым ожиданием», следуя честному намерению формировать смысл по рецептам автора. Уже в третьем «перечне» выясняется, что и ритмико-синтаксические модели для автономизации заголовочных отрезков нуждаются в корректировке: во-первых, появляются метрические маргиналии (2 «дым, дом, сад», 18 «исчисление углов, дуг») и длинные строки, не имеющие однозначной интерпретации как ритмически урегулированные стиховые отрезки и с большим трудом представимые в таковом качестве: 19 «вид вод вдруг напомнит, как шагал Бог»; 30 «чабрец, чернобривец, паныч кручёный»; 32 «над голубыми звездами железнодорожных». Последнее также анжамбман, вновь с непрогнозируемым продолжением. Несмотря на категорическое утверждение Анастасии Ермаковой: «Разбор, надо сказать, проясняет некоторые авторские ассоциации, трудноуловимые при прочтении, но к впечатлению ничего, к сожалению, не прибавляет» [3], «разбор», конечно, является частью экспериментального текста, поскольку задает алгоритм, обнаруживающий неполноту в процессе применения. Однако нельзя и утверждать, что перед читателем «пародия на стиховедение — нечто подобное сделал Набоков в романе “Бледное пламя”, где один персонаж, трикстер главного героя, квалифицированно разбирает свои графоманские опусы, причем стиховедческий текст получается умным и интересным, совсем как у Ильи Кукулина или Данилы Давыдова» [4], поскольку заданный принцип генерирования смыслов за счет межстиховых связей оправдывает себя на отдельных отрезках «перечней». Собственно, предложив недостаточный (хотя и необходимый) алгоритм прочтения, автор «перечней» в рамках нормальной эстетической провокации пригласил читателя поучаствовать в «мозговой игре» с текстом, где «не существует заданного “алфавита” — он формируется непосредственно в развертывании структуры и через структуру <...> если каждая из <...> периферийных ассоциаций в отдельности может быть поставлена под сомнение с точки зрения правомерности ее выведения из текста <...>, то все они в совокупности образуют незамкнутое поле, придающее смыслу целого черты открытости и бесконечности» [5 с.29, 31]. Компетентные круги с задачей не справились: «Стихи Штыпеля повествовательны, сюжетны, в этом их слабость и сила. Стихотворения-рассказы заведомо понятны, доходчивы, эффектны, пригодны для устного чтения. Но рассказанная история неизбежно начинает преобладать над непосредственностью переживания...» [6].

ЛИТЕРАТУРА

1. Бувайло Мария. Практикующий стихотворец: Аркадий Штыпель. Вот слова./ <http://www.litsnab.ru/literature/6454>
2. Штыпель Аркадий. Стихи для голоса. – М.: АРГО-РИСК, Книжное обозрение, 2007

3. Ковтунова И.И. Поэтический синтаксис. – М.: Наука, 1986
4. Ермакова Анастасия, Костюков Леонид, Кузнецова Анна. Из книжных лавок. (Об Аркадии Штыпеле – Анастасия Ермакова – С.П.)//Арион, 2008, №2// <http://magazines.russ.ru/arion/2008/2/>
5. Кузнецова Анна. Аркадий Штыпель. Стихи для голоса: Вторая книга. — М.: АРГО-РИСК; Книжное обозрение (Книжный проект журнала “Воздух”, вып. 25), 2007// знамя, 2008, №1 // <http://magazines.russ.ru/znamia/2008/1/ku.html>
6. Гаспаров Б.М. Из наблюдений над мотивной структурой романа М.А.Булгакова «Мастер и Маргарита»// Литературные лейтмотивы. Очерки по русской литературе XX века. — М.: НЛО, 1993 — С. 28-83.
7. Бак Дмитрий. Сто поэтов начала века. От Ивана Волкова до Аркадия Штыпеля.// Знамя, 2009, №12// // <http://magazines.russ.ru/znamia/2009/12/ku.html>

Тодуа Миранда

кандидат филологических наук,

Сухумский государственный университет (Тбилиси), Грузия

Арахамия Нана

кандидат филологических наук,

Сухумский государственный университет (Тбилиси), Грузия

ПРОБЛЕМА НАРУШЕНИЯ ВЕЧНОСТИ БЫТИЯ В ГРУЗИНСКОЙ И ЕВРОПЕЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (СРАВНИТЕЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАЛЛЕЛИ)

Тема убийства родителями собственных детей (в сегодняшней научной литературе упоминается, как антирождение или нарушения вечности бытия¹) берёт начало в античности. Размышляя над трагедией, Аристотель в своей «Поэтике» заостряет внимание на таких вопросах, какими являются чувства страха и сострадания, очищение от пороков, отражение душевных переживаний героев, сильных страстей и т. д. Он считает, что итогом эстетических переживаний от трагедии является катарсис, то есть вызванное «состраданием и страхом» ощущение прекрасного. История, переданная в трагедии, должна отражать «переход человека от счастья к несчастью», при этом человек подвергается несчастью не вследствие своей порочности и низости, а вследствие какой-нибудь роковой ошибки.

Аристотель считает, что сильные страсти в кругу близких друг другу людей, когда брат убивает брата, сын – отца, мать – детей, дети – родителей, становятся источниками взаимных противостояний. Подобные сюжеты в готовом виде преподносятся мифами, которыми может воспользоваться в своём творчестве поэт. Согласно Аристотелю, в мифах представлено несколько типичных случаев:

1. действующее лицо осознанно совершает действие (например, убийство Медеей собственных детей);

2. действующее лицо не знает о том, что его действия направлены против близких ему людей (например, убийство Эдипом родного отца);

3. действующее лицо сначала не знает, что его действия направлены против близких ему людей; оно узнаёт об этом в последний момент и старается предотвратить надвигающуюся трагедию (например, в трагедии «Кресфонт» Меровпа собирает-ся убить своего сына, но после того, как «узнает» его, разумеется, не убивает) .

Таким образом, вышеназванная тема была актуальна ещё в античный период. Бессмертные мыслители того времени воспринимали её, как одно из самых лучших средств сильного воздействия на зрителей. С фактом убийства родителем или наставником своего ребёнка сталкиваемся и в древней грузинской литературе – агиографии. Хотя следует отметить, что основная мысль агиографических произведений отличается от идейного замысла нижеперечисленных нами произведений. Разумеется, действия персонажей агиографических произведений определяются их религиозной верой, высокими душевными качествами, стремлением обрести Царство Божие пу-

¹ Ак. Бакрадзе, Наставник, в книге «Хрестоматийная критика XIX века», II, Тб., 2004, стр. 233.

тём преодоления земных страданий и отречения от искушений. В «Мученичестве девяти отроков колайских» агиограф повествует читателю о страдальческой кончине малолетних братьев. Жители деревни Кола, дети – язычники, тайком от родителей ночью были крещены в реке Куре. Наученные ангелами, они отказались вернуться к родителям-язычникам. Разгневанные родители забили детей камнями. Как отмечает Р. Сирадзе, «в агиографическом произведении отображены персонажи разного плана, но основной герой является олицетворением идеального человека. Окружающие его жизненные детали, конкретные характеры, природные закономерности, семейные проблемы являются только лишь вспомогательным материалом, и им никогда не придается особое значение»².

И в этом произведении на передний план выдвигается душевная стойкость малолетних отроков, их непоколебимая воля. Дети с невообразимым терпением переносили

оскорбления от родителей, все мучения и пытки, голодные и холодные повторяли одно и то же: «Мы христиане и не отвергнемся Господа нашего Иисуса Христа». По наблюдениям Р. Барамидзе, в произведениях «мученического жанра» конфликт между «мучителем» и «мучеником» отражается в противостоянии, борьбе, которая постепенно развивается и достигает кульминации. В указанном произведении сюжет развивается так же. В данном случае родители (т. е. «мучители») жестоко расправляются с собственными детьми, которым не простили принятие веры Христовой. Но автор не показывает душевное состояние и переживания родителей-детоубийц, так как агиографы передают идею произведения не посредством осуждения зла, а с помощью отображения достоинств положительного персонажа.

Автор особое внимание обращает на способность мученика примириться со смертью, «Мы христиане, и умрём во имя того, благодаря кому познали истинную веру», – таковы последние слова девяти отроков колайских. «Они причисляются к лику святых за преодоление страха смерти. В этом случае обычно не уделяется внимание трудности расставания с жизнью, так как наслаждение жизнью не считается достоинством человека. Агиографы подходят к этому вопросу односторонне. Исключаются трагические переживания по поводу смерти, так как телесная смерть считается преддверием будущей вечной жизни. Примирением со смертью личность показывает свою внутреннюю силу, стойкость веры»¹.

Малолетние братья, Давид и Тиричан, стали жертвами безжалостной жестокости родного дяди («Мученичество Давида и Тиричана»). Язычник Феодосий решил склонить к безбожию овдовевшую сестру и осиротевших племянников. Когда Тагине стала противостоять неверию брата, тот созвал отроков и попытался переманить их на свою сторону, но все его усилия были напрасными. Спустя некоторое время озлобленный Феодосий жестоко расправился над скрывавшимися от него детьми. Давида лишил жизни собственными руками, поразив его мечом, а убежавшего Тиричана настигла погоня, учинившая над ним расправу. Согласно Новому Завету, кровь, пролитая святыми, обладает очистительной силой, а Бог отомстит за страдания мучеников (явление 16, 3-7). По свидетельству агиографа, дядя, убивший отроков, сразу же ослеп.

¹ Р. Сирадзе, Грузинская агиография, стр. 15.

В отличие от «Мученичества девяти отроков колайских», ослепший Феодосий раскаялся в содеянном после наступившей его Божьей кары. Как отмечает Р. Сирадзе, в «агиографии изобличение злодеяний занимает не столь большое место, вследствие чего отрицательные персонажи изображены блёкло. Агиография не отображает добродетели и пороки личностей, их противоборство, драматизм личности»¹, хотя в этом произведении автор старательно показывает образ раскаявшегося дяди, так как он связан со свершившимся чудом, а чудо, в свою очередь, связано со святым или мучеником, наделяя его при этом ликом избранности и вместе с тем являясь доказательством святости. Тагине, поняв, что её дети принесены в жертву Богу, прощает своего покаявшегося брата Феодосия и обращается к Господу с просьбой об его исцелении. Она взяла в руки горсть земли, впитавшую кровь Святого Давида, и помазала ею глаза Феодосия, к которому тотчас вернулось зрение.

В агиографических сочинениях отношение автора к мучителям (будь то члены семьи или иноплеменные судьи, амиры, порабитители), разумеется, однозначное. В отличие от агиографов, авторы приведённых нами произведений позволяют нас заглянуть в духовный мир положительных и отрицательных персонажей и оставляют место для читательских размышлений.

Слово писателя обладает той магической силой, которая пробивает себе путь к сердцам людей и глубоко пускает корни в их сознании. Именно писатели «дают более убедительную картину описания человеческой жизни, нежели социальные психологи. Зачастую учёные не в силах понять, чем вызвано появление в человеке всего человеческого. В литературе привлекают внимание описания установленных между характерами героев аффективных связей, развития их переживаний, а также возникающих между ними конфликтов, радостей и печалей. Разумеется, эти аспекты рассматриваются в качестве центральной части жизненной драмы»².

Бесспорно, эта мысль распространяется на такие произведения, персонажи которых выделяются в литературном пространстве своим глубоким драматизмом и психологизмом. В данном контексте хотелось бы обсудить «Наставник» Ак. Церетели, «Хевисбери Гоча» Ал. Казбеги, «Тараса Бульбу» Н. Гоголя, «Маттео Фальконе» Проспера Мериме, «Бабушку» Вельмиро Аяла Гауна. Что является тем главным, что объединяет указанные произведения? Можно ли назвать главных героев этих произведений – Сапар-бека, Онисе, Фортунато, Андрия, Сантино – преступниками? Было ли обязательным наказывать их смертью? Или преступниками являются сами родители (наставники), которые сознательно идут на совершение жуткого по своей сути поступка? В результате сопоставления этих гениальных творений мы постараемся выделить в них те эмоциональные стороны и моральные ценности, которые были и будут актуальными для мыслящих людей во все времена.

Увлечённый любовным самозабвением, Онисе («Хевисбери Гоча») забыл про обязанности часового, и враг смог прокрасться в охраняемый им лагерь. В этой части произведения сосредоточено больше всего противоречий, которыми обусловлена трагедия Онисе. С одной стороны, это исполнение долга по охране того места, откуда может пройти враг, наставление отца и данная им самим клятва, а с другой стороны, – чувство любви. Несмотря на совершившийся тяжёлый факт, чистосер-

1 Р. Сирадзе, Грузинская агиография, стр. 16.

2 Т. Шибутин, Специальная психология, М. 1969, стр. 264.

дечное признание Онисе на совете общины дополняет его образ благородством. В его исповеди узнаваема «высоко нравственная личность, которая не изменяет идеалам мужества даже после собственного поражения»¹.

Андрий («Тараса Бульба»), в отличие от Онисе, перешёл на сторону врага. Более того, во время боя сражался против своих бывших соратников, и всё это потому, что влюбился в девушку из вражеского стана. Онисе знает, что его ждёт за преступление, но для него истина дороже, чем собственная жизнь. Существенно отличается от его поступка поступок Андрия Бульбы, схваченного отцом в пылу битвы. Он покорно принял смерть от рук отца, но не испытал угрызений совести и не осознал своё преступление.

Онисе во многом более высоко нравственный персонаж. «Трагедия Онисе в его человеческом величии»².

В основе трагедий двух этих персонажей лежит чувство любви, хотя отношение к этому чувству у каждого из них разное. Онисе стал предателем неосознанно, Андрий же изменил соратникам по борьбе ради любимой женщины. Когда Андрий прокрался в окружённый казаками город Дубно и принёс в дом возлюбленной съестное, отказался от возвращения в лагерь казаков: «Отчизна есть то, чего ищет душа наша, что милее для нее всего. Отчизна моя – ты! Вот моя отчизна!» Вообще, согласно концепции романа, любовь принято считать непобедимой силой. Любовь к Дзидзии для Онисе оказалась сильнее всего, он боролся с поселившимся в его сердце чувством любви, старался убежать, спрятаться от него, но напрасно. Нельзя согласиться с мнением, что это было только лишь «подчинением страсти»³, особенно в случае с Онисе³. «Подчинение страсти» видно в произведении Акакия Церетели «Наставник». Сапар-бек совершает страшное преступление – нарушает традицию куначества. Оставшись в избе наедине с женой молочного брата, он оказался в плену сильной страсти и совершил непоправимую ошибку, греховное деяние, несмотря на то, что не имел таких намерений до посещения семьи кунака. Сапар-бек желает ценой собственной жизни искупить свою вину за содеянное, смертью смыть позор с своей совести, что роднит его с образом Ал. Казбеги – Онисе. Сопоставить два эти персона позволяет мысль о том, что «только подлинно совестливый человек мог сделать то, на что решился Сапар-бек: он отправился к наставнику и рассказал ему обо всём случившемся, чтобы последний принял справедливое решение и освободил Сапара от тяжёлых переживаний»⁴.

Маленький Фортунато не может подняться на высоту подобных переживаний. Он становится жертвой детской нетерпеливости. Польстился на предложенный сержантом подарок и выдал скрывавшегося от погони человека (беглеца). Согласно Джону Локку, детская душа и сознание как чистый, неисписанный лист бумаги, или, как считалось ещё со времён Аристотеля, – «чистая доска».

Отрицались врождённые идеи и признавалось, что воспитатель может «записать» любые полезные свойства на чистом, неисписанном листе бумаги, каковым является сознание ребёнка. В соответствии с противоположной точкой зрения, дет-

1 Ап. Махарадзе, История новой грузинской литературы, т. II, Тб., 2003, стр. 456.

2 То же, стр. 247.

3 Г. Асагиани, Творчество Александра Казбеги, в книге «Хрестоматийная критика XIX века», Тб., 2004, стр. 285.

4 Л. Минашвили, Литературные очерки и письма, Тб., 2003, стр. 38.

ская душа и сознание не представляют собой «чистую доску». Существуют врождённые природные данные – наследственные гены, с которыми должны считаться в процессе воспитания ребёнка и наличие которых в некоторых случаях либо усложняет, либо облегчает процесс воспитания. Во всяком случае, «исправление тяжёлых врождённых качеств иногда становится вполне возможным»¹. Сразу же после появления Джанетто Фортунато предлагает ему сделку: «А что ты мне дашь, если я спрячу тебя?», что свидетельствует о недостатках в характере подростка. Более напряжённо описывается автором другой эпизод: «Лицо Фортунато явно отражало вспыхнувшую в его душе борьбу между страстным желанием получить часы и долгом гостеприимства. Его голая грудь тяжело вздымалась – казалось, он сейчас задохнется. А часы покачивались перед ним, вертелись, то и дело задевая кончик его носа». Беглец называет дом Маттео «домом предателя». «Только человек, обреченный на смерть, мог осмелиться назвать Фальконе предателем», – отмечает автор. Эта история уничтожила Маттео: «Хорошо начинаешь! – сказал наконец Маттео голосом спокойным, но страшным для тех, кто знал этого человека». Стыд за то, что «...этот ребенок первый в нашем роду стал предателем», приводит Маттео к отчаянному шагу, и, несмотря на мольбу Фортунато о пощаде, со словами «Да простит тебя бог!» – он лишает своего сына жизни. Маттео не учитывает того, что Фортунато ребёнок, душа и сознание которого как чистый, неисписанный лист бумаги, что ребёнок легко был обманут опытным и ловким жандармом. Маттео совершенно спокойно убил Фортунато и невозмутимо сказал жене: «Я сейчас похороню его. Он умер христианином. Я закажу по нем панихиду».

Так же хладнокровно, не дрогнув ни одной частью тела, убил своего сына Тарас Бульба. После убийства Андрия, стоя над его бездыханным телом и глядя на него, произносит: «Чем бы не козак был? ... и станом высокий, и чернобровый, и лицо как у дворянина, и рука была крепка в бою! Пропал, пропал бесславно, как подлая собака!».

Более того, когда Остап просит у отца похоронить Андрия, Тарас отвечает: «Погребут его и без нас! ... будут у него плакальщики и утешницы!».

Правда, спустя несколько минут старый казак задумался, не похоронить ли сына, но не успел принять решение, так как враг наступал, и он вынужден был бежать.

Невозмутимо, своими руками убивает донна Эметерия собственного внука – Сантино. («Бабушка»). Для жителей Майдана главнейшим являлся «закон Майдана, который они носили и защищали с оружием в руках». Мужчины этого рода встречали смерть лицом к лицу, поэтому донна Эметерия переживала за поведение внука, который не отличался мужественными чертами характера и не любил носить оружия. Бабушка стала свидетельницей жуткой картины. Человек, опорочивший сестру Сантино, поставил его на колени и хлестал плетью. В памяти оскорблённой увиденным донны Эметерии «восстали все павшие смертью храбрых жители Майданы. С какой ненавистью бы теперь они смотрели на своего потомка, который не смог защитить чистоту семьи».

Донна Эметерия вступила в единоборство с человеком, опозорившим их семью. Автор особенным образом отмечает, что она лишила жизни противника тем мечом, которым когда-то расправилась над тремя солдатами, желающими осквер-

¹ См. История новой грузинской литературы, т. II, Тб., 2003, стр. 186.

нить её честь. Затем опустилась на колени перед потерявшим сознание внуком, не раздумывая, вонзила ему в сердце нож по самую рукоятку и бросила между трупами. Пришедшим на помощь крестьянам угрюмо ответила: «Он умер по нашим законам, как настоящий майдана». Бабушка освободила сына изнеженной дочери от позорной жизни.

В духовном мире донны Эметерио, Тараса Бульбы и Маттео Фальконе не оказалось даже малой доли сочувствия к своим детям. В этом смысле особенный интерес вызывает Хевисбери Гоча. В романе не раз встречаем его наставление сыну: «Не стань посмешищем для людей!», «Иди, куда хочешь, только помни мои слова... помни, из какого ты рода... а человек создан для страдания!».

Молясь за единственного сына, он обратился к Господу с такими словами: «Боже, дай с честью прожить моему сыну!.. Отврати от него позор... Отними у него жизнь раньше, чем с головы его сорвут шапку – достоинство мужчины!». Несмотря на решение общины, Хевисбери Гоча лично учинил расправу над сыном, хотя позднее не перенёс смерти сына и лишился рассудка.

Ни Хевисбери Гоча, ни Тарас Бульба, ни Маттео Фальконе не простили своим сыновьям преступления и вынесли им смертный приговор. Только Хаджи-Усуб («Наставник») повёл себя иначе, сам расплатился за проступок Сапар-бека, покончив жизнь самоубийством. Сапар-бек осознал содеянное и понял, что нет ему прощения. Он не только покорно склонил голову перед Бату, но и поведёл обо всём наставнику, ничего не скрывая и не приукрашая. Онисе тоже сам признал свою вину перед общиной. Он знает, что его ждёт за это, но для него истина дороже, чем собственная жизнь.

Андрей Бульба в отличие от них не испытывает угрызений совести из-за предательства. Если Онисе в сравнении с Андрием и Сапар-беком рассматривается как самый высоконравственный персонаж, то на основании сравнения Хевисбери Гочи, Тараса Бульбы, Маттео Фальконе и Хаджи-Усуба явно выделяются человеческие достоинства последнего персонажа. В корне отличается и метод наказания своего воспитанника. Во время покаяния Сапар-бека и его признания в содеянном Хаджи-Усуб сочёл себя причастным к тому, что произошло, и расплатился за это своей жизнью.

Справедливо отмечает Ак. Бакрадзе: «Как убийство Онисе является своего рода наказанием для Хевисбери Гочи, так и убийство Сапар-бека явилось бы наказанием для Хаджи-Усуба. Именно поэтому наставник предпочёл пойти на самоубийство. Хаджи-Усуб был наставником Сапар-бека не только при жизни, но и после смерти. Своей смертью он гораздо большему научил Сапар-бека, чем, наверное, своей жизнью. Прошлое (Хаджи-Усуб) будущему (Сапар-беку) преподнесло бессмертный урок честного существования»¹.

Наблюдения за персонажами приводят нас к мысли, что «преступления не должно было совершиться, так как ни один из них не лишён ни честности, ни воли, ни мужества.

Именно по причине содеянных детьми (воспитанниками) проступков свершается та великая трагедия, которую называют убийством человека»². Конечно, когда речь идёт о персонаже агиографического произведения, то самым важным вопро-

1 Ак. Бакрадзе, Наставник, в книге «Хрестоматийная критика XIX века», Тб., 2004, стр. 188.

2 Ак. Бакрадзе, то же.

сом является вопрос «жизни души», для подлинной веры телесная смерть – дорога, ведущая в Царство Божие.

Для Шушаник причиной скорби становятся «смерть души» и злодеяния её мужа. В этом мы убеждаемся благодаря интересному эпизоду, сохранённому в армянской редакции «Мученичества святой царицы Шушаник». Один из сыновей Шушаник утонул в реке Куре. Узнав об этом, царица благодарила бога, говоря: «Правда плоть его умерла, но душа избегла западни отца-отступника».

Что касается персонажей вышеуказанных произведений, можно сказать, что родители не могли простить детям нарушения моральных принципов. Основанием для их беспощадных действий являлась попытка освобождения детей от поруганного имени и опозоренной чести, так как в некоторых случаях жизнь – более тяжёлое наказание, нежели смерть. При этом авторы произведений стараются показать нам, что убийство собственного ребёнка противоречит закономерностям природы, что это является нарушения вечности бытия. Потому и лишается рассудка Хевисбери Гоча, Тарас Бульба всеми силами пытается спасти жизнь второго сына, Остапа, а Маттео Фальконе видит продолжателя семейных традиций в своём зяте.

Писатели-классики проявили глубокий интерес к исследованию потайных процессов, протекающих во внутреннем мире человека, и в соответствии со своим талантом, мировоззрением, убеждением предложили нам различные вариации на указанную тему. Следует отметить, что когда касаемся таких болезненных тем, необходима большая осторожность, точность фактов и их обилие, чтобы внести ясность в дело изучения и исследования вышеназванной темы.

Используемая литература:

1. Г. Асатиани, Творчество Александра Казбеги, в книге «Хрестоматийная критика XIX века», Тб., 2004.
2. Ак. Бахрадзе, Наставник, в книге «Хрестоматийная критика XIX века», II, Тб., 2004.
3. Н. Гаприндашвили, М. Миресашвили, Основы литературознания, Тб, 2008.
4. Н. Гоголь, Тарас Бульба, Тб., 1951.
5. Вельмиро Аяла Гауна, «Бабушка», перевод Л. Турманидзе, «Наш университет», Горийский Государственный учебный Университет, ежемесячный журнал, Гори, 2012, №6.
6. Ал. Казбеги, Хевисбери Гоча, Тб., 1991.
7. См. История новой грузинской литературы, т. II, Тб., 2003.
8. Ап. Махарадзе, История новой грузинской литературы, т. II, Тб., 2003.
9. Л. Минашвили, Литературные очерки и письма, Тб., 2003.
10. Проспер Мериме, Маттео Фальконе, Мировая литература, Избранные рассказы, т. 2, Тб., 2008.
11. Памятники древнегрузинской агиографической литературы, I (V-X вв.),
12. Подготовлено к распечатке Ил. Абуладзе, Н. Атанелишвили, Н. Гогуадзе, Л. Каджая, Ц. Курцикидзе, Ц. Чанкиев и Ц. Джгама под руководством и редакцией Ил. Абуладзе, Тб., 1963.
13. Р. Сирадзе, Грузинская агиография, Тб., 1987.
14. Ак. Церетели, Полное собрание сочинений в 15 томах, т. 5, Тб., 1956.
15. Т. Шибутин, Специальная психология, М. 1969.
16. http://nunusarjveladze.blogspot.com/2011/03/blog-post_07.html

ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ РУССКОГО МОРСКОГО ЖАРГОНА (НА ПРИМЕРЕ ИМЁН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ)

Ключевые слова/Keywords: морской жаргон/marine jargon, имя существительное /noun.

В понятие «морской жаргон» нами включаются морские термины и профессионализмы, а также специфические слова, употребляемые в речи моряков для выражения особого отношения к действительности: от шутивно-ироничного до грубо-фамильярного. Работа актуальна, поскольку морской жаргон в настоящее время изучен недостаточно.

Образование морского жаргона представлено почти всеми способами современного русского морфологического словообразования.

Наиболее широко в морском жаргоне представлено словообразование имен существительных, большинство которых образовано суффиксальным способом как посредством «нейтральных» суффиксов, встречающихся в общенародном языке в разностилевых словах, так и суффиксов «экспрессивных», вносящих дополнительные оттенки ласкательности, фамильярности, пренебрежения.

Наиболее многочисленной является группа существительных мужского рода со значением лица. Из стилистически нейтральных суффиксов, образующих слова этого типа, в морском жаргоне представлены продуктивные словообразовательные суффиксы *-чик-*, *-ник-*, *-ик-* и малопродуктивный суффикс *-ар'*. Преобладающими являются существительные с суффиксом *-ник-*: *бочка* > *бочечник* «матрос-китобой, ведущий наблюдение за морем из вороньего гнезда или бочки на фок-мачте промыслового судна-китобойца»; *ватина* > *ватник* «тёплая верхняя стёганая одежда на ватине»; *верёвка* > *верёвочник* «специалист, который управляет траловой лебёдкой, обеспечивает судно необходимым снаряжением и материалом»; *клёш* > *клёшник* «матрос, носящий брюки клёш; вообще матрос, моряк», *приказ* > *приказник* «тот, кто скоро получит приказ об увольнении с флота в запас». В тех случаях, когда производящая основа оканчивается на гласный, перед суффиксом *-ник-* появляется интерфикс *-ш-*: *ВИТУ* > *витушник* «курсант или выпускник Военно-морского инженерно-технического училища» и *полтора* > *полторашник* «матрос, прослуживший от полутора до двух лет»; *ТОВВМУ* > *товмушник* «курсант *ТОВВМУ имени адмирала Макарова*». Производные с суффиксами *-ик-* и *-чик-* встречаются реже: *баржевик* «матрос, плавающий на барже» (от «*баржа*»); *козлятники* «те, кто играет в домино» (от «*козёл*» – игра «домино»); *донощик* «автомат-курсограф, регистрирующий все изменения курса судна» (от «*доносить*»). Суффикс *-ар'* производит названия лиц, характеризующихся местом деятельности, названным мотивирующим именем существительным: *бочкарь* «то же, что и бочечник»; *технар* «любой специалист на кора-

бле, непосредственно связанный с техникой»; *щукарь* «моряк, служивший на подводных лодках ВМФ СССР типа «Щука».

При помощи суффиксов *-ач-* и *-ак-*, регулярных в разговорной речи и нередко употребляющихся в словах со стилистически сниженным значением, образованы слова: *клизмач* «судовой доктор», *слушач* «акустик, специалист, обслуживающий гидроакустические средства корабля», *курсач* и *курсак* «курсант»; *рогач* «все, кто работает на верхней палубе»; *свежак* «сильный морской ветер»; *толкач* «самая сильная волна на море во время шторма».

Суффикс *-л-*, продуктивный в словах разговорной речи, образует от глаголов шуточные прозвища, каждое из которых соответствует определенной должности или профессии лиц, работающих на судне: *проводить* > *проводила* «лоцман», *травить* в значении «рассказывать небылицы» > *травила* «человек, любящий приврать», *точить* в значении «изготавливать что-либо из дерева или металла на токарном станке» > *точила* и *точило* «токарь, плотник – старший моторист (форсунщик)», *блудить* > *блудило* «штурман подводной лодки», *варить* в значении «производить сварку металлических предметов и их частей, сваривать» > *варило* «сварщик». В последних трех примерах для обозначения лица используются лексемы, совпадающие по своей структуре с образованными от глагольных основ существительными среднего рода со значением орудия действия (*покрывало*, *поддувало*, *грузило* и др.). Характерное для жаргона употребление слов, называющих неодушевленный предмет, для обозначения человека вызвано стремлением к снижению статуса того, о ком идет речь, что придает наименованиям лиц грубовато-уничижительную окраску.

При помощи суффикса *-ин-* со значением увеличительности от общеязыкового слова *моряк* образуется жаргонное существительное *морячина*, содержащее одобрительную оценку: «опытный, матерый моряк, знающий и любящий море и морское дело»; от *балласт* образуется *балластина* «что-то ненужное, мешающее жизни, движению».

Суффикс *-уг-*, часто встречающийся в сниженной разговорной речи и в просторечии, производит грубовато-фамильярный жаргонизм *матруга* от усеченной основы нейтрального существительного *матрос*.

Среди имен существительных со значением лица выделяется также группа слов, образованных от именных и глагольных основ при помощи иноязычного структурного элемента *-ман-* (от английского *man* – «человек»): *группа* > *группман* «командир организационного подразделения (группы) боевой части или службы корабля», *кореш* > *корешман* «близкий товарищ, друг; соплаватель; собутыльник», *море* > *мореман* «отличный моряк, опытный моряк, «морской волк»», *ухать* > *ухман* «бригадир, руководящий погрузкой или выгрузкой судна». Необходимо отметить, что структурный элемент *-ман-* не является аффиксом в привычном смысле термина, поскольку он сохраняет в значительной мере смысл того знаменательного слова, на базе которого возник. Иноязычные словообразовательные структурные элементы, функционирующие в русском языке наподобие суффиксов, следовало бы, по нашему мнению, рассматривать в качестве суффиксоидов.

По аналогии с разговорным существительным *ребята* при помощи суффикса *-ат-* образовано шуточное *боцманята* «матросы боцманской команды на военном корабле» (от *боцман*).

При помощи суффикса *-от-* образуются собирательные существительные, выражающие, как правило, уничижительную экспрессивную оценку: *вербота* «завербованные для работы на Севере или Дальнем Востоке» (от глагола *вербовать* с усечением производящей основы), *мазута* «матросы, работающие в машинном отделении» (от существительного *мазут* с наложением корневой и суффиксальной морфем, ср.: *лимитчики* > *лимита*).

Для образования названий предметов и явлений в морском жаргоне используются различные суффиксы: продуктивные (*-к-*, *-лк-*, *-шк-*), малопродуктивные (*-ух-*) и непродуктивные (*-ак-*).

При помощи суффикса *-к-*, образующего существительные женского рода, которые употребляются преимущественно в разговорной речи, произведены следующие жаргонизмы, содержащие шутивную оценку: *бацилка* «каша на камбузе» (от общеязыкового *бацилла*), *болтанка* «качка» (от *болтать*) и *укачка* «уменьшение запасов продуктов или норм их выдачи, объясняемое «пролитием», «разбитием», «падением за борт» и т. п. причинами, якобы связанными со штормовой погодой и качкой судна» от глагола *укачать* (по аналогии с употребляемыми преимущественно в разговорной речи существительными *утруска* и *усушка*).

Суффикс *-лк-*, служащий для образования существительных женского рода (чаще всего от глагольных основ) со значением орудия действия или наименования прибора, производит жаргонизмы с пейоративной окраской: *плевалка* «пушка» (от *плевать*) и *пикалка* «малокалиберная пушка» (от *пикать*).

Суффиксальные морфемы *-шк-* и *-ух-* производят стилистически сниженные существительные, характерные для разговорной речи и просторечия. Суффикс *-ух-* образует существительные *брезентуха* «парус на корабле» (от общеязыкового *брезент*), *борзуха*, которое в морском жаргоне употребляется в значениях «перловая каша» и «складка на спинке фланелевки или на воинском воротнике, которая делается матросами в нарушение воинского устава» и *грязнуха* «цистерна грязной воды» (от общеязыкового *грязный*).

Суффикс *-шк-*, присоединяемый к основе несклоняемых слов с сохранением гласной финали, производит шутивный жаргонизм *броняшка* «бронекатер», *букашка* «судовой дизель вирмы «Букау-Вульф»», *идашка* от аббревиатуры *ида* «индивидуальный дыхательный аппарат», *медяшка* «все медные и бронзовые части устройств на корабле», *тельняшка* «вязаная хлопчатобумажная рубаша с белыми и синими полосами одинаковой ширины», *яшка* «якорь».

Шутливо-ироничное *моржовка* «сбор моряков, моряцкая вечеринка», соотнесенное с разговорным глаголом *моржевать* «вести образ жизни моржа (любителя зимнего плавания в открытых водоемах); закаливаться» произведено при помощи продуктивного суффикса *-овк-*.

Суффиксальным способом (при помощи нулевого суффикса) образованы существительные *отброс* «дуршлаг» и *раздолб* «выискание» соответственно от глаголов *отбросить* в значении «переложить во что-либо для стекания жидкости» и *раздолбать* в значении «разругать, раскритиковать».

Употребляемый обычно лишь в разговорной речи и просторечии суффикс *-ак-* образует грубовато-пренебрежительное существительное *устанвяк* – «унижение личности военнотружущего без нарушения устава».

Из отвлеченных в морском жаргоне имеются существительные: *баковщина* «привилегированная часть экипажа», *годковщина* «неуставные отношения на флоте; эксплуатация молодых матросов старослужащими» от *годки* «матросы, отслужившие 2,3 – 3 года (привилегированная прослойка служащих на флоте)», имеющие оттенок пренебрежительно-отрицательный и образованные по аналогии со словом *дедовщина*, пришедшим в разговорную речь из армейского жаргона.

Суффиксально-префиксальным способом образовано меньше жаргонных существительных, чем суффиксальным. К таким относятся: *безвестка* «дальнее плавание, вести о котором на родину доходили лишь в исключительных случаях», *бесkozyрка* «головной убор», шутовое *нехватчик* «матрос, который всегда голоден» (т. е. тот, которому не хватает еды) и презрительное прозвище служащих центрального аппарата флота *подшакальник* (от существительного *шакал*).

Некоторые жаргонные существительные возникли в результате процесса универбации, т. е. сведения словосочетания к одному слову. Как средство универбации в морском жаргоне чаще всего используется суффикс *-к-*: *одиночное плавание* (обычно кругосветное) > *одиночка*, *кессонная болезнь* > *кессонка*, *полярная надбавка* «надбавка к зарплате морякам-полярникам, работающим в высоких широтах» > *полярка*, *надувная резиновая шлюпка* > *резинка*. При образовании существительного от сочетания слов возможно использование суффиксов субъективной оценки *-ашк-* и *-ушк-*: *броневая орудийная башня на корабле* > *броняшка*, *наливное судно* > *наливнушка*), а также суффикса *-иј-*: *военно-морское подготовительное училище* > *подготия*).

Для образования существительных-жаргонизмов характерен такой способ, как усечение: *бесkozyрка* > *беска*, *гидросамолет* > *гидра*, *заграница* > *загрань*, *механик* (на судне) > *мех*, *мичманка* «морская фуражка с ремешком и козырьком, которую носят мичманы и офицеры» > *мица*, *город Мурманск*, *Мурманская область* > *Мурман*, *нейтральные воды* > *нейтраль*, *фуражка* > *фура*.

Усечение, возникающее в результате тенденции к упрощению языка, нередко сопровождается суффиксацией, а наиболее типичным является уменьшительно-ласкательный суффикс *-ик-*: *бушлат* > *бушик*, *Владивосток* > *Владик*, *Индийский океан* > *Индик*, *Севастополь* > *Севастик* и *Севасик*.

Суффикс *-к-* используется при образовании усеченных наименований от официальных названий учебных заведений: Высшее военно-морское инженерное училище им. Ф. Э. Дзержинского > *Дзержинка*, Каспийское мореходное училище в г. Астрахань > *Каспийка*, Тихоокеанское высшее морское училище имени С.О. Макарова > *Макаровка*, Черноморское высшее военно-морское училище им. П. С. Нахимова в г. Севастополе > *Нахимка*, Высшее военно-морское инженерное училище радиоэлектроники имени Попова в г. Санкт-Петербурге > *Поповка*.

Примеры приведены из Словаря морского жаргона.

Каланов Н.А. Словарь морского жаргона. – 2-е издание, дополненное и переработанное. – М.: МОРКНИГА, 2011. – 440 с.

THE LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF THE POLEMICAL DISCOURSE

This article concerns some problems of a polemical discourse. Recognition of the polemical discourse as a particular type of discourse leads to the necessity of distinguishing of linguistic resources creating polemics.

The author thoroughly examines the polemical discourse and sets the language tools that implement persuasiveness outlined in the specified type of discourse.

Keywords: persuasiveness, language tools, polemical discourse, pragmatic effect, a perlocutionary act, an illocutionary act, a communicative unit.

Issues related to the specific use of linguistic resources in communicative processes become a subject of great interest among linguists. In their opinion, a text is a special communication unit. In order to provide for a thorough study of the text it is not sufficient to operate with conventional terms and concepts used in traditional linguistics. It is widely known that communicative approach to the study of the text requires that we should use a more thorough knowledge resulting from involving other disciplines (psychology, rhetoric, philosophy, sociology, etc.) as well as taking into consideration a lot of extra linguistic factors. Furthermore, the term “text” has many connotations, which prevents its free and unrestricted usage. It seems that the notion of “text” requires clarification and reconsideration. The communicative approach to language studying in general and text in particular necessitated the introduction of new paradigms in scientific concepts that caused the emergence of the term “discourse”. As emphasized by Y.S.Stepanov, “discourse is a special feature of the language that came into usage in late twentieth century” [10, 71]. The complexity and diversity of this phenomenon reach that far that, unfortunately, there is no complete and sufficiently precise definition of the term “discourse” and there is no classification of its types.

In recent decades, the active discussion of defining discourse has fallen within the pragmatic studies that include defining the recipient and the communicative situation (communicative principle). “While dealing with the text the reader tries to decipher the author’s intentions, comes with assumptions and makes conclusions while using the text as a result of intended intellectual and language activity of the author” [6, 35]. But at the same time the author influences upon the recipient through the text. Studying the mechanisms of interaction of linguistic and non-linguistic phenomena appears to be utterly important for development of the modern linguistics and pragmatics in particular. The explanation for such a statement lies within the impossibility of linguistic research as the isolated phenomenon. The artificial abstracting of the language phenomena from extra-linguistic reality that could be observed within the traditional linguistics, on the one hand, helped distinguish and identify a lot of language units, but on the other hand, exhausted itself and showed the limitedness of the existing theories. It seems obvious

that pragmatic approach to linguistic research is not only logical but scientifically justified as well.

In terms of pragmatic orientation linguists researched and studied various discourses – advertising, political discourse, reasoned discourse, the discourse of conflict. However, there are no special linguistic studies of discourse of polemics as one of the most pragmatic form of discourse addressed. By the way, researching the above-mentioned type of discourse is important not only for proper linguistic research but also for solving a lot of problems in related sciences. For further development of linguistics it is essential to identify the specific characteristics of a polemical discourse. This may contribute to the further development of a typology of discourse, its research in the field of communication problems of linguistic and extra-linguistic elements of communication, building innovative models of verbal communication in various situations.

Recognition of a polemical discourse as a separate and independent type leads to the necessity of establishing those linguistic resources that contribute to debate. Of course, we isolated linguistic units that can be used not only in a polemical discourse but also in the discourse of fiction, journalism.

However, while they are typical of the political discourse they will be not typical of the advertizing discourse where they might be less frequently used, and in general they will not be characterizing the mentioned type of discourse.

In many linguists' works, and in particular in works by T.V. Radzievskaya, the factors constructing the text were defined and listed. The combination of these factors is surely connected with the construction of a polemical text that determines its belonging to the polemical discourse while the linguistic units involved in its creation and influenced by these factors become polemical. The factors forming the text include: a) the purpose related to the author's intention "... to influence upon the recipient in a certain way – through appealing to his/her emotional and intellectual interests in order to induce him to act" [9, 82]. While debating the author realizes two important goals – to persuade and to deny. There is also a number of additional tasks of importance affecting in particular the selection of language, b) the recipient and "... his status and specific features of the situation generating the text greatly affect the form of the text" [9, 82]. Because under different communicative conditions the recipient turns out to be the carrier of various attributes, the language resources are selected so that they would match the image of the addressee. The addressee in polemical texts is the equivalent of a wide audience and acts as an "accomplice" polemicist. At least, the late stresses it out constantly. The recipient in polemics is an ideal simulated image who appears to be a bearer of positive attributes and properties, c) the subject of communication is also dependent on goal-setting of the text and the recipient's characteristics. "The purpose and status of the subject seem to order him/her to perform a certain pragmatic role ..." [9, 83]. In a debate the subject, on the one hand, acts as a "prosecutor" in relation to critics and his position, "not properly understood person" (insulted, humiliated) in relation to his own position, "an advocate" in relation to the readers, d) the object (substantial component) of "... the textual communication also affects the form of the text" [9, 84]. For a polemical text it signals the presence of a conflict, e) subject – addressee relationship. As some scholars emphasize, for example, A.E. Voyskunskey, these relationships are formed when based on the pragmatic roles played by the communication partner [2].

A typical feature of subject – addressee relations in a polemical context is social contact that finds reflection in the author’s striving to identify himself with the audience and encouraging it to act as a supportive factor.

For a full evaluation of a polemical context we have the opportunity to select another (the sixth) factor – a critic who acts as an opponent polemicist and at whom the polemical article is aimed. While the debater establishes relationships based upon trust with the addressee, the opposition will be regarded as an implacable enemy. Thus, the essential feature of a polemical discourse is its bilateral nature. In other words, a polemical discourse presupposes the existence of two or more articles – a primary that gave rise to polemics and a secondary (emerging subsequently) that is actually polemic and acts as the cornerstone of polemics.

Perception of a polemical discourse involves evaluation of language means arranged therein in order to achieve the perlocutionary effect at most. In this point of view, a considerable number of the language units in a polemical text are characterized by connotations, although there could be found the neutral language resources. A set of objective factors determine the usage of those resources that will express the certain polemist’s intentions within the author’s article, as well as inform of his initial assessment. It seems that at this point of discussion it would be appropriate to include some comments. In the process of linguistic research there has been clearly stated that there exists a sentence without a single component of estimation that might be expressed explicitly, but overall, this sentence could be described as characterized by implicit evaluative nature due to the surrounding context. Hereinafter, the following abbreviation is accepted: LN – “Literary Newspaper”.

“What is a middle class? This is a piece of land, a cottage and family values” (LN 45, 99). This description of the critic challenges V. Pelevin’s outlook and his character Tatarskiy, whom the reviewer presents as “a writer who did not happen to be.” He is confused with the fact “that all his payday money cannot be drunk away ...” In this example, the neutral lexical means: soil, foundation, a cottage, strong family traditions are the only means of assessing “the writer who did not happen to be”, who is published (having no roots, no foundation), who unfortunately has nothing (a cottage), and, moreover, who demonstrates having no morals (family values). The middle class is represented by “a non-existent class”, somewhat utopian, and conceptually not able to come into existence. Within the other context having no polemical filling, the sentence would sound and look neutral, – predictably positive in its connotations (a house, strong). But in this case the utterance obtained the negative characteristics of assessment due to the contents within the context. N.D. Arutyunova noted that “people demonstrate the ability as well as need to give their diverse expressions the certain “modal arrangement “. The above-mentioned fact is one of the most typical features of the naturally occurring human speech” [11, 109]. This view is shared by most modern linguists who emphasize the fact that “the speaker’s position” is included into the concept of modality in an explicit or implicit way. “The relation to reality” incorporates the reality as it appears in the speaker’s mind. In this case we can observe the suppression of basic illocutionary acts of the so-called actual utterance delivery resulting from its contents, the actual illocutionary acts when the speech pattern obtains the additional significance (meaning). This additional, or pragmatic sense is determined by the information sender’s goal-setting, his/her outlook and is usually represented implicitly. The pragmatic (optional)

meaning is interpreted as “the ability to produce the original speech effect that does not result directly from the speech semantics” [3 , 15]. This optional meaning specifies the pragmatic orientation of the text type that in its turn gives the expression “ ... logical and \ or emotional core ..., the general tone of the text, dictates the selection of linguistic and non-linguistic means ...” [1]. Pragmatic orientation is determined by the intention to achieve the maximum pragmatic effect.

Morphology and word-formation are levels that provide the most adequate means for the sender of information to express his/her ideas, and the word appears to be the most loaded unit because the word itself makes the communication activity possible. The word in polemics has several functions: to deliver the contents, to express modes of vision, to assess because “ a polemical text ... by its nature is directed against any mental setup and is based on the principle of “opposing the opposition “, i.e. as an expression of a certain attitude to the phenomenon in terms of its acceptance \ rejection “[5, 40]. The pragmatic aspect in a polemical discourse determines the selection of linguistic units , their organization , delivery mode. In the center of this aspect there is a person (according to the anthropological principle), who strives within his/her speech activity to combine the extra-linguistic situation (objective reality) and its linguistic interpretation with the addition of his/her assessment of the situation. Therefore, given the complex nature of semantic relations and pragmatic information, a polemicist is not satisfied with “the traditional” lexical means, but aims at achieving the maximum perlocutionary effect with help of various semantic transformations and experiments in the field of semantics. As V.H.Kostomarov remarked “...the current factual material indicates activation of the expansion , intensification of the semantic structure of words , highlighting their minor, little-known meanings, the emergence of entirely new meaning (usually resulting from influence by a foreign language, slang, professional terminological usage) as the mainstream of the dynamics of today’s Russian vocabulary “[11, 113].

Thus, the process of selection of lexical items that can adequately convey communicative intent and thus provide the necessary perlocutionary effect, a polemicist (a reviewer) is guided by the pragmatic principle of relations between a particular linguistic unit and an extra linguistic situation. The selection of the semantic resources undergoes various transformations (the expansion of the meanings and the restriction of the meanings), actualization of this or that meaning of a lexical unit , term-establishing processes and terminating the existence of some terms. Amended meaningful lexical unit modifies its evaluative and emotional significance of the recipient’s information considerably. Analyzing the emotional significance, we should focus on the concepts of “emotion” and “emotiveness.”

In polemical articles the leading and most relevant linguistic resources are used to enhance the “emotional content” and introduce “emotiveness .” Following V.A. Maslova’s theory, we differentiate between the concept of “emotion” and “emotiveness” in the text, since almost any text is potentially emotional , because for some recipients it might be meaningful on the level of the personal experience. At the same time, not every text is emotional, because this term refers to a set of language tools that provide this characteristic by increasing “... likely emotional impact of the text ...” and” ... most adequate emotional reaction of the recipient foreseen by the author “ [7 , 150-151]. The resulting emotions enforce the desired perlocutionary effect. Even neutral language units often acquire additional (pragmatic)

meaning that is expressed implicitly (in the subtext or by the surrounding context). The obtained emotional meaning with the additional meaning of assessment of the text is due to the use of language of two types: emotionally neutral resources and the elements containing evaluation due to interacting with the context surrounding units.

In the polemical discourse all the available language tools are used to achieve the illocutionary goal. It will not be an exaggeration to say that the pragmatic potential of the language resources are fully realized in the polemic texts. It is essential that we should observe and analyze the actualization of the pragmatic potential in each language system.

The pragmatic orientation of an addresser's (locutionary source) communicative intention reflects on a variety of levels of a language system and reveals the pragmatic potential of all language subsystems that are fully implemented in the "language game" in polemics.

In conclusion, we should state that the proposed scheme facilitates studying of the existing theories on the advanced level, understanding the theory and practice of discourse analysis. The author tried to analyze functioning of language resources in a polemical discourse. Although these resources are widely used in polemics they are not exclusively available only in a polemical discourse, they continually vary, interact with other resources. It allows assuming that these linguistic units make the polemical discourse different from other types of discourse.

Bibliography

1. Баркова Л. А. Прагматические аспекты использования фразеологизмов в рекламных текстах: автореф. дисс.... к. ф. н.: 10.01.01 / Баркова Л.А. -М.,1983.
2. Войскунский А. Е. Коммуникативный контакт и средства его установления // Оптимизация речевого воздействия // Наука. – М., 1990. – С.128 – 152.
3. Девкин В. Д. Немецкая разговорная речь // Наука – М., 1979.-300с.
4. Земская Е. А. Русская разговорная речь / Земская Е. А., Китайгородская М. В., Ширяев Е. Н.; Наука – М., 1981. – 340 с.
5. Лассан Э. Дискурс власти и инакомыслия в СССР: Когнитивно-исторический анализ. – Вильнюс: Изд-во Вильнюс. ун-та, 1995.-232 с.
6. Лузина Л. Г. О содержании понятия «стилистический эффект» с точки зрения речевого воздействия // Речевое воздействие в сфере массовой коммуникации // Наука – М.,1990.-С. 27-40.
7. Маслова В. А. Коммуникативный подход к проблеме эмотивности текста // Коммуникативные аспекты значения:междуз. сб. науч. тр. / – Волгоград, 1990. – С. 148 – 156.
8. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии XX века. -М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 1999. – 352 с.
9. Радзиевская Т. В. Текстовая коммуникация // Человеческий фактор в языке. Коммуникация. Модальность. Дейксис // Наука – М., 1992. – С. 80 – 109.
10. Степанов Ю. С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности II Язык и наука конца XX века. – М., 1996.-С. 35-73.
11. Человеческий фактор в языке. Коммуникация. Модальность. Дейксис // Наука – М., 1992. – 281с.
12. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. М.2004. – 328с.

E.I. Petukhova Polemical Discourse in Terms of its Linguistic Filling

This article concerns some problems of polemical discourse. Recognition of polemical discourse as a particular type of discourse leads to the necessity of distinguishing of linguistic resource creating polemics.

The author thoroughly examines the polemical discourse and sets the language tools that implement persuasiveness outlined in the specified type of discourse.

Keywords: persuasiveness, language tools, a polemical discourse, pragmatic effect, a perlocutionary act, an illocutionary act, a communicative unit.

Петухова Е.И. Полемический дискурс с точки зрения его языкового наполнения

Статья посвящена некоторым проблемам полемиического дискурса.

Признание полемиического дискурса как отдельного типа дискурса приводит к необходимости установления языковых средств, которые создают полемику.

Автор всесторонне рассматривает полемиический дискурс и устанавливает языковые средства, реализующие категорию персуазивности в анализируемом типе дискурса.

Ключевые слова: персуазивность, языковые средства, полемиический дискурс, прагматический эффект, перлокуция, иллокуция, коммуникативная единица

ЭМОТИВНОСТЬ КАК ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ

Формулировка взаимосвязи психических и лингвистических явлений и их перекодировка принадлежит В.И. Шаховскому. «Эмотивность – имманентно присутствующее языку семантическое свойство выражать системой своих средств эмоциональность как факт психики, отраженные в семантике языковых единиц социальные и индивидуальные эмоции» [7, с. 24].

Эмотивность как лингвистическая категория является исконным свойством языка выражать психологические (эмоциональные состояния) и переживания человека через особые единицы языка и речи – эмотивы [8, с.10]. В рамках антропоцентрической и когнитивной научных парадигм эмотивность рассматривается не как аномалия, отклонение от языковых норм, а как имманентное свойство языка, без которого невозможно описание самого человека и его коммуникативного поведения.

Никто не будет отрицать тот факт, что понятия «**эмоциональность**» и «**эмотивия**» преимущественно употребляются психологами, а не лингвистами, которые используя эти два понятия, пытаются предложить и некоторые другие термины, например «эмотивность» и «эмотив» [7, с. 125]. Поиск лингвистами конкурирующих понятий обусловлен тем, что они осознают эфемерность и условность вербальной характеристики эмоций, весьма приблизительно характеризующих реальное жизненное пространство.

Разграничение эмотивности и эмоциональности в языковом коде весьма условно, иностранный термин «*emotiology*» можно перевести и как эмотиология и как эмоциология. Оба они коррелируют с одним и тем же объектом действительности – эмоциональным миром *Homo Loquens*, т.е. концептосферой эмоций. Поэтому логично считать объектом лингвистики и эмоциональность вербального поведения языковой личности, и эмотивность языковых знаков, кодирующих и воспроизводящих фрагменты этой концептосферы типовых эмоциональных коммуникативных ситуаций через эмотивные дискурсы.

Учитывая интерес современной лингвистики к понятию языковая личность, введенное Ю.Н. Карауловым, можно утверждать, что личность человека раскрывается в первую очередь в речевой деятельности. И именно эмоции — душа человеческого личности, важный ключ для ее познания. Эмоциональность как психическое явление трансформируется в понятие эмотивность, уже сугубо языковой феномен.

В эмотиологии под выражением эмоций понимается их непосредственное речевое проявление, производимое при помощи специфических единиц – эмотивов, семантика которых «индуцируют эмоциональное отношение» [7, с. 93–94] к обозначаемому объекту действительности.

До сих пор в научной литературе обнаруживаются различные подходы в выделении и описании эмоционального лексического фонда русского языка, что обусловлено в первую очередь различиями в понимании природы эмотивности и ее места в семантической структуре слова.

Важно отметить, что категория эмотивности репрезентируется на всех уровнях языковой системы и в речи. Однако многие эмоции человека выражаются и невербально. Рукопожатие или отказ пожатия протянутой руки – весьма красноречивые эмоциональные знаки.

Исследователи подтверждают, что одна только мимика может указывать на то, что человек врёт – он часто моргает, закрывает глаза, трогает нос, уши, лоб, выражение лица – это отражение эмоций, которые «слышны лучше, чем речь». Именно поэтому люди всегда стремились овладеть физиогномикой – искусством чтения лица. Эта наука сложилась еще в глубокой древности. Также люди всегда стремились владеть своим лицом, чтобы не выдать собственных мыслей и чувств. Контроль за собственными эмоциями является важной стороной делового и повседневного общения. И здесь уместно привести слова Дж. Рокфеллера: «Умение общаться с людьми – такой же покупаемый за деньги товар, как сахар или кофе. И я готов платить за это умение больше, чем за какой-либо другой товар в мире».

Однако предметом нашего исследования как филологов является вербальное выражение эмоций – то есть при помощи языковых средств. Некоторые ученые считают, что любое слово языка потенциально эмотивно (Балли, Гридин, Звезинцев, Мальцев, Шаховский, Шмелев). Отсюда Шаховский делает вывод о невозможности определить «число словарных эмотивов ни в одном языке» [7, с. 19]. Иной точки зрения придерживается Л.Г. Бабенко: «Действительно, трудно выявить все эмотивы в реальной речи, но выделить их из словаря возможно» [1, с. 11].

Филологи до сих пор понимают объем категории эмотивности неоднозначно. Можно обнаружить узкое и широкое понимание эмотивности. В первом случае эта категория соотносится с экспрессивной эмотивной лексикой и либо отождествляется в целом с коннотацией [7, с. 12], либо отождествляется с каким-либо из компонентов коннотации: эмоциональным компонентом [3, с. 37], оценочностью [2, с. 38]. Согласно точки зрения В.И. Шаховского только эмотивы (экспрессивная лексика, выражающая эмоции) являются собственно эмотивной лексикой, так как «именно в ней осуществляется семантическая категоризация эмоций, именно она формирует лексический фонд эмотивных средств языка» [7, с. 100]. Л.Г. Бабенко, напротив, считает, что «семантическая категоризация эмоций должна быть осуществлена прежде всего при рассмотрении лексики, называющей эмоции, хотя бы потому, что в ней эмотивные смыслы эксплицитны, более устойчивы, стабильны» [1, с. 13]. Подобное осмысление категории эмотивности предполагает, что она объединяет семантически близкие языковые единицы разных уровней, в том числе и лексику.

Как показало изучение научной литературы по этому вопросу, трактовка эмотивного значения тесно связана с пониманием категории эмотивности. Узкое понимание эмотивного значения, когда оно рассматривается как способ выражения эмоций эмоций говорящего и охватывает соответственно междометия и эмоционально окрашенную лексику (Азнаурова, Арнольд, Гальперин, Шаховский). Суженное понимание эмотивного значения соответствует пониманию эмотивности, свойственному концепции В.И. Шаховского. Понимание этой категории Л.Г. Бабенко, как мы уже отмечали выше, несколько иное: это значение (семема того или иного ранга, т.е. это значение, в котором каким-либо образом представлены (выражены или обозначены) эмотивные смыслы. Эти смыслы могут быть полностью равны лексическому значе-

нию слов (как у междометий), могут быть коннотативными (как у экспрессивов) или могут входить в логико-предметную часть значения (эмотивы-номинативы). Подвижность эмотивного компонента в слове, его способность скользить по иерархии семантических компонентов не позволяет долгое время ухватить суть эмотивной семантики слова и адекватно ее описать [1, с. 16].

Большой вклад в эту область внес В.И. Шаховский, который ввел в научный оборот понятие эмосемы, сущность которой так раскрывается в его концепции: «Это специфический вид сем, соотносимых с эмоциями говорящего и представленных в семантике слова как совокупность семантического признака и семных конкретизаторов — ‘любовь’, ‘презрение’, ‘унижение’ и др., список которых открыт, и которые варьируют упомянутый семантический признак (спецификатор) в разных словах по-разному» [7, с. 84].

В настоящее время наблюдается активизация интереса исследователей к изучению номинативных средств эмотивности. Однако сторонники данного направления ограничивают и сужают материал исследования. Различные классификации представляют разработку отдельных участков эмотивной лексики: глаголов смеха [5], поля страха в французском и русском [6], отрицательно-эмотивная лексика [4]. Причем больше всего исследована глагольная лексика. Наряду с семантическим, активно разрабатываются и другие аспекты исследования эмотивной лексики: словообразовательный, функционально-текстовой.

Литература

1. Бабенко Л.Г. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке. – Свердловск: Изд-во Свердловского ун-та, 1989. – 184 с.
2. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. М.: Наука, 1985. – 228 с.
3. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М., 1981.
4. Квасюк И.И. Структура и семантика отрицательно-эмотивной лексики: Дис.... канд. филол. наук. – М., 1983.
5. Ковалева М. С. Глаголы смеха в русском и английском языках // Семантические категории сопоставительного изучения русского языка. – Воронеж, 1981.
6. Растопчинская О.В. Сопоставительная характеристика семантических полей слов со значением «страх» во французском и русском языках: Дисс....канд. филол. наук. – М., 1973.
7. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. – Воронеж, 1987.
8. Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций: Монография. – М.: Гнозис, 2008. – 416с.

ПРИЧИНЫ ПОЯВЛЕНИЯ СОКРАЩЕННЫХ СЛОВ И ОСОБЕННОСТИ ИХ УПОТРЕБЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.

Ключевые слова/ Keywords: словообразование, сокращение, аббревиация, функции сокращений / word-building, shortening, abbreviation, functions of shortening.

Словарный состав языка постоянно изменяется и обновляется. Пополнение лексики, как известно, происходит двумя способами: способом словообразования и путем заимствования из других языков. Основным источником пополнения словарного состава современного английского языка является словообразование.

Наиболее продуктивными способами образования слов являются аффиксация, конверсия, словосложение и сокращение. По мнению В.И. Заботкиной, несмотря на то, что сокращения составляют лишь незначительный процент от общего количества неологизмов, их число постоянно растет [8, с. 35-36].

Многие лингвисты полагают, что появление новых слов, образованных способом сокращения, обусловлено увеличением темпа современной жизни и стремлением к экономии времени [10, с. 134; 3, с. 115; 7, с. 139; 12, с. 57].

Как пишет Э.М. Дубенец, сокращения приобретают все более широкое развитие в связи с общей тенденцией языка к концентрированию средств выражения значения. Все увеличивающийся темп жизни, взрыв потока информации приводят к образованию большого числа сокращений различного типа. Современная эпоха отмечена новыми явлениями в искусстве, технике, крупными изменениями во всех областях деятельности человека. В связи с этим возникают новые учреждения, организации, названия которых, как правило, состоят из словосочетаний, употребляемых в виде инициальных сокращений, а не в полной форме первоначального словосочетания. Следовательно, считает Э.М. Дубенец, большинство неологизмов этой группы являются инициальными сокращениями и представляют трудности для переводчиков. В некоторых случаях перевод инициального сокращения невозможен без специальной справочной литературы, поэтому возникает необходимость составления словарей сокращений в различных областях [6, с. 139].

А.П. Шаповалова отмечает, что в 19 в. из всех типов сокращенных единиц наиболее распространенными были усеченные слова, а в 20 в. в основном – инициальные аббревиатуры. Нет в языке другого такого разряда слов, как сокращенные единицы, которые возникали бы с такой невероятной скоростью и так же быстро отмирали. Десятки тысяч сокращенных единиц, зарегистрированных словарями, уже превратились в устаревшие [9, с. 127].

Д. Кристал утверждает, что аббревиация, как способ образования новых слов, стал популярен к 1839 году, когда в обиход вошли такие сокращения, как ОК ('all correct'), PDQ ('pretty damn quick'), GT ('gone to Texas') и многие другие [11, с. 120]. Можно заметить, что в этих примерах сокращались не слова, а целые фразы.

По мнению Л.С. Абросимовой, сокращенные единицы возникают как искусственные образования, созданные не в ходе исторической эволюции, а в процессе определенного коммуникативного акта с реализацией определенных целей [1, с. 9]. Она отмечает, что в настоящее время огромное количество сокращенных лексических единиц функционирует в разных языках, их число постоянно возрастает, все новые и новые единицы регистрируются в многочисленных словарях сокращений.

Важным для понимания проблемы сокращений аспектом является большая избыточность языка и неравномерное распределение информации в отдельных элементах речевого потока. Некоторые элементы речевого потока не несут никакой новой информации и по сути дела дублируют информацию, содержащуюся в других элементах. Опущение таких элементов не влияет на понимание смыслового содержания какого-либо отрезка речи. Таким образом, для повышения коммуникативных возможностей языка оказывается возможным в линейном потоке речи опустить некоторые элементы, не уменьшая информационной ценности высказывания, то есть заменить развернутое высказывание кратким.

Следовательно, функция сокращений заключается в обеспечении передачи максимального количества информации (смыслового содержания) при минимальном использовании материальной оболочки языка (звуковой оболочки и графической формы), то есть в повышении эффективности коммуникативной функции языка.

Значение производной единицы отдалается от значения исходной, требуя гораздо больших усилий для ее восприятия, понимания и оценки. Иногда говорящий воспринимает, запоминает и воспроизводит информацию в полном неведении, что означает исходная единица, и это не мешает выполнению коммуникативной задачи.

В качестве примера Л.С. Абросимова приводит общеупотребительные в ряде языков слова: S.O.S. (Save Our Souls), VIP (Very Important Person), fan (fanatic), IQ (Intelligent quotient). Данные и многие другие сокращенные единицы воспринимаются легко и без попыток восстановить связь между производной единицей и производящей базой, чего нельзя сказать о многочисленных новообразованиях, обнаруженных в словарях новых слов, например, ATM (automatic teller machine) – аппарат, который проводит банковские операции; CAT (computerized axial tomography) – компьютерная аксиальная томография; GUI (graphical user interface) – графический интерфейс пользователя. Л.С. Абросимова полагает, что вышеперечисленные аббревиатуры, возможно, вскоре будут свободно использоваться наряду с устоявшимися типа SOS, OK, DVD, VIP и др. [1, с. 10].

Несмотря на то, что общепризнанными чертами сокращенных единиц являются четкость, краткость, точность передаваемых ими значений, многие из них не лишены эмоциональной составляющей.

Создание сокращений основано на использовании основных когнитивных способностей человека, основанных на стремлении выразить мысль в как можно более компактной форме. При этом происходит активное приращение эмоциональной составляющей, которая способствует созданию более яркого образа в однословной единице, не привлекая какие-либо другие выразительные средства. В процессе распознавания сокращений активизируются ассоциации и смыслы культурной памяти.

Л.С. Абросимова рассматривает следующие виды сокращенных единиц: готовые аббревиатуры (состоящие по крайней мере из одного слога только одного сло-

ва) (апокопы, аферезы, синкопы, контрактуры (стяжания)), например: *faximile* > *fax*, *timepike* > *pike*, *attorney* > *atty* и др.; сложнослоговые аббревиатуры (состоящие как из редуцированных, так и из полных форм слов) (собственно сложнослоговые, сращения), например: *data communication* > *datcom*, *operation control* > *opcom*, *work, alcohol* > *workaholic*; инициальные аббревиатуры (представленные начальными буквами или звуками словосочетания) (буквенные, звуковые (акронимы)), например: *Central Criminal Court* > *C.C.C.*, *Member of Parliament* > *MP* и др. Выделяется и группа смешанных аббревиатур (комбинация слоговых усечений, инициальных аббревиатур и полнозначных слов), например: *Victory Day* > *V-day*, *Atomic bomb* > *A-bomb* и др. [1, с. 9].

Е.П. Волошин справедливо говорит о том, что аббревиация в современном английском языке является специфичным способом словообразования и основывается на взаимосвязи звуковой и буквенной систем. Он выделяет такие способы образования аббревиатур, как: инициальная аббревиация полнозначных слов при опущении неполнозначных (initialisms); инициальная аббревиация с расширением за счет вторых, (третьих) компонентов слов сложных, производных и сложнопроизводных (blends) и др. [5, с. 13].

Некоторые лингвисты рассматривают аббревиацию и усечение как один и тот же способ словообразования. Так, Н.Н. Амосова, понимает под аббревиатурами различные виды усечений и говорит о том, что аббревиатура, как правило, существует в языке параллельно с исходным словом. Предметная отнесенность и аббревиатуры и исходного слова совпадает, но лексическое значение аббревиатуры в целом отличается от значения исходного слова. Поэтому, как считает Н.Н. Амосова, аббревиацию следует признать словообразовательным процессом, хотя и отличающимся некоторыми особенностями, несколько отличающимися ее от других способов словообразования [2, с. 88].

Рассматривая причины появления сокращенных единиц и особенности их функционирования в современном английском языке, В.И. Заботкина отмечает, что из четырех видов сокращений (аббревиатуры, акронимы, усечения, слияния) преобладают усеченные слова [8, с. 35-36]. Усечения различного типа являются одним из продуктивных способов словообразования. Лингвисты полагают, что появление новых слов, образованных этим способом, обусловлено увеличением темпа современной жизни и стремлением к экономии времени.

Структурные различия между производной и производящей единицами лежат на поверхности, а вот семантические и стилистические различия могут проявляться не сразу. Сокращенная единица часто возникает в рамках какого-либо подъязыка: научно-технического, медицинского, политического, военного. Сначала эта единица используется небольшой группой людей, которые имеют либо сходный профессиональный опыт, либо какой-либо другой эмпирический опыт. Информация, заложенная в такой лексической единице, воспринимается эксплицитно. Затем некоторые сокращения проникают в слой общеупотребительного лексикона, где в процессе их лексической адаптации происходят изменения в их значении: сокращенные единицы утрачивают часть информации, которая была заложена в них при создании.

Нельзя не отметить некоторые особенности усеченных слов. Слова, образующиеся в результате усечения начальной, финальной или одновременно и начальной и финальной частей, принадлежат к одной и той же части речи, что и слова, от кото-

рых они образованы. Принято считать, что усеченные единицы являются самостоятельными словами, а не вариантами слов. Анализ фактического материала позволяет говорить о том, что большинство усечений отличаются от производящей базы морфологически, семантически и стилистически [4, с. 36].

В.И. Заботкина пишет о том, что особенностью усечений является их сниженная стилистическая окраска, и, соответственно, их употребление ограничено рамками разговорной речи. Она также подчеркивает, что усечения характерны для различных типов сленга (школьного, спортивного, газетного) [8, с. 36-37].

Следует отметить, что сокращенные единицы, став языковой универсалией, пополняют словарные составы всех языков и обнаруживают как сходства, так и различия в путях своего возникновения и развития. Очевидно, что основной причиной интенсификации этого процесса является тенденция к экономии языковых средств в письменной и устной речи, хотя и в неравных пропорциях. Но это далеко не единственный момент.

Причинами появления сокращений также являются следующие: потребность в новых словах, экономии усилий, необходимость подробного и точного описания действительности в языке, небрежность в речи, приращение эмоциональной составляющей.

Следовательно, сокращения, являясь одним из способов словопроизводства, отвечают заявленным прагматическим требованиям современности. Они формируются в качестве однословных мотивированных знаков, которые становятся более удобными для коммуникации благодаря своей семантической лаконичности и емкости [1, с. 10].

Таким образом, в настоящее время в английском языке происходят динамичные языковые процессы, одним из которых является образование и функционирование сокращений разного типа. Их распространение отражает современное направление развития английского языка, характеризующееся стремлением к компрессии и постоянному обновлению языковых средств.

Литература:

1. Абросимова, Л.С. Рефлексия когнитивности в сокращенных единицах / Л.С. Абросимова // Лингвистика: традиции и современность: Материалы 2-й Международной научной конференции. – Ростов н/Д: ИПО ПИ ЮФУ, 2011. – С. 9-11.
2. Амосова, Н.Н. Этимологические основы словарного состава современного английского языка / Н.Н. Амосова. – М.: Изд-во лит-ры на иностр. языках, 1956. – 218 с.
3. Антрушина, Г.Б. Лексикология английского языка: учеб. пособие для студентов. – 2-е изд., стереотип. / Г.Б. Антрушина, О.В. Афанасьева, Н.Н. Морозова. – М.: Дрофа, 2000. – 288 с. – на англ. языке.
4. Бричева М.М. К вопросу об особенностях усеченных слов в современном английском языке / М.М. Бричева // Социальные варианты языка – VII: Материалы международной научной конференции 14-15 апреля 2011 года. Нижний Новгород. – Нижний Новгород: Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н.А. Добролюбова, 2011. – С. 35-38.
5. Волошин, Е.П. Абревиатуры в лексической системе английского языка: автореф. дис. ...канд.филол. наук / Е.П. Волошин. – М., 1967. – 26 с.

6. Дубенец, Э.М. Лингвистические изменения в современном английском языке. Спецкурс / Э.М. Дубенец. – М.: Глосса-Пресс, 2003.-192 с.
7. Дубенец, Э.М. Современный английский язык. Лексикология: пособие для студентов гуманитарных вузов / Э.М. Дубенец. – М./СПб.: Глосса/КАРО, 2004. – 192 с. – На англ. языке
8. Заботкина, В.И. Новая лексика современного английского языка / В.И. Заботкина. – М.: Высш.шк., 1989. – 126 с.
9. Шаповалова, А.П. Неологизмы-акронимы в современном французском языке / А.П. Шаповалова // Лингвистика: традиции и современность: Материалы 2-й Международной научной конференции. – Ростов н/Д: ИПО ПИ ЮФУ, 2011. – С. 127-128 с.
10. Arnold, I.V. The English Word / I.V. Arnold. – 3-ed., rev. – М.: Высш. шк., 1986. – 296 p.
11. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / D. Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 489 p.
12. Zagoruiko, A.Y. Lectures on Modern English Lexicology / A.Y. Zagoruiko. – Rostov-on-Don, 2005. – 128 p.

Гнатюк А.В.

асистент кафедри іноземних мов
природничо-математичних спеціальностей
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

ЕПІСТЕМІЧНО-ДЕОНТИЧНИЙ ОПЕРАТОР **MUST** НА ПОЗНАЧЕННЯ СУМНІВУ

Стаття присвячена дослідженню дієслова **must** як маркера деонтичної та епістемічної модальності в англомовному дискурсі. В інтерпретації епістемічного **must** виділяються такі смислові складові як логічна інференція та ступінь упевненості мовця у сказаному, в інтерпретації деонтичного – значення обов'язку та необхідності. У статті проаналізовано ступінь упевненості та сумніву комунікантів, що маркується епістемічно-деонтичним **must**.

Ключові слова/Key words: епістемічна модальність/epistemic modality, деонтична модальність/deontic modality, маркер модальності/modality marker, логічна інференція/logical inference, ступінь упевненості/the level of certainty, рівень сумніву/the level of doubt, обов'язок/obligation, необхідність/necessity, дискурс/discourse.

Лінгвісти відзначають, що модальному дієслову **must** характерні деонтичне значення обов'язку, необхідності та епістемічні значення логічної необхідності та інференції з високим ступенем упевненості [1, с. 31; 2, с. 121–123; 3, с. 269–275; 4, с. 111– 112] і, відповідно – низьким рівнем сумніву.

В інтерпретації епістемічного **must** до уваги приймаються дві смислові складові: логічна інференція та ступінь упевненості мовця у сказаному [1, с. 31].

У більшості випадків епістемічного маркування **must** виражає впевненість мовця у правдивості сказаного. Вона базується на логічному процесі дедукції відомих йому фактів, котрі у повідомленні можуть вказуватись чи опускатись [1, с. 41; 5, с. 207], як наприклад, у наступному дискурсивному потоці:

(26) *“You **must** be Colonel Wilhelm,” Macomber said as he reached the bottom of the air stairs.*

“Thanks for the warm welcome to Iraq.” [6, с. 221]

Ступінь упевненості, виражений **must** є досить високим, сумнів, присутній у повідомленні, навпаки – істотно пом'якшений. Правдивість логічної інференції, здійсненої інтерактантом, підтверджується реплікою *“Thanks for the warm welcome to Iraq.”*

Як бачимо, логічна інференція, виражена епістемічним **must** у вищенаведений ілюстрації, відноситься до теперішнього часу. Аналізована епістемічна модальна одиниця може також застосовуватись для маркування діяльності чи стану, що мають місце у минулому чи майбутньому часі [1, с. 43; 2, с. 121–126].

Маркування **must** логічної інференції стосовно майбутніх подій:

(27) *“His soft voice interrupted my thoughts. “He acted from loneliness. That’s usually the reason behind the choice. I was the first in Carlisle’s family, though he found Esme*

soon after. She fell from a cliff. They brought her straight to the hospital morgue, though, somehow, her heart was still beating”

“So you **must** be dying, then, to become...” We never said the word, and I couldn’t frame it now.

“No, that’s just Carlisle. He would never do that to someone who had another choice.” [7, с. 148]

Ця логічна інференція стосується майбутньої дії “**must** be dying to become”. Проте припущення, висловлене із істотною часткою впевненості не підтверджується, про що свідчить репліка “No, that’s just Carlisle. He would never do that to someone who had another choice.” Слабкі сумніви щодо майбутніх подій, висловлені за допомогою “**must** be dying to become” відразу знаходять своє підґрунтя у процесі розгортання дискурсу.

Маркування логічної інференції щодо подій минулого проілюструємо наступним уривком:

(28) “It took everything I had not to jump up in the middle of that class full of children and —” He stopped abruptly, looking away. “When you walked past me, I could have ruined everything Carlisle has built for us, right then and there. If I hadn’t been denying my thirst for the last, well, too many years, I wouldn’t have been able to stop myself.” He paused, scowling at the trees. He glanced at me grimly, both of us remembering. “You **must** have thought I was possessed.”

“I couldn’t understand why. How you could hate me so quickly...” [7, с. 139]

Результати процесу дедукції мовця, що привели його до висновку “You **must** have thought I was possessed”, демонструють припущення стосовно минулих подій. Сумнів у інференції мовця нечіткий, ступінь упевненості – високий, та підкріплюється відповіддю адресата “I couldn’t understand why. How you could hate me so quickly.”

У семантичній парадигмі дієслова **must** окреме місце відводиться епістемічному значенню власне логічної необхідності висловленої мовцем, де він позбавлений жодного впливу на ситуацію. Такі приклади є нечастими і є наступного характеру: “I confidently infer that x”, “In the light of what is known, it is necessarily the case that x” [1, с. 43]. Простежимо, яким чином припущення існування логічної необхідності переплітається із сумнівами комуніканта у її існуванні:

(29) “Carlisle, I...” Edward hesitated. “I don’t know if I can do that.” There was agony in his beautiful voice again.

“It’s your decision, Edward, either way. I can’t help you. I have to get this bleeding stopped here if you’re going to be taking blood from her hand”... “Alice, get me something to brace her leg!” Carlisle was bent over me, working on my head. “Edward, you **must** do it now, or it will be too late.” [7, с. 236]

Сила упевненості у інференції комуніканта “you **must** do it now” є досить високою, проте знання не можуть бути абсолютного характеру, як і комунікант не може передбачити успішний розвиток подій у разі застосування його поради. Таким чином, навіть у припущенні про існування логічної необхідності, присутня доля сумніву, адже індивідуум, що є творцем такого припущення, покладається на власну суб’єктивну дедукцію відомих йому фактів [5, с. 207]. Таке тлумачення семантики епістемічної логічної необхідності слід розмежувати із семантикою деонтичної необхідності, що передбачає участь мовця у розвитку подій, і не спирається на ре-

зультати його дедуктивних процесів мислення, як наприклад, у наступному дискурсивному потоці:

(30) “No talking,” the second officer said. It took another three minutes for the K-9 to finish.

“You may get up and exit the plane,” the second officer announced. “You must proceed directly to the officer outside, who will match you up with your passports and identification papers. Leave all belongings on the plane.” [6, с. 223]

Вважаємо необхідним зазначити, що попри семантику суб’єктивності епістемічного **must**, маркер служить швидше для вираження упевненості, ніж навпаки. І хоча у семантичній парадигмі його епістемічних смислів певне місце сумніву відводиться, характер його є досить слабкий і неглибокий, порівняно із семантикою інших епістемічних модальних дієслів.

Література

1. Coates J. The Semantics of the Modal Auxiliaries / J. Coates. – London: Croom Helm, 1983 – 259 p.
2. Hataw G. The Semantics of Aspect and Modality: Evidence from English and Biblical Hebrew / G. Hataw. – Amsterdam: J. Benjamins Pub., 1997 – 224 p.
3. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar: Vol. II. Descriptive application / R. W. Langacker. – Stanford: Stanford University Press, 1991 – 628 p.
4. Traugott E. C. Regularity in semantic change / E. C. Traugott, R. B. Dasher. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 341 p.
5. Panther K.-U. Metonymy in Language and Thought / K.-U. Panther, Günter R. – Amsterdam: J. Benjamins Pub., 1999 – 423 p.

Список ілюстративних джерел

6. Brown D. Rogue Forces / D. Brown. – London: Harper Collins Publishers, 2009. – 321 p.
7. Meyer S. Twilight / S. Meyer. – New York: Time Warner Book Group, 2006. – 498 p.

ПРОБЛЕМИ ЛЕКСИКОГРАФІЇ В КОМУНІКАТИВНОМУ АСПЕКТІ

Донедавна підхід до словника, його трактування в контексті практики укладання та теоретичних пошуків був асоціальним. На даному етапі, проте, будь-які питання, пов'язані як з практикою, так і з теорією словникарства не видаються можливими, а рішення – продуктивними без залучення соціокультурних факторів, адже сучасному суспільству потрібні не просто викладачі чи перекладачі, а спеціалісти з міжнародного та міжкультурного спілкування, а це виходить за рамки знання мови, якою спілкування з людьми не обмежується.

Хемінг Йонг зазначає три підходи до трактування словника:

1. Традиційний підхід трактування словника як **довідника**, тобто як списку слів з інформацією про їхню орфографію, вимову та значення сягає давнини. Саме таке трактування відображається у визначенні цього слова. MEDAL (2nd ed., 2007), наприклад, подає наступне пояснення:

dictionary – **1** a book that gives a list of words in alphabetical order and explains what they mean: *a dictionary of the English language* **1a.** a book that lists words in one language and gives translations in another: *a German – English dictionary* [8, с. 407]

2. Крізь призму структури словник може трактуватися як **текст**. На рівні макроструктури (megastructural level) він складається, як і будь-який текст, із вступної частини (front matter) – це передмова і розділ про користування словником. Друга, основна частина, або «тіло словника» (middle matter) може включати, окрім словникових статей, ще й ілюстрації. Частина після словника (back matter) – це додатки. На рівні мікроструктури паралелі між словником та текстом простежуються ще легше, оскільки він ніби складається з маленьких текстів – словникових статей.

3. Словник як **комунікація**.

Яким би не було визначення *комунікації* у самих словниках, лексикографи не повинні залишати наступні важливі аспекти поза увагою:

1. Комунікація є соціокультурною поведінкою.
2. Комунікація – це обмін повідомленнями (messages).
3. Повідомлення кодуються відправниками і повинні бути розкодовані адресатами.
4. У процесі комунікації беруть участь відправник повідомлення і адресат.
5. Учасники цього процесу є соціокультурними істотами та мають спільний код.
6. Повідомлення відсилаються та отримуються, щоб досягнути певної мети [7, с.1-6].

Ускладнюється процес визначення цього явища тим фактом, що на практиці було б складно знайти приклади чистих вербальних повідомлень, тобто таких, які б мали справу лише з мовним кодом. Мовлення супроводжують додаткові коди (просодичний, кінетичний, проксемічний), які мають своє значення у комунікативній

ситуації в цілому. Погляди, жести і способи говоріння, зітхання, наголос, зміни в інтонації, ба, навіть мовчання може бути прагматично навантаженим. Таке співіснування різних кодів є обов'язковим і неминучим у комунікації [2,с.493 – 495]. Наприклад, такі речення як *You are a beauty!* чи *How awfully sweet of you to have done it!* з відповідною інтонацією можуть перетворитися в іронію чи енантіосемію [3,с.158].

Усе це кидає неабиякий виклик лексикографам, адже останнім часом, під впливом прагматики, все більше акцентується не лише правильність, але й відповідність використання мовних одиниць у мовних ситуаціях. Якщо раніше словникарі подавали лише концептуальне значення, тобто трактували значення як концептуальний опис того, що воно позначає, то тепер виникає питання, як тоді бути з такими словами як, скажімо, *hello*? Цей вигук має у мові певну функцію, він виражає привітання чи бажання привернути увагу, але не має концептуального змісту, що позначає щось у реальному світі.

Прагматику справедливо називають «пограничною» дисципліною, що перебуває на межі лінгвістики з психологією, соціологією, когнітологією та іншими гуманітарними науками. Це вже не власне лінгвістична дисципліна, котра потребує виходу за вузькі рамки аналізу закодованої виключно мовними засобами інформації [4,с.15].

У царині лексикографії термін прагматика використовується стосовно вивчення використання мови у контексті, а саме, вивчення мовної комунікації.

Прагматика є свого роду містком між значенням висловлювання та тим значенням, яке вкладає мовець у це висловлювання. Тобто, для оволодіння мовою недостатньо лише лінгвістичних знань. Слід знати що, коли і як можна чи не можна говорити. Прагматика має справу з тими обмеженнями, що на них нашттовуємося в процесі комунікації та вплив таких обмежень на учасників цього процесу [7,с.55].

Прагматична необізнаність призводить до комунікативних непорозумінь та невдач, надто якщо це стосується міжкультурної комунікації. Граматично вірні речення не завжди передаватимуть відповідне повідомлення. Для прикладу, при зустрічі один китаець запитає другого: «Have you had lunch/supper?» Це буде свого роду привітання, а не запрошення на обід, як його розцінили б представники інших культур [7,с.55]. Пояснюється це тим, що прийом їжі в Китаї, в країні, яка не раз переживала голодні часи, сьогодні – майже культ.

Прагматика вивчає те, як слова, словосполучення чи речення використовуються, і що мовець має на увазі. Відтак, значення з точки зору семантики та значення, яке розглядається у прагматиці можуть суттєво відрізнятись. Коли хтось запитує:

“Is that your car?”, прагматичне значення може бути різним, залежно від ситуації:

“Your car is blocking my gateway – move it!” (прохання)

чи “What a fantastic car – I didn't know you were so rich!” (захоплення)

чи “What a dreadful car – I wouldn't be seen dead in it!” (несхвалення)

Одні й ті ж слова нерідко можуть використовуватися для позначення скарги, вираження захоплення, несхвалення, тощо [9].

Прагматичне значення мовного вираження – це інформація про умови використання даного вираження, різноманітні аспекти комунікативної ситуації, у яких воно використовується. До ряду цих аспектів входить і ставлення мовця до денотату

мовного вираження, взаємовідносини між мовцем та адресатом (наприклад, ступінь близькості), обстановка спілкування (наприклад, офіційна/неофіційна), мета, яку мовець хоче досягнути за допомогою свого висловлювання, тощо [4, с.60].

Різновидом прагматичного значення І. М. Кобозева вказує такий, що спостерігається не лише на рівні слів, а й на рівні речень, адже в значенні кожного речення є прагматичний компонент, що містить інформацію про комунікативну мету мовця [4, с.61-62].

І денотат, і сигніфікат слова, хоч і по-різному, відображають в складі лексичного значення об'єкт реального чи уявного світу, що називається даним словом. У цьому плані вони протиставляються прагматичному нашаруванню значення слова, який містить інформацію про ставлення мовця до позначуваного словом об'єкта, а також специфічну для даної лексеми інформацію про ті мовні акти, які можна втілювати з її допомогою (про її прагматичні функції) [4, с.87].

В літературі з лексичної семантики, за словами І. М. Кобозевої, немає загальноприйнятого терміну для позначення цього нашарування значення, така само як і немає єдності щодо того, які явища до нього відносити і як їх описувати. Відповідна лексична інформація може називатися прагматичною, конотативною, експресивною чи стилістичною. Таку розбіжність в термінології автор пов'язує з тим фактом, що цей аспект значення став об'єктом уваги дослідників відносно недавно у зв'язку з переорієнтацією лінгвістичних досліджень – переходом від аналізу мови як системи знаків до аналізу функціонування цієї системи в мовленнєвому спілкуванні [4, с.87-88].

Ф. С. Бацевич прагматичні значення називає комунікативними прагматичними смислами, які «стосуються, передовсім, внутрішнього світу учасників спілкування (почуттів, емоцій, психологічних і психічних станів, волі, культурних чинників тощо); вони є надзвичайно важко сформульованими, а тим більше дефініюваними, формалізованими і, як правило, сприймаються і “декодується” іншими учасниками спілкування, виходячи із власних комунікативних навичок, власного світосприйняття. Звідси впливає надзвичайно важлива ознака прагматичних значень: стосовно інших типів значень прагматичні комунікативні смисли набагато більше контекстно і ситуативно зумовлені» [1, с.28].

Той факт, що практично все, що б ми не сказали в різних контекстах може мати різне, в тому числі прагматичне значення, змушує лексикографа зосереджувати увагу на типових контекстах.

Відтак, на думку Патріка Хенкса, коли йдеться про значення слова у будь-якому словнику, доцільно оперувати поняттям «потенціали значення» (meaning potentials), оскільки вони є лише потенційними внесками у той тип тексту, який активізуватиметься мовцем/користувачем словника [6, с.130]. Потенціал значення кожного слова складається з низки компонентів, які когнітивно активізуються іншими словами у різних контекстах [6, 133]. І словник і навіть корпус, на його думку, є лише інструментами, недосконалими для вивчення значень слів.

Г. Н. Складєвська йде далі і, провівши паралелі, робить висновок, що сфера лінгвістичної прагматики та словник є протилежними у всіх відношеннях. Сутність словника – організація мовної картини світу, що є статично представленою в мовній системі; сутність прагматики – невловима поведінка в нестійких мовленнєвих актах як мовних елементів, так і тих, що знаходяться поза мовою. Словник розкриває не-

безмежну кількість елементів – прагматика вивчає незліченну кількість відносин, які до того ж важко класифікувати. Словник орієнтується на об'єктивність і є відокремленим від суб'єкта мовлення – прагматика вивчає мовний матеріал у зв'язку із суб'єктом мовлення, а прагматичні категорії є суб'єктивними по своїй суті. Словник прагне максимальної експлікації усіх компонентів смислу, описуючи кожну одиницю в такий спосіб, щоб її можна було відрізнити від усіх інших одиниць мови – прагматика оперує поняттями підтексту, пресупозиції, тобто пропозиції, яка є на думці ще до початку мовленнєвого акту, при цьому імпліцитні компоненти можуть займати весь смисл висловлювання. Словник орієнтується на реальність і прагне максимально наблизитись до неї – прагматика звертається до так званого “можливого світу”, що формується сумою пресупозицій, до яких входять знання мовцями світу, рівень їх взаєморозуміння, умови комунікативного акту тощо. Мета лексикографії – в якомога відповідний дійсності спосіб описати лексичну систему в її зовнішніх та внутрішніх аспектах, тоді як мета прагматики – опис механізмів дії мови. Відтак словник відповідає на питання: “Що?”, а прагматика – на питання: “Як?” [5,с.63].

Незважаючи на такі розбіжності, лексикографи, і не тільки, намагаються внести свій вклад у прагматичне трактування слова. Для прикладу, будь-який підручник з граматики зазначає, яке звертання є більш ввічливим, а яка конструкція означатиме роздратування чи гнів. Зазначений підручник з лексикології Н. Б. Гвішиани [3] є вже більше прагматично орієнтований, тоді як у інших термін «прагматика» хоч і зустрічається, проте ще не проходить наскрізною ниткою у всій роботі. Саме у цьому підручнику автор проводить межу між історичними та навчальними словниками, останні з яких він називає прагматично-орієнтованими (pragmatically oriented) [3,с.175]. Це підтверджує думку Г. Н. Склярєвської, що сфера прагматики не є чимось принципово новим для лексикографії, а на практиці втілюється стільки, скільки існують навчальні словники. Новим – з позиції прагматики – є групування, концентрація тих фактів, які були розпорошеними, розглядалися через призму семантики чи стилістики і часто не отримували належної уваги у лексикографічних працях [5,с.70].

Розвиток дескриптивної лінгвістики значною мірою змінив погляди лексикографів на мову та функції словника. Завданням лексикографа став опис того, як слова вживаються насправді. Першим словником, що застосував ідеї дескриптивізму був *Webster's Third New International Dictionary* (1961). Це перший словник, що розглядає англійський лексикон не лише з лінгвістичної точки зору, але й в контексті соціальному та культурному. Такий підхід, в той час новий і суперечливий, зараз є фундаментальним як для одномовних, так і для двомовних словників. Орієнтація на користувача почалася із появою першого англійського навчального словника – *The Advanced Learner's Dictionary of Current English* (1963). Згодом з 1978 почали з'являтися різні видання словника *Longman Dictionary of Contemporary English*, з 1987 – *Collins Cobuild Dictionary of the English Language*. Цей етап словникарства, що супроводжувався традиціями дескриптивізму, концентрував свою увагу на потребах тих, хто вивчає мову, акцентуючи на правильному застосуванні слова користувачем у власному тексті, тобто на словниковій функції кодування (encoding function) [7,с.19-20]. У 1987 році у *Longman Dictionary of Contemporary English* з'явилися дві сторінки “Pragmatics and the Dictionary”, що засвідчило набуття прагматикою певного статусу-

су і ваги у лексикографічній практиці. Варто зазначити, що дев'ять років до того, у 1978 році, цей словник присвятив близько 12 сторінок розділу "Grammar in the dictionary", але прагматика ще навіть не згадувалась. І якщо *Longman Dictionary* (1987) лише починав вкраплювати елементи прагматики, інший словник, *Collins Cobuild Dictionary of the English Language* (1987), вже самим форматом дефініції (full-sentence definition) показує слово у його безпосередньому контексті, розкриваючи в такий спосіб концептуальне і неконцептуальне значення слова, тим самим скорочуючи дистанцію між значенням речення та тим значенням, що в нього вкладає мовець (sentence meaning and speaker meaning). Метод дефініювання цього словника не відділяє слово від його контексту, полегшуючи таким чином не тільки розуміння, але й відтворення користувачами власного тексту.

Маючи станом на сьогодні чималий інвентар у своєму розпорядженні (usage notes, language notes, usage labels, pragmatic force glosses), лексикографи намагаються подавати не лише індивідуальні значення слів, але й те, що слова означають у зв'язному мовленні, беручи до уваги їхній потенційний мовний та соціокультурний контексти. Таким чином, на сучасному етапі укладання словників йде далі вирішення суто лінгвістичних питань, а сам процес набуває міждисциплінарного характеру.

Література

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: Монографія / Ф. С. Бацевич. – Львів: ПАІС, 2010. – 336 с.
2. Бугайски М. Язык коммуникации / М. Бугайски. Пер. с польск. – Х.: Изд-во «Гуманитарный Центр», Артеменко Э. Г., 2010. – 544 с.
3. Гвишиани Н. Б. Современный английский язык: Лексикология (новый курс для филологических факультетов университетов). Modern English lexicology: Vocabulary in use / Н. Б. Гвишиани. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 221 с.
4. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. — 352 с.
5. Складарская Г. Н. Прагматика и лексикография / Г. Н. Складарская. // Язык – система. Язык – текст. Язык – способность. М. 1995. С. 63-71.
6. Hanks, P. Do word meanings exist? / P. Hanks // ed. Fontenelle, Th. Practical Lexicography: A Reader. Oxford: Oxford University Press, 2008. – P. 125 – 134.
7. Yong, Heming. Bilingual lexicography from a communicative perspective / Heming Yong, Jing Peng. – J. Benjamins Pub. Co., Amsterdam, Philadelphia. – 2007. – 229 p.

Лексикографічні джерела

8. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. (2nd edition). – Oxford, 2007. – 1760 p. (MEDAL)

Інтернет джерела

9. <http://major-theoretic.narod.ru/p-d.html>

**МИКРОПОЛЕ «ДЕНЕЖНЫЕ ЗНАКИ» ЛСП «ЭКОНОМИКА» В РОМАНЕ
И.ИЛЬФА И Е. ПЕТРОВА «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНОК»**

Ключевые слова: микрополе / micro field, лексико-семантическое поле / lexical-semantic field, лексема / lexical item, деньги / money

Многие произведения художественной литературы, несомненно, потеряли бы большую часть своего своеобразия, очарования и колорита, если бы из их текстов были бы изъяты, казалось бы, не столь уж важные предложения, связанные с темой экономика. Произведение И.Ильфа и Е. Петрова «Золотой теленок» невозможно представить без лексических единиц с семантикой экономики. Более того, они просто необходимы для передачи особенностей, нравов и обычаев той переходной эпохи от одной экономической формации к другой. По тому, как человек относится к деньгам, мы можем судить о его социальном статусе и культурном уровне. У каждого народа своя языковая картина мира. Особое внимание в произведениях авторов разных стран и эпох привлекает описание обстановки, жилища, материального положения любого персонажа, а тем более главных героев. И это объяснимо, ведь тема денег в той или иной степени волнует каждого человека в его повседневной жизни и значит, является актуальной на любом историческом этапе развития общества. Более того, денежные знаки, монеты, платежные средства, экономические отношения изменяются с течением времени, иногда очень существенно. Читая произведения прошлых веков, встречаешься со словами, значение которых уже не понятно большинству наших современников. Да и современная экономическая лексика является достаточно сложной для обычного человека. Гармоничное включение экономической лексики в текст художественного произведения является большим достижением И. Ильфа и Е. Петрова, оно дает нам представление об экономической и частично политической жизни той сложной переходной эпохи, где тесно переплетены старые капиталистические и новые социалистические веяния в жизни страны и общества [2, с. 82-83].

Рассмотрим произведение И. Ильфа и Е. Петрова «Золотой теленок». Исследование проводилось на фактическом языковом материале, полученном в результате сплошной выборки из произведения И.Ильфа и Е. Петрова «Золотой теленок». Объем исследованного текста составляет 90765 слов. В ходе исследования было обнаружено 3164 лексических единиц, которые могут быть отнесены к лексемам с семантикой экономика, что составляет 3,49% от всех слов данного произведения. После исключения повторов проанализировано 1813 лексических единиц, составляющих ЛСП «Экономика». В процентном отношении они составляют 2% от всех слов. В построенном и проанализированном ЛСП «Экономика» было выделено 9 крупных микрополей: «Рынок», «Финансовые операции», «Деньги», «Работа», «Компании и предприятия», «Советское хозяйство», «Люди с деньгами», «Характеристики экономических отношений», «Miscellanea», это микрополе содержит лексические единицы

с семантикой экономика, которые встречаются в тексте и не поддаются дальнейшей классификации. Если рассмотреть ЛСП «Экономика» в данном произведении с точки зрения частотности, то получим следующие данные. До исключения повторов самым крупным микрополем является микрополе «Работа». Оно содержит 763 ЛЕ или 0,84 % от всех слов произведения. На втором месте идет микрополе «Рынок» с 541 лексемой (0,6 %), третье место занимает микрополе «Деньги» (482 лексемы = 0,53 %). Далее по убывающей располагаются микрополе «Финансовые операции» (470 = 0,52%), «Компании и предприятия» (303 = 0,33 %), «Советское хозяйство» (251 = 0,28 %), «Miscellaneous» (170 = 0,19 %), «Люди с деньгами» (136 = 0,15 %), «Характеристики экономических отношений» (48 = 0,05 %) [3, с. 32-33].

Рассмотрим подробнее состав микрополя «Деньги» внутри ЛСП «Экономика». Микрополе «Деньги» содержит после исключения повторов 232 ЛЕ, что составляет 12,77 % лексем ЛСП «Экономика» в исследуемом произведении. Данное микрополе распадается на 7 подполей: «Капитал», «Пачка», «Бумажка», «Высказывания о деньгах», «Денежные знаки», «Миллион», «Тысяча». Мы рассмотрим только одно микрополе «Денежные знаки», оно состоит из 180 лексем до исключения повторов и из 54 ЛЕ после исключения повторов. В свою очередь внутри микрополя «Денежные знаки» можно выделить 3 подполя: «Валюты, монеты» (82 ЛЕ до исключения повторов \ 30 ЛЕ после исключения повторов = 45,6% лексем микрополя «Денежные знаки» до исключения повторов и 55,6% после исключения повторов), «Рубль» (84 ЛЕ \ 11 ЛЕ = 46,7% \ 20,37%), «Копейка» (14 ЛЕ \ 13 ЛЕ = 7,77% \ 24,07 %).

Рассмотрим в этой статье более подробно микрополе «Денежные знаки». Лексические единицы данного микрополя могут быть дифференцированы на основе следующих признаков:

'происхождение'

Отечественное		Иностранное
Российская империя	СССР	Иностранное государство
80 рублей золотыми десятками	советские денежные знаки	иностранная валюта

Например: Я выдал замуж внучку, Голконду Евсеевну, и дал за ней концертное фортепьяно, серебряную птичку и *восемьдесят рублей золотыми десятками* [1, с. 413].

'государство-эмитент'

США	североамериканские доллары
Великобритания	фунт
Монголия	тугрик
Индия	индийская рупия
Испания	пезеты
Испано – и португальязычные страны	центавосы
Румыния	румынские леи
Латвия	лимитрофные латы
Польша	злотые
Япония	иена

Мексика	мексиканські доллари
Турція	турецькі ліри
Російська імперія	золотий рубль
СССР	обыкновенный рубль

Наприклад: Где мексиканские доллары, турецкие лиры, где фунты, рупии, пезеты, центавосы, румынские леи, где лимитрофные латы и злотые? [1, с. 531].

'время хождения'

Прошлое	Современность
золотой рубль	доллар

Например: Александру Ивановичу они принесли четыреста тысяч золотых рублей ноль ноль копеек [1, с. 466].

'надежность (легальность)'

Надежные	Ненадежные
золотой рубль	сомнительные польские и балканские деньги

Например: Брильянтов великий комбинатор достал только на четыреста тысяч; валюты, в том числе каких-то сомнительных польских и балканских денег, удалось достать только на пятьдесят тысяч [1, с. 570].

'официальность наименования'

Официальное	Просторечное (шутливое)
тугрик	монгольский рубль

Например: И за все-двадцать пять тугриков, двадцать пять монгольских рублей, – нетерпеливо сказал великий комбинатор, томимый голодом [1, с. 519].

'полновесность'

Полновесный	Неполновесный
полновесный ориентировочный рубль	обыкновенный рубль

Например: Вообще-то мне нужно больше, – сказал Остап, – пятьсот тысяч – это мой минимум, пятьсот тысяч полновесных ориентировочных рублей [1, с. 299].

'материал'

бумага	металл	золото
рубль бумажкой	маленькие металлические кружочки	золотые индийские рупии

Например: Сейчас в кармане у него в плоской железной коробке от папирос «Кавказ» лежало десять тысяч рублей бумажками, достоинством по двадцать пять червонцев каждая [1, с. 364].

'достоинство 1 единицы'

1 коп	копейка
10 коп	десятикопеечная монета
1р	обыкновенный рубль
1р	золотой рубль

10р	золотая десятка
10р	червонец
30р	техчервонная бумажка
50	полтинник
250	бумажка, достоинством по двадцать пять червонцев

Например: Он, не дыша, смотрел на художника, который, как сеятель на *трехчервонной бумажке*, захватывал горстями овес из лукошка и бросал его по холсту [1, с. 355].

Литература

1. Ильф, И. Золотой теленок [Текст] / И. Ильф, Е. Петров // Двенадцать стульев и Золотой теленок. – Новосибирск: Ассоциация «ВИКО», -1992. – 576 с.
2. Куренкова, Т. Н. Презентация ЛСП «Экономика» в произведении И. Ильфа и Е. Петрова «Золотой теленок» [Текст] / Т.Н. Куренкова // Русский язык в контексте межкультурной коммуникации: материалы международной научно-практической конференции (г. Самара, 11 ноября 2011) / Поволжская государственная социально-гуманитарная академия. – Самара: ПГСГА, 2011. С.82-87.
3. Куренкова, Т. Н. Презентация микрополя «Деньги» в ЛСП «Экономика» в произведении И. Ильфа и Е. Петрова «Золотой теленок» [Текст] / Т.Н. Куренкова // Семантико-когнитивные исследования: межвузовский сборник научных трудов /под ред. М.В. Шамановой, Е.В. Борисовой. -Вып. 3.- Воронеж: издательство «Истоки» 2012. С. 31-35.

Лехновська А. П., Чайка Ю. С.
студентки НУБіП України (м. Київ)

Бабенко О. В.
науковий керівник, к.філол.н., доцент кафедри
романо-германських мов і перекладу НУБіП України (м. Київ)

ЛІМЕРИК ЯК ОСОБЛИВИЙ ЖАНР АНГЛІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Ключові слова/ Keywords: лімерик/limerick, нонсенс/nonsense, фольклор/folklore.

Лімерики як віршовані зразки справжнього англійського гумору є невід’ємною частиною мовної культури англомовних народів світу. «Батьком лімерика» називають відомого англійського поета, короля англійської поезії нонсенсу Едварда Ліра.

Мета дослідження – визначення особливостей англійського гумору (сміхової культури нації) в англомовній дитячій літературі на прикладі англійського лімерика.

Лімерик – популярна форма короткого гумористичного вірша, побудованого на обігруванні нісенітниці. Походження слова лімерик точно невідомо, але імовірно запозичене з назви хорової пісні ірландських солдатів XVIII ст. «Чи прийдеш в Лімерик?» (Лімерик – містечко в Ірландії). Правда, самого слова «лімерик» Лір не вживав – він завжди називав свої вірші «нонсенсами», що в перекладі з англійської означає «нісенітниця, безглуздя». Деякі дослідники припускають, що термін «лімерик» з’явився лише в 70-х рр. XIX ст., а у словниках його стали друкувати з 1890 р.

«Нісенітниці» Ліра дали початок цілому літературному напрямку – англійської поезії абсурду або нонсенсу, а сам Лір отримав славу короля віршованого абсурду. На тлі нав’язливої літератури поезія нонсенсу була нестримним вибухом фантазії.

Спіраючись на аналіз поетичних творів Е. Ліра, можна стверджувати, що нонсенс – це принцип організації художнього твору, в основі якого лежить гра з читачем з використанням таких стилістичних прийомів, як каламбур, гротеск і гіпербола. Головний образотворчий прийом – побутова деталь у неймовірному повороті, яка змушує уяву рухатися далі. Гра розуму виходить за межі дитячого сприйняття, і те, що було вигадано для дитини, виявляється здатним зацікавити і дорослого.

Очевидну популярність лімерик як віршована форма отримав після 1846 р. Саме тоді вийшла в світ книга віршів Е. Ліра «A Book of Nonsense», написаних для дітей, і, як потім виявилось, для багатьох дорослих, в формі лімерика. Поет помічав, що така форма дає безмежні можливості для використання рими, а кумедний зміст є чудовим матеріалом для художніх ілюстрацій.

У довідниковій літературі лімерик трактується як форма гумористичної короткої поезії, яка складається з двох коротких рядків і трьох довгих [1, с.862]. Незалежно від визначення лімерика існує визначення поняття поезії нонсенсу – поезія гумористичного характеру, оскільки вона не має звичного розумного значення [1, с.8]. Подане визначення свідчить про те, що лімерики не пов’язуються з нонсенсом. На нашу думку, даний підхід є помилковим, оскільки використання принципу нонсенсу в лімериках є необхідним, закономірним та історично обумовленим явищем.

Таким чином, ми використовуємо термін «лімерик» у розумінні жанру поезії гумористичного або сатиричного характеру, яка складається з двох довгих рядків і трьох коротких, що представляють героя, його вчинок і реакцію оточуючих, а також, в якій реалізується принцип нонсенсу.

Усі лімерики будуються на ситуації безглуздя, до якої потрапляє ліричний герой. В усіх використовується принцип нонсенсу. Щоб зрозуміти ситуацію нонсенсу, можна керуватися методом П. Рекьора, що застосовується в лінгвістиці для інтерпретування метафори [3, с.416-433], тобто необхідно абстрагуватися від звичного розуміння світу, відкинути життєвий досвід і сприймати ситуацію як метафору. Так кожний нонсенс умовно можна розділити на два значення: перше – це те, що першим спадає на думку при читанні (буквальне), те, що читач уявляє, а друге – це те, про що йдеться поміж рядків (підтекст). Саме підтекст, або друге значення нонсенсу, і є тим, що повинен зрозуміти читач і що хотів сказати автор.

Дослідники в області віршованого абсурду, зокрема, Е. Ключев, розглядають лімерик як особливий літературний жанр, який має гранично лапідарну структуру: «Лімерики (limerics) – особлива група творів віршованого абсурду малих форм: це окремий літературний жанр (або те, що в поезиці іменується твердою формою вірша). Структура лімерика, традиційного англійського вірша, не менше – а точніше кажучи, навіть ще більш! – канонічна, ніж алфавіт» [2, с.34].

Віршована та ритмічна форми лімерика майже завжди одні й ті ж, вони складаються з 5 рядків анапестом, які римується за схемою ААББА. Перший, другий і п'ятий рядки – тристопні, третій та четвертий – двостопні. На початку першого рядка зображується герой, а в кінці зауважується, звідки він родом. У другому рядку описується зовнішність чи характер героя; у третьому і четвертому – говориться про його вчинок. Останній рядок підсумовує сказане. Він виглядає як підсумок автора, або ж як опис реакції людей на цей вчинок. Така форма була збережена Е. Ліром, але зроблені деякі зміни: іноді Е. Лір замість підсумку в п'ятому рядку використовував повтор першого рядка.

Лімерики привертають увагу не тільки кумедними ситуаціями, описуваними в них, а й мелодійністю звучання мовою оригіналу – англійською, спроби перекладу їх, зокрема, на українську мову, дають результат, що не адекватний по враженню.

Секрет перекладу лімериків полягає в тому, щоб зберегти римування, віршований розмір лімерика, а також не втратити його гумористичний характер. Перекладачу не рідко доводиться міняти «географію» лімерика і власні імена героїв, жертвувати другорядними деталями, або замінювати їх, щоб зберегти поетичну форму і каламбур твору. Мабуть, не буде перебільшенням твердження про те, що найчастіше найбільш вдалими бувають ті поетичні переклади, де образний зміст виражено у формі, яка більш природна для мови, на який вірш перекладається.

Хочемо навести приклади наших власних поетичних перекладів лімериків Е. Ліра:

There was an Old Person whose habits,
Induced him to feed upon rabbits;
When he'd eaten eighteen,
He turned perfectly green,
Upon which he relinquished those habits.

Жив старець один з дивною звичкою.
Він любив їсти кроликів невеличких.
Що може бути гіршим?
Вісімнадцять кролят з'ївши,
Він покинув дурну свою звичку.

There was an Old Man with a beard,
Who sat on a horse when he reared;
But they said, «Never mind!
You will fall off behind,
You propitious Old Man with a beard!»

Жив старець один з бородою,
Що скавав на коні, мов ковбой.
Всі казали йому: "Г не думай!
Ти з коня перекинешся, дурень,
О, блаженний старець з бородою.

Таким чином, лімерикам притаманні характерні риси англійського гумору: 1) широкий контекст, що дає можливість різних тлумачень; 2) парадоксальність – гра зі словами; 3) здатність бачити абсурд життя і посміхатися йому; 4) наскрізний характер – гумор переливається з однієї форми в іншу: то м'яка іронія, то тонкий натяк, то смуток або багатозначне замовчування, то різкий поворот.

Лімерик належить до малих форм англійського фольклору, яким притаманне ексцентричне бачення світу, дивацтво, комічне порушення звичної нам логіки, тонке почуття гумору, що по-різному в них проявляється. За надзвичайно стислим «поверхневим» змістом лімерика ховається величезний пласт прихованої інформації, в тому числі і культурологічного характеру, для розкриття якої необхідний лінгвокультурологічний аналіз.

Література

1. Деррида Ж. О почтовой открытке от Сократа до Фрейда и не только. – Минск: Современный литератор, 1999. – 830 с.
2. Ключев Е. Теория литературы абсурда. М.: УРАО, 2000: – 104 с.
3. Рекер П. Метафорический процесс как познание, воображение и ощущение // Теория метафоры. – М.: Наука, 1989. – 527 с.

Норец Т.М.

кандидат филологических наук, доцент кафедры теории языка и литературы Таврического национального университета им. В.И. Вернадского, г. Симферополь.

ПОЗИЦИОНИРОВАНИЕ АРГО-В СОВРЕМЕННОЙ-ФРАНЦУЗСКОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Ключевые слова/Keywords:

Анализируя историю возникновения французского арго, необходимо уточнить определение арго современными лингвистами, как отечественными, так и французскими. Первые его рассматривают как особый вид разговорного языка «le jargon est une terminologie... et l'argot c'est une forme exagérée du langage familier» (Н.Н. Лопатникова, Н.А. Мовшович; И.Н. Тимескова, В.А. Тархова), а другие трактуют его как один из подвидов французской разговорной лексики, «ensemble oral des mots non techniques qui plaisent à un groupe social» [1, с. 235]; как особый тип вокабуляра, присущий узкопрофессиональной группе, обществу, группировке «vocabulaire particulier à un groupe, une profession, à une classe sociale». В интернет-ресурсах арго определяется или очень кратко «argot – registre de langue ou un parler particulier à un groupe social, c.a.d. un sociolecte» [2], или развернуто «sens étymologique.1. le langage de convention utilisé à l'origine par les voleurs, les malfaiteurs; 2. par extension se dit de tout vocabulaire et toutes particuliers utilisés exclusivement entre ceux qui exercent la même profession ou vivent dans un même milieu social ou classe particulière (sociolecte); 3. «langage populaire, non académique».

Арго – это язык социально или профессионально обособленных групп или сообществ, и в связи с этим выделяют арго артистов, охотников, студентов, музыкантов и т.д. Арго – это язык деклассированных групп общества, язык преступников, нищих и «трудных» подростков. Он не представляет собой независимой системы и проявляется в специфическом использовании в пределах общепринятого языка. Его используют в кодировке посланий, для того чтобы непосвященные не поняли их содержание. Арго выполняет идентифицирующую функцию, так как позволяет членам

определенной группы различать друг друга и демонстрирует ее обособление от общества с помощью другого особого языка.

Арго – это особый тип разговорной речи, в которой большое место занимают фамильярные и простонародные слова и словосочетания, и в которой проявляются грамматические конструкции и фонетические особенности, отходящие от норм литературного языка.

По социально-идентификационному признаку в составе французского арго принято выделять такие подсистемы со своими лексическими единицами: 1. Язык преступников и деклассированных элементов (собственно арготизмы); 2. Профессиональные арготические подсистемы – арго журналистов, арго военных (профессиональные арготизмы или жаргонизмы); 3. Корпоративный говор – арго студентов, спортсменов, фанатов (корпоративные и социальные арготизмы); 4. Общее арго и арго молодежи (общеупотребительные арготизмы и элементы арго молодежи).

Лексический состав французского арго характеризуется использованием значительного количества языковых конспираций. Большинство из них проникли в просторечие, а в дальнейшем и в разговорную речь, так как имеют эмоционально – коннотативную окраску. Почти до конца XX века в научных кругах существовал тезис о том, что речь лишь необразованных или малообразованных людей имеет экспрессивную окраску. На сегодняшний день доминирует тезис о зависимости речевой экспрессии не от степени образованности человека, а от индивидуального характера говорящего, его настроения и коммуникативной ситуации, которую мы считаем определяющей в этом плане. Тезис об экспрессивности арготизмов поддерживают и современные отечественные и французские исследователи. Именно экспрессивность и эмоциональная окрашенность делает арготизмы столь популярными, вследствие чего они часто проникают в просторечие и даже в литературный язык. Для этого арготизм должен часто употребляться в речи, иметь яркую эмоционально-экспрессивную окраску, давать удачную характеристику предмету или явлению и не быть слишком грубым и вульгарным.

Арго понятно не только французам, но и иностранцам, владеющим французским языком. Диалектизмы и арготизмы проникают в общенародный язык, в прессу, в художественную литературу. Среди арготических слов, вошедших за последние годы в современную французскую литературу следует назвать такие ЛЕ как «*cagoulard*» – кагуляр – французский фашист, «*canasson*» – кляча, «*se dégonfler*» – иди на попятную, «*embêter*» – надоедать, «*flancher*» – бояться, «*mariol*» – хитрец, «*pinard*» – вино, «*planquer*» – прятать. Арго укоренилось в сознании рядовых французов, стало естественным, законным элементом живой, неофициальной французской речи.

Таким образом, можем с полной уверенностью говорить о том, что арго – феномен далеко не новый, но в наше время он успешно развивается вместе с языком. Новые арготизмы постоянно пополняют словари, что, несомненно, привлекало и привлекает внимание многих лингвистов, которые описывают арго в своих работах.

Литература

1. Le dico de l'argot fin de siècle. Merle P. - P.: Le Seuil, 1996. — 431 p.
2. Wikipedia, the free encyclopedia: Motive: Статья «Argot» [Электронный ресурс] – Режим доступа: fr.wikipedia.org/wiki/argot

Піскозуб З.Ф.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
французької філології факультету іноземних мов
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ФУНКЦІОНАЛЬНА ТРАНСПОЗИЦІЯ АБСТРАКТНИХ ІМЕННИКІВ ПРЕЦІОЗНОГО СТИЛЮ

Ключові слова: преціозність, абстрактний іменник, конкретний іменник, транспозиція

Keywords: preciosity, abstract noun, concrete noun, transposition

Преціозність починає існувати в певний момент еволюції французького суспільства (XVII ст.) і зачіпає різні аспекти його життя. Акумулявавши п'ятдесят років історії, кристалізувавши розрізнені факти, преціозність навіть в очах своїх сучасників сприймалася як переломний період. Опозиція Парижу і провінції, піднесення буржуазії, ідеал розуму, шляхетності й галантності, витонченість суспільного життя, зростаюча роль жінки в суспільстві – все це надає преціозності екстраординарності і виняткової інтенсивності.

Соціальні умови, які допомагають зрозуміти суть преціозності, є настільки складними і різноманітними, що їх важко диференціювати. Політичний ідеал абсолютизму і суспільний ідеал “*gentil homme*”, картезіанство і янсенізм створили підґрунтя для пошуку героїчного ідеалу у специфічному ракурсі боротьби, опозиції почуття, розуму й обов'язку відповідним чином позначили розвиток різних видів мистецької діяльності [1, с.78].

Під час вивчення преціозності, починаючи з комедії Мольєра і творів Сомеза, дослідник завжди стикається з проблемою існування справжніх і фальшивих представників преціозності. Поруч із жінками, які завдяки делікатності своїх смаків і відчуттів, своєї мови, по-справжньому заслужили почесне ім'я преціозниць, були й інші носії мови, висміяні за надмірне перебільшення своїх манер та неприродності свого словника. Автори XVII ст. і сучасні історики літератури відсилають нас до двох п'єс Мольєра “*Les Précieuses ridicules*” і “*Les femmes savantes*”, ізолюючи їх від інших творів. Однак, варто нагадати кінець передмови Мольєра до п'єси “*Les Précieuses ridicules*”. Задекларувавши, що “*les plus excellentes choses sont sujettes à être copiées par des mauvais singes qui méritent d'être bernés, que ces vicieuses imitations ont été de tout temps la matière de la comédie*”, він стверджує: “*les véritables précieuses qu'elles auraient tort de se piquer lorsqu'on joue les ridicules, qui les imitent mal*” [2, Т.1]. Ніколи справжні преціозниці не сприйняли б серйозно бліде мавпування їхніх принципів та їхньої поведінки. Таким чином, встановлена Мольєром відмінність стала відомою широкому загалу. У 1658 році, абат де Пур в четвертій частині свого твору “*La Précieuse*” порівнює відносини між фальшивими і справжніми преціозниками наступним чином: “*des defectueuses copies et un parfait original*” [3].

Інші літературознавці абсолютно по-іншому сприймають згадувану нами опозицію. Для одних вона є соціальною за походженням, для інших ця опозиція знаходиться обабіч розвитку. На нашу думку, однобічне сприйняття преціозності заважає проникнути вглиб самої проблеми і адекватно оцінити її історичну роль. В очах Ларуме, наприклад, історія преціозності має три послідовні етапи. Перший, символом якого є Готель де Рамбує (*Hôtel de Rambouillet*), – найвагомійший. Цей період є характерний уведенням в життя таких якостей, як делікатність в розмові і в письмі, чистота і елегантність мови і навіть ввічлива галантність у ставленні до жінки [4, с.147–148]. Другий етап – це період Жюлі д'Анжен, яка оточує себе освіченими чоловіками і претензійними жінками. Тут вже спостерігається тяжіння до різних групувань. Останній, третій етап, – утворення численних гуртків, де панують поганій смак, неприродна мова, вульгарна галантність і нещирість у почуттях. Ф.Брюно, у свою чергу, не визнавав важливості цього середовища для еволюції мови.

Отже, на нашу думку, абсолютно безпідставно продовжувати ці численні дебати. Очевидним є факт, що будь-яке дослідження преціозності повинно бути водночас історичним, соціальним і лінгвістичним. Думається, не варто шукати причин появи “смішної” преціозності, відхилень чи викривлень в певному соціальному класі, чи чистоти і витонченості в іншому. Немає проблеми справжньої і фальшивої преціозності. Проблема полягає в природній двозначності терміну “*précieuse*”, який вимагає уточнення, а створена опозиція, на нашу думку, має штучний характер і пояснюється різними мотивами. Крім того, не слід забувати про енантіосемічний характер самого терміна, який є водночас і абстрактним, і конкретним. Безперечно, абстрактність є константною рисою терміна “*précieuse*”, а його конкретність проявляється в реальних текстових фактах.

Усю глибину і складність цього феномена показав абат де Пюр: “*La Précieuse de soy n'a point de définition: les termes sont trop grossiers pour exprimer une chose si spirituelle*” [3].

Завсідники салону де Рамбує проводили час за інтелектуальними дискусіями: як-от, чи потрібно захищати “Cid”, чи повинен існувати сполучник “*car*”, якому був винесений вирок Академією. Але ці, на перший погляд, марні і непотрібні дебати знаходили своє відображення у мові. Саме в цих суперечках народилися преціозні вокабули, що лягли в основу словника Сомеза, який фактично є найповнішою збіркою преціозної лексики. Отже, взявши за основу “*Le Dictionnaire des Précieuses*” Сомеза [5], ми класифікували і схематизували лексичний склад словника, проілюструвавши транспозиції іменників таким чином:

I група: КІ ПАІ

II група: АІ ПЗ(ез) АІ

де КІ – конкретний іменник;

ПАІ – перифрастичний абстрактний іменник;

ПЗ(ез) – перифрастичний зворот, з вираженням евфемістичним значенням;

АІ – абстрактний іменник.

I група: КІ ПАІ. До складу цієї групи входять іменники, які, будучи початково виключно конкретними, в преціозників починають фігурувати як абстрактні з домінуючим перифрастичним значенням (ПАІ – перифрастичний абстрактний іменник). Наприклад:

la chandelle – le superflu de l'ardent;

la guerre – la fille du Chaos ou la mère du Désordre;

les larmes – les filles de la douleur et de la joye;

le pain – le soustien de la vie;

le miroir – le conseiller de graces, le peintre de la dernière fidelité, le singe de la nature, le cameleon;

le roman – l'agreable menteur ou la folie des sages;

l'argent – le tourment de l'avaritieux, l'honneur du liberal,

la table – l'universelle commodité,

les livres – les occupations des beaux – esprit ou les maistres muets,

l'ongle – le plaisir innocent de la chaire,

la grossesse – le mal d'amour permis.

Необхідно зазначити, що абстрактні іменники, які входять до цієї групи, поряд з перифрастичним значенням набувають почасти і евфемістичного. Таке образне найменування давало преціозникам можливість досягнути більшої експресивності висловлювання і формувалося воно на основі високоступеневої метафори або асоціації.

II група: АІ ПЗ(ез) АІ: складовою частиною цієї групи є абстрактні імена, які знаходять своє функціонування в перифрастичному звороті з рельєфно вираженим евфемістичним значенням (ПЗ(ез)), що, загалом, є найхарактернішою рисою абстрактної лексики. Зауважимо, що ступінь насиченості евфемістичного значення в даному випадку є набагато вищим, ніж у попередньому. Наприклад:

la jalousie – la mère des soubçons ou la perturbatrie du repos des amants;

la mode – l'idole de la cour;

la tristesse – le partage des vieillards ou l'ennemie de la santé;

l'éternité – la deesse au grand oeil tout voyant ou la reyne et maitresse des ans, des siecles et des ages;

l'amour – le Dieu de la propreté , de l'invention et de la galanterie;

le destin – le favory des poetes;

la dissimulation – la vertu du siecle;

l'esperence – la mere des vanitez ou la mere des credules.

Неважко помітити, як у цих прикладах відбивається дух епохи: “*la mode – l'idole de la cour*”, що зайвий раз нагадує нам про сильний вплив столиці та її двору на цілу країну. Інший приклад: “*le destin – le favory des poetes*” – розкриває сутність поетичного життя, а зворот “*l'amour – le Dieu de la propreté , de l'invention et de la galanterie*” можна сприймати як девіз преціозників – настільки повно перифрастичний зворот відображає їх сутність.

В першій групі конкретні імена, фігуруючи в преціозному стилі, транспонувалися на абстрактні, в другій же, завдяки перифразі, один абстрактний іменник замінюється іншим, не втрачаючи, проте, ознак абстрактності. У свою чергу, друга група іменників зазнала подальшого поділу за структурно-синтаксичним типом. Отже, в результаті такого поділу ми отримали такі підгрупи:

До першої входять особові дієслова, які в преціозному стилі пояснюються перифрастичним зворотом, неодмінною умовою існування якого є абстрактний іменник. Наприклад: *J'aime beaucoup les gens d'esprit: J'ay un furieux tendre pour les*

gens d'esprit. *Sentez un peu ces gands là: attachez un peu la reflexion de vostre odorat sur ces gands là. Dites – moy, si vous plaist, si l'on peut voir Madame: dites moy, si vous plaist, si Madame est en commodités d'être visible.*

До другої підгрупи віднесено абстрактні імена, які в преціозному стилі зберігають сему абстрактності, проте зберігають виражені відад'єктивні ознаки. Наприклад: *la joye – l'indiscrette, la mort – la toute puissante, le temps – l'immortel.*

Схематично наша класифікація має таке зображення:

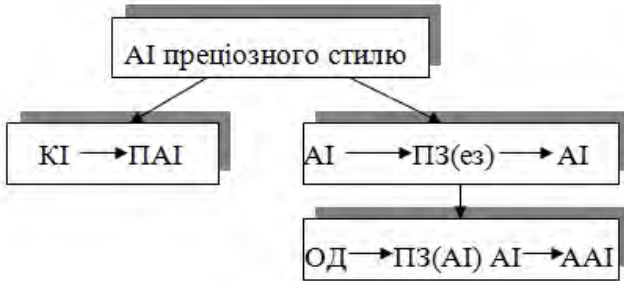

Рисунок.1. Схема функціональної транспозиції абстрактних іменників преціозного стилю де ОД – особове дієслово; ПЗ (AI) – перифрастичний зворот з обов'язковим існуванням абстрактного іменника; AAI – ад'єктивний абстрактний іменник.

Словник XVII ст. характеризується великою кількістю семантично насичених абстрактних іменників, творенням нових словоформ та термінів. Проте це багатство часто мало недостатньо впорядкований характер. Намагаючись делімітувати смисл слів, зробити розподіл функцій слова, які тривалий час сприймалися як синоніми, тогочасне суспільство використовувало всі можливі ресурси, щоб уникнути будь-яких сумнівів і невизначеності в мові.

Саме з цього моменту історії французького суспільства почали функціонувати і дійшли аж до нашого часу такі вирази як: *châtier son style, avoir le sens droit, un tour d'esprit, dépenser une heure, être brouiller avec le bon sens, briller dans la conversation, prendre des mesures, s'embarquer dans une mauvaise affaire, faire figure* та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурбело В.Б. Лінгвопоетика французької словесності IX – XVIII ст. – К.: Видавничий центр “Київський університет”, 1999. – 250 с.
2. Molière J.B. Oeuvres. – P: Saillant, 1770. – T.I. – 303 p., T.II. – 320 p., T.III. – 316 p., T.IV. – 320 p., T.V. – 303 p., T.VI. – 276 p., T.VII. – 263 p., T.VIII. – 284 p.
3. Pure M. de. La Precieuse, ou Le mystère de la ruelle. – P: 1656.
4. Larroumet. Un historien de la société précieuse au XVII s. Baudeau de Somaize // Revue des deux mondes. – 1892. – pp.145 – 159.
5. Sommaize B. De Le Grand Dictionnaire des Précieuses. – P: Chez P.Jannet, Libraire, 1856. – T.1. – 296 p., T.2. – 408 p

**ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИХ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В СОВРЕМЕННОМ КОНТЕКСТЕ
(НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)**

Ключевые слова / Keywords: терминологические фразеологизмы, метафорическое значение, косвенная номинация, профессиональная сфера употребления, общее употребление / phraseological terms, metaphorical meaning, indirect nomination, professional sphere of use, common use.

В современном английском общеупотребительном языке наблюдается тенденция к использованию терминологических фразеологизмов из специальных профессиональных сфер. Фразеологизация терминологических сочетаний обусловлена употреблением терминов в расширенном метафорическом значении. Будучи использованными метафорически, они выходят за пределы профессиональной сферы, приобретая иную семантику.

Важным для процесса фразеологического переосмысления является понятие вторичной косвенной номинации, в результате которой терминологические фразеологизмы приобретают новое переосмысленное значение, что способствует экономии языковых средств.

«Семантическое обновление» фразеологизмов (термин впервые был предложен Б.А. Лариным) [3, с. 129] затрагивает сигнификативно-денотативный и коннотативный аспекты значения. Немотивированность, под которой понимают «отсутствие синхронной деривационной связи между значением фразеологической единицы и буквальными значениями её компонентов» [1, с. 147], может стать осложняющим фактором. В результате немотивированности актуализируются одни признаки и редуцируются другие. Экстралингвистические факторы, действующие в процессе сложного переосмысления приводят к «вкраплению в новый концепт знаний об уже познанном и названном объекте» [5, с. 136].

Большое количество метафорических идиом появилось в различных сферах профессиональной речи (военное дело, спорт, медицина, наука и т.д.) и постепенно, в результате вторичной номинации, они перешли в общее употребление.

В данной статье рассматриваются особенности использования терминологических фразеологизмов, зародившихся в одной из профессиональных сфер в контексте современного английского языка.

Неоднократно как российские, так и зарубежные лингвисты обращали внимание на необходимость изучения фразеологических единиц, основой которых являются термины профессиональной сферы (Д.А. Жоржолиани, Л.М. Капанадзе, В.М. Лейчик, Е.А. Никулина, Л. Смит). Вслед за Е.А. Никулиной, мы называем такие единицы терминологизмами (термин + фразеологизм) [4, с.54].

Существование механизма метафоры позволяет с ее помощью создавать но-

вые языковые значения. Таким образом, метафора из фигуры речи переходит в языковой знак, что приводит к утрате словом или словосочетанием прежней и приобретению новой референции. Процесс образования идиом, в соответствии с подобным пониманием метафоры, представляет собой вовлечение сочетания слов в метафору на основе подобия того смысла, который лежит в основе номинативного замысла, и того, что обозначается сочетанием слов в его буквальном значении, и что, к тому же, включено в определенную структуру знания о мире – некоторый «сценарий» или «фрейм» [3, с. 60].

Метафора в контексте легко узнаваема, поскольку ее нельзя принимать буквально. Идиому можно «расшифровать» путем восстановления сравнения-подобия, через которое она проходит на основе метафоры. Иначе говоря, метафора – это перенос наименования с одного денотата на другой, ассоциируемый с ним, на основе реального и воображаемого сходства.

Р. Хоффман, автор ряда исследований о метафорических выражениях, говорит: «Метафора, где бы не встретилась, всегда обогащает понимание человеческих действий, знаний и языка» [7, с. 327].

Переосмысление является одним из способов познания действительности в сознании человека и связано с воспроизведением реальных или воображаемых особенностей отраженных объектов на основе установления связей между ними. В основе процесса фразеологической номинации лежит фразеологическое переосмысление. Техника переосмысления заключается в том, что старая форма используется для вторичного или третичного наименования путем переноса названий и семантической информации с денотатов прототипов фразеологических единиц или фразеологических вариантов соответственно на денотаты фразеологических единиц или фразеосемантических вариантов [2, с. 132-133]. Важнейшим типом переосмысления является метафора.

Как отмечает А.П. Чудинов «метафора – это не образное средство, связывающее два значения слова, а основная ментальная операция, которая объединяет две понятийные сферы и создает возможность использовать потенции структурирования сферы-источника при концептуализации новой сферы» [6, с. 163] Метафора – это проявление аналоговых возможностей человеческого мышления. Метафоры заложены уже в самой понятийной системе мышления человека, это особого рода схемы, по которым человек думает и действует. Метафора способствует приращению смысла, она придаёт яркую образность и влияет на восприятие текста адресатом.

Образность терминологизма в общелитературном языке определяется суммой знаний человека об окружающем мире и когнитивными представлениями о том, что язык отражает определённое мировидение и миропонимание людей, формируемое в процессе их профессиональной деятельности.

Одной из основных функций метафоры является её когнитивная функция, то есть функция обработки и переработки информации человеческим сознанием, поэтому, «изучая метафору, мы изучаем человеческое мышление» [2, с. 387].

Рассмотрим примеры метафорического употребления терминологических идиом, вышедших из профессиональной сферы в современном контексте.

Так, например, в одном из заголовков спортивных новостей читаем:

Kiev is ready to give battle to Man City. – Футбольная команда Киева готова

дать отпор команде Мэн Сити [<http://rt.com/sport/football/kiev-manchester-city-europa-prematch>].

Терминологизм *to give battle* (дать бой), имеющий военную этимологию, в данном примере используется метафорически, так команды встречаются не на поле боя, а на спортивном поле.

Идиома *to blow off steam* (выпустить пар) вышла из железнодорожного лексикона. В профессиональном языке она используется, когда речь идёт о паровозах, на которых установлены паровые котлы. Эти котлы наполняются водой, подогреваемой с помощью топлива. Подогреваемая вода превращается в пар, проходящий по системе радиаторов, или используется паровым двигателем. Пар создаёт значительное давление в паровом котле. Если давление становится слишком высоким, возникает опасность взрыва котла. Поэтому паровые котлы оборудованы специальными предохранительными клапанами, которые открываются при очень высоком давлении. Выпуск пара предотвращает взрыв котла и снижает давление.

В современном английском языке идиома *to blow off steam* используется по отношению к человеку в значении «избавиться от сдерживаемых эмоций, дать выход избытку энергии, разрядиться, дать выход чувствам, снять стресс».

Так одна из статей в журнале *The Week* имеет следующий заголовок:

The «Anger Room»: a new way to blow off steam after work. – «Комната злости: новый способ снять стресс после работы» [<http://theweek.com/article/index/22795>].

Терминологический фразеологизм *the clean bill of health* (санитарный патент, карантинное, санитарное свидетельство) из сферы мореплавания используется в буквальном смысле, когда кораблю выдаётся специальный документ, подтверждающий, что в том порту, откуда он отправился, не было эпидемии или инфекции во время отправления.

В общеупотребительном языке данная идиома означает «не иметь заболеваний, быть здоровым».

«After a five-day hospital stay, Kelly Osbourne has returned home and *has been given a clean bill of health* by her doctor,» her rep confirms. – «После пяти дней пребывания в больнице Келли Осборн вернулась домой, и её врач сообщил, что она здорова» – подтверждает её представитель [<http://uk.eonline.com/news/396610/kelly-osbourne-out-of-the-hospital>].

В одном из сообщений агентства Reuters о реорганизации внутри компании Microsoft читаем:

Microsoft *rank and file* unsettled but optimistic about change. – *Рядовые сотрудники* Microsoft обеспокоены переменой, но не лишены оптимизма [<http://www.reuters.com/article/2013/09/09/us-microsoft-ballmer>].

В данном примере наблюдаем метафорическое употребление военной идиомы *rank and file* (рядовой состав армии, рядовые) в значении «рядовые сотрудники».

Из военной сферы употребления вышла также идиома *to toe the line*, первоначально имеющая значение «встать ровно, подравнять носки по линии». Этот терминологизм возник при построении военных в линию для проверки. В современном контексте идиома приобретает новое значение «делать то же, что и другие; вставать в общий строй; подчиняться».

It is time for you *to toe the line* – get a wife, a job, some kids, and be miserable just

like everyone else. – Пора вам *сделать то же, что и другие* – завести жену, работу, детей и стать таким же несчастным как все остальные [<http://www.americanidioms.net>].

Театральный терминологизм *to set the stage for* (подготовить сцену для акта) в общепотребительном языке приобретает значение «подготовить почву для чего-либо». Реклама, приглашающая посетить курсы по подготовке высококвалифицированных профессионалов, гласит:

Set the Stage for Success in 2013! – Подготовьте почву для успеха в 2013 году! [<http://www.stagingtraining.com>].

Устойчивое сочетание из области химической науки *litmus test* (лакмусовая бумага, лакмусовая реакция) в результате метафоризации переходит в общее употребление в значении «средство для испытания чего-л.; безошибочный показатель». Например:

The new sales policy was *a litmus test* for how the new manager would manage the department. – Новая политика продаж стала *средством испытания* того, как новый управляющий будет руководить отделом.

Терминологический фразеологизм из сферы торговли *at a premium* «выше номинальной стоимости» постепенно приобрёл метафорическое значение «в большом спросе, нарасхват». Например:

Tickets for the men's and women's finals at Wimbledon are always *at a premium*. – Билеты на мужской и женский финалы Уимблдонского турнира всегда *нарасхват* [<http://www.idiomdictionary.com>].

Как видно из рассмотренных в данной статье примеров, новый контекст придаёт профессиональным и терминологическим фразеологизмам новое переосмысленное значение. Метафоризация идиом представляет собой сложный когнитивный процесс. Фразеологизм может полностью утратить своё первоначальное значение, однако, часть первичного логико-понятийного содержания, закреплённого исторически, всё же остаётся. Наиболее часто подобные метафоричные идиомы используются в бытовой, повседневной речи людей. Они являются ярким стилистическим приёмом и делают речь экспрессивной и динамичной.

Литература:

1. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. М.: Высш. школа. 1996.
2. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живём // Теория метафоры. М.: Прогресс, 1990
3. Ларин Б.А. Очерки по фразеологии // История русского языка и общее языкознание. М.: Просвещение, 1977.
4. Никулина Е.А. Лингвистическая компетенция и концепция терминологических фразеологизмов // Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2003. № 4.
5. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М.: Языки русской культуры, 1996.
6. Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале // Русская речь. 2001. № 1.
7. Hoffman R. Some implications of metaphor for philosophy and psychology of science. // The unicity of metaphor. Amsterdam. 1985.

8. Источники примеров:
9. <http://theweek.com/article/index/22795/the-anger-room-the-new-way-to-blow-off-steam-after-work>
10. <http://uk.eonline.com/news/396610/kelly-osbourne-out-of-the-hospital>
11. <http://www.reuters.com/article/2013/09/09/us-microsoft-ballmer>
12. <http://www.americanidioms.net>
13. <http://www.stagingtraining.com>
14. <http://www.idiomdictionary.com>
15. <http://rt.com/sport/football/kiev-manchester-city-europa-prematch/>

ПРО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЬЯТЬ «ФАКТИЧНЕ», «ЕПІСТЕМІЧНЕ»
ТА «ІЛОКУТИВНЕ» WEIL

Ключові слова/Keywords: *порядок слів/word order, підрядне обставинне речення причини/causal clause, каузальність/causality, тенденція/tendency.*

Останні два десятиліття час від часу активізується дискусія стосовно нетипового порядку слів у підрядних обставинних реченнях зі сполучником *weil* (далі – **weil-Satz**). Такий порядок слів, а саме друга позиція присудка, пояснюється функціональним призначенням **weil-Satz**, яке проявляється в існуванні фактичного, епістемічного та ілокутивного *weil*. Цей синтаксичний феномен, особливо його функції, став об'єктом дослідження багатьох науковців: Й. Буша, Н. Дітмар, У. Гауман, В. Гельбіга, С. Гюнтер, П. Ейзенберга, Ф. Ейзенманн, Р. Паш, Й. Швиталла та ін. Таким чином, метою статті є спроба чітко диференціювати зазначені функціональні різновиди **weil-Satz**, тобто встановити взаємозв'язок між позицією присудка та функцією підрядного обставинного речення зі сполучником *weil*.

Порядок слів, як відомо, є специфічною ознакою німецького синтаксису. Фіксоване місце присудка в німецькому реченні зафіксовано в нормативних джерелах. Тим не менше, факт існування в розмовній мові конструкцій типу **weil-V2-Satz** (V2 – друга позиція присудка – прим. авт.) не підлягає оскарженню. Основне питання полягає в тому, які диференційні ознаки (крім очевидних синтаксичних) та функції (це пояснить причину появи цього феномену) мають такого роду речення. Дати відповідь на це питання спробували лінгвісти В. Гельбіг та Й. Буша. Вони розрізняють *фактичне weil підрядності* з останнім місцем присудка (далі – **VL**) та *епістемічне weil сурядності* з другим місцем присудка (далі – **V2**) [3, с. 414].

Фактичне *weil* вказує на причину того чи іншого стану речей. Епістемічне *weil* не обґрунтовує положення речей, натомість виражає ставлення до нього. Умовно різницю між фактичним та епістемічним *weil* проявляється у відповідях на питання «Чому це так?» (*фактичне weil*) та «Чому ти так думаєш/вважаєш?» / «Звідки ти це знаєш?» (*епістемічне weil*).

Ряд лінгвістів (Купер, Гюнтер, Голь, Келлер та ін.) виділяють окремо ілокутивне *weil*, покликане пояснити не пропозицію головного речення, а сам мовленнєвий акт [5, с. 137], тобто роз'яснити причину здійснення мовленнєвого акту. Крім цього, *weil* може виступати дискурсивним маркером, маркуючи важливі місця переходу між різними одиницями дискурсу (на відміну від функції сполучення синтагм) та виконуючи такі функції: введення додаткової інформації, введення розповіді, введення тематичної зміни, сигнал продовження розмови [2, с. 41]. Купер наголошує на тому, що *фактичне weil* передбачає можливість **VL** та **V2**, а *епістемічне та ілокутивне weil* – **V2** [5, с. 136-137].

На думку У. Гауман, речення типу **weil-V2-Satz** має характер обґрунтування або пояснення, в той час як речення типу **weil-VL-Satz** – повідомлення [1, с. 99]. В першому випадку *weil* втрачає функцію сполучника підрядності та стає метамовним знаком, комунікативним сигналом [1, с. 115].

Weil-конструкції з **VL** та **V2** не можуть бути рівноцінно замінені одна одною. Майже всі випадки **VL** можуть бути замінені на **V2**, але не навпаки. При цьому речення типу **weil-V2-Satz** можуть перебувати виключно в постпозиції до головного речення [4, с. 221].

Такі формальні ознаки підрядного речення (**VL** vs. **V2**) мали б виключати існування одна одної. Сюди ж можна додати контраст між проявом фактичної самостійності через **V2** і водночас підпорядкуванням, адже йдеться про підрядне речення.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновки про те, що всі лінгвісти дотримуються думки, що лише у випадку фактичного *weil* йдеться про пряму каузальність як констатацію причини. Тут переважає позиція присудка **VL**. В інших трьох варіантах вживання *weil* (епістемічне, ілокутивне та дискурсивний маркер) мова не йде про підпорядкування. В окремих випадках звичний для нас сполучник підрядності стає сполучником сурядності, а присудок набуває позиції **V2**. Такий порядок слів у жодному разі не повинен розглядатися як помилка, недбальство або навмисне порушення норм; йдеться про нові засоби вираження. Очевидним є прагнення мовця через **weil-V2-Satz** досягти задуманого комунікативного та прагматичного ефекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gaumann U. Weil die machen jetzt bald zu: Angabe- und Junktivsatz in der deutschen Gegenwartssprache / Ulrike Gaumann. – Göppingen: Kümmerle Verlag, 1983. – 381 S.
2. Gohl Ch., Günthner S. Grammatikalisierung von weil als Diskursmarker in der gesprochenen Sprache / Christine Gohl, Susanne Günthner // Zeitschrift für Sprachwissenschaft 18, 1999. – S. 39-75.
3. Helbig G. Deutsche Grammatik / G. Helbig, J. Buscha. – Berlin, München: Langenscheidt, 2001. – 654 S.
4. Keller R. Das epistemische weil. Bedeutungswandel einer Konjunktion / Rudi Keller // Sprachgeschichte und Sprachkritik: Festschrift für Peter von Polenz zum 65. Geburtstag / Hrsg. von Hans Georg Stötzel. – Berlin, New York: de Gruyter, 1993. – S. 219-247.
5. Küper Ch. Geht die Nebensatzstellung im Deutschen verloren? – Zur pragmatischen Funktion der Wortstellung in Haupt- und Nebensätzen // Deutsche Sprache 19, 1991. – S. 133-158.

Зуєнко Н.О.

кандидат педагогічних наук,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Горбань Р.О.

студент I курсу,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ АНТОНІМІЇ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Ключові слова: антонімія, префікс, субстантивні префікси, словотворчі елементи

Keywords: antonyms, prefix, substantive prefixes, derivational elements

Мова має багатий словниковий запас, який використовується при описі почуттів, предметів, навколишніх явищ. У мові вся лексика систематична і антонімія є одним з найважливіших проявів системних відносин у мові і мовленні. Слова та їх значення існують не окремо один від одного, вони поєднуються в нашій свідомості в різні групи, причому підставою для угруповання служить подібність або пряма протилежність за подібним значенням.

Антонімія – яскравий показник системності лексики, що упорядковується в різних напрямках відносинами протилежності слів по їхніх семантичних властивостях. Антонімія містить у собі слова, що позначають протилежні полюси однієї якості, контрастні явища і предмети. У міру збільшення ступеня абстрактності найменування, у зв'язку з виникаючою необхідністю оцінювати ті або інші предмети і явища, розширюються можливості протиставлення використаних для позначення слів і насамперед стає виникнення постійних антонімічних відносин між ними [2].

Таким чином, *об'єктом статті* є процес вивчення антонімічних явищ в німецькій та українській мовах.

Наявність у мові такого явища, як антонімія, призвело до розвитку спеціальних словотворчих засобів для утворення антонімів. Так, зокрема, префікс *un-* служить для утворення антонімів серед іменників і прикметників, наприклад, *Glück* – щастя і *Unglück* – нещастя, *aufmerksam* – уважний і *unaufmerksam* – неуважний. Ці слова складають антонімічні пари, де друге (похідне від першого) слово являє собою антонім по відношенню до першого.

Однак не всі слова з префіксом *un-* є антонімами по відношенню до відповідних слів без префікса. Префікс *[un-]* використовується як префікс, який утворює слова з іншим значенням (з певним емоційним забарвленням. *Наприклад:* 1) *Untiefe* – неймовірна глибина, безодня, *Unmenge* – неймовірне (величезна) кількість; 2) *Unmensch* – нелюд, чудовисько, *Untier* – чудовисько (страшний звір). Крім того, серед прикметників з префіксом *un-* зустрічаються і такі (суфіксально-префіксальні) утворення, які не мають поруч з собою антоніма без префікса. Наприклад, *unaufhaltsam* – нестримний (слова *aufhaltsam* – “стримний” не існує).

Існують також словотворчі елементи перехідного статусу між словоскладанням і афіксацією. Словотворчими елементами ми, слідом за М.Д. Степановою, визначаємо полуафікси [1].

Для вираження антонімічності іменників у німецькій мові використовують-ся тільки префікси і полу префікси. У лінгвістичній літературі традиційно виділяють чотири іменних префікса німецького походження: *Un-, Ur-, Miß-, Erz-*, з них *Un- та Miß-* беруть участь в утворенні антонімів. Для утворення антонімів-іменників використовується також словотворчий елемент *Nicht-*. Як відзначається багатьма лінгвістами, префіксація грає незначну роль у системі словотвору німецького іменника. У німецькій мові існують також і інші іменні префікси німецького походження: *Ein- Aus-(Einfahrt-Ausfahrt)*, *Ab – Auf-(Abbau – Aufbau)*, *Ab- An-(Abflug – Anflug)* та ін. Більшість вчених відносить їх до віддієслівних утворень: *Einfahrt (einfahren) – Ausfahrt (ausfahren)*. Дані префікси можуть приєднуватися безпосередньо до віддієслівного іменника. Наприклад, більш пізні утворення з суфіксом *-ung (Zuneigung – Abneigung)* можна трактувати і як похідні, з подвійною мотивацією (*zuneigen, Neigung*). У словниках німецької мови можна виявити безліч відіменникових утворень з подібними «дієслівними» префіксами: *Abgas, Abseite, Andauer, Anprobe, Anspiel, Anzahl, Aufgeld, Auslinie, Vorteil – Nachteil* і багато інших. Такі похідні іноді трактуються як композити із прийменниками і прислівниками поряд з утвореннями типу *Vordergrund – Hintergrund*, однак це не скасовує того факту, що численні подібні похідні являють собою зразки для утворень за аналогією від різних субстантивних основ і дає всі підстави включити зазначені елементи в систему субстантивного словотворення і розглядати їх як субстантивні префікси, а частина з них – як полу префікси в силу їх більш лексичної самостійності.

Префікс [*Un-*], як правило, не поєднується з основами іменників, які мають негативну оцінку. Утворення такого роду вкрай рідкісні: *Unschuld, Unmißverständlichkeit*. Однак, серед рідкісних утворень такого роду також зустрічаються антонімічні пари: *Schuld – Unschuld*. [2]

Сполучуваність префікса [*Un-*] з субстантивними основами обмежена в ряді випадків, які є причинами семантичного характеру. Так, даний префікс не взаємодіє з основами конкретних і матеріальних іменників, наприклад, від слова *Tisch* не можна утворити антонім *Untisch*, від слова *Fenster* – іменник *Unfenster*, від слова *Zucker* – *Unzucker* і т.д. Не беруть участь в утворенні похідних з [*Un-*] власні імена, наприклад, найменування країн, континентів, річок, озер, гір і інші географічні назви. Такі іменники не виражають ступінь якості або ознаки, не характеризують який-небудь напрямок в просторі, вказують лише зрідка місце розташування, але локальна характеристика такого роду рідко пов'язана з протиставленням. [1]

Запозичені словотворчі елементи, які використовуються для утворення антонімів – іменників являють собою пов'язані морфемі греко-латинського походження, що включають безумовні префікси і ряд полу префіксів, більшість з яких відносяться до інтернаціональних словотвірних морфем.

1) запозичені префікси і полупрефікси розпадаються на дві групи: одні з них здатні створювати антоніми до мотивуючої основи, наприклад: *Feminist* «фемініст» – *Antifeminist* «антіфемініст», *Diskretion* «такт» – *Indiskretion* «нетактовність», а також *Literat* – *Illiterat*, *Moralität* – *Immoralität*, *Realität* – *Irrealität*, *Organisation* – *Desorganisation*, *Harmonie*-*Disharmonie*. До числа таких запозичених префіксів у німецькій мові відносяться *A-(An-, Ab)*, *Anti-(Ant-)*, *In-(Im-, Ir-)*, *Dis-(Dys-)* [3].

2) другу групу складають префікси і полу префікси, що утворюють

антонімічні пари між собою. Вони являють собою пов'язані препозитивні морфеми, що розвинулися із знаменних слів (здебільшого з прикметників або числівників) і володіють відносно високим ступенем семантичної узагальненості. До числа іншомовних препозитивних елементів, що утворюють антонімічні пари між собою, відносяться, як правило, префікси кількісної характеристики твірної основи: *Mikro— Makro-*(*Mikrokosmos – Makrokosmos*), *Super— Sub-*(*Suprasystem-Subsystem*), *Hyper— Hypo-* (*Hyperfunktion-Hypofunktion*), *Mini— Maxi-*(*Minirock – Maxirock*), *Mono— Poly –* (*Monokultur – Polykultur*), а також опозиція преміум— *Post-*(*Präform ~ Postform*) з локально-тимчасовим значення [2].

Отже, теорія антонімії не стоїть на місці, безперервно вдосконалюється і розвивається, як розвивається мова та форми її існування. Будь-яка зміна значення слів, фразеології, вживання слова в новому словосполученні призводить як до появи нових антонімічних опозицій, так і до руйнування якоїсь частини антонімічних пар у результаті втрати словом протилежного значення або зникнення з мови слова в цілому. Однак, антонімія постійно збагачується за рахунок виникнення нових слів, за рахунок полісемії.

Антоніми виступають як знаки «роздвоєного» на протилежності єдності, одночасно визначаючи межу прояву тієї чи іншої якості, властивості, дії, відношення і вказуючи на нерозривний зв'язок протилежностей в кожному конкретному прояві сутності.

Дослідження антонімів у німецькій та інших мовах і виявлення не тільки специфічних для кожної мови, але й загальних для багатьох мов рис у цій семантичній категорії дозволяють розглядати антонімію як одну з універсальї лексичної системи мови.

Якщо порівнювати антонімію в німецькій та українській мовах, то можна помітити дуже багато спільного: показують полярні значення; німецькі і українські антоніми поділяються на різнокореневі та однокореневі; трапляються випадки, коли те саме слово передає два протилежні, антонімічні, значення (позичати — «давати в борг»); антоніми виражаються тією самою частиною мови і позначають однорідні явища.

Антонімія активно розвивається в усіх мовах за допомогою появи нових слів та словосполучень, що дає поштовх для подальших дослідження даної теми.

Література

1. Гельблу Я. И. Способы выражения антонимичности в современном немецком языке. Автореф. дис.- Л., 1964.
2. Ивлева Г.Г. Немецко – русский словарь по лексикологии и стилистике.- М.: Высшая школа, 2006.- 167 с.
3. Левковская К. А. Лексикология немецкого языка.- М.: Гос. учебно-пед. изд-во Министерства Просвещения РСФСР, 1956. – 248 с.

Зуенко Н. А.

кандидат педагогических наук,

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Сорока О. А.

студентка I курса,

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

ТВОРЧЕСТВО НЕМЕЦКИХ ЛИТЕРАТОРОВ КАК ИСТОЧНИК ВОЗНИКНОВЕНИЯ КРЫЛАТЫХ ВЫРАЖЕНИЙ

Ключевые слова: крылатые слова, термин, крылатые выражения

Keywords: winged words, the term, sayings

Особую образность и выразительность литературной речи придают крылатые слова. Само это название появилось в языковедении и стилистике благодаря Гомеру, который в своих бессмертных поэмах «Илиада» и «Одиссея» часто писал: «Он крылатое слово промолвил»; «Между собой обменялись словами крылатыми тихо». Этим термином обозначают пришедшие в обиходную речь литературные цитаты, изречения исторических лиц, образные характеристики героев.

Крылатые слова, литературный источник которых может быть установлен, многообразны по своему происхождению. Они возникли как в отдаленные времена, так и совсем недавно, представлены культурами разнообразных народов, знакомы нам по античным и библейским мифам, произведениям мировой художественной литературы, критики, публицистики, историческим документам, которые являются неиссякаемым источником крылатых слов.

Хотя, некоторые сомнения возникают при классификации крылатых слов, пришедших из литературных произведений, поскольку не всегда удастся с уверенностью сказать, принадлежит ли выражение автору данного произведения, или писатель услышал его из уст народа.

Для произведений немецкой литературы, образцы афоризмов, которые приведены в этой статье, данная проблема не особенно актуальна. Тексты поэмы Гете «Фауст», поэзий Гейне, драм Шиллера знакомы современному читателю довольно хорошо. Из всего богатства, приведенных в данных произведениях изречений, не каждая стала крылатым выражением. Для этого оно должно было «выпорхнуть» из-под обложки книги, оторваться от нее, переосмыслиться и расширить свое значение. Крылатыми становятся наиболее содержательные, меткие, яркие и точные выражения; ими, как пословицами и поговорками, можно пользоваться не в одной, а во многих ситуациях, придавая разнообразные оттенки значений.

Может возникнуть вопрос: нужны ли эти выражения современному человеку? Однозначно можно сказать: да! Знание афоризмов позволяет избежать шаблонных и безликих фраз, учит говорить красиво, образно, лаконично и точно; развивает умение несколькими словами дать исчерпывающую характеристику предмета мысли. В свою очередь, умение пользоваться крылатыми словами зависит от того, как мы

знаем их «биографию», происхождение, значение, специфику употребления. В нашем языке запас литературных крылатых выражений неоднородный по составу: есть возникшие на собственной почве, и изречения, используемые из различных литератур.

Долгие годы общения с немецким народом и его литературой обогатило нашу речь афоризмами, написанными великим Иоганном Гете на страницах бессмертного «Фауста»:

Вагнер

Тип ученого-схоласта, оторванного от жизни

Вечная женственность

Искусство долговечно, а жизнь наша коротка

Искусство настолько велико, что на овладение им не хватит жизни

Мефистофель, мефистофельский смех, мефистофельское выражение лица

Язвительно-злой насмешник

Доктор Фауст

Пытливый искатель истины, борец за свободу и могущество человеческого духа.

Лишь тот достоин жизни и свободы,

Кто каждый день идет за них на бой.

Остановись мгновенье! Ты прекрасно![1]

Не менее популярны изречения, что являет собою строки поэзий Генриха Гейне.

Брось свои иносказанья и гипотезы пустые!

На проклятые вопросы дай ответы нам простые!

Возьми барабан и не бойся,

Целуй маркитантку звучней!

Вот смысл глубочайший искусства,

Вот смысл философии всей. («Думы и грезы»)[3]

Душно! Без счастья и воли. Ночь бесконечно длинна...

Интересны по глубине замысла фразы из лиро-эпических произведений Фридриха Шиллера.

Все великое земное

Разлетается, как дым:

Ныне жребий выпал Трое,

Завтра выпадет другим! (баллада «Das Siegesfest»)[5]

23 года и ничего не сделано для бессмертия (трагедия «Дон Карлос, инфант испанский»)

И я в Аркадии родился (стихотворение «Resignation»)

Выражение, символизирующее бренность человеческого счастья

Избави меня, Боже, от друзей, а с врагами я сам справлюсь. (трагедия «Смерть Валленштейна»)[6]

Кинжал в грудь (в сердце. (драма «Разбойники»)[7]

Коварный поступок

Любовь и голод правят миром (стихотворение «Мировая мудрость»)[8]

Мавр сделал свое дело, Мавр может уходить. (драма «Заговор Фиеско в Генуе»)[7]

Диничное отношение к человеку, в услугах которого больше не нуждаешься
Миновали золотые дни Аранхуэса (трагедия «Дон Карлос, инфант испанский»)[5]

Прошло беззаботное время

О люди! порождение крокодилов! (драма «Разбойники»)[7]

Покрывало Изиды (стихотворение «Завешенная статуя в Саусе»)

Сокровенная тайна, скрываемая истина

Спящий в гробе, мирно спи,

Жизнью пользуйся, живущий. (баллада «Das Siegesfest»)[4]

Человек рождается свободным (стихотворение «Слова веры»)

Чего не излечивают лекарства, излечивает железо.

А чего железо не излечивает, излечивает огонь.

А чего огонь не излечивает, то должно считать неизлечимым. (драма «Разбойники»)[8]

Из объяснений крылатых слов, вошедших в обиходную речь из немецкой литературы, многие выражения получили новое, неприсущие их источнику, значение, наполняются новым содержанием, становятся более популярными. Кроме того, они заинтересовывают читателя, будят его воображение, побуждают к собственным поискам и более близкого знакомства как с названными в книге произведениями, так и с многими другими книгами, исследованиями, которые уже появились, либо еще появятся.

Литература:

1. Ашукин Н.С., Ашукина М.Г. Крылатые слова.- М.: Художественная литература, 1988.- 528с.
2. Коваль А.Т. Слово о слове.- К.: Радянська школа, 1986.- 384с.
3. М. Л. Михайлов. Сочинения в 3-х томах .Сочинения. Т.1. Стихотворения.- М.: Государственное издательство художественной литературы, 1968
4. В.А. Жуковский. Собрание сочинений в 4-х томах. Т.2.- М.: Гослитиздат, 1959.
5. Ф. Шиллер. Избранные произведения в двух томах. Том 1.- М.: Государственное издание художественной литературы, 1959 г. – 222 стр.
6. Ф. Шиллер. Валленштейн.- М.: Наука, 1980. — 611 с.
7. Ф. Шиллер. Литературно-художественное издание. — М.: Гослитиздат, 1957 — 792 с.
8. Библиотека всемирной литературы. Серия первая. Т.64.- М.: Художественная литература, 1975. — 872 с.

Мещерякова Т.А.

студентка

Мусійчук С. М.

канд. пед. наук, ст. викл.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ НАЗВ ОСІБ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ XX СТОЛІТТЯ

Ключові слова / Keywords . спосіб творення слів / ways of making words, суфіксальний / suffixal way, деривація / derivation, іноземні мови / foreign languages, аббревіація / abbreviation, конверсія / conversion

Назви осіб становлять особливий пласт французької лексики, якому властиві певні категоріальні ознаки: “субстантивність”, “конкретність”, “обчислюваність”, “істота”, “особа”. Існування різних лексико-семантичних груп у розряді іменників, що позначають особу, пов’язане з тим, що референт імені має як внутрішні, так і зовнішні ознаки. Отож, клас французьких назв осіб можна подати у вигляді десяти лексико-семантичних груп, які поповнилися новими одиницями у XX ст:

- 1) номінації з загальним значенням особи (mec, individu, mortel);
- 2) агентивні назви осіб (généticien, managieur, skiffeur);
- 3) назви людей за антропометричними чи біолого-фізіологічними ознаками (centenaire, noiraud, boiteux);
- 4) назви людей за ознаками родинних та сімейних стосунків (divorcé, nourisson, père au foyer);
- 5) назви людей за ознаками національності й місця проживання (Colombien, Parisien, Viénois);
- 6) назви людей за ознакою соціального й майнового стану (richard, mondain, sans logis);
- 7) назви людей за ознакою світогляду (féministe, libéral, jusqu’aboutiste);
- 8) назви людей за якісною ознакою, тобто назви визначених рис і особливостей людей (jobard, esprit fort, bienfaiteur);
- 9) назви людей за ознакою міжособистісних стосунків (copain, collaborateur, colocataire);
- 10) назви людей за почесними титулами та походженням (commandeur, chevalier, prince).

У французькій мові утворення назв осіб здійснюється переважно шляхом словотворення. Французькі лінгвісти Л. Гільбер, (L. Guilbert) та А. Голдіш (A. Goldiş) [1] підкреслюють, що основним засобом утворення нових слів у французькій мові є суфіксальне словотворення. Воно залишається дуже продуктивним і широковживаним. Серед найбільш значущих моделей виступають ті, які найповніше виражають поняття особи за допомогою певних суфіксів зі значенням деяких характеристик особи.

У сучасній французькій мові розширюється сфера вживання похідних із

суфіксом **-iste** [2, 97].

Іменники з цим суфіксом позначають особу, яка належить до різних політичних, соціальних, філософських, літературних, релігійних та інших течій: anarchiste, écologiste, nihiliste, bouddhiste, latiniste, revanchiste, pangermaniste. Слова на **-iste** позначають також заняття (професію). Поряд із раніше утвореними (botaniste, dentiste, paysagiste, journaliste) широко вживаються новоутворені назви: scootiste, kinésiste, radariste, affichiste, téléxiste, culturiste, rampiste, courriériste, styliste, scanneriste, dialoguiste та ін.

Досить часто з цим суфіксом утворюються слова від власних імен. Вони позначають приборчників якогось напрямку або течії, які ці особи очолювали; назви цих осіб стають основою для утворення неологізмів: babouviste, maoïste, rousseauiste, calviniste, colbertiste. Особливо численні утворення з суфіксом **-iste** у політичній лексиці, де вони пов'язані з іменем якогось відомого політичного діяча: maratiste, bonapartiste, franquistе, nasseriste, pétainiste, gaulliste, mit-téraniste.

Твірною основою можуть служити словосполучення і скорочення типу jusqu'aboutiste, cégétiste (С.Г.Т.) – член Всезагальної конфедерації праці (Confédération générale du travail), émerpiste (М.Р.Р.) – член партії народно-республіканського руху (Mouvement républicain populaire), upiste (U.P.) – студент народного університету (Université populaire), ulmiste (U.L.M.) – пілот або пасажир невеликого літака (Ultra Léger Motorisé)

Існує ще одна підгрупа словотворень на **-iste**, які беруть свої похідні форми від іменників на **-isme** і означають не тільки напрям на доктрину, течію, тенденцію, а й заняття, функцію. Тому утворення з суфіксом **-iste** позначають особу, яка має таке заняття і таку функцію, що виражається іменником з суфіксом **-isme**: abolitionniste – аболіціоніст, приборчник течії аболіціонізму (abolitionisme), доктрини, що вимагає знищення рабства; fractionniste – фракціонер, особа, яка виступає за фракціонізм (fractionnisme), тенденцію, що направлена на розкол політичної партії; évolutionniste – еволюціоніст, приборчник теорії еволюціонізму (évolutionnisme), філософської теорії розвитку. Проте засвідчені також утворення такого типу без похідних із суфіксом **-isme**: ascensionniste – альпініст, excursionniste – особа, яка здійснює екскурсію, cham-pignonniste – особа, яка займається вирощуванням шампінйонів.

Протягом століть не втратили свою продуктивність суфікси **-eur (-euse)** і **-ateur, -teur (-atrice, -trice)**. Похідні з цими суфіксами позначають діючу особу як у конкретному значенні (професія, спеціальність, рід заняття), так і в абстрактному (penseur, flatteur): pistoleur, lamineur, auto-stoppeur, camionneur, créditеur, expéditeur, informateur, codificateur, téléopérateur.

У ХХ ст. з'являються нові утворення слів на основі англійських запозичень, у яких суфікс **-er** був замінений на **-eur**: rockeur, shamprouineur, intervieweur, supporteur, boxeur, catcheur.

Проте деякі запозичення зберігають суфікс **-er**: leader, broker, skipper, master, designer, sprinter, manager, bookmaker тощо.

Серед продуктивних суфіксів цієї групи суфікси **-ier** і **-tier (-ière, -tière)** утворюють похідні від іменників зі значенням спеціальності: pompier, financier, grainetier, chotier. Часто іменники з цим суфіксом позначають вузькоспеціалізовані професії,

пов'язані з різними ремеслами. Це старі утворення, що відображають певний етап розвитку економіки, техніки: *casquettier, serrurier, corsetière, allumettier, fournier*. Але з'являються нові слова, такі, як **routier, asphaltier, motelier, liftière, douanier, grutier, papetier**. Варіант цього суфікса **-er (-ère)** втратив свою колишню продуктивність: *vacher, berger, boulanger, lingère*. Інші суфікси зі значенням "особа", наприклад *-aire, -ien, (-ienne), -in (-ine), -ais (-aise), -ois (-oise), -éen (-enne), -ot (-ote), -asse, -esse, -on (-onne)*, малоактивні у сучасній французькій мові: *discothécaire, Canadien, citadine, Français, Suédoise, européen, cuisot, deguelasse, diaconesse, bûcheron, Lettonne*.

Продуктивними суфіксами у творенні назв осіб є суфікси грецького походження *-logue, -graphie: vulcanologue, océanologue, cryptographe, écographe*.

Суфікси *-ard (e), -aud (e), -ouille* утворюють назви осіб зі зневажливим значенням. Перший суфікс дуже продуктивний у сучасній французькій мові й утворює похідні і від загальних іменників, і від власних імен: *jobard, motard, chançard, binochard, tartuffard*. Продуктивність двох останніх суфіксів досить слабка: *courtaud, saligaud, noirau, une fripouille, une andouille* [3].

Утворення назв осіб здійснюється також за допомогою префіксів *anti-, archi-, astro-, auto-, bio-, co-, de-, ex-, hyper-, in- (im-, ir-, il-), micro-, mono-, multi-, néo-, non-, poly-, pré-, pro-, psych (o)-, super-, sur-, ultra-, vice- (antiféministe; archimillionnaire; astrophotographe; autocrate; biophysicien, -enne; codirecteur, -trice; défosteur, -euse; ex-président, -e; hyperréaliste; indéterministe; immunologiste; illustrateur, -euse; irrationaliste; microfilmieur, -euse; monoskieur, -euse; multimilliardaire; néodémocrate; non-fumeur, -euse; polycopiste; préadolescent, -e); protuteur, -trice; psycholinguiste; super-préfet, -e; surar-bitre; ultramontain, -e; vice-président, -e*. При афіксальному утворенні твірна основа виступає зі значенням особи, тоді як при суфіксальному словотворенні використовуються, як правило, основи, що не мають значення особи (основи дієслів, іменників, прикметників).

Назви осіб утворюються також шляхом словоскладання. Найбільш поширеними моделями складних слів є моделі *N+N (dentiste-conseil), V+N (garde forestier), N+prép.+N (maître de conférences), prép.+N (sans papiers), Adj.+N (demi-finaliste), N+Adj. (Nord-Africain), Adj.+p.p. (mal-logé)*, складання основ (*téléacteur*); основи деяких складних слів, об'єднані голосними *-o-, -i-*: *aéromodeliste, maïsi-culteur*.

Одним із активних способів словотворення назв осіб у сучасній французькій мові є аббревіація. Тенденція скорочувати багатоскладові слова, що характерно було для розмовної мови, значно зросла з кінця XIX ст. Існують різні типи аббревіації, наприклад, акроніми (*sigles*), тобто слова, утворені шляхом складання початкових букв слова або початкових звуків: *C.R.S. – membre d'une compagnie républicaine de sécurité; S.D.F. – personne sans domicile fixe*.

Слід зазначити, що у сучасній французькій мові конверсія (*la dérivation impropre*) як спосіб утворення назв осіб займає чільне місце серед інших видів словотворення. Модель *Adj>N* є найбільш продуктивна: *un coupable, une industrielle, un diabétique, une sportive, une Dominicaine, un électromécanicien, un Polonais, une Co-réenne, un blondin*.

Наступні моделі *participe présent>N* і *participe passé>N* також поширені у французькій мові: *un sympathisant, une hivernante, un concvaincu, une illettrée*.

Поповнення словникового складу французької мови назвами осіб

здійснюється в основному шляхом створення та семантичної деривації, тобто використанням власних мовних ресурсів.

Процес утворення нових словотворчих моделей і елементів триває, з'являються словотворчі префікси та суфікси (télé-, mono-, toxi-, -naute): télédiffuseur, monoparental, toxicologue; cybernaute, internaute. Нові афікси виникають і на основі повнозначних слів (напр. oxygénothérapeute, videographiste, hyperréaliste), і на основі частин слів (напр. crate-: technocrate, nucléocrate, ploutocrate, néodémocrate; mane-: toxicomane, narcomane, morphinomane, mégalomane), причому ефективним способом формування словотворчих елементів є утворення серії неологізмів за зразком конкретного слова.

Висновки. Таким чином, дослідження назв осіб у ХХ ст. є доцільним, тому що саме у цьому столітті людина мала можливість оволодіти різноманітною спеціалізацією, що відображалася у мові певними номінативними засобами. Утворення назв осіб у сучасній французькій мові відбувається через словотворення, яке відіграє велику роль у класифікаційно-пізнавальній діяльності людини.

Література

1. Guilbert L. La créativité lexicale / Guilbert L. – P. : Larousse, 1975. – P. 199–203.
2. Goldiş A. Modification du vocabulaire du français / A. Goldiş // Revue de linguistique. – 1962, VII-2. – P. 382.
3. Lopatnicova N. N. Lexicologie du français moderne / N. N. Lopatnicova, N. A. Movchovitch. – M. : Высш. шк., 2001. – 247 p.
4. Larivière L.-L. Guide de féminisation / Larivière L.-L. – Canada, 2005.

Ратич М. Т.

кандидат філологічних наук, доцент

Тимчишин Л. С.

старший викладач

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ

В статті розглядаються особливості роботи над фаховим автентичним текстом та деякі шляхи її оптимізації. Пропонуються методи їх впровадження у навчальний процес.

The ways of optimizing the process of understanding the authentic specialized texts for the students of foreign languages for specific purposes have been described in the article. The methods of their introduction into the studying process are suggested.

Ключові слова /Keywords: професійно-орієнтоване читання/ professionally-oriented reading, фахова література/texts for professional purposes, автентичний текст/authentic text, навички/skills, система вправ/system of tasks .

Відповідно до типової програми з іноземних мов Львівського національного університету Івана Франка основна мета навчання іноземних мов у немовному вузі полягає, перш за все, у вивченні мови на професійному рівні. Перед студентами ставиться завдання навчитися отримувати та ефективно використовувати у майбутній роботі необхідну інформацію. Комунікативна компетенція студента вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід [2, с.65].

Використання іноземних мов у практичній професійній діяльності має на увазі як усне спілкування, так і роботу з фаховою літературою. Професійно-орієнтоване читання іноземною мовою як комунікативне уміння та засіб спілкування є важливим видом мовленнєвої діяльності та найбільш розповсюдженим способом іншомовної комунікації, а також найбільш необхідним видом мовлення у професійній діяльності спеціалістів. Найбільш доцільною формою такого навчання є когнікативно-комунікативна модель, згідно з якою основним принципом навчання є свідома діяльність у процесі оволодіння навичками й уміннями у різних видах мовленнєвої діяльності [1, с. 29-30].

Як будь-яка діяльність читання завжди цілеспрямоване. Воно направлене на одержання фактичної інформації, що міститься у тексті. Курс навчання читання повинен бути спланований так, щоб якнайшвидше і з найменшою затратою сил забезпечити розвиток у студентів необхідних для цього умінь. До них відносяться вміння виділяти, узагальнювати, співвідносити, оцінювати викладені факти та робити на їх основі відповідні висновки.

Робота над фаховою літературою повинна активізувати попередні знання і вміння студента, розвинути його творчість, ініціативність, сприяти його активній участі у навчальному процесі та формувати здатність до повноцінної іншомовної комунікації [4, с.12]. Дуже важливо навчити студентів різних способів роботи з текстом, сформувати у них навички та вміння диференціації і трансформації, виконання реконструктивних та конструктивних вправ для вирішення поставлених навчальних

цілей. Основними аспектами навчального процесу вважаємо: роботу зі словником; укладання термінологічних словників-мінімумів; вироблення навиків розуміння типових для даної підмови лексико-граматичних конструкцій;

складання зорових опор та використання їх у процесі розвитку мовленнєвої діяльності. Завдання викладача полягає також у формуванні необхідного відношення студентів до читання та вироблення у них звички читати по-різному. Це значною мірою залежить від запропонованих форм роботи з текстом. Крім орієнтації на зміст тексту, вони повинні передбачати і певну діяльність з отриманою інформацією: написання рефератів, анотацій, рецензій на прочитане; бібліографічних оглядів літератури за фахом; опис малюнків, графіків, таблиць; співбесіду на базі тексту; підбір фактів дляповідомлення на якусь тему; використання матеріалів у курсовій чи дипломній роботі; на семінарі з іншого предмету.

Основними віхами системи навчання літератури за фахом у немовному вузі є:

- науково обґрунтований відбір лексико-граматичного матеріалу на базі статистичного вивчення окремих підмов;
- виявлення труднощів розуміння студентами текстів за фахом, їх систематизація та характеристика;
- створення системи вправ з урахуванням лексико-граматичних та структурних особливостей мови, що вивчається, а також труднощів засвоєння студентами цього матеріалу;
- забезпечення всіх студентів сучасними матеріалами для читання, які несуть важливу інформацію і відповідають інтересам студентів.

Вивчення спеціальної літератури найкраще розпочинати на основі доступного автентичного чужомовного підручника з даної спеціальності. Це дасть можливість ознайомитися з найважливішою термінологією у даній царині. Структура посібників та підручників для розвитку навичок читання має бути розроблена таким чином, щоб їх матеріал базувався на понятійному рівні, який вже відомий студентам з попередньо набутих знань. Протягом першого (а можливо, і частини другого етапу) бажано використовувати спеціально складені тексти, що послідовно ускладнюються, чи адаптовані оригінальні тексти з фаху. Тільки вони дають змогу дотримуватися необхідної градації за складністю, систематизовано подавати весь матеріал, який підлягає опрацюванню. На наш погляд, не доцільно використовувати підручники іноземних видавництв як стабільні посібники, оскільки вони не є адекватними освітній меті навчання іноземної мови у вітчизняних умовах, зокрема не можуть забезпечити навчання читання для спеціальних цілей [3, с. 14].

Вважаючи комунікативну компетенцію метою і результатом навчання, не слід забувати, що її досягнення можливе лише за умови сформованості лінгвістичної компетенції. Досвід роботи показує, що основними труднощами при навчанні читання та розуміння фахових текстів є те, що студенти:

- не знають синтаксичних структур та лексичних особливостей, характерних для фахової літератури (синонімія, полісемія, словотворчі структури та ін.);
- не можуть зрозуміти зміст речень, характерних для наукового стилю (складні речення, звороти, скорочення, велика кількість різного роду конструкцій, складні часові форми та інші мовні явища), котрі не властиві мовленню.

Ефективним способом у роботі з граматичним матеріалом, який забезпечує інтенсивне оволодіння граматики для розуміння прочитаного, є використання начних моделей граматичної структури. Схеми і зразки повинні бути компактними і містити в собі основні блоки інформації, виділені за допомогою спеціальних засобів. Це полегшує запам'ятовування нового матеріалу та його відтворення.

Часто студенти немовних вузів, починаючи роботу над текстом, випишують незнайомі слова, зберігаючи не лише послідовність, а й форму використання в тексті (особу і число дієслова, ступінь порівняння прикметника, число та відмінок іменника). Потім з допомогою словника приступають до перекладу слово в слово. Це не приносить результату, оскільки виписування слів для читання тексту при перекладі веде, як правило, до перекручення змісту прочитаного, не сприяє розумовій діяльності студентів, не викликає пізнавального інтересу. Утрудняє читання фахової літератури і те, що студент ще не має певної підготовки з основних профільюючих дисциплін і не може пояснити те чи інше явище, використовуючи свою фахову обізнаність.

Щоб прищепити студентам навички читання і розуміння літератури за фахом, доцільно весь процес роботи над текстом поділити на три етапи:

- Підготовчий етап.
- Власне робота з текстом.
- Після текстовий етап.

Кожний етап повинен мати спеціально розроблену систему вправ, на базі яких можна розвивати та активізувати навички основних видів читання: оглядового, ознайомчого, вивчаючого, пошукового. Вправи дозволяють студентам оволодіти навичками та вміннями самостійної роботи з текстом та підготовки мовленнєвих висловлювань різного типу, а також ефективно опрацювати та сприйняти текст як єдине ціле.

Створенню позитивної мотивації у процесі навчання і розумінню як окремих слів, так і загального змісту в цілому, сприяє виконання передтекстових вправ. Система вправ передтекстового етапу має на меті диференціювати мовні одиниці і мовленнєві зразки, полегшити їх впізнавання та переклад у тексті. Дотекстові вправи включають завдання на словосполучення, багатозначні слова, синоніми, антоніми, подолання інтерференційного бар'єра рідної мови, вироблення швидкої орієнтації в тексті. Такі вправи спрямовані на семантизацію нової лексики, тренування різних граматичних форм, конструкцій, на формування мовної здогадки при перекладі тексту. Вони повинні полегшити студентам розуміння та сприйняття прочитаного. Виконуючи ці вправи, студенти вчать поступово долати труднощі перекладу як другорядної мовної діяльності.

Власне текстовий етап передбачає використання різних прийомів одержання інформації та трансформації структури і мовного матеріалу тексту. На текстовому етапі виконують вправи на спрощення тексту, його реконструкцію, перефразування.

Система вправ післятекстового етапу різноманітна і залежить від навчальної мети. Всі вправи післятекстового етапу спрямовані на виявлення та опрацювання основних елементів тексту. Сюди належать вправи, які дозволяють засвоїти зміст тексту, семантизувати спеціальні терміни на основі мовної здогадки, автоматизувати вживання лексичних одиниць та граматичних форм і конструкцій, трансформаційні вправи, а також вправи, що формують вміння знаходити і виділяти основні положення, факти, конкретизувати інформацію, відокремити загально визнані факти від осо-

бистих думок автора, формулювати основну думку тексту, коротко передавати його зміст, висловлювати власні погляди на вміщену у тексті інформацію. Післятекстові вправи формують у студентів відчуття того, що вони можуть самі подолати труднощі у роботі з літературою за фахом. Послідовність таких вправ може слугувати алгоритмом для анутовання та реферування тексту.

Ефективність використання запропонованої системи вправ підвищується завдяки різноманітним методичним прийомам з широким використанням карток індивідуальних завдань з елементами програмування, записів на CD-дисках та інших прийомів навчання.

Опрацювання іншомовної літератури передбачає:

- Фронтальну роботу і фронтальний контроль зі сторони викладача, яка включає: виконання передтекстових лексико-граматичних вправ, ознайомче, вивчаюче читання і переклад тексту, бесіду з опорою на ключові слова чи конспект тексту.
- Самостійну роботу з само – і взаємоконтролем зі сторони викладача, яка охоплює опрацювання контрольно-тренувальних вправ з метою закріплення вивченого лексико-граматичного матеріалу, підготовку коротких повідомлень для бесіди з усної теми, виконання домашніх завдань (написання анотацій, резюме тексту, реферату).
- Індивідуальну роботу студентів з викладачем та індивідуальний контроль з його сторони, яка передбачає опрацювання додаткових вправ з диференційованими завданнями з врахуванням багатоступеневої підготовки студентів, виконання письмових перекладів.

Ефективна робота над фаховою оригінальною літературою залежить від вміння та можливостей викладача підібрати вдалі тексти, які б містили вибір певних термінів і їх тлумачення як безпосередньо так і опосередковано. Проблемний характер тексту дасть можливість організувати дискусію і таким чином залучити якомога більше студентів до вирішення запропонованої проблеми. Цей вид мовленнєвої діяльності моделює реальну ситуацію до якої ми готуємо студентів. Саме тут можна найкраще побачити рівень володіння граматичними моделями, загально мовним лексичним матеріалом і термінологічною лексикою.

Викладач виступає як дорадник, координатор, модератор та ініціатор навчального процесу. При організації занять він враховує індивідуальність способів засвоєння кожним студентом іншомовного матеріалу та пропонує відповідні стратегії навчання [4, с.14].

Література

1. Барабанова Г.В. Когнітивно-комунікативна модель навчання професійно-орієнтованого читання іноземною мовою у немовному вузі // Іноземні мови. №1. -К., 2004.
2. Калмыкова Е.Н. Реализация взаимодействия лингвистической и коммуникативной компетенции // Сб. науч. трудов МГНЛУ. – Вып. 431. – М., 1999.
3. Мусницкая Е.В. Новые цели, содержание и технологии обучения иностранному языку будущего специалиста // Сб. науч. трудов МГУ. – М., 2000.- Вып.449.
4. Рамкова програма з німецької мови для вищих навчальних закладів України. – К.: Ленвіт, 2006.

Недашківська Т. Є.

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри слов'янських і германських мов Житомирського державного університету імені Івана Франка

БУДОВА АСОЦІАТИВНИХ ПОЛІВ СТИМУЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ І ПОЧУТТІВ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

У статті проаналізовано особливості та представлено структуру асоціативних полів стимулів на позначення емоцій та почуттів людей з обмеженими фізичними можливостями в порівнянні зі сприйняттям здорових осіб.

Ключові слова: асоціативне поле, стимул, реакція, семантична сфера, вільний асоціативний експеримент.

Keywords: associative field, stimulus, reaction, semantic sphere free associative experiment.

Вивчення та аналіз мови як системи, відображеної у свідомості людини, уможливує звернення дослідника до мовця як експерта, здатного оцінювати мовні факти, дає змогу отримати об'єктивний матеріал для аналізу.

Так, аналіз асоціацій, які викликають у реципієнта слова-стимули, виявляє індивідуальне сприйняття мовцями навколишнього світу, дозволяє з'ясувати семантичну структуру слів. Дослідженням цієї проблеми займалися О. Залевська, Д. Терехова, В. Карасик, Л. Лисиченко, А. Брудний та інші. Але психолінгвістика займається не лише нормальними, а й патологічними психічними станами, тому ми розглядаємо мову як феномен психологічного стану і діяльності людей з обмеженими фізичними можливостями, що є актуальним і малодослідженим явищем.

Мета цієї статті – проаналізувати структуру асоціативних полів стимулів на позначення емоцій та почуттів людей з обмеженими фізичними можливостями.

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» «інвалід» – це особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим

захворюванням, пост-травматичними або вродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, виникнення необхідності у соціальній допомозі й захищеності [1]. Обмеження життєдіяльності – це повна або часткова втрата здатності здійснювати самообслуговування, пересування, орієнтацію, спілкування, контроль за своєю поведінкою, а також можливості займатися трудовою діяльністю [1].

Діти з фізичними вадами, які проявляються зовні певними соматичними порушеннями (наприклад ДЦП, поліомієліт і т. д.) почувають себе неправильними, інакшими і піддаються з боку інших людей стигматизації – процесу приписування негативних рис або виділення із суспільства засобом дискримінації через наявність ознак певного відхилення від соціальних норм. Стигматизації піддаються ті фізичні риси, які не відповідають культурним стандартам тіла [8, с. 124].

Стигматизовані діти-інваліди ізолюються із соціуму здорових дітей, тобто маргіналізуються. Психологічним механізмом маргіналізації є страх здорових дітей та їх батьків перед нетиповим дефектним тілом, що не відповідає соціальним очікуванням та демонстративним ідеалам [8, с. 128]. Зустріч з тілесним дефектом нагадує здоровим людям про загрозу власному фізичному благополуччю, актуалізує проєкцію можливих внаслідок хвороби проблем з хворої дитини на здорову. Багато в чому страх, що супроводжує таку зустріч, пов'язаний з поширеними соціальними уявленнями про вади як ознаку слабкості, пасивності, залежності.

Внаслідок маргіналізації та стигматизації у дітей-інвалідів часто розвивається почуття неповноцінності, яке впливає на весь життєвий шлях особистості. Інколи наявність вади як зовнішнього прояву соматичного порушення може бути причиною невротичних і особистісних порушень, які цілком вписуються в психодинамічну концепцію консервативних і психосоматичних порушень [8, с. 132].

Зміни в когнітивній та емоційній сферах є найбільш характерними для людей з обмеженими фізичними можливостями. В структурі їх особистості чітко простежується фобічний компонент. Страх може бути цілком обґрунтованим, але в значній мірі він перебільшений і самонавіяний, має парадоксальний характер: одночасно відображає актуальний і можливий стан людини. Так, дитина може страждати від дефіциту спілкування, відчувати страх самотності і одночасно боятись передбачуваних зіткнень з іншими людьми. Серед людей з обмеженими фізичними можливостями досить поширений страх одужання у зв'язку з можливою втратою любові і підвищеної уваги з боку близького оточення, а також повернення до звичайного життя в школі, до якої вони відчувають себе не готовими. Відчуття гострого дефіциту знань, умінь навичок, необхідних для життя в суспільстві, усвідомлення обмеженості своїх фізичних можливостей і юридичних прав у зв'язку зі статусом інваліда нерідко призводить до фіксації подумки на безсуттєвості подальшого існування.

Щодо комунікативних характеристик таких осіб, слід зазначити, що тут теж не обходиться без паталогії. Оскільки ці люди мають недостатнього розвинене мовлення (через брак спілкування), то характеризуються замкнутістю, ніби ховаються у вакуум, не підпускаючи до себе досить близько, тому варто досить сильно постаратись, щоб така людина відкрилась. Мовна та мовленнєва їх сфера в залежності від особливостей вад теж часто порушена і характеризується афазіями (мовними порушеннями через дефекти артикуляційних органів) [8].

Насамперед у таких осіб страждає емоційно-вольова сфера, яка стає ядром

усіх внутрішніх і зовнішніх негараздів. Саме ці порушення та відхилення, особливості психічного стану відображені в мовній свідомості такої категорії людей, що досі є недостатньо дослідженою проблемою.

Ефективним методом вивчення індивідуальних особливостей сприйняття вербальних знаків є вільний асоціативний експеримент. Вільний асоціативний експеримент має велике значення в різних галузях сучасної науки. Проте найбільше він використовується у суміжних напрямках знання про мову – психолінгвістиці.

Для утворення загальних мовних асоціацій важливим є вияв взаємодії мовного матеріалу на рівні смислу та семантичної подібності, а також «накладання» на логіко-поняттєвий зміст вербального знака певної експресії як вторинного змісту. При цьому створювані в мові уявлення є концентрацією об'єктивного соціального, культурно-історичного та національного досвіду мовців. Нас, зокрема, цікавить порівняння соціального досвіду в мові людей з обмеженими фізичними можливостями на тлі здорових осіб.

У нашій роботі список стимульних слів було отримано шляхом опрацювання тлумачного та психологічного словників з подальшим проведенням підготовчого експерименту з метою шкалювання.

Попередньо було відібрано 102 слова, які були винесені на опитування 50 осіб (переважно людей з обмеженими фізичними можливостями). Кожен опитуваний серед поданих слів мав позначити найважливіші для нього, найсуттєвіші поняття. В результаті сформовано стимульний список з 35 позиціями: **кохання, любов, веселощі, задоволення, радість, хвилювання, відповідальність, закоханість, доброзичливість, ніжність, захоплення, гумор, інтерес, щастя, обов'язок, задоволеність, дружба, близькість, самотність, впевненість, краса, пристрасть, розчарування, провина, симпатія, гордість, страх, тривога, схвилюваність, недоброзичливість, небайдужість, безстрашність, настороженість, сум, занепокоєння.**

У вільному асоціативному експерименті взяли участь 200 інформантів. Загальну кількість інформантів умовно поділено на основну групу досліджуваних – 100 осіб з обмеженими фізичними можливостями та контрольну групу – 100 здорових людей. Всі вони є учнями Житомирського вищого професійного училища-інтернату.

Вільний асоціативний експеримент проводився за традиційною методикою, відповідно до якої інформантам пропонувалось відповісти на стимул першим словом, що спало на думку у зв'язку з почутим, незалежно від його приналежності до певної частини мови. Одним з типових прикладів є будови асоціативного поля стимулу ЛЮБОВ.

Основоположним поняттям морально-етичної сфери є любов. Асоціативне поле цього стимулу представляє специфіку сприйняття та розуміння носіями мови.

Почуття любові є досить глибокозначним та глобальним поняттям, вселюдською цінністю. В українській мові воно тлумачиться з використанням таких ключових сем: 1) високе моральне *почуття*, яке виявляється у *стійкому позитивному* емоційному *ставленні* людини до когось чи до чогось, що на певному етапі *стає центром життєвих потреб*, переконань і інтересів суб'єкта; 2) стійке, інтенсивне *почуття суб'єкта*, фізіологічно *обумовлене сексуальними потребами* [5, с. 190]. Любов поєднує широке коло емоційних переживань, що відрізняються за стійкістю, глиби-

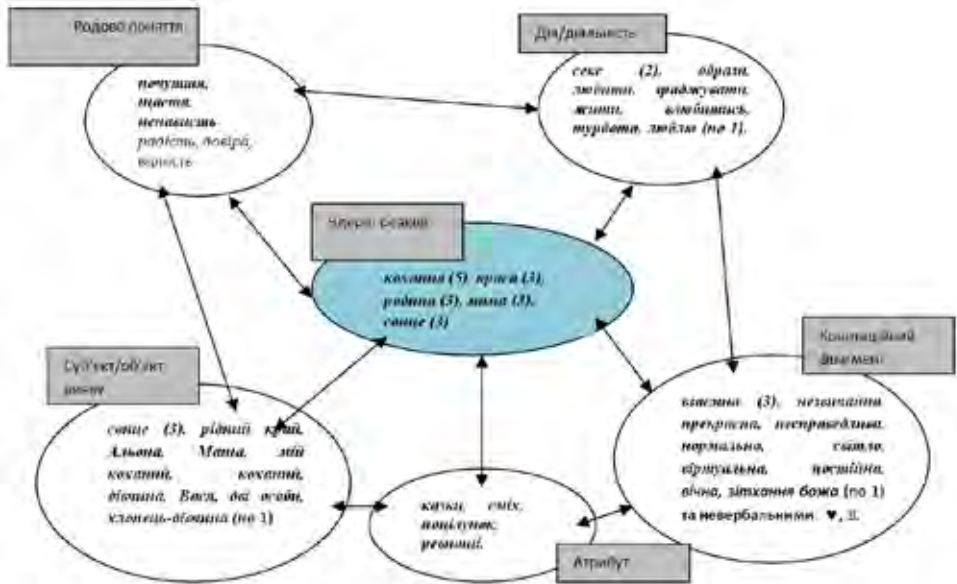

Рис. 1 Модель асоціативного поля основної групи інформантів

ною та силою.

Асоціативне поле стимула ЛЮБОВ формується 50 різними реакціями основної групи та 57 різними реакціями контрольної групи. Проаналізовано 7000 асоціативних зв'язків між стимулом і реакціями.

У денотативному фрагменті основної групи опитаних найширше представлена семантична сфера «суб'єкт / об'єкт вияву»: *родина (3 – тут і далі цифрами позначено кількість повторів), мама (3), сонце (3), рідний край, Альона, Маша, мій коханий, коханий, дівчина, Вася, дві особи, хлопець-дівчина (по 1)*.

Семантична сфера «родове поняття» містить реакції зі спільного семантичного поля: *кохання (5), краса (3), почуття, щастя, ненависть (поняття, яке є протилежним), радість, довіра, вірність (по 1)*.

Сфера «дія / діяльність» представлена теж досить значною кількістю реакцій: *секс (2), образи, любити, зраджувати, жити, влюбитись, турбота, люблю (по 1)*.

Стимул «любов» характеризується ознаками-атрибутами: *казки, сміх, поцілунок, ревності (по 1)*.

Конотаційний фрагмент представлений вербальними реакціями: *взаємна (3), незвичайна, прекрасна, несправедлива, нормально, світло, віртуальна, постійна, вічна, зітхання, божо (по 1) та невербальними: ♥, ☺*.

Асоціативне значення концепту ЛЮБОВ утворене ядреними реакціями: *кохання (5), краса (3), родина (3), мама (3), сонце (3)*, які відображають ставлення людей з обмеженими фізичними можливостями до почуття любов, на відміну від ключових у лексичному значенні понять «почуття», «позитивні емоції», «потяг» тощо. Таким чином, асоціативне значення віддзеркалює специфіку сприйняття світу людьми з обмеженими фізичними можливостями та демонструє відмінність аналізованого фраг-

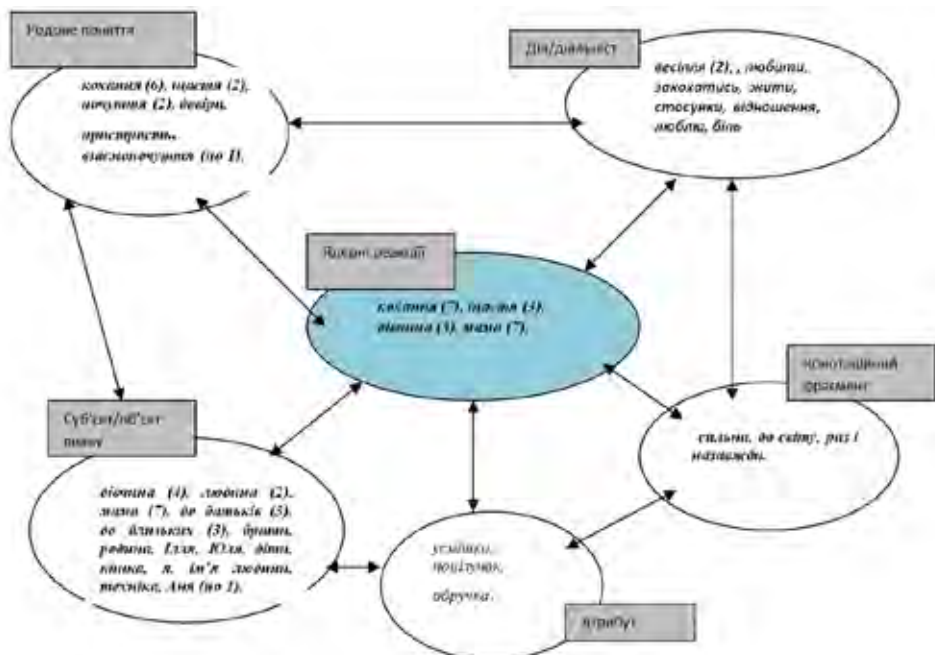

Рис. 2. Модель асоціативного поля контрольної групи інформантів

мента їхньої картини світу від картини світу здорових людей, а також від загальної мовної картини світу. Це пояснюється тим, що такі люди зазвичай комунікаційно обмежені, оточені лише найближчими людьми, які й уособлюють, об'єктивують почуття (рис. 1).

У денотативному фрагменті контрольної групи опитаних найбільше представлена семантична сфера «суб'єкт / об'єкт вияву»: *дівчина (4), людина (2), мама (7), до батьків (3), до близьких (3), брати, родина, Ілля, Юля, діти, кішка, я, ім'я людини, техніка, Аня (по 1)*.

Семантична сфера «родове поняття» містить реакції, які називають суміжні поняття: *кохання (6), щастя (2), почуття (2), довіра, пристрасть, взаємопочуття (по 1)*.

Сфера «дія / діяльність» представлена теж досить значною кількістю реакцій: *весілля (2), любити, закохатись, жити, стосунки, відношення, люблю, біль (по 1)*.

Стимул «любов» характеризується ознаками-атрибутами: *уśmieшка, поцілунок, обручка (по 1)*.

Конотаційний фрагмент представлений вербальними реакціями: *сильна, до світу, раз і назавжди (по 1)*.

Асоціативне значення концепту ЛЮБОВ у контрольної групи утворене ядерними реакціями: *кохання (7), щастя (3), дівчина (3), мама (7)*, які відображають ставлення респондентів, що відповідає ключовим поняттям «почуття», «позитивні емоції», «потяг» тощо. Ці люди мають ширше коло спілкування, менше фізично залежні від локального оточення (рис. 2).

Таким чином, асоціативне сприйняття (картина світу) людей з обмеженими фізичними можливостями відмінне від сприйняття здорових реципієнтів. Це спричинене насамперед особливістю їх психічного розвитку та формуванням емоційно-вольової сфери. Фізичні вади, які у багатьох наявні вже від народження, дійсно лишують свій відбиток на свідомості особистості, тому їх сприйняття вирізняється з-поміж інших. Проаналізувавши всі реакції, ми отримали фрагмент внутрішньої картини світу людей з фізичними обмеженнями на фоні здорових осіб, які перебувають з ними в одній соціальній групі.

Через асоціації виявляється індивідуальний, неповторний світ носія мови, з їх допомогою з'ясується ставлення мовця до навколишнього середовища, адже мова, що є формою існування думки, охоплює всі сфери індивідуального та суспільного життя людини, є невід'ємною частиною людської природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради України. – № 21, – 1991. – 34 с.
2. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство: проблема мовних картин світу// Мовознавство. – 2004. – № 5-6. – С.17-22
3. Психологическая энциклопедия. 2-е изд./ под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. – СПб.: Питер, 2006. – 1096 с.
4. Психология. В 3-х кн. Кн.1. : Общие основы психологии: учеб. для студ. пед. учеб. заведений. / Р. С. Немов. – 5-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2006.– 687с.
5. Психологічна енциклопедія. / Автор-упорядник О. М. Степанов. – К.: «Академ-видав», 2006. – 424 с.
6. Терехова Д. І. Особливості сприйняття лексичної семантики слів (психолінгвістичний аспект): Монографія. – К.: Київ. держ. лінгвіст. університет, 2000. – 244 с.
7. Шапар В. Г. Психологічний тлумачний словник. – Харків: Прапор, 2004. – 640 с.
8. Шипицына Л. М., Мамайчук И. И. Психология детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004.– 368с.

Садовая А.Ю.

Кандидат филологических наук,
доцент кафедры славянской филологии
Николаевского национального университета
им. В.А. Сухомлинского

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КОМПАРАТИВНЫХ КОНСТРУКЦИЙ В ТВОРЧЕСТВЕ М. ЛИСЯНСКОГО

Ключевые слова / Keywords: объект сравнения / the object of comparison, компаративная конструкция / comparative construction, союз / conjunction, субъект сравнения / the subject of the comparison.

Сравнение – одно из самых ярких средств языка, устанавливающих связи и отношения между предметами и явлениями действительности. Одновременно сравнение – одна из форм художественного мышления (образное сравнение, метафорическое сравнение) [2, с. 291]. Материалом исследования избрано творческое наследие сложной языковой личности М. Лисянского, который своей художественной манерой выделяется среди ярких и своеобразных литературных дарований г. Николаева. Известный поэт, автор многих популярных песен М. Лисянский включил в собрание сочинений «Сквозь ветры беспокойные» свои лучшие произведения, написанные им в разное время. Главная их тема – прославление человека, его подвигов как в военное, так и в мирное время [4].

Цель статьи – описать семантические особенности компаративных конструкций в творчестве М. Лисянского. Материалом исследования стало около 500 контекстов, иллюстрирующих своеобразие семантики и функций компаративных конструкций в поэзии М. Лисянского. Выбор произведений данного писателя для анализа обусловлен несколькими причинами: отсутствием комплексных исследований функционально-семантической категории компаративности в создании индивидуальной языковой модели мира, неповторимостью и самобытностью компаративных средств в произведениях М. Лисянского.

Сравнение как образное языковое средство в научной лингвистической литературе получило достаточно широкое освещение. Описаны с разных позиций – структурно-семантических и функционально-семантических – компаративные конструкции (Л.В. Голоух, М.У. Каранская, В.Г. Мороховская, Н.П. Николашина, Т.А. Тулина, М.И. Черемисина, Т.И. Шаповалова), осуществлены интересные разработки текстуального бытия сравнения (П.А. Морозов, Л.И. Мяснянкина, О.В. Шинкаренко). Однако ряд вопросов, касающихся теоретического осмысления названных компаративных образований, а также их взаимодействия в художественном тексте, требует более пристального внимания исследователей.

Мы рассматриваем компаративность как семантическую категорию, опираясь на понимание категории как оппозиции значений, которые выражены языковыми средствами и выполняют компаративную функцию независимо от окружения [5, с. 215]. Таким образом, сравнение представляется как категория, которая базируется

на совокупности всех возможных языковых средств выражения значения компаративности.

При анализе творческого наследия М. Лисянского нами выявлены следующие разновидности компаративных конструкций:

1. Образования с синтаксическими показателями – союзами *как, будто, как будто, словно, точно*.

В произведениях М. Лисянского конструкции с союзом *как* демонстрируют семантическое отождествление сравниваемых сущностей по их качествам. В них сравниваются субъект и объект преимущественно по неопределенным качествам: *И двинская вода как лед; Годы, вы – как чуткие струны*. В подобных образованиях основой сравнения является неопределенное качество, на основании которого становится возможным сравнение субъекта и объекта, о чем свидетельствуют следующие семантические экспликации: *Качество воды подобно качеству льда, *Качество годов подобно качеству струн.

В конструкциях с союзом *как* могут сравниваться также субъект и объект по их отношению к определенному качеству, представленному действиями, процессами: *И свежесть утренняя в легких, И воздух пьешь, как молоко; Стоит сосна, как монолит; Лишь только жизнь натянет нервы, Точь-в-точь как жилы в тетиве; Он (парень) с места рванулся, как демон; И вот наливается осень, Как яблоко, летней зарей; Облака белопенной постелью Широко разлеглись, как снега; Много лет и много городов. Как пароль и отзыв Нам звучали: – Будь готов! – Всегда готов!; Хранили, как границу, Сменяясь на посту, Небесную царицу, Земную красоту...*

Основанием сравнения субъекта и объекта могут быть также признаки: *На гимназическом мундире Наши ты пуговицы в ряд... И он, как все ребята в мире, Блестящим пуговицам рад; Да, да, ребенок он большой, И, как отец, он непрактичен, К вещам Володя безразличен, А к людям он со всей душой; Путь воздушный невесом, как свет. Он какой-то облачно-бугристый, солнечным сиянием укрытый.*

Разнообразные по тематике стихотворения автора демонстрируют сравнения с союзом *как* без четко выраженного объекта: *И только мать в сторонке плачет, Как триста лет тому назад; И не на день, а на века. Они стоят, как перед немцем, Как перед танком в том году Стоят с моим притихшим сердцем В одном строю, В одном ряду; Мать коммуниста и солдата, Я погибала, как в бою; Вокзал сиял в стекле, в бетоне, Как прежде в памятные дни; Я кланяюсь милому краю, Встречаю, как в детстве, зарю.*

Таким образом, в стихотворениях М. Лисянского в конструкциях с союзом *как* преимущественно осуществляется семантическое отождествление сравниваемых сущностей по их качествам. В данных конструкциях могут сравниваться субъект и объект либо по их неопределенным качествам, либо по отношению к определенному качеству (представленному действиями, процессами, признаками). Частотны сравнения без четко выраженного объекта.

Что касается других сравнительных союзов, то современные исследования свидетельствуют о синонимии союзов *словно, будто, ровно, точно* на основании того, что они выражают уподобление ситуаций образам не настоящим, в действительности, а присутствующим в воображении, вымышленным ситуациям.

Это обстоятельство положено в основу теории М.И. Черемисиной о противопоставлении союза *как* так называемым «модально-сравнительным» союзам [5, с. 16].

В произведениях М. Лисянского сопоставление с образами, не существующими в действительности, отражено в ряде конструкций с союзами *будто* и *как будто*: *Мой друг, мой Саша Кузнецов, Не знает одиночества. Как будто он вчера уснул; А вобла тощая и сухая, Как будто была на голодном пайке; Я парня увидел в окне На старом моем мотоцикле Он будто сидел на коне; Как будто из могилы, Из тьмы, где тлен и прах, В молчанье выносили Мадонну на руках; Мне слышится, будто бы с нами Ильич эту песню поет; Будто миру, Где солнце вставало И пела высокая тишина, Детского смеха недоставало; Сын, конечно, не заметит, Как теплеет мамин взгляд; Озарилась ясным светом, Будто не было забот...; И такая в мире тишина, Что она как будто безвоздушна, Невесомой кажется она; Неуклонно, будто часовые, На земле сменяются года; Вокруг незнакомые лица, Но люди как будто родня...; Такое безмолвие тут, Что звуки не властны другие, Как будто друзья берегут Минуты его дорогие; Где на глубине трех тысяч метров, Нужная стране, как хлеб и соль, Стынет нефть в краю снегов и ветров, Черная, густая, будто смоль; А глаза, как прежде, молодые, Будто снова по пятнадцать лет; Идут, идут работники завода, Как будто братья из одной семьи; Кран несет под небосвод Груз, как будто невесомый; Вот идут они этой весной, Будто в том, Сорок Пятом году; Пыль снеговую поднимая, Легко несется он вперед Олень как будто понимает, Кого он в этот раз везет; Повернула в жизни круто – Вот морщиночка на лбу, – Строит Тынду так, как будто Строит впрок свою судьбу; Впервые здесь почетный караул Был из солдат, матросов и рабочих. Подобные граниту и железу, Построились, как будто на парад.*

Конструкции с союзом *словно* занимают, на наш взгляд, промежуточное положение между конструкциями с союзами *как* и *будто*, что видно из следующих примеров: *Он идет за трактором туда, Где лежат озера, словно блюда; Кроток взгляд из-под густых бровей, Словно в самом деле сургулянка Красоты стесняется своей; Рядом белая и синяя, Словно день и ночь, сирень; А верста – словно сорок верст; Турухтаны поют, Словно соловьи...; Руку, словно в наступленье, Протянул вперед...; Это главные ворота, Вот из них выходит рота, На учение идет. Те ворота, словно грот, В земляном валу – проход; Вскрикивает Петька и рукою Рубит, словно шашкою сплеча.*

Таким образом, в конструкциях с союзами *будто*, *как будто*, *словно* в большинстве случаев осуществляется сравнение образное. В образованиях с этими союзами речь идет о возможности восприятия одной ситуации через образ другой.

Механизм языкового сравнения представляют, наряду с простыми, сложноподчиненные предложения со сравнительными союзами. При интерпретации семантической природы конструкций, в которых составляющими являются предикативные части сложноподчиненных предложений мы опираемся на выполненные М.И. Черемисиной [5], В.И. Кононенко [1] и рядом других лингвистов исследования синтаксических механизмов указанных конструкций.

В творчестве М. Лисянского представлены сложные предложения с союзами *будто*, *как будто*, *будто бы*, *словно*, *как*. Предложения с этими союзами в подавляющем большинстве выражают достоверные сравнения, для которых характерна постпозиция передачи в придаточной части общеизвестного явления, реже реального события. Чаще всего такое сравнение передается сложноподчиненными предложениями с союзом *будто*, *как будто*, *будто бы*: *Озарилась ясным светом, будто не было забот; Такое безмолвие*

тут, что звуки не властны другие, как будто друзья берегут минуты его дороги; Мне слышится, будто бы с нами Ильич эту песню поет. Реже встречаются конструкции с союзами как: *Вот стоит он меж двумя волами, как масленок меж двумя стволами...* и словно: *Кроток взгляд из-под густых бровей, словно в самом деле сургутянка красоты стесняется своей.* Как видно из представленных примеров, в кругу сложноподчиненных превалируют предложения с так называемыми ирреальными союзами: *будто, как будто, будто бы, словно*, среди которых доминирует *будто*, степень ирреальности которого выше, поэтому автор отдает ему предпочтение в условиях неточного сравнения.

2. Компаративные конструкции со сравнительной степенью прилагательного *сильнее, тяжелее, вкуснее, дороже, короче, нежней, выше, горше, хуже, быстрее, светлей, больше, лучше, белее, острей, тише, слышнее* и др.

Семантической основой степеней сравнения прилагательного является количественная оценка меры признака. Параметр меры, как известно, присущ не любому признаку, а только такому, который допускает количественные изменения.

Формируя конструкции с помощью прилагательного в сравнительной степени, М. Лисянский, очевидно, предполагает наличие у объекта сравнения определенных заложенных качеств. Сравнение благодаря этому осуществляется на основании фокусирования на степень проявления в сравниваемых субъекте и объекте определенных признаков.

Чаще других автор использует прилагательные *сильнее, тяжелее, вкуснее, дороже*: *И я не знал сильнее пытки, Страшнее каторги не знал, Чем путь, ведущий от калитки На Николаевский вокзал; Всего сильнее чувство это Живет в далеком далеке, В соседстве с детством, Рядом где-то, В провинциальном городке; Он хоронил друзей в бою – Нет испытанья тяжелее, – Клим Скуратов. Сапоги по бедра, Тяжелее стопудовых гирь; Друг нам дорожке брата иногда. Да что там иногда!.. Дорожке брата; Ломтик ломтику – сосед, Горка луку посередке – И еды вкуснее нет!; Но нигде и никогда Уж вкусней еды не будет, Чем у матери еда.*

Зафиксировано также использование М. Лисянским прилагательных *короче, нежней, выше, горше, хуже, быстрее, светлей, больше, лучше, белее, острей, тише, слышнее*: *Мальчика история Короче письма; И взгляд материнский, Влюбленный, Сегодня нежней, чем вчера; Льетса улица. Она Кроною пирамидальной Выше звезд вознесена; Дни унижений хуже бедности, Года гонений горше горя; Рвалась вперед мечта мальчишки Быстрее ветра самого...; Он вымолвит Цанта — и сразу Глаза озарятся его Улыбкой ее черноглазой – И нету светлей ничего!; Но героев неизвестных Больше, чем известных, есть...; Лучшие всех дворцов на свете Материнский дом!; На шипящей сковородке Она, в руках сжимая анонимку, Белее, чем письмо, была с лица; Острей кинжала был соседкин взор; Прощен был Еж. Воды стал тише. И даже в должности повышен; наконец мосток подкинет, чтобы была слышнее музыка колес.*

Часто М. Лисянский прибегает к нанизыванию прилагательных, создавая тем самым градацию явлений окружающего мира: *Беды нет горше в свете, Чем матери беда. И радости нет шире, И к счастью – сто преград... Нежней нет взгляда в мире, Чем материнский взгляд!; Дни унижений хуже бедности, Года гонений горше горя.*

3. Компаративные конструкции с морфологическими показателями сравнительных отношений – существительными в формах Т. п.: *Одинокой чайкой пиццала*

купоросная маета; И за меня стоят горой в лесочке – пушки; Берег где, где середина – не поймешь на быстрине, хоть волком вой. Для М. Лисянского характерно введение таких конструкций в предложения, в которых уже есть сравнение. Это как правило конструкции с союзом *как*: *Облака белопенной постелью широко разлеглись, как снега; Кровь бушует, прибоем шумит, и забвения просит, как чуда!; Вот стоит он меж двумя волами, как масленок меж двумя стволами, кнут плетеный на плечо заброшен, радуга свисает полукругом.*

4. Образования с лексическими средствами оформления компаративных отношений представлены единично: *Та песня о долге суровом Пришлась по душе Ильичу За то, что пророчеством новым Сияла, подобно лучу.*

Также, как и для конструкций с существительным в форме Т.п., в данных образованиях можно отметить тенденцию соединения сравнений с компонентом *подобный* с союзными сравнениями: *Впервые здесь почетный караул Был из солдат, матросов и рабочих. Подобные граниту и железу, построились, как будто на парад.*

Примечательно, что в художественном тексте названные выше разновидности сравнительных конструкций могут существенно видоизменяться: повторяться (*Они стоят, как перед немцем, Как перед танком в том году, стоят с моим притихшим сердцем В одном строю, В одном ряду или Друг нам дороже брата иногда. Да что там иногда!.. Дороже брата*), концентрироваться (*Беды нет горше в свете, Чем матери беда. И радости нет шире, И к счастью – сто преград... Нежней нет взгляда в мире, Чем материнский взгляд!* или *Пляж изогнулся песчаной дугой и под ногами пружинит покрывкой тугой*), комбинироваться (*Вот стоит он меж двумя волами, как масленок меж двумя стволами. Кнут плетеный на плечо заброшен, радуга свисает полукругом; или Путь воздушный невесом, как свет, он какой-то облачно-бугристый, солнечным сиянием укрытый... Легкий, словно авиабилет...; или Где на глубине трех тысяч метров, Нужная стране, как хлеб и соль, Стынет нефть в краю снегов и ветров, Черная, густая, будто смоль; или А глаза, как прежде, молодые, Будто снова по пятнадцать лет.*

Таким образом, М. Лисянский наиболее часто и разнообразно использует компаративные конструкции союзного типа с союзами *как, будто, как будто, как будто бы, словно*, представляющие собой как простые, так и сложные предложения; а также образования со сравнительной степенью прилагательного *сильнее, тяжелее, вкуснее, дороже, короче, нежней, выше, горше, хуже, быстрее, светлей, больше, лучше, белее, острее, тише, слышнее*.

Как видно из проделанного анализа, компаративные конструкции в творчестве М. Лисянского реализуются практически всеми названными выше компаративными моделями, однако писатель, обладая полной языковой компетентностью, неодинаково использует их, отдавая одним несомненное предпочтение и почти совсем игнорируя другие, при этом существенно видоизменяет и комбинирует их.

Литература

1. Кононенко В.И. Синонимика синтаксических конструкций в современном русском языке / В.И. Кононенко. – К. : Наукова думка, 1970. – 143 с.
2. Левин Ю.А. Русская метафора: синтез, семантика, трансформации / Ю.А. Левин // Труды по знаковым системам. – Т. 4. – Тарту, 1969. – С. 290 – 305.

3. Леэметс Х.Д. Компаративность и метафоричность в языках разных систем / Х.Д. Леэметс // Метафора в языке и тексте. / Под ред. В.Н. Телии – М. : Наука, 1988. – С. 92 – 108.
4. Лисянский М. Произведения [Электронный ресурс] – режим доступа: <http://www.lisyanskiy.net/>
5. Черемисина М.И. Сравнительные конструкции русского языка / М.И. Черемисина. – Новосибирск : Изд-во Новосибирского ун-та, 1976. – 270 с.

**ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ ЛЕКСИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ЯЗЫКА. СЕМАНТИЧЕСКОЕ ПОЛЕ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЯ.
THE ADJECTIVES WITH THE MEANING OF COLOR AS THE ELEMENT OF LEXICAL SYSTEM OF LANGUAGE. SEMANTIC FIELD OF THESE ADJECTIVES.**

Известно, что лексика языка не является простой совокупностью множества отдельных элементов. Каждая лексическая единица, будучи самостоятельной, характеризуется определенными отношениями с другими единицами одного и разных с ней уровней языковой структуры.

Совершенно очевидно, что исследуемые прилагательные не являются исключением. Их совокупность можно, по-видимому, представить в виде некоей подсистемы, входящей в более крупную систему – систему имени прилагательного.

Попытаемся теперь описать эту подсистему, используя при этом теорию семантического поля. Отметим также, что описываемую здесь систему мы будем называть семантическим полем прилагательных цветообозначения (СППЦ).

Под полем понимается группа слов, связанных между собой общностью понятийной соотнесенности (соотнесенность с одним и тем же понятием) и лингвистических свойств (принадлежность к одной и той же части речи). Элементы поля группируются на основе двух принципов:

- 1) инвариантности;
- 2) функциональности.

В соответствии с принципом инвариантности, исследуемое семантическое поле должно включать слова, объединенные определенной семантической общностью, которая возникает в силу их соотнесенности с одним и тем же понятием.

В понимании сущности указанных принципов группировки элементов мы придерживаемся точки зрения Г.С. Шура¹ [6, с.3-39] .

Функциональный принцип объединения слов проявляется в том, что члены поля относятся к одной и той же части речи. Слова, принадлежащие к одной и той же части речи, обладают большим количеством общих лингвистических свойств, чем слова, относящиеся к разным частям речи.

Между тем, не все слова в пределах семантического поля обладают одинаковым статусом. Одни из них входят в базовые противопоставления, при которых выделяются наиболее существенные дифференциальные признаки. Слова такого типа образуют центр (каркас) семантического поля. Другие лексические единицы несут периферийный характер, обнаруживая специфические дифференциальные признаки поля.

Очевидно, однако, что в каждом семантическом поле, в зависимости от его состава и сложности компонентной структуры, соотношения центра и периферии будут отличаться значительным своеобразием, так что четкую грань здесь обнару-

жить, по-видимому, трудно.

Исходя из такого понимания семантического поля, рассматриваемую здесь систему можно охарактеризовать следующим образом. Центром системы является «ядро». Оно состоит из небольшого числа семантически независимых прилагательных. Членам «ядра» подчинены все остальные прилагательные цветообозначения, т. е. «периферия» системы.

Граница между «ядром» и «периферией» в каждый исторический момент достаточно определена и объективна, но в ходе исторического развития она меняется. Поэтому в каждый момент в системе могут быть обнаружены прилагательные, занимающие промежуточное положение между собственно «ядром» и «периферией», как «стремящиеся» в «ядро», так и выходящие из него.

В английском и немецком языках прилагательные «ядра» характеризуются следующими признаками:

1. Лингвистическая несводимость прилагательного, т. е. невозможность определения его языкового значения через другие цветочные прилагательные.

2. Первичность цветочного значения при наличии у прилагательного производных цветочных значений. (Например: англ. **green** и нем. **grün**. Такие значения как «незрелый», «неопытный» являются у этих прилагательных производными.)

3. Непроизводность основы прилагательного в современном языке.

4. Возможность образования от данного прилагательного различных производных и сложных слов

(англ. blue, bluish, sky-blue, bluebell;

нем. blau, blaulich, das Blau, blaurot).

5. Способность прилагательных образовывать формы степеней сравнения и некоторые другие лексико-грамматические формы

(англ. blue, bluer, the bluest;

нем. blau, blauer, am blauesten).

6. Частотность употребления (члены «ядра» в среднем в 10 – 12 раз более частотны, чем члены «периферии»)¹.

7. Стилистическая нейтральность слова

(англ. red и ruby;

нем. rot и purpur).

8. Свободная сочетаемость слова и его объектная необусловленность

(англ. red и ruddy;

нем. grün и olive).

9. Способность входить в качестве второго компонента в сложные цветочные прилагательные

(англ. grass-green, peach-pink;

нем. schneeweiß, blutrot).

Совокупность всех этих признаков позволяет не только четко выделить ядро в отличие от периферии, но и выявить круг тех прилагательных, которые в настоящее время обнаруживают тенденцию к проникновению в «ядро», а также определить степень близости к «ядру» каждого такого прилагательного.

«Периферия» системы цветообозначений включает в себя различные

структурно-функциональные типы слов и определенные модели синтаксических конструкций. Общими признаками лексических единиц, входящих в «периферию» системы, являются следующие:

1. Несамостоятельность лексического значения слова, т. е. возможность определения значения каждой из единиц через соответствующие прилагательные «ядра».

2. Каждая лексическая единица «периферии» является членом языкового синонимического ряда, группирующегося вокруг «опорного слова» – прилагательного «ядра».

3. В составе синонимических рядов единицы «периферии» занимают подчиненное положение, что связано с их семантической и лексической спецификой, с наличием у них специальных функций, отсутствующих у прилагательных «ядра» (уточняющей, образно-характеристической, экспрессивной): англ. **cherry lips**, нем. **purpurnes Feuer**.

Таким образом, сопоставляя признаки ядра и периферии с конкретными прилагательными цветообозначения, приходим к выводу, что ядро семантического поля прилагательных цветообозначения представляет собой набор следующих прилагательных:

для английского языка – **white, black, blue, red, green, grey, brown, yellow**;

для немецкого языка – **weiß, schwarz, blau, rot, grün, grau, braun, gelb**.

Итак, принимая ядро семантического поля цветообозначения за множество прилагательных, ограничивающее объект изучения, в дальнейшем мы будем оперировать фразеологическими единицами, имеющими в своей структуре прилагательные **white, black, blue, red, green, grey, brown, yellow** для английского языка и прилагательные **weiß, schwarz, blau, rot, grün, grau, braun, gelb** для немецкого языка.

Список использованной литературы

1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. – М.: Наука, 1974.
2. Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов. М., 1978.
3. Москович В.А., Абрамович Вульф. Статистика и семантика (опыт статистического анализа семантического поля). М.: Наука, 1969.
4. Степанова М.Д., Чернышева И.И. Лексикология современного немецкого языка. М., 1962.
5. Щур Г.С. Теории поля в лингвистике. М.: Наука, 1974.
6. Щур Г. С. О новом и старом в теориях поля в лингвистике. – В кн.: Романо-германские языки. – Тула, 1970
7. Tschernyscheva. Feste Wortkomplexe in Sprache und Rede. М., 1980.

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ КАК ОСНОВНОЙ ФАКТОР ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ УЧИТЕЛЯ

Подготовка учащихся к решению проблем, которые возникают в современном обществе, требует выработки у каждого из них особого вида мышления, основанного на системно-целостном подходе к анализу фактов и событий.

Определим основные характеристики этого мышления: установка на гуманистические ценности при выборе решение и способов действий, прогнозирование последствий этих решений и действий с точки зрения их влияния на природу, мир и человека, открытость по отношению к новому, гибкость мышления, умение видеть альтернативные пути решения, преодоление сложившихся стереотипов, критичность мышления, рефлексивное осмысление своего опыта в контексте культурного опыта человечества.

Научить ребенка это делать можно только в том случае, когда учитель владеет и применяет в своей деятельности данные способы мышления и действия, а также осуществляет рефлексию на свою деятельность.[1,с.65]

Современная педагогическая наука выделяет два типа научно-педагогического сознания — технократически – ориентированный и гуманистически-ориентированный. Основными категориями технократически – ориентированного научно-педагогического сознания являются: эффективность обучения, эталонные результаты, формирующая и суммирующая оценка, критериальный контроль, конкретизация учебных целей, полное усвоение знаний и т.д. Определяющими для гуманистически- ориентированного научно-педагогического сознания являются такие психолого-дидактические категории, как: перенос знаний, решение проблем, выдвижение и проверка гипотез, моделирование, соотнесение модели и реальности, эксперимент, рефлексивное, критическое, творческое мышление, развитие восприимчивости, ролевое разыгрывание, поиск личностных смыслов.[2,с.168]

В соответствии с этими категориями научно-педагогического сознания формируются два основных подхода к преобразованию обучения в современной педагогике — технологический и поисковый.[4,с.21]

Технологический подход модернизирует традиционное обучение на основе репродуктивной деятельности учащихся, определяет разработку моделей обучения как организации достижения учащимися четко фиксированных эталонов усвоения. Учитель ставится в позицию оператора дидактических средств, учащийся становится объектом конструируемого обучения с заведомо фиксированными результатами.

Поисковый подход преобразует традиционное обучение на основе продуктивной деятельности учащихся, определяет разработку модели обучения как инициируемого учащимися освоения нового опыта. При использовании данного подхода в образовательном процессе обучение организуется как систематическая исследовательская деятельность, в которой учащиеся занимают инициативную (субъектную) позицию, а учитель — позицию партнера-помощника в расширении и освоении ими

непосредственно переживаемого опыта. Реализация данного подхода в учебной деятельности возможна только в условиях сформированной исследовательской культуры у всех участников образовательного процесса.

Формирование исследовательской культуры учителя и развитие его исследовательской деятельности на уроке и в системе дополнительного образования являются необходимыми условиями эффективного образовательного процесса в развивающейся школе.[3,с.3]

В педагогике существуют разные определения понятия “исследовательская культура учителя”:

- **определенный способ** и результат творческой самореализации учителя в инновационной деятельности;
- **личностное свойство** и определенная степень владения приемами и способами решения педагогических задач;
- **способности**, которые проявляются в творческой профессиональной деятельности и характеризующие особенности сознания, профессионального мышления учителя;
- **источник** новых знаний и умений, обеспечивающих творческое профессиональное развитие учителя, его стремление к самосовершенствованию.

Из определений исследовательской культуры очевидна необходимость изменения стратегии работы с педагогическими кадрами, для создания условий формирования исследовательской компетентности всех учителей школы. [5,с.21]

Первое условие: организация научно- методических чтений, научно- методических семинаров по теме: « Инновационное образование», которые будут способствовать повышению уровня научно-теоретической и методической подготовки учителей, с целью изучения и использования в профессиональной деятельности современных педагогических технологий, методик, способов и приемов успешного обучения.

Вторым условием является приобретение педагогом опыта участия в научно-исследовательской деятельности через разработку темы индивидуального исследования, программы **профессионального роста** и осуществление психолого-педагогического анализа через профессиональную рефлексию (авторская разработка)

Третьим условием является освоение учителем нового типа взаимоотношений с учениками в учебной деятельности и системе дополнительного образования на основе умений диагностирования.

Соблюдение и реализация этих условий — основной фактор профессионального становления учителя, формирование **модели исследовательской деятельности** которого может быть определено следующим алгоритмом:

- корректировка учебной программы для создания индивидуально-ориентированного методического комплекса учителя на основе психолого-педагогического анализа образовательного процесса школы в целом и каждого класса в отдельности;
- выделение сквозных идей каждого учебного курса;
- установление взаимосвязей между различными предметными курсами через выделение общих принципов и подходов при работе с информацией;
- планирование и разработка совместных учебных действий с учащимися;

- выделение обобщающих уроков, формирующих целостное (системное, критическое) мышление учащихся;
- повышение активизации работы учащихся через непосредственное участие в управлении уроком, выходящим в систему дополнительного образования (авторские спецкурсы);
- научное консультирование исследовательской работы учащихся в урочное время и в системе дополнительного образования;
- обучение учащихся основам библиографии по материалам исследовательской работы;
- разработка учителем организационно-методических указаний по оценке знаний учащихся при работе над учебными заданиями и исследовательскими проектами;
- формулирование выводов и заключений в виде таблиц, диаграмм, графиков, схем и графов по итогам совместной деятельности с учащимися;
- организация и подготовка выступлений по подготовленным данным на научно-методических и научно-практических конференциях с привлечением научных консультантов и рецензентов;
- освещение результатов работы в печатных изданиях (для учащихся);
- разработка и публикация авторского дидактического материала (учебные плакаты, схемы, разработки индивидуальных заданий исследовательского характера для учащихся разного уровня учебных возможностей);
- обобщение опыта работы по программе исследовательской деятельности в научной статье.

Литература

1. Абасов, З. А. Системный подход при проектировании целей урока Текст. / З. А. Абасов // Завуч. 2003. – № 2.
2. Анисимов, О. С. Методологическая культура педагогической деятельности и мышления Текст. / О. С. Анисимов.- М.,1991. .
3. Бабанский, Ю. К. Педагогическая наука и творчество учителя Текст. / Ю. К. Бабанский // Сов. педагогика. 1987. – № 2.
4. Галицких, Е. О. Размышления о практике педагогических мастерских Текст. / Е. О. Галицких // Школьные технологии. 2003.- № 5.
5. Кабанова Меллер, Е. Н. Учебная деятельность и развивающее обучение Текст. / Е. Н. Кабанова – Меллер. – М.: Знание

МОТИВАЦИЯ СЛОВА В КОНТЕКСТЕ ЛЕКСИКОЛОГИИ

В ходе освоения предметного мира человек познает вещи и явления, формирует новые понятия, устанавливает между ними определенные связи. Язык, представляет собой своеобразную систему знаков, которая одновременно обеспечивает общение, взаимопонимание, а так же выражает многообразие мыслей, намерений и чувств. Будучи многофункциональным, язык является средством наименования вещей, явлений, способствуя обобщению представлений о предметном мире.

Изучение номинативной функции языка требует исследования его содержательной стороны, взаимоотношения языка и мышления с действительностью. Эта связь непосредственным образом обнаруживает себя в процессе наименования, где соединяются смысл, имя и действительность. Номинацию можно представить как сложный процесс обращения фактов внеязыковой действительности в языковые значения. Слова, взятые вне системы языка, служат различными знаками, названиями явлений действительности, отраженных в сознании человека [5]. В результате опыта человек формирует новые понятия о назначении, свойствах и функциях вещей, тем самым формируя новые представления, давая каждому, соответственно, свое имя. Каждый предмет получает наименование по тому или иному содержательному признаку.

Теоретическая неоднозначность понятие мотивация отчетлива видна на фоне множества пересекающихся по содержанию и употреблению терминов: мотивированность, мотивировка, мотивизация, мотивирование, мотив [3, с. 143]. Мотивация как понятие словообразования и теории номинации рассматривается в двух ракурсах: лингвистическом и онтологическом. Источниками мотивации считается либо внеязыковая действительность, либо внутриязыковые – семантические отношения. Таким образом, понятие мотивации можно рассматривать двумя способами:

– выбор языкового материала для обозначения признака предмета из уже существующего в языке состава морфем, ощущение носителями языка формально-семантической ассоциативной связи данного слова с другими членами словаря;

– выбор признака предмета, который становится представителем предмета в целом. Второй выбор отражает слабую попытку соотнести слово языка с фиксируемым им объектом действительности, чаще предметного статуса [4, с. 116].

Согласной одной точке зрения, отмечается зависимость мотивировочных признаков от объективных и существенных свойств и отношений обозначаемых предметов. Так, Н. М. Шанский утверждает, что предметы и явления называются по тому признаку, который оказывается достаточно характерным для того, чтобы отличить их от других предметов и явлений. Б. А. Серебrenникова считает, что огромное значение проблемы выбора для образования слов человеческого языка, указывает на то, что познакомившись с новым предметом или явлением, человек подмечает из массы имеющихся у данного предмета признаков только какой-нибудь один, уже имеющийся в данном языке, и использует его для наименования данного предмета [2, с. 85].

Согласно другой точки зрения, напротив, доказывается роль случайности выбора в процессе номинации. В частности, Н. Н. Амосова пишет: "... выбор самого признака называемого факта действительности, который кладется в основу названия, оказывается произвольным, или вернее, более или менее случайным, зависящий от степени заметности, а не степени существенности" [1, с. 139].

Однако при наименовании в разных языках могут быть использованы его разные признаки. Различие мотивирующих признаков в наименовании одного и того же объекта, предмета в разных языках объясняется тем, что активизация понятия связана со многими факторами: индивидуальным опытом человека, влиянием конкретных условий ситуации, особенностями языковой системы, а также, порой, носит случайный характер.

Существует множество классификаций относительно рассмотрения проблем мотивации с различных ракурсов. Общую типологию для данного явления построить невозможно, так как она отразит лишь одну сторону объекта.

Литература:

1. Блинова О. И. Явление мотивации слов в лексикографическом аспекте / О. И. Блинова // Теория языка и словари. Мат-лы всесоюзной конференции. Кишинев: Штиинца, 1988. – С. 137-142.
2. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц (количественные и качественные характеристики) / Т. Р. Кияк. – Львов : Вища школа, 1990. – 161 с.
3. Коржева Л. Б. Мотивационная типология производного слова (на материале суффиксальных новообразований английского языка). Дис. канд. филол. наук. М., 2006. – 209 с.
4. Крот Л. Г. Степень существенности выбора мотивировочных признаков / Л. Г. Крот. – НАУКА : 2004. – 385 с.
5. Голев Н. Д. О принципах номинации и методе их исследования / Н. Д. Голев [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://lingvo.asu.ru/golev/articles>

Саврак А. Б.

студент II курсу,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Зуенко Н. О.

кандидат педагогічних наук,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Ключові слова: неологізми, склад мови, номінація, лексична одиниця

Keywords: neologisms, of a language, nomination, lexical unit

Лінгвістичні дослідження останнього часу в області неології, з'ясовуючи концептуально важливі моменти в оцінці новотворів, таких як визначення неологізмів та оказіоналізмів як одиниць мови та мовлення і їх розмежування, дослідження їх як складових мовної картини світу, а також чинників, що зумовлюють появу нових слів та їх функціонування, здійснюються на матеріалі конкретної мови.

Дослідженням неології займалися: І. В. Андрусак, В. І. Заботкіна, Ю. О. Зацний, А. Г. Ликов, Р. Ю. Намітокова, Є.В.Розен та ін. Нові слова німецької мови досліджуються через призму історії та сучасності [7; 8], з позиції розширення словникового складу мови та її лексикографії [2]. Попри існуючі розбіжності щодо такого суперечливого в багатьох відношеннях об'єкту дослідження, як нове слово в мові, мовознавці сходяться на думці щодо функціональної доцільності нової номінації, вагомості позамовних чинників, яскраво виражену соціальну детермінованість виникнення нових слів [9: 7]. Поява нових слів – аналогічно як і їх зникнення – виражає пристосування словника до нових реалій і є необхідною для подальшого функціонування мови як засобу спілкування та порозуміння.

Досліджуючи неологізми німецької мови, ми виходимо із загально- прийнятого розуміння їх як нових лексичних одиниць чи нових значень уже існуючих одиниць мови, які з'являються у певний період її розвитку, поширюються і визнаються загалом як мовна норма, сприймаються разом з тим як нові одиниці мови. Новими вони є в тому сенсі, що на початку визначеного періоду ще не належать до мовної системи, а в кінці цього періоду стають її визнаними елементами. Таким чином, дослідження неологізмів має асоціюватися з певним проміжком часу, а неологізми є не лише новими мовними одиницями, а такими, котрі знайшли шлях до загального вжитку.

Кандидати в неологізми проходять свого роду фазу спостереження лексикографами, перш ніж слово вважатиметься неологізмом. Такі інновації завдячують своїм включенням у загальний мовний вжиток їх актуальності та високочастотному використанню. Як засвідчують дослідження, практично всі сфери суспільного життя знаходять відбиток в лексиці мови завдяки новотворам [4: 5–65].

Результати досліджень [11: 152] засвідчили, що в 90- ті роки минулого століття такими фаховими галузями були:

– комп'ютер, інтернет (z. B. Doppelklick, E- Mail)

– засоби комунікації (z. B. Bezahlfernsehen, Late-Night-Show)

- соціально-суспільна сфера (z. B. Babyklappe, Ostalgie)
- спорт (z. B. Gelbsperre, inlineskaten)
- економіка (z. B. outsourcen, Scheinselbstständigkeit)

Джерелом поповнення словника німецької мови є англіцизми. Німецька мова є європейською мовою, котра виявляє найбільший приріст англійських запозичень, що зумовлено як позамовними так і мовними причинами. Власне мовна причина полягає в тому, що із засвоєнням нових понять засвоюється і їх позначення у мові, що є безсумнівно позитивним явищем, оскільки такі мовні одиниці виявляються переважно однозначними. У такій ситуації як правило відбувається пошук німецькомовного еквівалента, який буває іноді доречним (напр.: *Mountainbike / Bergfahrrad*), однак може бути і відсутнім. Так, напр., англійське *chatten* аж ніяк може бути замінено відповідно до його змісту в англійській мові дієсловами *schwätzen* чи *plaudern* (базікати).

Велика кількість англіцизмів у німецькій мові концентруються в певних словникових сферах і переважно мало проникають в загальний мовний вжиток.

Збільшення неологізмів виникає завдяки мові реклами та засобів масової інформації. Німецький мовець реєструє їх як нові та чужомовні, тоді як новотвори на базі німецькомовного матеріалу навряд чи сприймає такими.

Слова англійської мови запозичуються ще і завдяки їх більшій благозвучності, новизні та експресивності і часто виступають як синоніми до вже існуючих німецьких слів. (Напр.: *outdoor / im Freien, ups / hoppla*). Крім того у вживанні англіцизмів присутній елемент престижності, мовці засвідчують таким своїм лексиконом високий освітній рівень. Беззаперечно, англіцизми збагачують словник семантично та стилістично диференційованими одиницями номінації (*walken / gehen / Loser / Verlierer*).

Як уже відзначалося, безсумнівним лідером серед предметно-понятійних сфер, які “поставляють” лексичні новотвори, є фахова сфера комп’ютерної техніки, про що свідчать поповнення лексики такими мовними одиницями як *Online-Shops, Home-shopping, Internetportale, Internet-Kasinos*. Пересилка письмових повідомлень через мобільний телефонний зв’язок уможливується службою Short Message Service (скорочено SMS). При цьому в німецькій мові *die SMS* (зі зміною граматичного роду) використовується і для позначення самих повідомлень надісланих, таким чином. “Eine SMS schicken”, що належить до улюблених занять молоді, одержує дієслівне похідне *simsen*. Такий новотвір як *Handykette*, під чим розуміють зібрання правил ввічливості для користувачів мобільних телефонів, утворено на базі слова *Etikette* шляхом скорочення [10: 43].

Новотвори в суспільно-політичній сфері зумовлені наряду з іншим тим, що попит на політичну коректність диктує потребу в пом’якшувальній лексиці, про що свідчать так звані *Weicheiwörter*, позначення для сучасного чоловічого типу який дистанціюється від таких традиційних чоловічих цінностей, як рішучість та категоричність. Напр.: *Chefgrüßer, Frauenverstehrer, In-Fahrtrichtung-Sitzer, Reformkostesser*. Протилежна позиція презентується через так звані *Harteiwörter* (згрубілу лексику): *Kaktusstreichler, Sonnencremeverzichter, Pitbullzurückbeißer, Rindfleischesser, Unterhosenmehrfachbenutzer*. Творчість поборників скорочень викликає до життя такі новотвори як *die Sofi / Sonnenfinsternis* (затемнення сонця), *die Mofi / Mondfinsternis*

(затемнення місяця) [10: 50].

Як уже зазначалося раніше, науково обгрунтований відбір неологізмів здійснюється шляхом ретельного спостереження за лексичним складом мови, новими мовними явищами. Завдяки щорічному списку (Hitliste) слів року (Wörter des Jahres) Товариства німецької мови (GfdS) в поле зору дослідників та мовознавців потрапляють найбільш часто вживані слова того чи іншого року. І хоча зрештою не вони є предметом уваги, а ті важливі теми громадської дискусії, які за ними стоять, та все ж ця актуальна лексика вирізняється оригінальністю, експресивністю, словесною образністю та високою інформативністю передусім завдяки своїй новизні.

Актуальність проблеми довкілля, життя і здоров'я людей спричиняє актуалізацію слова *Kampfhund* (бійцівський пес), яке увійшло до десятки слів року 2000 та його похідних *Kampfhundproblem*, *Leinen-und Maulkorbzwang*, *Hundeführerschein*. А загострення проблеми паління зумовлює введення у вжиток мовних позначень приміщень, де не палять (*rauchfrei*) чи закладів, де це дозволено (*Raucher kneipen*, *-lokale*, *Raucherabteile*, *Raucherbereiche*), щоб забезпечити захист тих, хто не палить (*Nichtraucherschutz*) [13: 23]

Занепокоєння громадськості проблемами клімату та його змін актуалізує лексику цього поля, ключове слово якого *Klima* увійшло до десятки слів року 2007 [13: 17]. Багато складних іменників з цим компонентом (*Klimakompromiss*, *Klimakonferenz*, *Klimapolitik*, *Klimaschutz*, *Klimaschäden*, *Klimakatastrophe*, *Klimafonds*, *Klimagipfel*, *Klimaschock* u.a.), як і складні прикметники типу *klimafreundlich*, *-neutral und -schädlich* зафіксовані в мовних списках Товариства німецької мови.

Слово, що походить з японської мови: *Tsunami* стало основою для цілого ряду новотворів *Posttsunamihilfe*, *Tsunamibericht*, *Tsunamiforschungszentrum*, *Tsunami-Frühwarnsystem* u.a. [11: 1, 2].

Можна погодитися з міркуваннями, що нині стало особливо характерним творче відношення до мовних засобів спілкування. Небайдуже ставлення до способу висловлювання, нетерпимість до мовної неточності, прагнення до оригінальності визначає повсякденну комунікацію [2: 175].

Лінгвістами переконливо доведено, що роль оказіональних утворень в сучасному мовленні вища, ніж це можна припустити. Слова-експромти не повинні бути втрачені для лінгвістики, вони варті того, щоб їх зафіксували і знайшли їм належне місце в лексикології та лексикографії.

Лексика актуалізується або новостворюється як реакція на екстралінгвістичні реалії, особливо актуальні проблеми суспільного життя. Деякі з цих мовних одиниць, будучи новотворами, проходять стадію оказіональності, перш ніж набути статусу узуальної одиниці

Література

1. Андрусак І.В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Автореф. дис. ...канд. філол. наук. – К., 2003. – 20 с.
2. Девкин В.Д. Очерки по лексикографии. – М.: Прометей, 2000. – 395 с.
3. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка: Уч. пособие для институтов и факультетов иностранных языков. – М.: Высшая школа, 1989. – 126 с.

4. Зацний Ю.А., Янков А.В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: англо-український словник. Вінниця: Нова книга, 2008. – 360 с.
5. Лыков А.Г. Русское окказиональное слово. Автореф. дисс. ...докт. филол. наук. – М., 1972. – 60 с.
6. Намитокова Р.Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект. – Ростов-на-Дону: РГУ, 1986.
7. Розен Е.В. Как появляются новые слова: история и современность. – М.: Издательство МАРТ, 2000. – 156 с.
8. Розен Е.В. Немецкая лексика: история и современность: Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1991. – 96 с.
9. Янков А.В. Соціально-політичні неологізми та оказіоналізми в американському варіанті англійської мови: структура – семантика – функціонування: Автореф. дис. ...канд. філол. наук.- Львів, 2004. – 20 с.
10. Der Sprachdienst: Gesellschaft für deutsche Sprache.-2001.- № 2.- S.41–45.
11. Der Sprachdienst: Gesellschaft für deutsche Sprache.-2006.- № 1.- S. 1–13.
12. Der Sprachdienst: Gesellschaft für deutsche Sprache.-2007.- № 4.-S. 146–160.
13. Der Sprachdienst: Gesellschaft für deutsche Sprache.- 2008.- № 1.- S. 16–31.

Кондратенко В. М.

студент II курсу,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Зуєнко Н.О.

кандидат педагогічних наук,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Німецька мова інтегрує сьогодні багато нових слів з різних мов світу. Особливо сильна тенденція черпати слова і вирази з англійської чи з її національного американського варіанту. У німецькій мові спостерігається підйом процесу запозичення й активізація англійської лексики у сфері економіки.

Частина англійських запозичень у німецькій мові складає 7-9%. Поповнення лексики – історично неминучий процес, необхідний для того, щоб на кожному етапі свого розвитку мова відповідала потребам суспільства у спілкуванні, у закріпленні результатів пізнання дійсності, розвитку і збагачення культури народу [7, с.31]..

Функціонування лексики – динамічний процес виникнення та занепаду, появи в активному обігу та витіснення на мовну периферію певних форм і лексем, у тому числі і запозичених з інших мов. Дослідження лексики іншомовного походження має бути комплексним і охоплювати проблеми конкретного джерела та часу запозичення, місця даного запозичення в системі мови з погляду літературної норми, ступеня засвоєності іншомовного елементу даною мовою, що відбувається у наближенні його фонетики, графіки, морфології, синтаксису, семантики [5, с. 12-13].

Значна кількість запозичень, що виникають при освоєнні даного способу поповнення лексичного складу мови, вимагають уваги на процес запозичення та на його особливості. «Словник лінгвістичних термінів» за редакцією О.С. Ахманової дає наступні визначення поняттям *інтеграція, запозичення*:

Інтеграція – англ. integration. 1. Злиття мов, наближення мов однієї до іншої, нівелювання їх різниць у процесі об'єднання в одну мову. 2. Опис явищ мови, основаних на взаємопроникненні мов та інших форм людської поведінки [2, с. 178].

«Запозичення» англ. borrowing, фр. emprunt, нім. Entlehnung, ісп. prestamo. 1. Звернення до лексичного фонду інших мов для вираження нових понять, подальшої диференціації тих, що є і позначення невідомих досі предметів (нерідко самі ці предмети і поняття стають відомими носіям даної мови лише внаслідок контактів з тими народами, з мов яких запозичені відповідні слова) [2, с 150-151]

У книзі М. Д. Степанової та І. І. Чернишової «Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache» подається наступне визначення: «Unter dem Terminus Entlehnung versteht man in der einschlägigen Literatur sowohl den Entlehnungsvorgang, d.h. die Übernahme fremden Sprachgutes, als auch das Resultat dieses Prozesses – das entlehnte fremde Sprachgut selbst. In der lexikologischen Forschung sind entlehnte Lexeme und feste Wortkomplexe Objekte der Analyse» [10, с. 46-47].

Предметом даної статті є запозичена лексика з англійської мови та її американський варіант як один з основних шляхів розвитку словникового складу німецької мови, визначення її ролі в науково-публіцистичній літературі з урахуванням перш за все її семантичного аспекту. Для аналізу були використані спеціальні лексикографічні джерела і матеріали газет.

Основним методом дослідження вибрано метод дистрибуції та аналіз англійської та німецької мов.

Враховуючи мету нашого дослідження, ми обмежуємося лексикою важливих семантичних груп, які означають фундаментальні поняття в економіці: банківська справа, біржова справа, маркетинг, менеджмент, реклама, оподаткування, фінансування.

Терміносистема економіки обслуговується спеціальною лексикою (Sonderwortschatz), до неї належать:

- лексика професійних груп (Berufswortschatz),
- галузева (термінологічна) лексика (Fachwortschatz),
- лексика соціальних груп (Sonderwortschätze sozialer Gruppen).

У лінгвістичній літературі немає чіткого розмежування понять «професійна лексика» і «термінологічна лексика». Ми пропонуємо їх розмежування: – професійна лексика є особливим пластом, що включає лексику певної професії;

– термінологічна лексика включає спеціальні терміни, а саме лексику певної галузі науки, техніки, мистецтва або виробництва.

Використання запозичень в терміносистемі німецької мови пояснюється різними причинами. В. Уилс, який займається вивченням запозичених англо-американізмів у німецькій мові, мотивує їх вживання наступними п'ятьма позиціями:

1) *Die Nachkriegsbeziehungen zwischen den USA und Westdeutschland – взаємостосунки між США і ФРН в післявоєнні часи*; 2) *Die Tendenz zur internationalen Terminologieangleichung in der Wissenschaft – тенденція до міжнародної стандартизації в науці*; 3) *Der Einfluß von Kommerz und Mode auf das Sprachverhalten – вплив комерції і моди на мовну поведінку*; 4) *Denkfaulheit – “лінощі” мислення*; 5) *Die Geringschätzung der Muttersprache – недооцінка рідної мови* [3, с.49].

Існує багато класифікацій запозичень з урахуванням різних аспектів їх розгляду. Найбільш очевидною є класифікація, в основу якої покладені причини запозичення. Кількість таких причин настільки велика, що можна розподілити на дві великі групи: екстралінгвістичні (позамовні) і внутрішньолінгвістичні (власне мовні) причини.

До екстралінгвістичних причин можна віднести:

– культурний, економічний, політичний вплив одного народу на інший; – наявність усних і письмових контактів країн з різними мовами; – підвищення інтересу до вивчення тієї або іншої мови; – авторитарність мови; – історично обумовлене захоплення певних соціальних шарів культурою чужої країни; – умови мовної культури соціальних шарів, що приймають нове слово.

Асиміляція запозичень є багатоплановим процесом і може бути представлена у вигляді комплексу окремих аспектів одного процесу. У зв'язку з цим під асиміляцією можна розуміти засвоєння мовою лексичної матеріальної форми (оригінального запозичення), що запозичується шляхом максимального наближення її фонетичних,

графічних, граматичних і лексико-семантичних характеристик до відповідних норм мови, що запозичує.

1) При фонетичній асиміляції багато запозичень мають варіанти вимови. В основі одних варіантів лежить звуковий образ мови джерела, тобто імітація іноземної вимови за допомогою звуків рідної мови, інші варіанти засновуються на прагненні читати іноземне слово за правилами рідної фонетики, наприклад:

engl.: *sponsor* – dt.: *der Sponsor; spot* *der Spot [spot, jpot]*.

2) Графічна асиміляція полягає в передачі графічного образу іноземного слова за допомогою графічних засобів запозиченої мови. За нормами німецької мови запозичення зберігають в цілому англійську графіку, підкоряються німецькій орфографії – як, наприклад, іменники пишуться з великої букви і отримують артикль.

engl.: *mailing* dt.: *das Mailing; push* *der Push*,

3) У граматичній асиміляції можливо виділити питання включення запозичень до системи роду, числа, відміни, відмінювання:

engl.: *fixer* dt.: *der Fixer; jobber* *der Jobber; fair play* *das Fair play (das Spiel)*.

4) Семантична асиміляція запозичення виражається в тому, що воно вживається для реалій німецької дійсності, включається в семантичну систему мови шляхом придбання синонімів, проходить етап семантичної і функціональної диференціації.

engl.: *cash* dt.: *das Cash = das Bargeld, die Barzahlung; to manage – managen = leiten, zustande bringen; geschickt bewerkstellen, organisieren*.

5) Стилїстична асиміляція запозичення виражається в тому, що, вступаючи в зв'язки мови, яка приймає, вони отримують певний стилїстичний статус – знаходять певне емоційно-експресивне забарвлення або позбавляються того забарвлення:

engl.: *transfer* dt.: *der Transfer; incentive* *das Incentive; pool* *der Pool; (Jargon) mit harten Drogen handeln* [2, 639].

Запозичення не є однорідним явищем. Воно може проявлятися на різних мовних рівнях. Інтеграція запозичення в мові, що приймає, є поетапним багатоплановим процесом, провідну роль в якому відіграє включення запозичення в лексико-семантичну систему приймаючої мови – мови реципієнта.

Запозичення з англійської мови – це найяскравіша риса мовного розвитку, культурно-інтеграційних процеси.

Література

1. Артемяк Н.Д. Пособие по экономическому переводу. Часть 2.- М., НВК-ТЕЗАУРУС, 1999.
2. Ахманова О.С. "Словарь лингвистических терминов" М., 1966.
3. Винтайкина Р.В. Интернациональная лексика и ее употребление в научно-технической литературе //Социологические аспекты изучения немецкой лексики. Межвузовский тематический сборник. Калинин. Издательство КГУ, 1981.
4. Лесюк О.І., Титова В.В., П'ятничко Б.В., Крамаренко С.К. Короткий словник з економіки та менеджменту (українсько-російсько-англо-німецький).-К.: Спалах Лтд, 1995.
5. Ткаченко В.А. Мова в культурі народу (план-проспект) // Мовознавство, № 4-5, 1998,

6. Пономарів О.Д., Стилiстика сучасної української мови, К.: Либiдь, 1993.
7. Carstensen, Broder und Calinsky, Hans. Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache. Entlehnungsvorgänge und ihre stilistische Aspekte. 2. verb. Aufl. Heidelberg Winter – Universitätsverlag, 1967.
8. Duden, Deutsches Universalwörterbuch. Dudenverlag MannheimLeipzigWienZürich. 1989.

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ,

Бобко Я.М.

студентка
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ

ОМОНИМІЯ ДІЕСЛІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Ключові слова/ Key words: омонімія дієслів/ *Omonimia verbs*, лексико-семантическое поле / *lexical-semantic field*, лексема / *lexical item*.

Омонімія як явище збігу в одному звучанні різних за значенням слів здавна привертає до себе увагу як лінгвістів, так і філософів. Основна причина посиленої уваги полягає в тому, що наявність омонімії суперечить логічності мови, раціональній цілеспрямованості мовного знака, єдності позначуваного й позначувального. Проте питання про зв'язки однозвучних слів в системі лексики, а також місце омонімії серед інших мовних явищ ставилося лише побіжно, в основному, на матеріалі іменників. У статті розглядаються проблеми внутрішньомовної омонімії й пропонується семантична класифікація омонімів на матеріалі дієслів німецької літературної мови. Ми дотримуємося широкого розуміння терміну «омонімія» і визначаємо омоніми слідом за Л.В. Малаховським як слова однієї і тієї ж мови в один і той же період її існування, які збігаються за звучанням або написанням в усіх або деяких граматичних формах і відрізняються хоча б одним із компонентів плану змісту – лексичний або граматичний семантиці [2: 56].

Ця дефініція охоплює як омофони (різні слова, які збігаються за звучанням), так і омографи (різні слова, які мають однакову графічну фіксацію) і омоформи (граматичні омоніми, які збігаються за звучанням та написанням лише в окремих граматичних формах). Матеріалом дослідження послужила вибірка омонімічних дієслів з тлумачного словника сучасної німецької мови Duden [3] загальною кількістю 373 лексичні одиниці (далі – ЛО), що складає 2,91 % усього дієслівного складу сучасної німецької мови, наведеного у словнику Duden (12818 ЛО). Це означає, що омонімія дієслів не є розповсюдженим явищем у німецькій мові. Досліджувані дієслова-омоніми об'єднуються у 182 омогрупи. Слід зазначити, що деякі дієслова-омоніми входять до складу міжчастиномовних омогруп, другим членом яких є іменник, як-от: *lesen* «читати» і *das Lesen* «читання», *leben* «жити» і *das Leben* «життя» тощо. Дієслова в таких омогрупах до загальної вибірки не включалися.

Більшість груп дієслів-омонімів німецької мови є двочленими, наприклад:

– *bewegen*¹ «рухати», *bewegen*² «спонукати»;

– *lesen*¹ «читати», *lesen*² «збирати»;

– *quellen*¹ «бити джерелом», *quellen*² «набрякати», усього 173 омогрупи.

Тричленних омонімічних груп 8, як от:

– *backen*¹ “пекти, випікати”, *backen*² “липнути”, *backen*³ “займати місце за столом”;

– *erschrecken*¹ “лякатися”, *erschrecken*² “лякати”, *erschrecken*³ “злякатися”;

І одна чотиричленна група:

– *scheren*¹ “стригти”, *scheren*² “турбуватися”, *scheren*³ “підрізати гравця; робити на коні «ножиці»”, *scheren*⁴ “йти геть”.

Як видно з наведених прикладів, суттєвою особливістю омонімів є їх співвідносний характер. Слово потрапляє в категорію омонімів тільки тоді, коли воно співвідноситься з деяким іншим словом (омонімічна пара) або словами (омонімічний ряд, омонімічна група), які мають таку ж форму, але інше значення. Ми опиралися на власну класифікацію дієслів [1], за якою всі омоніми розподілені на 30 лексико – семантичних груп (ЛСГ). Розглянемо детальніше семантичну класифікацію дієслів за їх порядковим номером в омонімічному ряді.

1. Перші члени омонімічного ряду (загалом 172 лексеми). Найбільша кількість дієслів-омонімів належить до ЛСПдієслів конкретної дії (28 ЛО), як-от:

berappen, einladen

та фізичного впливу на об’єкт (22 ЛО):

– *backen, schmirgeln*.

Дещо менші за обсягом групи дієслів цілеспрямованої дії (8 ЛО): *gieren, halsen, paschen*;

- активного руху (7ЛО): *bewegen, dribbeln, rucken*;
- фізіологічних дій (6 ЛО): *aufpicken, haschen, schlingen*;
- пасивного руху (6 ЛО): *aufschwellen, hinterlegen, puddeln*;
- почуттів (6 ЛО): *erschrecken, grauen, kohlen*;
- поведінки (5 ЛО): *fuseln, liegen, schlumpen*;
- розумової діяльності (5 ЛО): *bereifen, mieten, stiften*;
- морального впливу (5 ЛО): *geboten, pelzen, ramschen*;
- людської комунікації (5 ЛО): *murmeln, ratschen, verkohlen*;
- зміни стану (5 ЛО): *einwachsen, lohnen, tauen*;
- володіння та приналежності (4 ЛО): *mieten, posten, verbacken*;
- звучання (4 ЛО): *lachen, pimpeln, rumpeln*;
- сенсорного сприйняття (4 ЛО): *ahnen, muffeln, tippen*;
- абстрактної дії (5 ЛО): *fisten, säumen, wallen*;
- якісної характеристики (4 ЛО): *flacken, flittern, grillen*.

2. Другі члени омонімічного ряду (загалом 182 лексеми). Найбільша кількість дієслів належить до ЛСГ конкретних дій (33 ЛО):

– *aufpicken, einlesen, felgen*.

Дещо менші за обсягом групи дієслів фізичного впливу на об’єкт (14 ЛО): *an-picken, backen, einwachsen*;

- пасивного руху (12 ЛО): *glasen, kraulen, lehnen*;
- абстрактних дій (11 ЛО): *auslesen, korken, mähen*;
- фізіологічних дій (10 ЛО): *auffüttern, kneipen, picken*;
- активного руху (10 ЛО): *haschen, listen, skaten*;
- почуттів (8 ЛО): *abnicken, erschrecken*;

– поведінки (6 ЛО): *flacken, grillen, parieren*;
– морального впливу (6 ЛО): *einladen, missraten*;
– тимчасового стану (6 ЛО): *aufschwellen, weichen*;
– дієслова на позначення можливості, необхідності, модальності (6 ЛО): *abweichen, mangeln* тощо.

3. Треті члени омонімічного ряду (8 лексем). Ці дієслова належать до ЛСГ фізичного впливу на об'єкт (2 ЛО): *löschen, scheren*;

- поведінки (1 ЛО): *paschen*;
- пасивного руху (2 ЛО): *backe*;
- тимчасового стану (1 ЛО): *erfahren*;
- почуттів (1 ЛО): *erschrecken*,
- конкретних дій (1 ЛО): *füttern*.

4. Четверті члени омонімічного ряду (загалом 1 лексема), яка належить до ЛСГ «дієслова активного руху» (1 ЛО): *scheren*.

У багатьох випадках на появу омонімів мали визначальний вплив позамовні фактори, певні явища оточуючої дійсності. Так, наявність омонімів *lesen* „збирати“ та *lesen* „читати“ пов'язаний з появою у давніх германців букв, які спочатку являли собою букові палички. Процес читання полягав у збиранні цих паличок, що і зумовило перенесення назви з одного процесу на інший.

Цікавим є виникнення омонімічної пари *prellen* „штовхати, вдаряти“ та *prellen* „обманювати“. Початкове значення «штовхати, підкидати на туго натягнутому полотні» зазнало певного семантичного розвитку, пов'язаного з позамовними явищами. З мисливської розваги підкладати вгору лиса виникло значення „обманювати“, оскільки таким чином обдурювали тварину, даючи їй надію вистрибнути з полотна або сітки (детальніше опис цього середньовічного мисливського звичаю див. http://www.st-hubertus.at/netautor/napro4/appl/na_pro-fessional/parse.php). А оскільки слово *Fuchs* „лис“ у німецькій мові є традиційним позначенням першокурсника, то значення „обрахувати; не заплатити за рахунок“ закріпилося зі звички старшокурсників пригощатися за рахунок першокурсників. Іншими прикладами зміни значення з появою нових реалій є дієслова *demonstrieren, handeln, mustern* та інші. Так, запозичене з латині дієслово *demonstrieren* „демонструвати, показувати“ з появою мітингів та демонстрацій набуло іншого значення – „брати участь у демонстрації“. З виникненням постійно діючої армії і відбору до неї за дієсловом *mustern* „оглядати; розглядати“ закріпилося омонімічне значення „проходити медичний огляд для служби в армії“. Дієслово *handeln* „діяти, чинити“ з XVI ст., часу актуалізації торгівлі, отримало переносне значення „торгувати“ як результат звуження значення „діяти“ і його зміни – вести торгівельну діяльність.

Перспективним вважаємо комплексний аналіз дієслів-омонімів у багатьох аспектах: фонетичному, графічному, лексичному, історичному, етимологічному, стилістичному тощо, що й послугує матеріалом наших подальших досліджень.

Література:

1. Кійко С.В. Принципи семантичної класифікації дієслів німецької мови // Науковий вісник Чернівецького університету: Германська філологія. – Чернівці: ЧДУ. – № 84. – 2000. – С. 30-41.

2. Малаховский Л.В. Теория лексической и грамматической омонимии. – М.: Наука, 1990. – 238 с.
3. Duden. Deutsches Universalwörterbuch / Hrsg. von G.Drosdowski. – 6. Aufl. – Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag, 2006. – 1816 S.

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ,

Буряк Я. Л.

студентка,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ЗАПОЗИЧЕНЬ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Ключевые слова/ Keywords: запозичення / linguistic borrowings, іншомовна лексика / foreign-language vocabulary.

Жодна мова у світі не розвивається ізольовано від інших мов. Вони постійно перебувають у взаємодії, запозичуючи завдяки різним причинам все більше і більше нових слів одна в одній. Запозичення в різних мовах по-різному впливають на збагачення словникового складу. Приходить нині, нове, зникає непотрібне, зайве, тому у дослідників, що працюють в області лексикології, залишається безліч питань, що потребують вирішення.

Важливим є те, що, зокрема, німецька мова у процесі тривалої історії свого розвитку перейняла чимало іноземних слів, що тим чи іншим чином проникнули у словник. В числі цих слів присутні і службові слова, і словотворчі морфемі, тому іноді при їх перекладі виникають деякі проблеми.

Метою статті є визначення основних проблем, що виникають при перекладі запозичених слів в німецькій мові та розгляд шляхів їх вирішення.

У технічній науковій літературі є певна група інтернаціональних слів, які, незважаючи на схожість звучання у різних мовах, відрізняються в кожній мові своєю семантикою і стилістичним забарвленням. У теорії перекладу такі слова відомі як „зрадливі друзі перекладача“.

Часто студенти на підставі зовнішньої схожості двох лексичних одиниць різних мов ототожнюють їх значення. Це призводить до помилкового сприймання інформації іноземною мовою, а отже до спотворення змісту тексту, що перекладається. Наприклад, слова *das Radio, die Radiotechnik, der Radioapparat* через їх звукову схожість з відповідними українськими словами можуть перекладатися як “радіо”, “радіотехніка”, “радіоапарат”. Але при перекладі таких слів треба бути уважним, щоб не припуститися смислової помилки. Бо слова *das Radioelement, der Radioindikator*, наприклад, перекладаються “радіоактивний елемент”, “радіоактивний індикатор”, а не “радіоелемент”, “радіоіндикатор”.

Наведемо ряд прикладів, де розбіжність у значенні слів досить значна. Слово *das Deputat* не може бути перекладене українською мовою як “депутат”, основний його лексичний зміст зовсім інший – «зарплата натурою». Еквівалентом українського слова «депутат» (політичний діяч) у німецькій мові є слово *der Deputierte*. Слово *der*

Konservative має значення “співробітник, хранитель музею”, *der Conservative* збігається за своїм значенням з українським словом “консерватор”. Німецьке слово *der Tank* перекладається українською мовою “бак, цистерна”, а не “танк”. *Der Konkurs* перекладається також “конкурс”, але є і юридичним терміном, що означає передачу кредиторам майна неспроможного боржника. Дієслову *reklamieren* у німецькій мові не властива семантика “рекламувати”, “робити рекламу”. Це поняття виражається сполученням *Reklame machen*, а *reklamieren* означає: 1. вимагати, заявляти претензію; 2. бронювати (за промисловістю) військовозобов’язаних, повернутих із фронту [6: 176].

Значно більше є інтернаціональних слів – “зрадливих друзів перекладача”, які збігаються у різних мовах лише в якому-небудь одному із своїх значень або відрізняються тільки своїм стилістичним забарвленням і особливостями вживання. Так, *die Routine* в німецькій мові вживається у значенні “великий досвід, навичка, вправність” і має позитивну оцінку. Значно рідше це слово вживається у значенні “рутина, відсталість, наслідування шаблону, брак почуття нового”, а в українській мові “рутина” вживається тільки у другому значенні. *Die Remonte* перекладається як “ремонт” не в основному значенні “лагодження, доведення до придатного стану”, а в значенні “кінський) ремонт, постачання війська свіжими кінями”. Дієслово *dekoriieren* на відміну від українського слова «декорувати» означає не лише «прикрашати», а й «нагороджувати (орденом)» [6: 176].

Наведемо ще декілька прикладів «зрадливих друзів перекладача»:

Der Plast – пластмаса (не „пласт“, „шар“);

Die Daten – дані (не „дати“);

Der Schirm – екран (не „ширма“);

Der Faktor – коефіцієнт (не тільки „фактор“);

Der Grad – 1. ступінь; 2. коефіцієнт (не тільки „градус“);

Das Skelett – 1. каркас; 2. контур (не тільки „скелет“);

Die Mutter – гайка (не тільки „мати“);

Das Element – стихія (не тільки „елемент, частина“);

Die Tonne – велика бочка (не тільки „тонна“);

Der Termin – засідання суду, виклик у суд (не тільки „термін, строк“);

maschinell – механічний (не тільки «машинний»);

numerisch – числовий „ (не „номерний“);

ultrarot – інфрачервоний (не „ультрачервоний“);

elementar – основний (не тільки „елементарний, простий“).

Отже, складність перекладу слів подібного звучання – “зрадливих друзів перекладача” полягає в необхідності правильного добору значення слова, яке відповідало б змісту конкретного тексту. Нехтування контекстом є найчастішою причиною смислової помилки. Саме контекст ліквідує багатозначність слова і забезпечує конкретизацію того чи іншого значення.

Література:

1. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблема перевода. – М.: Международные отношения, 1976. – 205 с.
2. Панько Т.І., Кочан Т.М., Мацок Г.П. Українське термінознавство. Львів: Світ, 1994.-216 с.

1. Бондаренко В.Ю. Новый структурный тип заимствований (на материале медицинских терминов) // Лексика и культура. – Тверь: Гос. ун-т, 1998.
2. Гавриленко Т.Г. Ассимиляция заимствованных терминов в немецком языке. – М.,1995.
3. Блумфилд Л. Язык. М., 1968.
4. Лейчик В.М. Место терминологии в системе современных наук // История отечественно-терминологических исследований. – М.,1995. С. 305-321.
5. Гринев С.В. Введение в терминоведение. – М.: Московский лицей, 1993.
6. Ятель Г.П., Гіленко І.О., Мариненко Л.Я., Мироненко Т.С. Німецька мова. Словотвір.// Київ «Вища школа», 2002. – 213с.

Дембровська О.Б.

Викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ,

Палагнюк М.В.

Магістр,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ

МОДАЛЬНІ ЧАСТКИ У НІМЕЦЬКІЙ РОЗМОВНІЙ МОВІ, ЯК ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ

Ключові слова/ Key words: німецька розмовна мова/ German talking language, бесіда/conversation, модальні частки/ modal particle, інтонація/ intonation.

Характерною особливістю німецької розмовної мови є її емоційність. Під час бесіди вони не обмежуються вимогою інформації і повідомленням її. Кожний прагне вплинути на співрозмовника, передати йому свої почуття і настрої, спонукати його до певних дій, викликати в нього бажану реакцію.

Засобом досягнення цих цілей є, в першу чергу, інтонація. Не останню роль відіграють у розмові вираз обличчя, міміка і жести: співрозмовники посміхаються один одному, кивають головою, опускають очі і т.п.

Вираженню емоцій служать і лексичні засоби, зокрема, особливий клас слів — модальні частки. Інтерес сучасних лінгвістів до модальних часток німецької мови не випадковий: система модальних часток досить розгалужена. Німецька побутово-розмовна мова немислима без *модальних* часток і їх вживання у процесі спілкування обов'язкове, адже вони передають найтонші відтінки змісту, надають мові емоційного забарвлення. [5,с.480].

Метою нашого дослідження є дослідити деякі лексичні засоби вираження емоцій у німецькій розмовній мові.

Актуальність пропонованої теми пов'язана з тим, що в сучасних умовах світової інтеграції дуже важливим є володіти німецькою розмовною мовою. А це в свою чергу передбачає правильне вживання модальних часток.

У найновіших дослідженнях Ю.Кривоносова, Г.Хельбіга, Й.Буша, В.Юнга, Г.Вейдта та інших, що становлять теоретичну базу статті, зазначається, що розмовна мова без модальних часток сприймається носіями німецької мови як суха, нелюб'язна, занадто категорична. [2,5,7,10].

Дослідженню значення часток присвячена книга Г. Хельбіга і В. Кельц „Die Partikeln», де автори характеризують частки як самостійну частину мови і виділяють усередині її дві групи – іллокутивні частки (illokutive Partikeln) і семантичні частки (semantische Partikeln) [6,с.207]. В іллокутивних частках (чи за іншою термінологією — модальних: aber, auch, denn, doch і т.д.) переважає комунікативна функція: вони виражають певні почуття, емоції, уточнюють прагматичну спрямованість сказаного, допомагають

зрозуміти висловлювання як застереження, дозвіл, пораду, вимогу і т.п. У семантичних частках (*sehr, weit, weitaus, ganz, so, viel* і т.д.) домінує семантична функція.

Слід зазначити, що модальні частки відносяться не до окремого слова чи словосполучення, а до всього речення в цілому. Модальні частки виявляють прагматичну спрямованість висловлювання. Модальна частка *wohl* у розповідному (і, як правило, окличному) реченні може вказувати на те, що висловлення варто розуміти як вимогу, спонування до чогось, невдоволення: *Solche Scherze unterlaesst du wohl kuenftig*. Як інтонація, так і модальна частка *wohl* показують, що в даному випадку у форму розповідного речення ховається негативна оцінка і досить категорична вимога.

Що стосується питальних речень, то вони не завжди є запитанням у повному значенні цього слова. Нерідко питальне за формою речення є риторичним питанням, тобто засобом впливу на співрозмовника, що повинно змусити його задуматися: *Wen interessiert das schon?* Модальна частка *schon* є тут ознакою риторичного питання. Співрозмовнику повинно бути ясно: *Das interessiert niemand*.

Про здатність модальних часток передавати найтонші емоційні відтінки говорить і В.Шнейдер [8,с.23]. У частки *doch*, наприклад, він нараховує сімнадцять таких відтінків (подив, обурення, наполегливе прохання, роздратування, бажання наполягти на своїй точці зору та ін.) [8,с.56]. Таке питання, як *Was denn?* чи *Wieso denn?*, може виражати і подив, і цікавість, і занепокоєння, і участь, і страх і багато інших емоцій, що можуть бути однозначно визначені тільки при знайомстві з більш широким контекстом.

Отже, не можна заперечувати той факт, що речення з модальними частками мають яскраво виражений емоційний відтінок. Модальні частки, безсумнівно, беруть участь у вираженні емоційності висловлювання, але їхнє лексичне значення не завжди досить чітко визначається.

Модальні частки є службовими словами, тому вони не можуть бути вжиті самостійно, поза рамками речення, і своє лексичне значення вони реалізують тільки в реченні. Тип речення відіграє при цьому велику роль. У залежності від типу речення реалізується той чи інший лексико-семантичний варіант модальної частки. З цього, однак, не можна робити висновок, що поза реченням модальні частки взагалі позбавлені лексичного значення.

Література:

1. Крашенинникова ЕА. Модальные глаголы и частицы в немецком языке. — М., 1978.
2. Кривонос Ю. О семантической природе модальных частиц (к постановке проблемы) // Филол. науки. — 1998. — № 5.
3. Bublitz W. Ausdrucksweisen der Sprechereinstellung im Deutschen und Englischen. — Hamburg, 1978.
4. Duden. Die Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. — 5., neu bearbeitete Auflage. — Bd. 4. — Mannheim, Wien, Zuerich, 1993.
5. Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch fuer den Auslaenderunterricht. — Leipzig, Berlin, Muenchen, Wien, 1990.
6. Heibig G., Koelz W. Die Partikeln. — Leipzig, 1991.
7. Jung W. Grammatik der deutschen Sprache/Neuausgabe, bearbeitet von G. Starke. — Leipzig, 1990.
8. Schneider W. Stilistische deutsche Grammatik. — Freiburg, Basel, Wien, 1967.

Дембровська О.Б.

Викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України м.Київ.

Серновська І.М.

Магістр,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України м.Київ.

СЕМАНТИЧНІ ВІДНОСИНИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ «ЧАСТИНА ТІЛА» В ПАРАДИГМІ

Ключові слова/ Key words: фразеологізми/ idioms, синоніми synonym/, стійкі фрази/ stable expression, фразеологія/ phraseology.

Досліди фразеологічних одиниць з компонентом «частина тіла» як окремої групи фразеології являє собою новий аспект вивчення даних одиниць мови.

Актуальність дослідження полягає в розробці питання про певну групу фразеологізмів німецької мови, які забезпечує особливу образність як літературної так і розмовної мови

Об'єктом дослідження являються фразеологічні одиниці, в складі яких є присутні назви частин тіла, критерії їх розміщення по класах, парадигматичне відношення між цими одиницями.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі фразеологічних одиниць з компонентом «частина тіла» в системі фразеологічних одиниць німецької мови.

Подібно до прояву в лексиці, коли слова з різною звуковою оболонкою мають однаковий або близький предметно логічний зміст, в фразеології спостерігається стійкі сполучення самих різноманітних структурних особливостей, значення яких або повністю співпадає, або показує при цьому певні семантичні відтінки.

Всередині цієї категорії – фразеологічна синонімія – розрізняють більш спеціальні види синонімів, які виділяються, по-перше на основі розбіжностей структури і лексичного складу компонентів, по-друге, на основі семантичних і стилістичних взаємозв'язків у певних фразеологічних одиниць, і по-третє, за способом їх появи в мові.

Відповідно до першого критерію виділяються синонімічні фразеологічні одиниці, які характеризуються семантичною тотожністю при структурній і лексичній різнооформленості. Цей вид одиниць отримав термінологічне визначення фразеологічних синонімів.

Виникнення структурних синонімів чи утворення одноструктурних синонімів можливо в мові в результаті двох явищ:

– збіг в структурі і частково в складі лексичних компонентів різних за походженням фразеологізмів;

– утворення синонімічних фразеологічних одиниць на основі наявної

фразеології, яку ми маємо.

Саме тому за своїм походженням фразеологічні синоніми поділяються на:

– Власні синоніми, тобто різноструктурні або одноструктурні фразеологізми, які виникли в різноманітних сферах німецької мови і які показують збіг значення.

– Структурні синоніми, тобто фразеологічні одиниці, які виникли на основі наявних фразеологізмів: j – m den Mund stopfen = j – m den Mund verbieten.

Однак для синхронного аналізу необхідно враховувати структуру, семантику і функціонально-стилістичну приналежність фразеологізмів.

За структурною ознакою, це фразеологізми, які мають різну семантичну побудову і різний образно-мотивований семантичний стержень.

– Одноструктурні, це фразеологізми, які мають однакову синтаксичну побудову, близький образно-мотивований семантичний стержень і майже ототожнений лексичний склад компонентів.

За семантичними і стилістичними показниками фразеологічні синоніми можуть мати наступні різновиди:

- рівнозначні синоніми;
- ідеографічні синоніми;
- стилістичні синоніми.

До числа фразеологічних одиниць, які характеризуються винятковою моносемантичністю належать насамперед одиниці, які мають синтаксичну структуру предикативних сполучень і речень, тобто фразеологічні вирази або стійкі фрази. Це можна пояснити тим, що узагальнена суттєвість навчання, мораль, виникає на основі тих чи інших стійких фраз.

Фразеологічні методи як одиниці в цілісному значенні, які включаються в мовний акт подібно до слів як членів речення, мають більш широкі валентні зв'язки, а з цього випливає і більш ширший потенційний спосіб ситуативного переосмислення.

Інвентаризація полісемії і омонімії фразеологічних одиниць як в німецькій, так і в вітчизняній лексикографії відображає незадовільненість спостереження цієї сторони фразеологічного складу сучасної німецької мови, так як всі німецькі словники фіксують багатозначність фразеологічних одиниць, або ж у багатьох фразеологічних одиниць в якості значення полісемантичного фразеологізму даються лише деякі відтінки одного і того ж значення, якого набувають фразеологізми в різних граматичних позиціях.

Прикладів полісемії у фразеології не так вже й багато. Це пояснюється тим, що не всі розряди фразеології мають таку суттєву смислову структуру, яка могла б включити нове значення або набути багатозначність. Але для фразеологічних едностей зі структурою словосполучення, полісемія – явище яке рідко зустрічається.

Висновки. Загальним для більшості досліджень в області фразеології взагалі є пошук і доказ показників і критеріїв для встановлення фразеологічності сталих словесних комплексів, які наділені окремим значенням.

Для ідентифікації фразеологічних одиниць з компонентом «частина тіла» ми використали комплекс критеріїв, який характерний для фразеології.

Таким чином, в даній роботі ми зачепили лише одну окрему групу фразеології, яка виділяється на основі компонентного складу, де одним із компонентів

фразеологічної одиниці є назва частини тіла. Але саме ця група представляє властивості всього розряду, що і є об'єктом дослідження даної роботи.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Проблема синонімії. Питання мовознавства. – Донецьк: ВКФ «БАО», 2000. – 194 с.
2. Архангельська К.В. Рівнозначні синоніми німецької мови. – Москва: МДУ, 2001. – 56 с
3. Зінгер Л.Р., Строева Т.В. Посібник по теоретичній граматиці і лексикології німецької мови. – Москва, 2002. – 205 с.
4. Кодухов В.І. Методи лінгвістичних досліджень. – Москва: Вища школа, 2001. – 197 с.

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України м. Київ

Дружинін Д.

студент,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ПРИЗВИСК

Ключові слова/ Key words: переклад/ translation, прізвисько / nickname.

Переклад – один з найажливіших моментів розвитку людства. Завдяки перекладу люди однієї країни знайомляться з життям, культурою, побутом, історією, науковими та літературними досягненнями інших країн.

На сьогоднішній день, ще не встановлено абсолютних точних правил перекладу німецьких прізвиськ на українську мову і навпаки. І це зрозуміло, адже повних еквівалентів на орфографічному, а тим більше на фонологічному рівні майже не буває, тому що звуки того самого класу навіть у близькоспоріднених мовах досить різняться між собою. Істотні особливості мови, і тим більше культури, розкриваються при їх порівняльному вивченні. Якщо мовний бар'єр є абсолютно очевидним явищем, то бар'єр культур стає явним тільки при зіставленні рідної культури з чужою, відмінною від неї. У рамках власної культури створюється міцна ілюзія свого бачення світу, способу життя, менталітету як єдино можливого і, головне – єдино прийнятного. Дивно, але переважна більшість людей не усвідомлює себе продуктом своєї культури навіть у тих випадках, коли вони розуміють, що поведження представників інших культур визначається їхньою культурою. Тільки вийшовши за межі своєї культури, тобто зіштовхнувшись з іншим світоглядом, світовідчуттям, можна зрозуміти специфіку своєї загальної свідомості, побачити розбіжності культур

Метою цієї статті є спроба виявити специфіку німецької й української мовної свідомості на прикладі передачі німецьких прізвиськ українською мовою. Прізвиська, як відомо, займають проміжне положення між ім'ям власним та ім'ям загальним. Метою власного імені є ідентифікація. Власні імена потрібні для того, щоб виділяти окремих індивідів з маси навколишніх інших індивідів. Тому вони, як правило, не перекладаються, а транслітеруються чи транскрибуються. Метою загальних імен є характеристика, тому переклад у розкритті їхнього змісту іншою мовою відіграє дуже важливу роль. Деякі перекладачі застосовують подвійну форму перекладу прізвиськ: збереження іншомовної одиниці або з перекладом, або із застосуванням транскрипції і лінгвокраїнознавчого коментаря. Також застосовується такий прийом перекладу, як калькування, у сполученні з транскрипцією та описовим перекладом.

Усі проаналізовані нами німецькі прізвиська, на наш погляд, можна поділити на ті, котрі легко перекладаються іншою мовою без яких-небудь коментарів, і на ті,

які мають потребу в лінгвокультурологічному коментарі. Першу групу утворюють прізвиська, в основі яких лежить та сама імпліцитна ознака. Вони ґрунтуються на загальній міжнаціональній асоціативній базі. Це прізвиська, утворені від імен загальних: Puppi (лялечка), Engelchen (янголятко), Stern (зірка) тощо. Для перекладу такого роду прізвиськ досить семантичного перекладу. Сюди можна було б віднести і прізвиська, утворені від конотативних омонімів: Einstein, Herkules. Вони є частиною світової культури, тому існують у багатьох мовах, викликаючи однакові асоціації.

Не можна заперечувати той факт, що останнім часом американський спосіб життя залучає багатьох. Американська кіноіндустрія впливає на численні культури і мови, у тому числі на німецьку й українську. Транслітерація таких німецьких прізвиськ, як Mickymaus, Jumbo, Rambo не викликає труднощів, тому що вони мають в українській мові ті ж самі узуальні еквіваленти.

Проте не всі відомі німецькій та українській культурі слова, які стають прізвиськами, мають однакові додаткові асоціації (конотацію), що слово викликає у свідомості носіїв даної мови. Конотацію в такому випадку не слід вважати компонентом семантичної структури слова (тобто частиною його значення); проте її роль в емоційно забарвленому мовленні є надзвичайно великою. Слова з тим самим референційним значенням нерідко мають неоднакову конотацію в різних мовах, тобто викликають у членів різних мовних колективів різні асоціації (чи взагалі не викликають ніяких). Наприклад, прізвисько, утворене від конотативного омоніма Münchhausen. Мюнхаузен в українському сприйнятті – мандрівник, романтик, добрий жартівник, фантазер. Цей образ виник під впливом відомої книги Корнія Чуковського «Пригоди барона Мюнхаузена», яку перекладено також українською мовою. Для німця ж Мюнхаузен – Lügenbaron («барон-брехун»). Те ж саме можна було б сказати і про прізвиська, утворені від імен загальних. Наприклад, дослівний переклад німецького прізвиська Lerche (жайворонок) без відповідного коментаря (презирлива назва жителя Силезії – «дурень, телепень» може викликати у представника української культури іншу асоціацію, тобто людини, що має звичку рано вставати.

Сприйняття прізвиськ в оказіональному вживанні може бути ускладненим через те, що асоціативні відносини, які формують національно-культурну картину світу, переплетені із суб'єктивним національно-індивідуальним сприйняттям об'єкта. Наприклад, прізвиська Drex, Hood, крім лінгвокраїнознавчого коментарю, мають також коментар автора: Hood – дано вчителю, що своїми прогресивними поглядами вніс новий струмінь у шкільне життя, чим і заслужив на повагу школярів і несхвалення вчителів (аналогія з Робін Гудом).

Фразеологізми, чи зв'язані стійкі словосполучення, іноді навіть цілі речення, як правило, мають повне або частково переносне значення. Основною їхньою особливістю, на думку багатьох сучасних дослідників, є невідповідність плану змісту планові вираження, що визначає специфіку фразеологічної одиниці, додає глибини і гнучкості її значенню. Ці можливості полягають, очевидно, у самій природі фразеологізму – замкнутому мікроконтексті, у якому реалізуються не тільки формальні зв'язки між планом вираження і планом змісту такого знака, але й асоціативно-семантичні, причому не обов'язково логічно виведені із самого мікроконтексту.

При перекладі губиться значна частина інформаційної насиченості вихідної

фразеологічної одиниці, у першу чергу вірогідність культурно-історичних асоціацій, зв'язаних з нею, що можна було б заповнити лінгвокультурологічним коментарем.

Одними з найскладніших для перекладу видів фразеологічних одиниць є фразеологізми, що ґрунтуються на сучасних реаліях. Одні з них швидко стають відомими й поширеними, проникають у міжнародні словники сучасної культури; такі фразеологізми відносно легко розпізнаються в контексті і перекладаються, як правило, за допомогою калькування: *der fliegende Hollander* – Летючий голландець. Інші залишаються переважно внутрішньокультурними, проте, будучи дуже популярними у межах вихідної культури, проникають у тексти, отже, підлягають перекладу.

Нарешті, говорячи про фразеологізми, слід зазначити і стійкі парафрази, уживані як фактичні заміни того чи іншого прямого іменування предмета, явища чи поняття. Чималі проблеми, в основному культурологічного характеру, являють собою парафрази назв країн, міст, відомих діячів тощо. Наприклад, для німецької культури жартівливе *Grosser Heinrich* асоціюється з Північним морем. Тільки дослівний переклад тут неможливий.

Перекладаючи українською мовою, необхідно буде навести історико-культурний коментар для такого парафраза-фразеологізму, як *Nordisches Monte Carlo* – Нордичне (північне) Монте-Карло (назва міста Травемюнде). Носію мови він нагадує про перші казино, які були відкриті після другої світової війни у соціалістичних країнах – Німецькій Демократичній Республіці та у Польській Народній Республіці – *Monte Carlo des Nordens* «Монте-Карло Півночі» (Сопот).

Проаналізуємо деякі етнічні прізвиська, побудовані на грі слів: *Doktor Eisenfaust* – Доктор Залізний кулак, прізвисько боксера-важковаговика Віталія Кличка, але в німецькій мові обігрується два різні значення слова *Faust* – власна назва доктор Фауст (оскільки боксер має вчений ступінь доктора наук) і загальна назва кулак, *die Schweizer* швейцарський національний варіант *Schwizzer* (швейцарці) – прізвисько *Schwitzer* (від *schwitzen* – упрівати) чи *die Iren* (ірландці) – прізвисько *die Irren* (від *irren* – помилятися). Крім того, при перекладі губиться гра слів, утрачається ще й асоціативний зв'язок утворення прізвиська.

Отже, хотілося б зауважити, що не всі прізвиська перекладаються українською мовою однаково. У статті виявленні такі способи їх перекладу: транскрипція, транслітерація, калькування й описовий переклад.

Перспектива подальшого дослідження особливостей перекладу прізвиськ полягає у вияві специфіки національного компоненту зазначених одиниць з урахуванням авторської інтерпритації значення.

Література:

1. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. – Вінниця: Нова книга, 2000. – 448 с.
2. Трансформація німецьких прізвиськ // Гуманітарна освіта: досвід і проблеми: Матеріали Всеукраїнської науково – практичної конференції «Трансформація гуманітарної освіти». – Ужгород, 1999.

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Медведь Я.О.

студентка,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: терміноодиниця, структурно-семантичні особливості, фахова мова.

Key words: terminological unit, structuralsemantic peculiarities, special language.

Стан суспільства впливає на мову. У соціально- економічному плані мова пристосовується до змін умов в житті суспільства, його ідеалів, установок, цінностей. Мова чутливо реагує на соціально-економічні процеси. Вплив цих факторів на мову має опосередований характер [5, 40]. Поява нової лексики в мові – наслідок економічного, правового, політичного, фінансового та соціального розвитку на новому рівні в умовах нових міжнародних відносин.

На цей час у сучасній німецькій мові спостерігається підйом процесу запозичення і активізація англійської лексики у сфері економіки у зв'язку з високим розвитком американського бізнесу.

Поповнення лексики – історично неминучий процес, необхідний для того, щоб на кожному етапі свого розвитку мова відповідала потребам суспільства в спілкуванні, у закріпленні результатів пізнання дійсності, розвитку і збагачення культури народу, у тому числі внаслідок економічних, політичних, культурних та мовних контактів з іншими народами. “Лексика – єдина область мовних явищ, де сам зміст культури (даного колективу в дану епоху) відображається більш чи менш посередньо. Ось тому тут скоріше всього (навіть у межах мови одного і того покоління) може виявитись результат соціально-економічної мутації” [1, 140].

Численні англійські запозичення в німецькій мові займають провідне місце. Ці слова відносяться до важливих семантичних груп, які означають фундаментальні поняття в економіці:

– банківська справа: *das Banking, die Gross-rate, das Floating, floaten, der Over-the-countermarket, der Stock;*

– біржова справа: *die Scalping operations, die Devaluation, die Exchange, fixen, der Fixer, die Stock-Exchange, der Stockjobber;*

– маркетинг: *das Re-issue, der Researcher, das Desk-Research, das Marketing-mix, das Marketing-Research;*

– менеджмент: *der Point of sale, der Road-manager, der Sales-manager, das Top-management, der Topmanager, die Supervision, der Tallyman;*

– реклама: *der Poll, das Direct-Mailing, das Display, das Gadget, das Mailing, der*

Mediaman, die Publicity, der Sandwichman, der Slogan;

Деякі запозичення розширили своє значення і змінили стилістичне забарвлення. Наприклад, запозичене слово *der Transfer* має в англійській – лише три, у німецькій мові – п'ять значень [2, 770]:

1. *Zahlung ins Ausland in fremder Wahrung* – оплата, сплачування, платіж за кордон в іноземній валюті;

2. *Übertragung* – перенос, передача (пед.);

3. *Überführung, Weitertransport* – перевіз, переведення (куди-небудь);

4. *Wechsel eines Berufspielers (Sport)* – зміна, заміна професійного гравця (спорт.);

5. *(Sprachw.) positiver Einfluss der Muttersprache auf eine Fremdsprache* – (лінгв.) позитивний вплив рідної мови на іноземну мову.

Нова спеціальна лексика широко представлена субстантивними термінологічними одиницями у формі словосполучень, компонентів, абrevіатур. Це свідчить про продуктивність синтаксичного, морфологічно-синтаксичного способів творення досліджуваної сфери.

1. Як перший чи другий компонент нових слів або термінологічних словосполучень часто виступають іменники *der Manager, der Investment*:

– *der Brand-Manager, der Fonds-Manager, der Produktmanager, der Roadmanager, der Sales-Manager, der Topmanager, der Risiko-Manager, der Pazifik-Fondsmanager;*

– *der Investmenttrust, das Investmenthaus, das Investmentpapier, das Investmentgeschäft, das Investmentgruppe, das Investmentgesellschaft, der Investmentprozeß, das Investmentzertifikat.*

2. Запозичення прикметників зустрічається рідше:

big, clever, instant, inzentiv, reflatinar, small, smart, soft, transferabel, unfair.

3. Високопродуктивними виявляються словоскладення і складноскорочені слова:

der IG-Metall-Chef, das US-Business, das US-Investmenthaus, das Scanti-Drogeriemarkt, das Discountmarkt, der toom-Baumarkt.

4. Слово *Computer*, словосполучення *Personal Computer* або абrevіатура *PC* є одним з компонентів складних слів:

– *der Computerausdruck, das Computerbild, die Computordiagnostik, computergesteuer die Computerkriminalität, die Computerkunst, das Computerspiel, Computertomographie, der Computervirus;*

– *das PC-Geschäft, der PC-Markt, das PC-Systemhaus, die PC – Kenntnisse.*

5. Серед представленої лексики можна зустріти складні комбінації, які мають як основне слово німецького походження:

– *das Clearing-Verfahren, das Clearing-Verkehr, der Charterflug, das Dollar-Yen-Verhältnis, der Computer-Fachmann, das Swiss-Life-Angebot, der Konzernanschlu., die Trendmeldung, die Trendwende, die High-tech-Spielweise, das Management – Deutsch, das Round-table-Gesprach, das Spotgeschäft, der Spotmarkt.*

6. За компонент нових термінологічних одиниць часто використовують такі словотворчі засоби як:

а) числа: 1-, 2- und 5-Cent-Münzen,

10 -, 20 – und 50 – Cent-Münzen,

б) аббревиатури: CDI Abk. Center for the Development of Industry (Zentrum für industrielle Entwicklung); cf – cost and freight: “Kosten u. Fracht” (Klausel im Überseehandel, nach der Fracht – u. Versandkosten im Preis eingeschlossen sind); Ріст кількості буквених аббревіатур пов’язано з процесом раціоналізації мови. Група запозичень отримала морфемне переоформлення на ґрунті адаптації:

– *engl. to fix, to float, to lease, to manage, to pool, to push, to soft, to transfer, to trand,*

– *нім. fixen, floaten, leasen, managen, poolen, pushen, soften, transferieren, trandieren.*

8. Необхідно відзначити запозичення, які мають латинські корені. Багато запозичень проникли в німецьку мову через італійську, французьку, англійську або американський національний варіант англійської мови :

– *das Cash [lat. – it. – fr.– engl.], das Management [lat. – it.-engl. – amerik.];*

– *der Charter [lat.– fr.– engl.], der Merchandiser [lat. – fr.– engl.– amerik.];*

– *der Discount [lat.– fr.– engl.], das Office [lat.– fr.– engl.];*

– *das Limit [lat.– fr.– engl.], der Roadie [engl. – amerik.].*

9. Нові поняття входять у мову не ізольовано, а в мікросистемах, у словотворчих гніздах, які відображають широке коло явищ, оточуючих дане поняття і супроводжують його:

– *der, die Charter, der Charterer, chartern;*

– *der Manager, das Management, managen;*

– *der Shop, das Shopping, das Shopping-Centret, die Shopping-Goods;*

– *der Transfer, transferabel, transferieren.*

Отже, численний потік і активізацію запозичень не слід розцінювати як негативне явище в сучасній німецькій мові перш за все тому, що вони свідчать про відкритість лексичної системи, про її життєздатність. Мова на подальших етапах еволюції відсіє надлишок елементів, запозичені лексичні одиниці, які змогли адаптуватися в системі, включитися в системні відношення в мові, збагатити сучасну німецьку мову.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дементьева Т.М. Европейский союз на страницах немецкого словаря «EU-ABC Lexikon für Politik, Recht, Wirtschaft, Steuern, Finanzen, Institutionen» // Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 1999.- №1.- С. 140-146.
2. Duden Fremdworterbuch. Band 2. Bibliographisches Institut Mannheim/Wien/Zurich. Dudenverlag, 1982.
3. Gerhard Wahrig. Deutsches Worterbuch mit einem Lexikon der deutschen Sprachlehre. Bertelsmann Lexikon Verlag, 1992.
4. Lechner Fremdworterbuch. Die wichtigsten Fremdwörter, deren Bedeutung Sie kennen sollen. Lechner Verlag, 1993.

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ

Павлушко А.С.

студентка, Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ

НЕОЛОГІЗМИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Ключевые слова/Key words: символ/symbol, значення/meaning, семантичний / semantic.

Процес оновлення словникового складу мови, являється неперервним процесом. Мова – це засіб людської комунікації, вона знаходиться в постійному русі і є складною та багатогранною. Потрібно зауважити, що мова дзеркало суспільства розвиток якого відображається в ній численними лексичними одиницями, які визначають суспільні зв'язки, відносини та зміни, що спричиняють лексичні інновації та перетворенню у мові.

Це стосується не лише німецької мови, а й багатьох інших мовних систем (української, російської, англійської). За період 1990 по 2008 рр. німецька мова збагатилась новими значеннями, зявилося чимало нових слів, але інші навпаки втратили свою актуальність. Це свідчить про розвиток не тільки мови, а й економічних, технічних, соціальних факторів. Нещодавно досить багато лінгвістів почали вивчати неологізми в німецькій мові з використанням Інтернет-ресурсів, це досить зручно та ефективно, адже Інтернет являється найпоширенішим та найпопулярнішим засобом спілкування людей будь-якої національності, суспільного прошарку та вікової групи. На сучасному етапі зявляються нові публікації зарубіжних лінгвістів: Є.Розена, Д.Герберга, С.Боммана та інших.

Слова в німецькій мові складаються з лексеми(слова) і можуть бути зведені відповідно до морфологічних та синтаксичних критеріїв.

Отже, виникає питання: чому утворюються нові слова і як?

Переважно більшість неологізмів в сучасній німецькій мові становлять іменники. Це пояснюється тим, що вони позначають нові предмети, явища та події. Проте, виникнення неологізмів-прикметників і неологізмів-дієслів також є цілком можливим: *nicht zu kurz kommen*, *Stress – stressig*, *Job – jobben*. Зі стилістичної точки, зору вчені (Н.Наер, Е.Різел, Е.Шендельс) виділяють три групи неологізмів.

До першої групи належать неологізми, які виникають із певної причини та поступово стають лексичною нормою у словниковому складі літературної мови. Для цих неологізмів характерне швидке проникнення у всі без винятку функціональні стилі. Вони швидко стають мовним здобутком. До таких неологізмів належать слова, пов'язані з екологією: *Umweltschutz*, *Umweltschaden*, *umweltkritisch*, *Ozonloch*, *Larmbelastigung*, *Larmwall*, *Bio-Bar*, *Bio-Laden*, *Bio-Gemüse* . До цієї групи належать також

неологізми-евфемізми: *Schlichthäuser (Baraken)*, *Maueröffnung (Mauerzerstörung)*, *Feierabendheim (Altersheim)* .

Численні неологізми пов'язані з історичними змінами: *die östliche Teilnation* – східна частина нації, *Östler (Ossi)* – жителі Східної Німеччини, *Westler (Wessi)* – жителі Західної Німеччини, *Wessiland* – Західна Німеччина, *Wessis-Quadriga* – кадрові працівники Західної Німеччини.

Зі стилістичної точки зору, неологізми є експресивними, здійснюючи особливо сильний прагматичний вплив на слухача. Але як тільки вони займають постійне місце в активному словниковому складі мови, вони перестають бути неологізмами, хоча й зберігають лінгвістичні ознаки новизни протягом певного часу.

Неологізми першої групи характеризують часовий колорит і обмежуються часом, хоча й важко встановити точний час виникнення того чи іншого неологізму, якщо він не пов'язаний із конкретними історичними подіями, наприклад: *Sputnik (1957)*, *Raumschiff (1959)*, *EU Gemeinschaft (1973)* .

Для укорінення слова в мові вирішальною є його продуктивність. Ознакою цього служать словоутворюючі можливості лексичної одиниці. Другу групу складають тимчасові неологізми – слова, що виникають внаслідок конкретних історичних подій та інтенсивно вживаються протягом певного часу у всіх комунікативних сферах. Але такі неологізми недовговічні, вони швидко переходять до пасивного словникового складу. У свідомості більшості людей такі слова відсутні, вони вживаються лише з певною стилістичною метою.

До другої групи неологізмів належить більшість неологізмів післявоєнного періоду: *Entnazifizierung* – денацифікація, *ohne Punkte kaufen* – купувати без талонів, *Zigarettenwahrung* – знецінення валюти, *heimkehren* – повертатися на батьківщину, *die Bolone* – *bombenlose Nacht*, *die U-Bootler* – люди, які ховалися від гітлерівського терору, *coentrieren* – бути щент розгромленим, як зруйноване фашистами англійське місто Ковентрі .

До цієї групи можна також віднести неологізми, які стосуються Німецької Демократичної Республіки: *die DDR* – НДР, *die DEFA (Deutsche Film-Aktiengesellschaft)* – Німецьке Об'єднання Кіностудій, *die LPG (landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft)* – сільськогосподарський виробничий кооператив, *die HO (Handelsorganisation)* – торгівельна організація, *der RGW (Rat für gegenseitige Wirtschaftshilfe)* – Рада Економічної Взаємодопомоги, *das Konsumgeschäft* – кооператив, *die Volkskammer* – народна палата, *Brigade der besten Qualität* – бригада найкращої якості, *Banner der sozialistischen Arbeit* – прапор соціалістичної праці [1,21].

Як уже зазначалося вище, неологізмам досить часто властива експресивність. Експресивна функція здійснюється в лексичних одиницях шляхом створення експресивного забарвлення. У деяких випадках експресивний ефект повністю або частково залежить від контексту, особливо тоді, коли йдеться про okazionalizmi. Серед неологізмів газетного стилю також можна виділити цілу низку слів і виразів, що сигналізують про певне емотивно-оцінне ставлення. Емотивність, за В. М. Телія, є ціннісне суб'єктивно-оцінне ставлення до дійсності, яке базується на емоційному осмисленні певних стереотипів. Вона виділяє три види емотивності: емоційно-експресивну, оцінно-експресивну та кваліфікативно-оцінну.

Емотивність як категорія, пов'язана з емоційною сферою психіки,

співвідноситься за змістом із певними типами усвідомлених емоцій – із почуттями-відношеннями, які знаходяться в межах схвалення або несхвалення певного об'єкта. До перших належать повага, схвалення, захоплення тощо, до других – зневага, обурення, осудження тощо.

Поряд з абсолютно нейтральними словами існує чимало й таких, які чітко передають певні почуття чи емоційний стан автора. Так, один автор у своїй статті вживає слово *Teilung Deutschlands* і так само позначає це поняття ще двома епітетами: *Folge unserer Schuld* і *Logik der Geschichte*. Але якщо перше слово є стилістично нейтральним, то два інші є експресивно забарвленими. *Folge unserer Schuld* має негативне емоційне значення (наслідок провини – помилка, про яку автор шкодує, але її вже не виправиш), а *Logik der Geschichte* – позитивне (логіка історії, тобто щось закономірне і тому передбачуване).

Частина слів, що певним чином пов'язані з об'єднанням Німеччини, несуть у собі позитивне експресивно-емоційне значення. Наприклад, слова *gesamtdeutsch, die Maueröffnung, die Einheitsstellung, blockfreies Deutschland, der deutsche Einigungsprozess, das geeinte Deutschland, Wiedervereinigung der deutschen Einheit, das gesamte deutsche Volk* сповнені патріотизмом, свободою, єдністю та гордістю за вільну й єдину Німеччину. В той самий час є низка слів із негативним емоційним відтінком. Так, вирази *die Ex-DDR, die alte DDR, die ehemalige DDR, eine nicht mehr existierende DDR* позначають колишню, уже неіснуючу НДР [2,156].

Таким чином, у сучасній німецькій мові неологізми займають чільне місце, хоча на сучасному етапі у вчених немає одностайності щодо дефініції цього явища. Загалом лінгвісти розглядають неологізми в історично-часовому аспекті, враховуючи при їх дефініції час, коли вони виникли у мові. Залежно від того, яким ступенем новизни володіє неологізм, лексикологи розрізняють власне неологізми, новоутворення та семантичні неологізми. Найбільше в німецькій мові 90-х власне неологізмів (понад 94%). Це свідчить про той факт, що німецька мова того часу відчутно оновила свій склад.

Шляхи утворення цього пласту лексики різноманітні. Їх можна поділити на внутрішньомовні та зовнішньомовні. До перших відносять неологізми, утворені стандартними способами та засобами словотворення німецької мови. Найпоширенішими способами є словоскладання, деривація (афіксальний слововивід) та скорочення. До других належать запозичення з інших мов, які протрапляючи в німецьку мову, асимілюються відповідно до норм правопису та граматики.

Отже, оновлення лексичного складу тісно пов'язано з суспільними змінами, економічним станом, зовнішніми контактами держави. Основним джерелом поширення неологізмів є преса та реклама, за допомогою якої нові слова зазнають швидкого поширення у мовному середовищі.

Література:

1. Б'ялик В.Д., Візнюк О.В. Абревація як засіб утворення неологізмів// Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні.-Чернівці: Рута, 2004.-с.21-23.
2. Гінка Б.І. Лексикологія німецької мови: лекції та семінари. Навчальний посібник для студентів –германістів. -Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім..В.Гнатюка, 2005.- 220 с.

3. Розен Е.В. На пороге 21 века. Новые слова и словосочетения в немецком языке.- М.: Менеджер, 2000.-192с.
4. Турчин М. Неологізми у сучасній німецькій мові .// Тези доповідей міжнародної наукової конференції. – ТНЕУ: Тернопіль, 2006. – 348с

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ,

Поліщук А.

студентка, Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Ключові слова: художній текст. поетика, літературність.

Key words: fiction text, poetics, literarity.

У даний час теорія перекладу як самостійна наукова дисципліна, а разом з нею і перекладацька практика, багато в чому трансформуються в ширшу, глобальнішу дисципліну – теорію міжкультурної комунікації. Переклад, як особливий вид мовленнєвої діяльності, є одним з основних і загальноприйнятих засобів міжкультурної комунікації, оскільки дуже часто саме перекладач стає посередником в обміні інформацією.

Однією з найважливіших реалій перекладу є ситуація відносності результату процесу перекладу, вирішення проблеми еквівалентності стосовно кожного конкретного тексту. Існує декілька поглядів на цю проблему. Так, концепція формальної відповідності формулюється таким чином: передається все, що піддається вербальному вираженню.

Неперекладні елементи, які важко перекласти, трансформуються або опускаються. Автори концепції нормативно-змістовної відповідності стверджують, що перекладач повинен виконувати дві вимоги: передавати всі істотні елементи змісту вихідного тексту і дотримуватися норм мови перекладу.

Автори концепції адекватного (повноцінного) переведення вважають переклад й точний переказ тексту абсолютно різними видами діяльності. Вони твердять, що при перекладі слід прагнути вичерпності передачі змістового наповнення тексту, використовуючи ті ж самі (рівноцінними) засоби, що й у тексті оригіналу.

Проблема стилістики перекладу тісно пов'язана із проблемою еквівалентності та адекватності. Очевидно, що якщо знехтувати стилем тексту оригіналу і не передавати при перекладі стилістичні засоби оригіналу, необхідний рівень еквівалентності не буде досягнутий. Повна адекватність перекладу також має на увазі врахування стилістичних особливостей оригіналу. Це означає, що при перекладі необхідно знайти замінювачі стилістичних засобів оригіналу. Більшість лінгвістів вважають, що головною задачею перекладача є прагнення відтворити функцію стилістичного прийому, а не сам прийом. Специфіку художнього перекладу слід вбачати у передачі мовних особливостей та образної системи художнього тексту. Отже, ускладнюються лише задачі, які вирішує перекладач, сама ж діяльність залишається незмінною. Стилістичні прийоми сприяють розкриттю авторського світосприйняття, виявляючи суб'єктивно-оцінювальне відношення автора до об'єктивної дійсності. Важливість

вивчення перекладу стилістичних прийомів зумовлена необхідністю адекватної передачі образної інформації художнього твору, відтворення стилістичного ефекту оригіналу при перекладі.

Як відрізняються одна від одної нації, так одна мова відрізняється від іншої. Речення цих мов мають власні лексичні, граматичні, стилістичні особливості. В одній мові існує багато таких слів, яких немає у іншій і часто важко знайти для них аналогії або еквіваленти. Для того, щоб запобігти дослівного перекладу і передати усю повноту у перекладі, використовують різні трансформації. Трансформація – це будь-яка зміна на синтаксичному рівні тексту оригіналу під час перекладу.

Вибір трансформації при перекладі здебільшого залежить від перекладача і є зумовленим стилістичними особливостями та комунікативною метою тексту оригіналу.

Виділяють такі основні форми трансформацій:

1) перестановка – це граматична трансформація, в результаті якої при перекладі змінюється порядок слів або словосполучень у реченні;

2) додавання – граматико-лексична трансформація, в результаті якої збільшується кількість слів або частин речення. Можуть додаватися іменники, дієслова, прикметники, прийменники, словосполучення;

3) вилучення – граматико-лексична трансформація, в результаті якої під час перекладу деякі слова, частини речення вилучаються. Це є результатом різниці у структурах речень різних мов. Найчастіше вилучаються присвійні займенники, прикметники;

4) заміна – граматико-лексична трансформація, яка вживається при перекладі у випадку нестачі прямих еквівалентів. Вона використовується, коли потрібно вижити генералізацію, антонімічний переклад, інтерпретувати вислів. Інтерпретація вислову – розуміння значення сталого вислову і переклад його на українську мову за допомогою інших лексичних методів.

5) комплексна трансформація включає в себе дві чи більше простих трансформацій.

В дослідженнях про вибір методу перекладу (а дослідження про методично обґрунтовані оцінки перекладу рідко зустрічаються і ніколи не бувають головним предметом дослідження) постійно задається питання про вибір між “дослівним” та “вільним” перекладом, хоча міра дослівності або межа вільності перекладу ніколи не була уточнена у повній мірі. Одним з головних завдань перекладача є створення адекватного перекладу. За теорією Н. Складчикової існує чотири параметри адекватності перекладу:

1) параметр адекватності передачі семантичної інформації;

2) параметр адекватності передачі емоційно-оціночної інформації;

3) параметр адекватності передачі експресивної інформації;

4) параметр адекватності передачі естетичної інформації.

Якщо семантична основа образу оригіналу передана точно, то результатом є адекватний мовний образ на мові перекладу і його адекватний смисловий зміст, який здійснює номінативну функцію образу. Розглядаючи проблему передачі за допомогою перекладу експресивної інформації, треба зауважити, що якась доля переносного вживання слів у різних мовах співпадає за силою експресії.

Інший засіб перекладацьких трансформацій є компенсація. Завдяки саме компенсації перекладач отримує можливість в якомога повній мірі відтворити ідею першотвору, стильові своєрідності оригіналу, зберегти його красу, а також відтворювати побут епохи та країни, до якої належить оригінал. Компенсацією називається такий спосіб перекладу, при якому елементи змісту оригіналу, що були втрачені при перекладі, передаються в тексті якимось іншим чином для компенсації семантичної втрати. Іншими словами, це заміна непереданого елемента оригіналу аналогічним або яким-небудь іншим елементом, що компенсує втрату інформації і здатний справити подібну дію на читача. В перекладацькій практиці використовуються три види компенсації. Компенсація аналогічним прийомом (повна компенсація) застосовується в іншому місці перекладу по відношенню до позиції цього прийому в оригіналі і в найбільш повній мірі забезпечує еквівалентність перекладу. Компенсація іншими прийомами (часткова компенсація) частіше використовується на місці непереданого прийому оригіналу і поповнює втрати лише частково. Суцільна компенсація застосовується тоді, коли автор навмисне приводить абсурдний порядок слів для того, щоб підкреслити пародійність тексту. А отже, говорять про суцільну компенсацію тоді, коли в перекладі взагалі може не бути словникових відповідників оригіналу. Прийоми компенсації підлягають такі мовні елементи, як розмовна мова, відхилення територіального типу, головним чином елементи діалекту, відхилення соціального типу (жаргони, суржик, розмовно-знижена мова), дитяче мовлення, ламана мова, каламбури, а також ті елементи мови оригіналу, що не мають еквівалентів в мові перекладу. При перекладі художнього тексту широко застосовується метод адекватних заміन, який полягає в тому, що для точної передачі думки перекладач повинен відірватися від словникових і фразових відповідників і шукати вирішення завдання виходячи з цілого: змісту, ідейного напрямку та стилю першоджерела [2].

Отже, результати порівняльного аналізу показали, що при перекладі художнього тексту завданнями перекладу є не тільки збереження змісту оригіналу, але й його стилістичних та експресивних особливостей. Завдяки прийому компенсації всі «нестандартні» елементи мови оригіналу можуть бути відтворені у мові перекладу, і таким чином досягається комунікативна рівнозначність різномовних текстів. На базі порівняльного аналізу також можна стверджувати, що універсальних правил відтворення втраченого значення не існує. Перекладач у кожному окремому випадку знаходить своє найбільш вдале вирішення проблеми, він діє ситуативно, виходячи з поставлених перед ним завдань. Успіх роботи з будь-якими елементами мови оригіналу, що підлягають компенсації при перекладі в багатьох випадках залежить від почуття міри, смаку та досвіду перекладача.

Література:

1. Алексеева І.С. “Профессиональный тренинг переводчика”. Издательство “Союз”, С.-П., 2001.- 256 с.
2. Бережна В. В. Німецька мова: Практичний довідник. – 2-ге вид.: доповнене. – Харків: ФОП Співак Т. К., 2010. – 346 с.
3. http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Philologia/6_83313.doc.htm

Дембровська О.Б.

Викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ,

Фаустова С.Г

Магістр,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ

СПІВІСНУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ТА ДІАЛЕКТІВ

Ключові слова/ Key words: діалект/dialect, літературна німецька мова/standard German, специфічна лексика/ specific vocabulary, просторіччя/common language.

Метою даної статті є дослідження та порівняння німецьких діалектів, та співіснування діалектів з літературною німецькою мовою.

Проблемою дослідження німецьких діалектів займалися такі вчені як

И.А. Шмеллер, А. Бах, Р. Оррін, Г.Баузіnger, К.Матхаер, О.І. Домашнев, Н.І. Філічева, В.Д. Девкін та інші.

У буденному житті багато німців, австрійців та швейцарців розмовляють зовсім інакше, ніж написано у книгах або вони вчили у школі.

Як різновид мови, діалект представляє собою систему з певною структурою та характеризується власними закономірностями, які склалися в результаті багаторічного розвитку діалекту на даній території.

Діалект упродовж століть був основною мовою. Він з'явився у 19 столітті та існує до сьогодні. Майже кожна Федеративна земля Німеччини має свій діалект та нажалі, часто, вони настільки різні, що люди які там живуть, не розуміють один одного. В такому випадку їм допомагає літературна німецька мова.

Літературна німецька мова (Hochdeutsch) є загальноприйнятою в сфері освіти, діловодства, офіційних установах та ін.. Це нормалізована не діалектна форма мови, яка існує в усному та письмовому різновидах і обслуговуюча всі сфери суспільного і культурного життя народу. Існує багато регіональних діалектів німецької мови, наприклад «платтдойч» (нижньонімецька), на якій говорять на півночі країни, швабський на південному заході, баварський на півдні та саксонський на південному сході. У Австрії та Швейцарії використовуються свої національні варіанти літературної німецької мови, що відрізняються деякими особливостями фонетики, морфології та лексики. Літературна німецька мова є основним засобом передачі інформації у ЗМІ, літературі, освіті та бізнесі.

Важливою відмінною діалектів від літературної німецької мови є відсутність у діалектів самостійної форми написання.

До діалектної лексики відносяться слова, поширення яких обмежене територією. Діалекти у своїй основі – це говір селянського населення, досі є засобом усного спілкування серед значної частини населення. Вони мають фонетичні,

морфологічні та синтаксичні особливості, а також специфічну лексику. Ці відмінності можуть бути невеликими, так що ті хто говорить на різних діалектах цієї мови можуть розуміти один одного; діалекти інших мов можуть так сильно відрізнятися один від одного, що спілкування між тими хто розмовляє ускладнене або неможливе.

Наприклад, на літературній німецькій мові вітаються «Hallo» або «Guten Morgen». Коли ж на півдні Німеччини це звучить зовсім інакше: «Grüß Gott», а на півночі «Moin». У Баварії та Австрії кажуть «Servus», а у Швейцарії «Grüessech», «Grüezi» та неофіційно «Hoi».

В сучасній німецькій мові вплив діалектів дуже помітно. Досі відчуте сильне діалектне забарвлення міського просторіччя та розмовної мови взагалі. Так наприклад, на півночі говорять Sonnabend, Sahne, fegen, на півдні – Samstag, Rahm, kehren. На півночі м'ясник буде Schlachter, на півдні Metzger, у східних областях – Fleischer.

Німецька мова, як і будь-яка інша мова, схильна до постійних змін. На початку 20 сторіччя існувало більш півсотні різних німецьких діалектів, це не рахуючи місцевих. Проте, протягом другої половини двадцятого сторіччя діалекти постійно змінювались під впливом різних подій у соціальній, культурній, економічній та науковій сферах життя. Зросла мобільність населення і демографічні зміни спричинили за собою зникнення деяких місцевих діалектів.

Література:

1. Домашнев А.И., Копчук Л.Т. Особенности диалектно-литературного взаимодействия в национальных вариантах немецкого языка/А.И. Домашнев// Лексика и лексикография. -М.,2000
2. Вестник ВГУ, Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация», 2005, № 1
3. Studygerman.ru <http://www.studygerman.ru/support/lib/article5.html>
4. Zeitung «Deutsch Perfekt» September 2013

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України м. Київ

Стахова Н. .В.

студентка,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України м. Київ

ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

Ключові слова: словотвір, агентивний суфікс, дериваційна система, полісемія.

Keywords: word formation, agentive suffix, derivational system, polysemanticism.

При навчанні розумінню та перекладу німецької наукової та технічної літератури студенти часто зустрічають у текстах “прості” (легкі) та “складні” (тяжкі) слова і словосполучення. Простота чи складність таких слів та словосполучень визначається легкістю або складністю їх запам’ятовувань і можливістю їх безпомилкового пізнання в контексті. Ці слова легко перекладаються, а значення “складних слів» відшукуються у словнику.

Однак існує ще третя група слів. Це псевдопрості слова, тобто слова-”обманщики”. Вони здаються студентам простими і навіть знайомими й перекладаються ними впевнено, але неправильно. Справа в тому, що студенти часто запам’ятовують нові слова і словосполучення шляхом порівняння з тим, що вони уже знають, встановлюючи при цьому подібність і відмінності між знайомими словами і словосполученнями та тими словами, які треба вивчити.

Актуальність дослідження полягає у необхідності поглиблювати та розширювати знання в галузі дослідження перекладу німецьких слів та словосполучень українською мовою.

У статті порушено проблему перекладу псевдопростих слів та словосполучень у німецькій науковій та технічній літературі.

Як відомо, значна частина лексичного і граматичного матеріалу засвоюється та закріплюється на основі використання принципу аналогії, системності, при широкому узагальненні схожих явищ і дій. Так, для засвоєння системи відмінювання німецьких слабких дієслів нема необхідності у вивченні відмінювання кожного дієслова зокрема. Достатньо вивчити два, три дієслова та виробити навички користуватися ними .

Для засвоєння основного значення префікса un-, що відповідає в рідній мові префіксу «не-», «без-» достатньо дати декілька прикладів з їх перекладом, а потім виконати невелику вправу з аналогічними словами, закріплюючи тим самим основні значення префікса: unaufmerksam – неуважний, неуважно; unaufrichtig – безперервний, безперервно.

Однак дія аналогії при вивченні іноземної мови має свої обмеження. Саме цих обмежень студенти спочатку не помічають. Складні іменники, наприклад, перекладаються звичайно достатньо впевнено і правильно на основі знань слів, з яких вони складаються:

Anfangszustand – початковий стан; bergangsphase – перехідна фаза.

Звикаючи до такого способу перекладу складних іменників, студенти намагаються таким чином перекладати й ті іменники, переклад яких відхиляється від цього правила.

Zeitraum перекладають як „простір часу“ чи „часовий простір“. Правильний переклад – „період“.

Grundlage – перекладають як „основне положення“. Правильний переклад – «основа».

Reihenfolge – не послідовність рядів (серій), а просто – „послідовність“.

Таких іменників, що виходять за рамки сфери дії аналогії, в німецькій науковій і технічній літературі немало. Їх треба закріплювати у процесі навчання.

Іноді студенти не звертають належної уваги на графічне зображення слова, що призводить до неправильного перекладу. Ці слова можуть належати до будь-якої частини мови:

1. Іменники:

Mitte – середина, центр, Mittel – засіб, пласт, центральний, середній;

Zinn – олово, Zink – цинк; Qualität – якість, Quantität – кількість.

2. Дієслова та їх основні форми:

bitten um A.- просити, bieten – пропонувати, гарантувати, давати, обіцяти;

scheiden – розділяти, відділятися, schneiden – різати, розрізати, пересікати;

fordern – вимагати, fördern – сприяти, стимулювати;

kennen – kannte – gekannt – знати; können – konnte – gekonnt – могли;

fehlen – fehlte – gefehlt – бути відсутнім; fallen – fiel – gefallen – падати.

3. Інші частини мови:

Wieder – прислівник із значенням „знову“, wider – прийменник із значенням „проти“.

Змішування графічного зображення різних слів може відбуватися й у випадку зміни їх форм (при відмінюванні іменника чи дієслова і т.д.), наприклад: viel – багато, fiel – упав, падав, випав, fehlt – відсутній. Змішування різних слів спостерігається особливо на перших етапах перекладу. Кращим способом позбавитися від таких помилок є фіксація уваги на відмінностях у написанні, функціях та значенні слів.

Певні труднощі викликає переклад псевдопростих словосполучень. До них належать фразеологічні звороти, дослівний переклад яких призводить до непорозуміння, наприклад: in erster Linie – в першу чергу, перш за все, а не „в першу лінію“; in der Lage sein – могли, бути в змозі, а не „бути в положенні“; Stellung nehmen zu – виражати думку приводу чогось, а не „брати положення „; unter anderem – між іншим, а не „серед інших“ чи „під іншими“.

До псевдопростих слів належать і багатозначні слова. Тут треба прочитувати всю словникову статтю, щоб підібрати правильне значення слова, інакше це призведе до нерозуміння тексту. Ніхто не буде сумніватися, що слово Aufgabe означає „задача“, але рідко кому із студентів відомо, що це слово має також значення „відмова від чо-

гось“. Також дієслово „eingeheп“, яке означає не лише „входити“, а з прийменником auf (eingeheп auf Akk), має значення „детально стосуватися чогось“.

Труднощі викликає також переклад таких багатофункціональних і разом з тим багатозначних слів, як als, zu, da, damit та багатьох інших їм подібних, засвоєння яких необхідне через їх часте вживання.

Отже, завдання викладача постійно звертати увагу студентів на переклад таких псевдопростих слів та словосполучень з тим, щоб уникати подібних помилок при перекладі .

Література:

1. Бим И. Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе. – М.: Просвещение, 1988 . – С. 165.
2. Методика викладання іноземних мов у вищій школі. / За ред. Жлуктенко Ю.О. – К.: Вища школа. – 1971.– С. 132.
3. Домашнев А.И., Вазбуцкая К.Г. Методика преподавания немецкого языка в педагогическом вузе. – М.: Просвещение. – 1983. – С. 110.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РУССКИХ И УКРАИНСКИХ ПСЕВДОНИМОВ

Ключевые слова / Keywords: псевдоним / pseudonym, принципы псевдонимной номинации / principles of pseudonymous nomination, лексико-семантические группы псевдонимов / lexical-semantic groups of pseudonyms, латенция / latency, классификация псевдонимов / classification of pseudonyms, мотивы номинации / motives of nomination.

Имена, отчества, фамилии давно являются предметом пристального внимания ученых. Они собираются, подробно рассматриваются, описываются, исследуются в разных аспектах, классифицируются, чего нельзя сказать о псевдонимах – вымышленных именах, существующих в общественной жизни человека наряду с настоящим именем или вместо него.

Большой вклад в изучение русской и украинской псевдонимики внесли такие лингвисты, как Б. Унбегаун, А. В. Суперанская, А. В. Сулова, В. Дмитриев, Б. К. Чичагов, Т. И. Суркова, Н. М. Шанский, Л. М. Щетинин, В. Эпель, О. И. Дей, П. П. Чучка, В. В. Немчук, О. В. Петрова, Н. Павликовская и др.

На современном этапе псевдонимы мало изучены с точки зрения языковой теории. Небольшое количество работ посвящено сравнительной характеристике псевдонимов в разных языках. Научный интерес представляет исследование псевдонимов как особого пласта неофициальных наименований, выявления их специфических черт.

Псевдонимы не только скрывают от нас тайну настоящего имени и фамилии, они также демонстрируют разнообразные качества человека, показывают его мироощущение, передают национальный колорит, символику и т. д. Принимая во внимание мотивы образования псевдонимов, можно выделить пять принципов номинации: «человек и общество», «человек как таковой», «человек и окружающий мир», «отыменная номинация», «латенция».

Группа псевдонимов, собранных по принципу «человек и общество», является одной из самых многочисленных, поскольку мотив их образования заключен в социальной тематике. В русском и украинском псевдонимиконах мотивы номинации одинаковы. Псевдонимы данной тематики представлены такими группами:

1. Псевдонимы, семантика которых обозначает род занятия, сферу деятельности, профессию или занимаемую должность. Например, *Авиатор* (А. С. Лазарев), *Банищик* (Н. А. Скворцов), *Архивариус* (В. Г. Короленко), *Библиотекарь* (К. А. Михайлов), *Есаул* (И. Д. Попков), *Кадет* (В. А. Обручев), *Пилот* (В. М. Ворт), *Муляр* (О. Сорока), *Коваль Антін* (С. Чмельов), *Швачка В.* (В. Щербаківський), *Чабан М.* (Я. Исаевич), *Хлібороб П.* (П. Капельгородський), *Робітник* (І. Мороз).

2. Псевдонимы, обозначающие титул, звание: *Графиня С. Т.* (С. Ф. Толстая),

Маркиз Пауза (К. М. Фофанов), *Княгиня Вера Троицкая* (Н. Н. Шмидт), *Абдул-хан* (С. А. Шиманский), *Виконт де Варьете* (В. А. Прохоров), *Граф де Карандаш* (Я. О. Сиркес), *Князь Аблай – Полоумный* (Д. Д. Минаев), *Адмирал* (А. Амирьян), *Генерал Бетрищев* (Н. П. Вишняков), *Майор Бубнов* (А. А. Соколов) и др.

3. Псевдонимы, имеющие национально-этническую характеристику. Ср.: *Азиат* (В. А. Соколов), *Американец* (М. М. Владимиров), *Болгарин* (С. С. Бобчев), *Еврейка* (Л. М. Розенфельд), *Еврей* (Л. И. Гирш), *Москаль* (Ф. Е. Корж), *Узбек* (П. Л. Яковлев), *Леся Украинка* (Л. П. Косач).

4. Псевдонимы, семантика которых раскрывает положение автора в обществе. Например, *Абориген* (А. Е. Зарин), *Аферист* (Б. И. Бабкин), *Батрак Г.* (И. К. Никитенко), *Беженец* (Е. А. Масальская-Сурина), *Незаможник С.* (С. Сеген), *Бурлачка Надія* (М. Глюзівна), *Скиталець* (П. Карманський).

5. Псевдонимы, указывающие на родство: *Бабка Марья* (М. М. Чернышова), *Батько* (В. А. Анзимиров), *Брат моего брата* (А. П. Чехов), *Внук поэта* (Н. Е. Баратынский), *Внучек* (А. П. Андреев), *Дядя Гиляй* (В. А. Гиляровский), *Дідусь Кенир* (Л. І. Глібов), *Бабуся* (О. Косач), *Братусь* (А. Яценко), *Пасинок* (П. Тригуб).

К этой же группе можно отнести псевдонимы, передающие семантику свойственности или других отношений: *Свояк* (О. Кузьмінський), *Гость* (П. К. Билецкий), *Друг детей* (Ф. А. Васильев), *Земляк А.* (А. У. Залого).

6. Псевдонимы, указывающие на авторство. Например, *Автор двухсот рукописей* (Ф. С. Кузьмичев), *Автор «Детского цветника» и «Детского павильона»* (Б. М. Федоров), *Автор заметки в №82* (Н. С. Лесков), *Автор римских писем* (А. М. Муравьев) и др.

7. Псевдонимы – имена литературных персонажей и героев: *Алеко* (А. И. Курприн), *Алеша Попович* (А. И. Дорогин), *Али-Баба* (А. П. Петров), *Базаров В. А.* (В. А. Михайловский), *Гамлет* (И. Н. Измайлов), *Тарас Бульба* (Т. Боровець), *Перебендя М.* (Осачук М.). Некоторые авторы в качестве псевдонима брали имена реально существовавших людей: *Диоген* (В. В. Билибин), *Колчак* (И. О. Утянский), *Наполеон* (Н. В. Дорошенко), *Кармельюк* (Є. Лозинський). Встречаются псевдонимы, обозначающие мифологических существ и библейских героев. Например, *Авель* (Л. М. Василевский), *Антихрист* (С. Я. Уколов), *Афродита* (Д. Мардовце), *Купидон* (В. С. Карцев), *Медуза-Горгона* (А. Т. Аверченко) и др.

Псевдонимы, которые характеризуют «человека как такового», представлены следующими группами:

1. Псевдонимы, по-разному характеризующие человека. Ср.: *Б. Доброжелатель* (Б. С. Боднарский), *Безстрашный* (А. В. Смирнов), *Безталанный М.* (М. Орешников), *Безпощадный* (П. Иванов), *Благодушная Софья* (Е. С. Свидченко), *Грустный Сергей* (С. М. Архангельский), *Добрый человек* (В. А. Скрыпичин), *Желчный поэт* (А. А. Френкель), *Злой добряк* (Ф. С. Шкулев), *Дикий А.* (А. М. Гмырев), *Теплый О.* (О. Андрієвський), *Погідний Микола* (М. Угорчак), *Панас Мирний* (О. Я. Рудченко).

2. Псевдонимы, указывающие на физические качества, внешность человека: *Безрукий инвалид* (И. Н. Скобелев), *Зеленоглазый М.* (А. Новиков), *Калика перехожий* (В. М. Дорошевич), *Рудый Панько* (Н. В. Гоголь), *Кривоглазый Егор* (К. М. Фофанов), *Мальчик с пальчик* (С. Я. Уколов), *Кучерявый Хведір* (Я. Міхура), *Чубатий* (В. Калішевський), *Чорнобривий Я.* (М. Косар), *Сліпий Сергій* (С. Пилипенко).

3. Псевдонимы, указывающие на интеллектуальные способности человека. Например, *Всезнайка* (Ф. А. Зиновьев), *Тупицын Н.* (Е. Ф. Корж), *Недоумко Леонард* (Л. П. Блюммер), *Незабывайкин* (А. Сухов), *Письменный* (П. Слюнін), *Свідомий Л.* (Л. Гальченко).

4. Псевдонимы, характеризующие психические особенности человека: *Сумасшедший политик* (В. С. Карцев), *Сумасшедший поэт* (М. Г. Ярон), *Благоразумный поэт* (А. С. Лазарев), *Нервный рецензент* (И. К. Чернышов).

5. Псевдонимы, определяющие социальное положение: *Бедный Демьян* (Е. А. Придворов), *Бедняк* (П. И. Певин), *Безработная Пелагея* (В. Вентцель), *Бессеребренник Козьма* (К. Г. Хохлов), *Нищий* (А. П. Платонов), *Заняпрасно Ободранный* (А. П. Сумароков).

6. Псевдонимы, указывающие на образ жизни. Например, *Беглый Андрей* (А. А. Васильев), *Безбожник* (В. Курышев), *Босяк* (В. Д. Бондаренко), *Бродяга* (В. А. Плотников), *Вольный Иван* (В. И. Дмитриева).

7. Псевдонимы, называющие увлечения человека: *Балетоман* (К. А. Скальковский), *Библиоман* (А. И. Милютин), *Любитель литературы* (И. А. Гончаров), *Любитель церковного пения* (В. Ф. Адоевский).

В группе псевдонимов, объединенных принципом «человек как таковой», можно выделить те, которые указывают на высшую степень проявления качества: *Вещий* (А. Носков), *Серж Премудрый* (С. Епифанов), *Ясновидящая* (Е. П. Ростопчина); жизненную активность: *Активист* (М. С. Кауфман), *Бездельник* (И. И. Лебедев); особенности поведения: *Говоров К.* (К. П. Медведский), *Изподтишкин* (И. А. Вашков).

В украинской псевдонимике чаще, чем в русской, встречаются вымышленные имена, образованные от названий, выражающих разнообразие чувства. Например, *Жалоба О.* (О. Зеленский), *Журба Вол* (В. Дорошенко), *Смуток П.* (П. Стебницький), *Туга А.* (А. Волощак), *Воля Харко* (П. Грабовський), *Мрія* (В. Гжицький).

Псевдонимы номинации «человек и окружающий мир» представлены разнообразными группами. Среди них самой многочисленной является группа, характеризующая автора по географическому объекту. Как правило, эти псевдонимы содержат элемент автобиографии. Такие псевдонимы образованы от названий континентов, стран, городов, названий улиц и др. Например, *Алтаев А.* (М. В. Ямщикова), *Архангельская И.* (И. М. Голубева), *Тимон Афинский* (А. С. Суворин), *Арбатова П.* (П. Н. Барто), *Кабардинец Е.* (Е. З. Баранов), *Хортиця* (Л. С. Рихтицький), *Полтава Петро* (П. Федун).

Существуют псевдонимы, образованные от названий водных объектов (рек, озер, морей, заливов, проливов, каналов и т. п.). Ср.: *Азов В.* (А. С. Розов), *Амурский Н.* (Н. П. Матвеев), *Байкалов В.* (В. А. Плесков), *Бористен* (М. Хомичевський), *Озеров Н. Г.* (И. И. Дудниченко).

Встречаются псевдонимы, образованные от названий ландшафтных реалий: *Горный А.* (А. Парусников), *Лесной А.* (А. Д. Сыромятников), *Говерла Иван* (Є. Недзельський), *Вершина Иван* (В. Очерет), *Левада М.* (А. Таран), *Прірма Є.* (Є. Штендера).

Среди псевдонимов, которые выражают отношение номинатора к окружающему миру, значительную часть составляют псевдонимы фитофторного происхождения. Это так называемые фитонимы, образованные от названий лесных и садовых деревьев, кустарников. Например, *Верба* (Ю. М. Юрьев), *Груша Трусова* (Г. Трусов), *Елкин М.* (М. М. Бодров), *Берізка* (О. Заклінська), *Явір* (П. Слюнін), *Осика М.* (Ю. Ло-

патинский), *Остан Вишня* (П. Губенко), *Черемшина Марко* (И. Семанюк), *Терен М.* (М. Струтинська); названий травянистых, огородных растений, бургундов, цветов: *Алоэ* (А. П. Чехов), *Василек* (В. Е. Ключин), *Горохов Н.* (Н. С. Лесков), *Щавель* (И. А. Майоров), *Кропива Прокіп* (О. Богачук), *Любисток* (В. Штангей), *Бараболя Марко* (И. Розніччук), *Кавун* (П. Канівець); названий ягод: *Виноградов Константин* (Ю. М. Соболев), *Ежевикин В.* (В. В. Яржембицкий), *Арбузов В.* (В. В. Филатов).

Псевдонимы-фауномены представлены следующими группами:

– орнитонимы: *Бекас* (М. С. Николаев), *Ворон* (Шию Читадзе), *Гусев* (А. П. Чехов), *Жаворонок* (А. И. Коронов), *Утконос* (К. А. Михайлов), *Горлиця Лада* (О. Костюк), *Щиглик* (О. Кузьмінський), *Грак П.* (П. Горобенко);

– зоонимы: *Бегемот А.* (А. Н. Емельянов), *Кот Васька* (И. К. Степановский), *Лев А.* (А. Е. Алеев), *Мышонок* (М. Г. Горлин), *Вовк Ів.* (М. Годкевич), *Іжак Олекса* (С. Назаренко), *Цап Волтер* (Р. Колісник);

– ихтионимы: *Акула* (С. Я. Уколов), *Карась Я.* (Я. В. Борисов), *Карпов Я.* (Я. А. Повзнер), *В'юн* (Р. Заклинський);

– псевдонимы, образованные от названий насекомых, жуков, пауков: *Божья коровка* (И. А. Майоров), *Сверчок* (К. В. Лавровский), *Таракан* (Ф. И. Гуськов), *Чмелик Олесь* (О. Бабій), *Олена Пчілка* (О. П. Драгоманова).

Нередко встречаются псевдонимы, образованные от названий камней и минералов: *Агатов* (В. П. Михайлов), *Алмазов А. П.* (А. П. Вершинин), *Изумрудов* (В. А. Гарлицкий), *Топаз О.* (А. Варавін) и др.

В группу псевдонимов, объединенных принципом «человек и окружающий мир», входят также псевдонимы, образованные от названий музыкальных инструментов, орудий труда, различных предметов человеческой деятельности: *Балалайкин* (К. А. Михайлов), *Бандура О.* (И. Л. Шехтман), *Баян К.* (К. М. Филиппов), *Веревкин Яков* (А. Я. Гусев), *Свечка* (М. Свечин), *Шпилька* (В. И. Иванов), *Голка* (В. Коцовський), *Дідух Роман* (О. Бойків), *Сопілка Михась* (М. Ситник) и др.

Существуют и другие лексико-семантические группы, представляющие принцип «человек и окружающий мир»:

– псевдонимы, обозначающие природно-временные промежутки: *Апрельский* (В. Ф. Квезинский), *Майский П.* (П. И. Усачев), *Весна* (М. Радзівський), *Вересень Микола* (М. Ситник);

– псевдонимы, состоящие из названий букв кириллицы: *Аз* (А. Т. Оверченко), *Буки* (П. В. Быков), *Ижица* (П. В. Безобразов), *Юс Большой* (Ю. Д. Беляев), *Юс Малый* (А. И. Иваненко);

– псевдонимы, обозначающие цвета и оттенки: *Алая* (К. Ольховская), *Багряный* (С. И. Бейнарович), *Белая С.* (С. Н. Богдановская), *Карий* (І. К. Тобілевич), *Красный А.* (А. П. Давиденко);

– псевдонимы, образованные от названий явлений природы: *Ветров Владимир* (В. М. Яковлев), *Градов Николай* (Н. А. Городков), *Морозов С.* (Е. Крейн), *Блискавка В.* (В. Сосюра), *Вітер* (Ф. Панасенко), *Грім Я.* (І. Тарасенко), *Хмара О.* (О. Ющенко);

– псевдонимы, названия которых связаны с пищей, напитками: *Биток в сметане* (И. Гапковский), *Бублик* (И. А. Вашков), *Маслов В. А.* (В. Я. Брюсов), *Водкин Серафим* (С. М. Усас) и др.

Особый интерес вызывают псевдонимы, сгруппированные по принципу ла-

тенции, т.е. состоящие из лексемы, указывающей на неопределенность автора, так называемые инкогнитонимы. Такое именование состоит в сознательном акцентировании в семантике номинации на его условность. Многие авторы под своими работами оставляли подписи X, Y, Z или (икс, игрек, зет), которые несут значение неизвестного. Например, X (Н. А. Добролюбов), Y (Н. А. Некрасов), Z (М. П. Драгоманов), *Икс* (В. М. Дорошевич), *Игрек* (В. В. Билибин), *Зет* (В. А. Вакулин) и др.

Для того, чтобы скрыть собственное имя, автору достаточно было поставить под работой подпись N. или же N.N. (от латинского nemo – никто, nomen nescio – имени не знаю) [2, 221]. Такие подписи пользовались популярностью. Например, N. (П. А. Вяземский, Н. М. Карамзин, В. Г. Короленко, Л. С. Лесков и др.); N.N. (К. Н. Батюшков, Н. В. Гоголь, А. С. Грибоедов, Г. Р. Державин, Ф. М. Достоевский, Г. Ф. Квитка, П. И. Чайковский и др.).

К инкогнитонимам относятся псевдонимы типа: *Никто* (Я. Д. Земский), *Никто* (И. Ф. Анненский), *Никто-не* (В. П. Чекин), *Некто* (А. П. Чехов), *Некто в блузе* (Ф. Герасимовский), *Некто Вася* (Е. Багрицкий), *Некто из толпы* (Е. П. Свешникова), *Незнакомец* (М. А. Булгаков) и др.

Таким образом, анализ лексико-семантических особенностей русских и украинских псевдонимов показал их общность. Данная тема может быть продолжена в сопоставительном плане, как изучение лексико-семантических особенностей псевдонимов в других славянских языках.

Литература

1. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI – XX ст.) / О. І. Дей. – К., 1969. – 460 с.
2. Дмитриев В. Г. Скрывшие свое имя: из истории псевдонимов и анонимов / В. Г. Дмитриев – М., 1970. – 225 с.
3. Масанов И. Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей / И. Ф. Масанов – Т. 1-4. М., 1956 – 1960.

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України м. Київ

Харук В.

студент, Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ

ПЕРЕКЛАД ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Ключові слова: фразеологія, запозичення, мова-реципієнт, адаптація.

Keywords: phraseology, borrowing, language-recipient, adaptation.

Фразеологічний масив будь-якої мови нерозривно пов'язаний з історією, традиціями, літературою народу. Фразеологічні одиниці, відображаючи реалії, конотації, безперервний процес розвитку етнокультури, акумулюючи у внутрішній формі найрізноманітніші вияви національної духовності, зберігають виразно чи менш виразно сліди цієї етнокультури [2]

Проблематика перекладу німецьких фразеологічних одиниць у сучасному перекладознавстві посідає одне з провідних місць. У фразеології ще більшою мірою ніж у лексиці, відображено національну картину світу: неповторність побуту, звичаїв, культури та ментальності народу. Фразеологізми з одним і тим самим значенням у німецькій та українській мовах мають неоднакову внутрішню форму (мотивацію) (Schwein haben – у сорочці родитися, unter vier Augen – сам на сам) [1]

При перекладі фразеологізму перекладачеві необхідно передати його зміст і відобразити його образність, знайшовши аналогічний вислів в німецькій мові й не випустивши при цьому з виду стилістичну функцію фразеологізму. При відсутності в німецькій мові ідентичного образу перекладач змушений вдаватися до пошуку «приблизної відповідності». З перекладацької точки зору німецькі фразеологічні одиниці діляться на дві групи:

- 1) фразеологічні одиниці, що мають еквіваленти в українській мові;
- 2) безеквівалентні фразеологічні одиниці.

Фразеологічні еквіваленти можуть бути двох типів:

1) Постійна рівнозначна відповідність, що є єдино можливим перекладом і не залежить від контексту.

Оскільки будь-яка рівнозначна відповідність є еквівалентом, то доцільніше зазначений вище тип перекладу називати моноеквівалентом. Ці відповідності можуть виникати в результаті дослівного перекладу англійських фразеологізмів, наприклад: time is money – «час – це гроші».

2) Можлива наявність у українській мові двох або більше еквівалентів німецької фразеологічної одиниці, з яких для перекладу даного тексту обирається найкращий або будь-який, якщо вони обоє або всі рівноцінні. Такі еквіваленти можна назвати вибірковими.

Повні еквіваленти – це українські еквіваленти, які здебільшого є моноеквівалентами німецьких фразеологізмів, що збігаються з ними за значенням, лексичним складом, образністю, стилістичним забарвленням та граматичною структурою. Число подібних відповідностей невелике; до цієї групи відносяться фразеологізми інтернаціонального характеру, основані на міфологічних переказах, біблійних легендах та історичних фактах: Augenasstallen – «авгієві стайні».

Калькування (від фр. Calque – «копія») – копіювання іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу; поморфемний переклад іншомовного слова.

Стійкі сполучення слів іноді доводиться перекладати дослівно, не зважаючи на наявність повного або часткового еквівалента. Дослівний переклад особливо важливий, коли образ, який міститься у фразеологізмі, необхідний для розуміння тексту, а заміна його іншим образом не дає достатнього ефекту. Дослівний переклад часто застосовується при наявності розширеної метафори, фразеологічних синонімів, гри слів і каламбурах.

Перекладач українською мовою Н. В. Любчук використовує калькування при перекладі: «Wie, um einen Punkt unter diesen unverrückbaren Entschluß zu setzen, wie das Amen in der Kirche, halt plötzlich ein Schuß durch den Wald». «І неначе крапка, поставлена безповоротним рішенням, неначе Амінь в церкві, по лісу густою луною раптом покотився постріл».

Калькування дає можливість донести до українського читача живий образ німецького фразеологізму, що неможливо при використанні вільного необрзаного словосполучення, що є українським поясненням значення німецького фразеологізму.

Калькування принципово відрізняється від буквалізму. Калькування – виправданий дослівний переклад, буквалізм же – дослівний переклад, що спотворює зміст перекладного виразу або рабськи копіює конструкції чужої мови та є по суті насильством над тією мовою, на яку робиться переклад.

В книжці можна знайти буквалізми наступних типів:

– перекручування змісту німецького прислів'я із– за його буквального перекладу, тобто семантичний буквалізм. Правильний український еквівалент не дається;

– у перекрученому вигляді наводиться український еквівалент, що викликається бажанням будь-що перекласти буквально. Це веде до лексичних і граматичних буквалізмів;

– поряд з правильним українським еквівалентом дається безглуздий буквальний переклад.

Велике місце в «Німецько-українських фразеологічних словниках» займають переклади, які ми називаємо «обертональними». «*Обертональні*» переклади – це свого роду оказіональний еквівалент, який використовується для перекладу фразеологізму тільки у даному контексті. Тому «обертональний» переклад дається в перекладі цитати, а не даного фразеологізму. Варто враховувати, що окказіональність даного еквівалента визначається виключно особливостями контексту та що в іншому контексті аналогічний переклад може й не бути «обертональним», а повним або частковим еквівалентом. Знаходження «обертонального перекладу», на відміну від використання готового еквівалента – творчий процес.

Використання вибіркового еквівалентів дає можливість перекладачеві не тільки вибрати оптимальний варіант, але й вносити розмаїття у переклад того самого фразеологізму, що неодноразово вживається автором у тому самому добутку.

Багато німецьких фразеологічних одиниць не мають еквівалентів в українській мові. Це в першу чергу стосується фразеологізмів, що позначають неіснуючі у нас реалії. При перекладі подібних фразеологізмів з рекомендацією, даною у «Посібнику з перекладу з німецької мови на українську», при перекладі образних фразеологічних одиниць будь-якого типу ніколи не використовувати українські фразеологізми, що містять специфічні національні реалії.

При перекладі фразеологізмів перекладач повинен вміти встановити, чи має він справу зі змінним або сталим словосполученням. Для цього необхідно мати великий «рецептивний запас фразеологізмів». Варто мати на увазі, що словосполученням, так само як і словам, властиві багатозначність і омонімія, причому одне із значень може бути фразеологічним і один з омонімів – фразеологізмом.

Добре рецептивне знання фразеології необхідне й для того, щоб розрізнити узуальні та оказіональні фразеологізми, а також для того, щоб уміти відновити фразеологізми, які зазнали «авторської трансформації», і передати при перекладі ефект, який нею досягається. До числа авторських перетворень, у результаті яких підкреслюється асоціативне значення фразеологізмів (яке майже не сприймається інакше), відносяться, зокрема, наступні стилістичні прийоми:

1. Введення у фразеологічний зворот нових компонентів, семантично співвіднесених із прямим значенням, тобто зі значенням вихідного змінного словосполучення.

2. Відновлення лексико-граматичного складу фразеологізму в результаті заміни окремих його компонентів іншими словами. Відбувається своєрідна деформація фразеологічного звороту, текст якого легко відновлюється.

3. Розщеплення фразеологізму й використання його компонента (або компонентів) у складі змінного словосполучення. Окремий компонент (або компоненти) у цьому випадку є носієм асоціативного значення всієї фразеологічної одиниці, на якому будується весь зміст висловлювання. Повна форма фразеологізму ніби проходить іншою стороною, але без її відновлення розуміння неможливе [3].

Отже, фразеологічні одиниці широко використовуються в літературі всіх стилів, грамотний перекладач не повинен допускати неточностей у перекладі того або іншого фразеологізму. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мовлення, зрозуміти жарт, гру слів, а іноді просто й зміст усього висловлювання.

Література:

1. Дослідження фразеологізмів німецької мови [Електронний ресурс] / Stud.24. – Режим доступу: <http://stud24.ru/literature/dosldzhennya-frazeologizm-v-nmeckomovi/287928-859468-page1.html> (17.02.2013). – Заголовок з екрана.
2. Мазур О., Вольвач Н. Прийоми перекладу фразеології газетних статей спортивної тематики з німецької мови на українську [Електронний ресурс] / Наукові конференції. – Режим доступу: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/444> (17.02.2013). – Заголовок з екрана.

3. Особливості перекладу фразеологічних одиниць сучасної німецької мови [Електронний ресурс] / Bestreferat. – Режим доступу: <http://www.bestreferat.ru/referat-207450.html> (17.02.2013). – Заголовок з екрана.

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ

Шелеп Т.

студентка,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України м. Київ

ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМІЧНОЮ КОНОТАЦІЄЮ

Ключові слова: фразеологія, запозичення, адаптація.

Keywords: phraseology, borrowing, adaptation.

Кожен етнос бачить і сприймає світ зі своєї специфічної точки зору, у своїй власній неповторній проекції, особливість якої відтворюється в мові, утворюючи національну мовну картину світу, під якою в сучасній мовознавчій науці розуміють вираження засобами певної мови світовідчуття та світорозуміння етносу, вербалізовану інтерпретацію етносоціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі. У фразеологічній картині світу кожної національної мови виділяються як загальнолюдські, так і ідіотетнічні ціннісні концепти, що обумовлено онтологічними факторами, з одного боку, та культурними традиціями народу, з іншого. Кожна мова має також свої специфічні способи творення комічного, які складають один із суттєвих аспектів характеристики національної мови. Особливо важливою у створенні комічного ефекту є закладена у фразеологізмах лінгвокраїнознавча інформація, адже комічне завжди національно забарвлене, має національно-неповторну форму, а його своєрідність історично змінна та яскраво відображається в мовній системі. Все, що сприймається суспільством як культурно значиме і лінгвістично стійке, неодмінно підлягає висміюванню, оскільки з одного боку, типовість і стійкість одиниці забезпечують здатність до висміювання (те, що висміюється, повинно легко впізнаватися), з іншого боку, типовість і стійкість одиниці провокують потребу у висміюванні (людська свідомість потребує регулярної трансформації всього, що зупинилось у розвитку).

Фразеологізми – це відображення народної мудрості, багато з них функціонують у мові десятки і сотні літ, оскільки народ любить влучні образні вислови, за допомогою яких можна передати і веселий жарт, і злу насмішку. Без дослідження цього фразеологічного складу мови неможливо створити повне уявлення про культурно-національний менталітет, про «дух народу».

Мета статті – дослідити та описати німецькі фразеологізми з комічною конотацією на позначення зовнішності людини в аспекті лінгвокраїнознавства. Особливий прошарок серед німецьких фразеологізмів з комічною конотацією становлять фразеологічні одиниці, які описують зовнішність людини. Національний образ зовнішності як феномен народної культури відіграє важливу роль у процесі

спілкування. Цей феномен – складне концептуальне явище, що формується за зовнішніми, фізичними та інтелектуальними ознаками, до яких долучаємо певний знаковий зміст [3, 54].

Національний образ зовнішності – це сукупність уявлень і асоціацій, що склалися історично і тому є достатньо стійкими. Вони відображають пізнавальний, соціальний і культурний досвід народу, включають також емоційний, прагматичний та естетичний аспекти його сприйняття та оцінки. Образи беруться з повсякденної дійсності певного народу, а значення фразеологічних одиниць і їх конотації розвиваються в даному мовному колективі на основі усталених традицій [8, 12].

Розглянемо німецькі фразеологізми з комічною конотацією, які використовуються для оцінки тих чи інших особливостей зовнішності людини. Ці фразеологізми інколи схожі на прізвиська, не тільки жартівливі, але й образливі.

ВРОДА / ПОТВОРНІСТЬ

Зовнішній вигляд людини пов'язаний із сприйняттям таких понять, як «врода» (краса, привабливість) і «неврода» (потворність, миршавість, бридкість). Про красиву людину німці жартівливо кажуть: «Die Perle in der Krone sein» – красуватися, бути помітним, вирізнятися; про вродливу дівчину – «Ein netter (niedlicher, reizender...) Käfer» – «гарненька дівчина», а «Blondes Gift» – про спокусливу блондинку. Про звичайну зовнішність зауважують: «Gesunde (gerade) Glieder haben» – «не бути потворою». Невродливого юнака чи чоловіка жартівливо змальовують: «Er ist nicht gerade Adonis» – «він не красень», а про негарну дівчину чи жінку іронічно підкреслюють «Die Grazien haben nicht an seiner Wiege gestanden» – «вона не красуня».

ВИСОКИЙ / ХУДИЙ / ТОВСТИЙ

Про надмірну худорлявість та високий зріст людини говорять «Eine lange (duerre) Hopfenstange / Bohnenstange» – «сухий (довгий) як жердина або тичка для квасолі». Слова lang (довгий) и duerg (сухий) підсилюють образність всього фразеологізму, вказуючи, що хтось надмірно витягнутий чи худий. Кажуть про високих людей також: «Er kann aus der Dachrinne trinken» – «він такий високий, що може пити з ринви». Худу людину називають жартівливо «Schmales Handtuch» – «вузьким рушником». Є також у німецькій мові фразеологізми, які жартівливо описують людей надзвичайно виснажених, блідих: «Eine wandelnde Leiche» – «живий труп». «Eine wandelndes Gerippe» – «живий скелет, моці». Про людину, яка швидко, несподівано розтовстіла, говорять: «Aus der Form gehen» – «розтовстіти, втратити форму».

ВЕЛИКИЙ / МАЛИЙ

Сильних людей порівнюють із шафою «Ein zweibeiniger Kleiderschrank» – «широкоплеча і висока людина, хлоп'яга» або говорять «Von lauter Kraft kaum gehen können» – бути дуже мускулистим. Про малих людей не без насмішки говорять: «Kaum drei Käse hoch». Слово «Der Käse» вжито у значенні «головка сиру» (der Käselaiß).

ОДЯГНЕНИЙ / РОЗДЯГНЕНИЙ

Шанують німці чистих, охайних в одязі, не любить брудних, неохайних, тому багато німецьких фразеологізмів присвячено саме одягу або його відсутності. З іронією говорять німці про важливу роль одягу: «Man sieht uns nicht in den Magen, aber auf den Kragen» – «по одязі зустрічають». Жартівливо підкреслюють святковість одягу: «In großer Uniform» – «у повному параді, при всіх регаліях»; «Geschniegelt und gebügelt / gestriegelt» – «бездоганно одягнений», «Gestiefelt und gespornt» – «у всьо-

му параді, у повній бойовій готовності, готовий у дорогу». Про роздягнену жінку жартівливо кажуть: «Im Evakostüm», «Nur mit ihrer Unschuld bekleidet» – «в костюмі Єви, в чому мати народила». «Oben ohne» – «знеприкритим бюстом».

МОЛОДИЙ / СТАРИЙ

На зовнішній вигляд людини впливає також вік, і це не залишилось поза увагою німецького народу. Про молодь жартівливо говорять: «Junges Gemüse», про старшу дівчину – «Ein spätes Mädchen sein», про старшу жінку, яка будь-якою ціною намагається зберегти молодість – «Das gefährliche Alter». «Aus dem Schneider sein» – так зауважують переважно про тих, кому вже минуло тридцять років. Вислів походить із гри в карти «Скат», де 30 або 31 пункт означає, що хтось ставав Schneider, тобто програвав. Людей старшого віку називають: «Älteren Datums sein» або «Altes Register», якщо хтось прожив багато років, зауважують: «Es auf 90 (Jahre) bringen».

Отже, підсумовуючи сказане вище, робимо висновок, що фразеологічні одиниці німецької мови містять у своїй семантиці національно-культурний компонент, з позиції сучасної мовної свідомості, або національно – культурний компонент обумовлюється національною культурою минулого. Німецькі фразеологізми з комічною конотацією характеризують як позитивні, так і негативні ознаки зовнішності, але більше все ж таки негативних. Проте більша частина фразеологізмів із негативним значенням звучить з легкою іронією, позначена народним гумором, що свідчить про незлобливість і толерантність німців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бинович Л. Э. Немецко-русский фразеологический словарь / Л. Э. Бинович, Н. Н. Гришин. – М.: Русский язык, 1975. – 226 с.
2. Верещагин Е. М. Семантизация культурного компонента языковых единиц в учебных лексикографических словарях / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров // Проблемы учебной лексикографии и обучения лексике. – М., 1978. – С. 98-106.
3. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц / В. В. Виноградов. – М.: Наука, 1986. – 243 с.
4. Гаврись В. І. Німецько-український фразеологічний словник: В 2-х т. / В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – К., 1981.
5. Duden. Redewendungen und sprichwoertliche Redensarten / Duden. – Band 11, 1992. – 864 s.
6. Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik 3., überarbeitete und aktualisierte Auflage. Band 11. Dudenverlag. Mannheim-Leipzig-Wien Zürich, 2008.
7. Д'якова Т. О. Фразеологічна картина світу як складова мовної картини світу / Т. О. Д'якова // Лінгвістика. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – Вип. 1 (4). – С. 136.
8. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы: [пособие по немецкому языку] / Д. Г. Мальцева. – М.: Высшая школа, 1991. – 173 с.

Волошин О. О.
магістр

Мусійчук С.М.
к. п. н., доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Ключові слова / Keywords: запозичення / borrowing, термінологія / terminology, мова / language, функціонально-стилістичні норми / functional and stylistic norms, фонетичні та граматичні і закономірності / phonetic and grammatical features, іншомовні слова / foreign words

Усі досягнення науки й техніки знаходять своє відображення в мові. Мова – показник інтелектуальності народу, його духовного життя. Тому дуже важливо проникнути в таємниці мови, надра її законів, в особливості творення слів.

Одним із провідних чинників національно-культурного відродження України є становлення української науково-технічної термінології, котра на сучасному етапі збагачується найінтенсивніше, що є яскравим відображенням розвитку мови і суспільства.

На сучасному етапі розвитку української мови багато лінгвістів працює над проблемами лексико-семантичних процесів, зумовлених запозиченнями іншомовних слів до лексичного складу української мови. Відомі дослідження в цій галузі В. Німчука, В. Русанівського, С. Семчинського, К. Городенської, Ю. Жлуктенка та інших.

Суспільно-політична, економічна, ділова, технічна та інша фахова термінологія нашої мови впродовж століть поповнювалась словами з різних мов світу: грецької, латинської, англійської, французької, німецької тощо. Із 90-х років минулого століття в українську мову, зокрема в економічну й фінансову галузі, влилося чимало слів-термінів, запозичених із французької мови, котрі поки що не мають національних аналогів, оскільки поняття, які вони позначають, були відсутні в соціалістичній економіці, наприклад: *абандон, аваль, аванс, афера, афінаж, валоризація, денонсація, депорт, коносамент, промеса, реалізація, сеньйораж, фортейтинг, форс-мажор, франшиза* тощо. Слід визнати той факт, що більшість запозичень прийшло в українську мову через російську або польську, що пояснюється історичним розвитком країни.

Потрапляючи до української мови, запозичені слова змінювалися відповідно до функціонально-стилістичних норм і фонетичних та граматичних закономірностей української мови [2, с. 130]. Розглянемо деякі з них:

Французькі букви, букво-сполучення, морфемі	Передаються в українській мові як	Приклади
G	г	garant – гарант, griffe – гриф
е (кінцевий)	а	expertise – експертиза, promesse – промеса
–іе	–ія	garantie – гарантія
–ієr	–єр	courier – кур'єр
–ієr	–є	dossier – дос'є, coulissier – кулісьє
–аієrе	–єр	commissionnaire – комісіонер
–тіоn	–ія	verification – верифікація
–мент	–мент	connaissance – коносамент
–єur	–єр	exporteur – експортер

Серед сучасних слів-термінів фінансово-економічної галузі нові похідні від іншомовних основ найчастіше утворюються за допомогою суфіксів **-аці(я)**, **-ств** (називає узагальнену ознаку або стан), **-ист (-іст)**, **-изм (-ізм)**, **-ор**, **-аж** та інші: *боніфікація, вальвація, валоризація, тарифікація, банкрутство, нонконформізм, ажіотаж, куртаж*. Якщо у процесі адаптації новозапозичених слів за допомогою суфіксів продуктивними є питомі й іншомовні за походженням афікси, то у префіксальному словотворі переважають інтернаціональні елементи. Серед префіксів виділяємо такі: **де-** (означає скасування, припинення того, що названо твірним словом), **контр-/контра-** (означає проти), **сюр-, ре-** (означає зворотну або повторну дію), **ін-** (означає заперечення, відсутність чогось або проникнення в щось), **ультра-** (означає „над”, „крайній”, „за межами”): *девальвація, денонсація, депорт, контрбаланс, контрафакція, ревальвація, редемаркація, реалізація, рефакція, репорт* [1, с. 11].

Фінансово-економічна термінологія української мови останніми роками активно поповнилася такими лексичними запозиченнями з французької мови, як: *вальвація* (evaluation – оцінка) – визначення цінності монет не за їх номіналом, а за вагою вміщеного в них валютного металу (срібла, золота) [3, с. 53]; *девізи* (одн. devise – валюта) – боргові зобов'язання, виражені в іноземній валюті; *кадастр* (cadaster – реєстр) – систематизоване зведення відомостей про відповідний об'єкт [3, с. 81]; *тантьєма* (tantieme – певна частина) – додаткова винагорода членів правління акціонерних товариств, страхових компаній, банків [3, с. 309]; *трансфер*, *трансферт* (transfert – перехід, передача) – переказ іноземної валюти, іменних цінних паперів однією країною, особою у власність іншої відповідним написом, заявою [3, с. 320].

Запозичення в термінології – це цілком природний і закономірний процес, завдяки якому відбувається знайомство з новими науками, предметами, поняттями та досягненнями, ліквідація багатозначності власної лексики, проте надмірне використання запозичених термінів призводить до втрати національної своєрідності будь-якої науково-технічної мови, утруднює спілкування мовців, а отже, й розуміння певних понять.

Література:

1. Мокрієва Н. Г. Развитие потенциального словарика учнів у навчанні французької мови / Н. Г. Мокрієва, О. М. Шапкіна. – К.: Рад. шк., 1983. – 104 с.

2. Сучасна українська літературна мова: підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; за ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – 414 с.
3. Сучасний словник-мінімум іншомовних слів: близько 6000 слів. – 3-є вид., випр. і доп. – К.: Довіра, 2005. – 445 с. – (Словники України).

Кривенко І. С.

студентка НУБіП України, м. Київ

Бабенко О. В.

науковий керівник, к.філол.н., доцент кафедри романо-германських мов і перекладу НУБіП України, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АВТОРСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ

Дане дослідження присвячене проблемі перекладу авторських неологізмів, нових термінів, зазвичай введених в художній літературі і публіцистиці письменниками і журналістами для того, щоб підкреслити індивідуальні особливості стилю. Авторські неологізми додають тексту емоційну експресивність і виразність

This article deals with the problem of translation author neologisms, new terminology are usually introduced in literature and journalism by writers and reporters in order to emphasize the individual characteristics of style. Author neologisms add the text emotional expressiveness and precision.

Ключові слова/ Keywords: неологізми/ neologisms, новоутворення/ neoplasms, поєднання слів/ combination of words, конверсія/ conversion, запозичення/ borrowings, семантичний дериват/ semantic derivation, скорочення/ reduction, афіксація/ affixation.

Авторські неологізми в художній літературі охоплюють дуже широкий шар лексики: від абсолютно конкретних предметів і дій, які часто вже мають свою назву, до назви нових речей і часто нереальних, фантастичних персонажів, у тому числі і не субстанціональних, тобто таких, про яких часто невідомо нічого, окрім імені. Авторські неологізми часто не стають одиницями словника, хоча найбільш вдалі і комунікативно-значущі [3].

Актуальність цього дослідження зумовлена, з одного боку, необхідністю аналізу лексики художньої літератури, дослідженням загальних тенденцій виникнення та використання неологізмів, а з іншого – значна кількість помилок, що допускаються перекладачами при передачі цих творів, свідчать про те, що проблема є досить гострою. Пов'язані із цим проблеми розглядаються по-різному, рекомендуються різні прийоми та методи перекладу.

Метою роботи є дослідження неологізмів у художній літературі та визначення способів їх перекладу.

Завдання дослідження: розглянути сутність неологізмів як явища у лінгвістиці, визначити основні способи творення неологізмів, визначити способи перекладу неологізмів, дослідити способи перекладу англійських неологізмів на українську мову.

Об'єктом дослідження є англійські неологізми у художній літературі.

Предметом дослідження є способи творення неологізмів та способи їх перекладу на українську мову.

Авторські новоутворення, як і всі неологізми, з'являються в мові трьома шляхами.:

1) шляхом словоскладання – складання двох основ, як правило, омонімічних словоформам. Аналіз компонентів, що входять до складу авторського неологізма-складного слова, дає перекладачеві можливість, знаючи лексичне їх значення, з'ясувати значення всього комплексу. Усі шляхи утворення авторських неологізмівми простежимо на прикладах, взятих із робіт Джоан Роулінг: складне слово *leg-locker* (*curse*) – *прокляття кандалів* складається з основ *leg* – *нога*, *lock* – *замок*; *затвор* і суфікса – *er*, що позначає предмет або пристрій із спеціальною функцією. Для перекладу застосовано прийом функціональної заміни [1, с.15].

Оскільки норми сучасної англійської мови дозволяють поєднання слів, які мають ті ж самі лексико-граматичні характеристики, що і основи, які поєднуються при словоскладанні, то визначити, в яких випадках перекладач має справу із складним словом-неологізмом, а в яких – із словосполученням, досить важко. Існує два способи утворення складних слів: із словосполучень та згідно моделі. Авторські неологізми-складні слова можуть також бути утворені афіксальним способом.

2) шляхом семантичного деривату, тобто розвитку у вже існуючому слові нового, вторинного значення на основі схожості явища, що знов позначається, з явищем вже відомим. Наприклад, слова *galleon* і *sickle* в англійській мові означають “*галеон*” (парусне судно) і відповідно “*серп, щось у формі серпа; горбуша (риба)*”. Проте в творах Дж. Роулінг *galleon* і *sickle* перекладаються різними перекладачами методом транскрипції як “*галеон*” і “*сикль*” і мають значення “*золота і срібна монети, які виступають грошовими одиницями у чарівному світі*” (ймовірно, із-за зображень з обох сторін монет).

3) шляхом запозичення слів з інших мов або з підсистем даної мови, що не кодифікують, – з діалектів, просторіччя, жаргонів. Серед засобів, використовуваних Дж. Роулінг для номінації явищ, важливе місце займають слова латинської мови.

Дуже часто назва заклинання – англійська, а магічна формула (*incantation*) – слова, які його викликають, – узяті з латини (*Disarming spell* – *закляття роззброєння* – *Expelliarmus*). Більшість запозичених слів перекладені методом транскрипції або транслітерації або взагалі не перекладаються, залишаючись написаними латинськими буквами [4].

4) шляхом конверсії – це функціональний перехід слова з однієї частини мови в іншу, тобто вживання одного і того ж слова як різні частини мови.

Слово *erumpent* в англійській мові є додавальним і має значення що *вибухаючий, розриваючийся* (від лат. *erumpo, rupi, ruptum, ere* – *проривати, пробиватися, вибухати*). Також воно співзвучне з англійським словом *ramrant* – *нестямний, нестримний*. У книгах Роулінг *erumpent* – *громамонт*, магічна тварина. Назва цієї тварини громамонт була перекладена прийомом функціональної заміни за допомогою створення нового неологізму, яке, ймовірно, утворене методом зрощення слів “*грім*” + “*мамонт*”, оскільки ці слова указують на відмітні ознаки тварини: “*грім*” – на здатність висаджувати, “*мамонт*” – на великі розміри тіла [4].

Якщо нове слово відсутнє в англо-українському словнику, то слід спробувати знайти його в англійському тлумачному словнику. У багатьох широко відомих словниках існують розділи «Нові слова» (New Words Section). При цьому рекомендується користуватися словниками найостанніших видань. Слід мати на увазі, що найбільш оперативно готуються і видаються словники малого і середнього об'єму, проте через обмеженість вони не в змозі задовольнити потребу професіонала [2, с.125].

Дослідження неологізмів переконують, що нова лексика утворюється із власного матеріалу через словотворчі операції і переосмислення уже наявних одиниць. У сучасній англійській мові існують такі основні способи утворення неологізмів: 1) афіксація; 2) конверсія; 3) присвоєння ще одного значення; 4) словоскладання; 5) скорочення; 6) запозичення; 7) за аналогією. Виходячи із визначення терміну «авторський неологізм» можна припустити, що перекладач, вперше зіткнувшись з неологізмом, природно не має уявлення про поняття, позначене їм. Тому значення нового слова доводиться з'ясовувати найчастіше з контексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Автореф. дис. канд. філол. наук. – К., 2007. . – 20 с.
2. Борисова О.В. Трансформація вербалізації в англо-українському перекладі: Дис. канд. філол. наук: 10.02.16. – К., 2005. – 279 с.
3. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, – 1974. – 45с.
4. Роулінг Дж. Гаррі Поттер і принц-напівкрівка. – К: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, – 2005. – 576 с.

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА ЕДИНИЦ С СОЦИОКУЛЬТУРНЫМ ЯВЛЕНИЕМ

Перевод реалий – часть большой и важной проблемы передачи национального и исторического своеобразия подлинника, проблемы, которая восходит к самому зарождению теории перевода как самостоятельной дисциплины. В своей монографии «Непереводимое в переводе» болгарские ученые С.Влахов и С. Флорин иронически замечают, что «понятие «перевод реалий» дважды условно: реалья, как правило, непереводима (в словарном порядке) и, опять-таки, она передается (в контексте) обычно не путем перевода». По их же мнению, «рецептов здесь, как в переводе вообще, нет, и переводчик, учитывая общие теоретические положения и опираясь на владение языками, на фоновые знания, на свой опыт, чутье, но, в первую очередь, на «контекстуальную обстановку», в каждом отдельном случае выбирает наиболее подходящий, иногда единственно возможный, путь» [6, с. 100].

Тем не менее, вопрос о переводе реалий сводится не к тому, можно или нельзя их перевести, а к тому, как их переводить. Основная проблема здесь одна: отсутствие в языке перевода соответствия (эквивалента, аналога) из-за отсутствия у носителей этого языка обозначаемого реалией объекта. При этом дело значительно осложняется необходимостью учитывать целый ряд обстоятельств, мешающих дать один ответ на все случаи жизни [2, с.34-35].

Среди переводческих приемов, позволяющих переводчику в той или иной мере преодолеть возникающие в процессе перевода трудности, связанные с передачей реалий, можно выделить четыре основных: транскрипция или транслитерация, калькирование, генерализация (замена видового понятия родовым) и описательный перевод [7, с. 57].

Существует немало способов перевода лексической единицы оригинального текста, особенно если эта единица не имеет эквивалентов в языке перевода. Наиболее интересные способы, которыми пользуется в данном случае работник переводческого бюро, это транскрипция, транслитерация и калькирование.

Итак, что же такое транскрипция и транслитерация? Транскрипция это воспроизведение звучания иностранного слова, а транслитерация это воспроизведение буквенного состава иностранного слова на языке перевода. Наиболее же распространен в переводе некий симбиоз транскрипции и транслитерации. Ввиду того, что фонетическая и графическая структуры различных языков очень сильно отличаются друг от друга, то сам процесс транслитерации и транскрипции языковой единицы весьма условен [3, с. 98].

Если рассматривать отдельные языковые пары, то становится ясно, что для каждой из них должен существовать отдельный перечень правил транскрипции и транслитерации. В частности, для англо-русского перевода характерна транслитерация некоторых согласных, которые невозможно произнести; транслитерация редуцированных гласных; передача двоярных согласных между гласными, а также

стоящих в конце слова; сохранение особенностей орфографии отдельной языковой единицы [1, с.76-77].

Теперь рассмотрим калькирование. Этот способ представляет из себя перевод лексической единицы оригинального текста путем замещения ее составляющих компонентов соответствующими лексическими единицами в языке перевода. В основе калькирования лежит образование абсолютно нового слова или устойчивого словосочетания на языке перевода. Такая новая языковая единица некоторым образом копирует структуру и состав исходной оригинальной лексической единицы. К примеру, слово “supergrower” переводится, при использовании метода калькирования, как “сверхдержава” [4, с. 115]. А иногда, калькирование может сопровождаться изменением порядка составляющих элементов лексической единицы либо объединением процесса калькирования с транскрипцией языковой единицы.

Новизна работы состоит в том, что в ней предлагается новый материал для всестороннего анализа влияния на перевод социокультурных факторов, как на уровне денотативных значений номинативных единиц (отдельных слов), так и на уровне коннотаций, а также анализ способов описания культурно-специфичных ситуаций [5, с. 88].

Теоретическая значимость работы заключается в комплексном анализе культурологических аспектов перевода и рассмотрении переводческого процесса как основы вербальной межкультурной коммуникации.

Практическая ценность работы определяется возможностью использования результатов работы в курсах теории и практики перевода, при разработке отдельных проблем культурологии, а также при выработке рекомендации переводчикам в их практической работе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Багринцева Н.В. Культурно-детерминированные факторы в теории и практике перевода. – М.: 2001.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. – М.: 1975.
3. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский, М.: 1998.
4. Бурулина О.А. Проблема культурно-детерминированной коннотации в переводе. – М.: 2000.
5. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. – М.: 1978.
6. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова. – М.: 1980.
7. Кашкин И.В. Ложный принцип и неприемлимые результаты. // «Иностранные языки в школе», №2, – М., 1952.

ГЕНРИХ САПГИР В РЕЦЕПЦИИ ПОЛЬСКИХ ЧИТАТЕЛЕЙ, ПЕРЕВОДЧИКОВ И РУСИСТОВ

Ключевые слова/keywords: Сапгир/Sapgir, библиография/bibliography, целевая аудитория/target audience, польские переводы/Polish translations, Ежи Чех/Jerzy Czech

Поводом к написанию данной статьи послужил сбор материалов к библиографии произведений Генриха Сапгира и о Генрихе Сапгире, изданных в Польше. Автор выражает благодарность за предоставленную информацию польским коллегам: проф. Алиции Володзько-Буткевич (Варшава), проф. Дануте Шимоник (Седльце), д-ру Хелене Сморчевской (Белосток), д-ру Беате Двораковской (Белосток) и переводчику Г.Сапгира на русский язык Ежи Чеху. Статья посвящается 85-летию со дня рождения Г.Сапгира (20 ноября 1928 – 7 октября 1999).

Работа над библиографией естественным образом повлекла за собой размышления о рецепции Г Сапгира в Польше. Как известно, русско-польские литературные связи и взаимные влияния имеют многовековую историю, и на каждом этапе это вело к обогащению и русской, и польской поэзии новыми формами, темами, интонациями и нюансами. В данном случае речь идет о периоде послевоенном, точнее – «послеоттепельном».

Польская оттепель, начавшаяся в октябре 1956 года, оказалась короче, чем в СССР, но и изменения, которые она принесла в культуру, были радикальнее – Польшу не зря стали называть «самым веселым баракком социалистического лагеря». После продолжительных дискуссий о соцреализме, длившихся несколько лет и закончившихся поражением последнего, в стране практически перестала действовать эстетическая цензура, свирепствовавшая в СССР. «Нелегальными» были лишь тексты, призывавшие к свержению режима (публиковавшиеся в эмигрантских изданиях, в частности, в парижской «Культуре»), а также произведения аполитичных эмигрантов, таких как Ч.Милош.

Нельзя было публиковать и произведения советских авторов, запрещенные («непечатные») в СССР по цензурным соображениям. Хотя в Польше и этот запрет порой ухитрялись обходить – ведь именно в этой стране были впервые в мире напечатаны главы из «Доктора Живаго» Б.Пастернака, переведенные на польский М.Монгирд (журнал «Opinie», 1957 г.), а также стихи И. Бродского в переводе А. Дравича (1963 г.). По воспоминаниям о тех годах, литераторы, такие как В.Ворошильский, А.Дравич, З.Федецкий возили из СССР «самиздат пачками» [1]. Самиздат был доступен также студентам-филологам, попадавшим в СССР «по обмену» и непременно заводившим знакомство с подпольными литературными кругами, в которых полякам, как правило, доверяли. Как вспоминает одна из таких стажерок, ныне профессор Варшавского университета Алиция Володзько-Буткевич, едва ли не первое, что она сделала в Москве, это познакомилась с поэтами «лианозовской школы». Привозимые тексты хо-

дили в кругах русистов и интеллигенции, хорошо владевшей русским языком; власти на это закрывали глаза, так как «тиражи» были ничтожно малы, но «протащить» перевод такого текста в официальной печати было делом почти невозможным.

«Лианозовцы» – Г.Сапгир, И.Холин, Вс.Некрасов, Е.Кропивницкий – не были диссидентами и не поэтом не попадали в поле зрения эмигрантской польской печати (в частности, Е.Гедройца). В принципе, их творчество вполне сопоставимо с творчеством их польских современников, таких как Т.Ружевич или М.Бялошевский, у которых в Польше выходила книга за книгой. Чтение указанных русских поэтов оставалось уделом достаточно узких кругов, как, впрочем и в СССР, где их стихи были известны лишь читателям самиздата. Хотя на «разрешенных» детских стихах Сапгира, на мультфильмах и кукольных спектаклях по его сценариям выросло несколько поколений.

Как сценарист, Сапгир был известен и в Польше – советские мультфильмы шли в прокате, по ним издавались также брошюры с картинками и текстом на польском – «Сладкая сказка», «Мой друг зонтик» (их выпускало некое «Бюро пропаганды советского киноискусства»). Во многих кукольных театрах страны шли спектакли по его сценариям – «Лошарик», «Кот в чемодане», «Хочу быть большим». Так что многие поляки тоже росли на Сапгире, возможно сами того не зная. Хуже обстояло со «взрослым» творчеством Сапгира, переводить которого никому не приходило в голову. Можно сказать, что для массового польского читателя советская неофициальная поэзия в 60-80-е годы исчерпывалась тремя именами: И.Бродский, В.Высоцкий и Б.Окуджава (для примера: в период с 1977 года в Польше вышло 29 книг стихов и прозы И. Бродского, последняя – в 2013 году). Можно сказать, что степень «переведенности» того или иного русского автора зависела в первую очередь от личных симпатий переводчика – достаточно посмотреть на более чем «пеструю» компанию поэтов в антологии В.Ворошильского «Moі Moskale», где, к примеру, «массовые» Е.Евтушенко и А.Вознесенский соседствуют с «элитарным» Г.Айги, и полузабытой в России поэтессой-диссиденткой И.Ратушинской.

Что же касается Г.Сапгира, то и сегодня в отзывах некоторых поляков старшего и среднего поколения, знакомых с его творчеством, звучит некая интонация «посвященности» в то, что массовому читателю неизвестно.

С середины 80-х годов, то есть с начала перестройки, «самым веселым барраком соцлагеря» стал Советский Союз. В Польше, наоборот, до самого начала 90-х стояла «ярузельская зима». Примерно в то время у Г. Сапгира появился первый польский переводчик – Ежи Чех. В письме автору данной статьи Е.Чех сообщает: «В начале 90-ых мы с Адамом Поморским хотели составить антологию современной русской поэзии, и тогда Адам мне показал альманах „Аполлон 77“ со стихотворениями м.пр. Сапгира. Ничего из этих наших общих планов не вышло, но каждый из нас нашел „своих“ поэтов и потом их переводил, Сапгир стал „моим“ поэтом... это не удивляет, поскольку у меня есть явный уклон в сторону гротеска. Мне стихи Сапгира сразу показались близкими (кажется, сначала я перевел “Иван и диван”»).

Стихотворение «Иван и диван» (по-польски «Pan i tarzan»), было опубликовано в журнале *Twórczość* (1993, № 5), вместе с несколькими другими переводами русских поэтов и предисловием Земовита Федецкого, носившим характерное название: «Неизвестные русские поэты». Трудно представить себе, что З. Федецкому было

что-то из русской поэзии неизвестно; в этом заглавии слышится все тот же налет «посвященности». В том же году в газете «Czas kultury» появилось стихотворение «Московские мифы». В 1994 году целый номер 7/8 журнала «Literatura na świecie» был отдан русской литературе. В числе прочих там были опубликованы переводы Е.Чеха из Сапгира: стихотворения «Икар», «Обезьян», «Счастье», «Парад идиотов», а также интервью А. Жебровской с поэтом: «Między barokiem a barakiem, czyli pokolenie nie-obecnuch». В 1995 году о Сапгире прошло несколько передач на радио (в частности, в цикле литературных программ, которые вел Анджей Дравич), в актерском исполнении звучали переводы Е.Чеха. Казалось, что «лед тронулся» – Г.Сапгир вот-вот завоеует сердца польских читателей. Однако следующая журнальная серия появилась только в 1999, на этот раз Сапгир был представлен прозаическими миниатюрами в переводах А. Скотницкой-Май и М. Бухалик. Но для обеих переводчиц эта работа оказалась эпизодической, больше они Сапгиром не занимались. Последняя по времени журнальная публикация Сапгира относится к 2008 году: в региональном журнале «Bogussia» (№ 44/45), выходящем в Ольштыне тиражом 700 экз., появилось стихотворение «Герострат» в переводе Е.Чеха.

Можно упомянуть также вышедшую во Вроцлаве в 1996 году книгу «Przewodnik po współczesnej literaturze rosyjskiej i jej okolicach (1917-1996)» Т. Климовича. В этом издании, помимо статьи о Сапгире, имеется филологический перевод стихотворения «Сонет о том, чего нет». Кроме того, стихи Сапгира на русском вошли в хрестоматию «Возвращенная и новейшая русская литература» (Белосток, 1996), составленную В.Супой и предназначенную студентам-русистам. Нетрудно заметить, что именно 90-е годы в Польше были «пиком» интереса к вновь открытым российским поэтам.

В 2000-х годах интерес к Сапгиру проявили и некоторые польские филологи. Два исследования принадлежат И. Мадлох (ныне работающей в США): это «Gatunek jako temat. *Psalmy i Metody Gienricha Sapgira*» (в сб.: «Wielkie tematy kultury», Slavica Wratislaviensia CXXII. Wrocław, 2003) и «Gienricha Sapgira dialog z pustką» (в сб.: «Dialog, gra, intertekst w literaturach wschodniosłowiańskich». Katowice, 2004). Тема, к сожалению, не получила дальнейшего развития в трудах исследовательницы: И.Мадлох вернулась к анализу творчества И.Бродского, которым занималась ранее. Следует отметить также работы Л.Луцевич (Варшава): так, существенная часть статьи «Religijne intencje rosyjskiego poetyckiego undergroundu w latach 50» (*Przegląd rusycystyczny, 2008, № 1*) посвящена «Псалмам» Г.Сапгира; на конференции «Сапгировские чтения» 2005 ею был прочитан доклад «Постмодернизм псалтырной поэзии (Г. Сапгир и В. Строчков)»; Сапгиру также посвящена глава книги Л.Луцевич «**Память о псалме: sacrum / profanum в современной русской поэзии**» (Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 2009). Отметим в скобках, что в центре научных интересов Л.Луцевич стоит псалтырная поэзия как таковая, а исследуя эту тему, «не заметить» Сапгира невозможно.

Вопрос, заданный мною польским коллегам, почему русисты в Польше так мало внимания уделяют Сапгиру (хотя все его читают, знают и любят), остался практически без ответа, за исключением того, что в польских филологических кругах предпочитают заниматься русской прозой и драматургией, а не поэзией, точно так же и читатели предпочитают стихам прозу. С другой стороны, и в России «сапги-

роvedов» гораздо меньше, нежели «бродсковедов» или специалистов по Высоцкому, и, надо сказать, в хрестоматии, в отличие от Польши, тексты Сапгира не входят (за исключением детских). Более того: в известном учебном пособии Н.Лейдермана и М.Липовецкого «Современная русская литература: 1950-е – 1990-е гг.» (М.,Изд.центр «Академия», 2003) фамилия «Великого Генриха»[2] упоминается... три раза.

Разумеется, место поэта в литературе определяется не «хрестоматийным глянцем», который на Сапгира рано или поздно «наведут», и не ярлыками, которые на него непременно навесят. С этим последним, правда, определиться трудно: в рамках «лианозовской школы» Сапгир не вмещается. В России его воспринимают как авангардиста либо постмодерниста; от одной польской коллеги мне довелось услышать в его адрес «традиционалист», с чем категорически не согласны другие польские коллеги... Хотя, как уже было сказано выше, многое из того, что делал Сапгир, присутствует и в поэтической технике таких польских авторов, как Т.Ружевиц, М.Бялошевский, и др., у которых с «лианозовцами» была, по словам Е.Чеха «общая точка отсчета – как писать стихи после Аушвица (и Колымы)».

Несколько месяцев назад в издательстве Wydawnictwo Czarne вышла книга переводов Е.Чеха “Wdrapałem się na pedestal” (заглавие – строчка из перевода стихотворения О.Григорьева: «Стоит гранитный пьедестал, – /Здесь будет монумент. /Я ловко – прыг – и в позу встал, – /Меня низвергнул мент...»). В ней собраны переводы 16 современных русских поэтов, – с предисловием, обширными биографическими справками и почти полной библиографией каждого. А открывается собрание 16 стихотворениями Сапгира. Кроме упомянутых выше, сюда вошли 6 «Псалмов», «Знаменитый хирург», «Клевета» и «Премьера». Анализ переводов не входит в тему данной статьи; единственное, о чем стоит упомянуть, – то, что все тексты относятся к раннему, действительно достаточно «традиционалистскому» (с европейской точки зрения) периоду творчества поэта. Однако переводчик знает своего читателя. По словам Е.Чеха, презентации он начинает с Сапгира: «Встречи-презентации своих переводов я начинаю именно с Сапгира, обычно с „Парада идиотов” (слушал чтение Генриха Веньяминовича на Фестивале Поэтов в сентябре 1999), и „Обезьяна”. Для нашей публики такая поэзия совсем неожиданная, но люди обычно – в восторге. Особенно молодежь, ученики. Студенты тоже. [...] Чем ближе к академической критике, тем меньше восторга. Однажды я встретился с явным неприятием стихов Сапгира, а именно «Клеветы» – один варшавский критик в своем блоге указал на это стихотворение как на курьез», – написал Е.Чех автору данной статьи.

Кстати, о блогах и прочих страницах соцсетей, в последние годы служащих индикатором популярности того или иного автора. До недавнего времени в польском интернете имелся только один «популяризатор» Сапгира – поэт и переводчик Рышард Межеевский, размещавший на своей странице «Ludzie wiersze piszą» тексты и на русском, и на польском. Однако буквально за время написания данной статьи несколько лет существовавший открытый ресурс превратился в «закрытое сообщество» и доступ к нему стал ограниченным. Зато после выхода книги на других страницах стали появляться стихи Сапгира в польских переводах, причем не только «Парад идиотов», который ранее некоторые «интернавты» использовали как средство перебранки. Что свидетельствует о том, что и сегодня популярность текстов среди читателей определяется их «традиционным» – книжным – бытованием.

Литература

1. Здесь и далее: все отсылки и цитаты – из частной переписки автора с коллегами, упомянутыми в тексте статьи.
2. «Великий Генрих» – так назывался сборник памяти Генриха Сапгира, вышедший в издательстве РГГУ. (Великий Генрих. Сапгир и о Сапгире. — М.: РГГУ, 2003. — 370 с.)